

AFYONKARAHİSARLI ŞÂİR ALİ FEYZÎ
(Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği Ve Türkçe Divânı)

(Yüksek Lisans Tezi)

Yusuf İLGAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

A F Y O N - 1 9 9 7

64/160

T.C.

A.K.Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AFYONKARAHİSARLI ŞÂİR ALİ FEYZÎ
(Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği Ve Türkçe Divânı)

Yusuf İLGAR

Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

AFYON - 1997

ÖNSÖZ

Divân şiiri XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar, İslâm Medeniyeti tesirinde gelişerek, kültür birikimi çerçevesinde Türk'ün kendine özgü bedii zevkinin mahsûllerini vermiştir. İlim adamlarınca "**Klâsik Türk Edebiyatı**", "**Eski Türk Edebiyatı**" veya "**Divân Edebiyatı**" adlarıyla anılan bu edebiyatın nazım şekillerinin, vezinlerinin, hatta kelimelerinin bir kısmı yabancı olmasına rağmen, bu edebiyatta Türk'ün hayal dünyası, bedii zevki, hayat tarzı, tefekkürü ele alınarak işlenmiştir. Bu sebeple o, bizim edebiyatımızın bir parçasıdır. Biz de Afyonkarahisarlı Şâir Çizmece-zâde Ali Feyzî'nin hayatını, eserlerini, edebî kişiliğini ve Divânını öncelikle iki ayrı yazma nüshadan karşılaştırarak günümüz harfleriyle Türkçe'ye aktarmayı bir görev saydık.

Böylesi bir çalışmaya bizi teşvik eden sebep, 1928'de yapılan harf inkılâbı sebebiyle günümüze aktarılamayan; ecdadımızın bedî zevkinin, hayal dünyasının edebî mahsullerini edebiyat dünyasına tanıtmak ihtiyacıdır. Zira pek çok eser, ya kütüphanelerin tozlu rafları arasında, yahut özel aile arşivlerinde, yeraltı madenleri gibi günyüzüne çıkmak için sırasını beklemektedir. Bu eserler içerisinde yer alan divân, şiir mecmuası ve cönklerde pek çok şâirimizin edebî mahsulleri bulunmaktadır. Günümüz insanına, edebiyat dünyasına ve gelecek nesillere tanıtımını bekleyen, geçmişteki edebiyat tezkirelerinde adı geçmeyen, divân sahibi güçlü şâirlerimizden birisi de Ali Feyzî'dir. Onun hakkında şu ana kadar akademik düzeyde bir çalışma yapılmamıştır. Ancak Afyonkarahisar şehir tarihi ile ilgili eserlerde biyografisi hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Biz bu çalışmamızda Ali Feyzî'nin hayatı ve eserlerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Şiirlerinde hareket ederek , ilk olarak edebî kişiliğini sergiledik. Kendisinin rika hattıyla yazdığı Türkçe divânını, istinsahı ile karşılaştırarak transkripsiyonlu metnini hazırladık. Bu çalışmayı desteklemesi için, bir cönkteki manzumeleri ile süreli yayınlardaki şiirlerini, divânının A ve B nüshalarıyla karşılaştırdık. Divânında olmayan manzumelerini, tertibine göre divân metnine koyduk.

Bu tezin konu olarak seçilmesinde, karşılaştığım zorluklarda her zaman rehberliğini esirgemeyen ve şahsıma edebî zevki tattıran danışmanım Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI'ya teşekkürlerimi arz ederim.

Yusuf İLGAR

ÖZGEÇMİŞ

Yusuf İLGAR

1957 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Afyonkarahisar'da Yüksek öğrenimini İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü'nde yaptı. 1982 yılında Aydın Lisesi'nde öğretmenliğe başladı. 1985 yılında Afyon'a nakil oldu. Afyon'da çeşitli Ortaöğretim kurumlarında öğretmenlik ve yöneticilikte bulundu. 1987 yılında Amasya'da kısa dönem olarak askerlik görevini yaptı. 1993 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne Türk Dili Okutmanı olarak nakil oldu. Aynı yılda Şerafettin Geçekçi ile müşterek "**Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Afyonkarahisar**" sergisini açtı. 1994-1995 öğretim yılında AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı (Eski Türk Edebiyatı) Anabilim dalında Yüksek Lisansa başladı. Bu arada AKÜ Fen Edebiyat Fakültesinde intibak derslerini tamamladı. 1995 yılında AKÜ Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırma ve Uygulama Merkezine Uzman olarak nakil oldu. Arapça ve İngilizce bilmektedir. Evli ve dört çocuk babası olan Yusuf İLGAR'ın basılmış incelemeleri şunlardır:

Kitap olarak:

1. **Tarih Boyunca Afyon'da Mevlevîlik**, Türkeli Yayınları, Afyon 1985.
2. **Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz**, Afyon 1991.
3. **Afyonkarahisar'da Mevlevîlik**, İstanbul 1992.
4. **Karahisar-ı Sâhib Sancağı Müftülük Kurumu ve Afyonkarahisar Müftüleri**, İstanbul 1992.
5. **Afyonkarahisarlı Şâir "Şah" İsmail Özalp**, Afyonkarahisar 1993.
6. **Ünitelere Göre İlimiz Afyonkarahisar ve Bölgemiz**, Afyonkarahisar 1993 (Reşit Keskin ve Şinasi Erdem'le müşterek).

Katıldığı Kongre ve Sempozyumlar:

1. **Sultan Divâni sempozyumu**, 1986; "**Afyon'da Mevlevîliğin Tarihçesi**", Beldemiz(Afyon), nr.13, Afyon, Ocak-Mart 1988.

2. I. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu(10-11 Mayıs 1990); "*Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz: Umur Bey Kllyesi*", I. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon 1990.

3. Sultan Divâni sempozyumu, 1990; "*Sultan Divâni (Mehmet Semâi Çelebi)*", Beldemiz, nr.21, Afyon, Ekim-Aralık 1991.

4. II. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu (3-4 Mayıs 1991); "*Karahisâr-ı Sâhib Sancağında Şer'î Mahkeme Sicilleri ve Sicillerden Seçmeler*", II. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon 1991.

5. III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu (22-24 Ekim 1993); "*Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz II : Medrese, Mektep ve Mezarlıklar*", III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyonkarahisar 1993.

6. II. Milletlerarası Osmanlı Devleti'nde Mevlevîhâneler Kongresi; "*Afyonkarahisar Mevlevîhânesi*", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yayını, nr.2, Mayıs 1996.

7. IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu (29-30 Eylül 1995); "*Hacı Hüseyin Fikrî Risâlesi (Risâle-i Mergûbe-i İrfâniyye)*", IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyonkarahisar 1995.

8.Kültür Bakanlığı 3. Milli Kültür Őurası (Ekim 1997) için arzedilen "*Kaybolan ve Kaybolmakta Olan Kültürümüz*" tebliğ notu.

Yusuf İLGAR'ın bunlardan başka Afyon'daki süreli yayınlarda yayınlanmış inceleme makaleleri vardır.

ÖZET

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda siyâsî bakımdan uzun süren savaşlar, iç ve dış isyanlar, siyâsî ve sosyal sıkıntılar sebebiyle gerilemiş; Avrupa medeniyetinin baskısıyla da batılılaşmaya başlamıştır. Edebî alanda da batılılaşmanın başladığı, mahallileşme cereyanının da devam ettiği görülmektedir.

Bu yüzyılda da divân tarzında şiir söyleyen pek çok şâir yetişmiştir. Ancak bu şâirlerden iz bırakanlar, daha çok meşhur olanlar yüzyılın ilk yarısında yaşamış olanlardır. Dönemin tezkire yazarları ise şâirlerimizin bir kısmından haberdar olamayarak, kitaplarına bazılarını alamamışlardır. İşte bu yüzyılda yaşayan, fakat edebiyat tezkirelerine girmeyen şâirlerimizden birisi de Afyonkarahisarlı Ali Feyzî(öl.H.1311/M.1893)'dir.Divân şiirinin son temsilcilerinden olan Feyzî'nin genç yaşta ölmesine rağmen bir divânının bulunuşu, onun divân şiiri içindeki yerinin ne derece büyük olduğunu göstermeye yeter. Divânı dışında, bazı şiirlerinin bulunuşu ve bunların çeşitli süreli yayınlarda neşredilmesi, zamanında ona verilen önemi ispatlayan başka bir husustur.

Ali Feyzî'nin şiirlerinde bir incelik, bir anlam bütünlüğü görülür. Gazellerinin çoğu beş beyitten ibarettir. O, Gazel sahasında, Sebk-i Hindî' tesirinde şiir yazmıştır denilebilir. Onun şiirlerinde ağdalı bir ifade pek yoktur. Mahallî kaynaklarda şiirlerinin güçlü olduğu nakledilir. Bu yüzyılda da etkisini sürdüren mahallileşme cereyanının tesiri altında kalarak, gerek aruzla gerekse hece ile içli, yanık, ateşli şiirler söylemiştir.

Hayatını, eserlerini, edebî kişiliğini ortaya çıkarmaya çalıştığımız, Divânını karşılaştırmalı olarak transkribe ettiğimiz şâirin şiirlerinin ayrıca tahlil edilmesinin gerekliliğine inanıyoruz.

ABSTRACT

Because of the long-lasting wars, political and social turmoil within the body of the Empire, Ottoman Empire began to collapse and started to be Europeanized through the pressures imposed by the European Civilization. It is also viewed that the events of Europeanization had started in the XIX century while the localization movements in the field of literature still prevailed.

In that century, a lot of people who were writing poems at the manner of *divân*, had become poets. But, the poets who lived in the first part of the century made more impression than the rest of the century. In that period, the memorandum authors did not mention some of our poets in their books. Because they had not possessed of information about the poets. Here, one of the poets who lived in that century and was not mentioned in the literature of memorandums news is Ali Feyzî being from Afyonkarahisar (died at 1893/H.1311). It is enough to say that having had a *divân* made Fevzi put into a very special place in the history of the *divân* poetry despite of being died in his youth age. Except his *divân*, still the finding of his some poems and the publication of these poems still is to prove of given importance him in his period.

In his poems are seen a meaning of entirety and subtlety of thought. His Gazels, lyric poem of a certain pattern, consist of five couplets. It can be said that He kept on writing poems which are effected with *Sebk-i Hindî* in the field of Gazel. In his poems, there is no a highflown expression. His poems are stated at very significant in the local sources. In that century, he wrote his vivacious, touching and emotional poems in both *Aruz* and syllable.

We tried make his personality, his written works and life clear and made comparative of his transcribed Turkish *Divân*. Moreover, We certainly believe that his poems should be analyzed.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZGEÇMİŞ	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR	IX
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XI
GİRİŞ	XII
I. BÖLÜM: ÇİZMECİ-ZÂDE ALİ FEYZİNİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ XIX	
A. HAYATI.....	XIX
1. İsmi, Mahlası, Şöhreti.....	XIX
2.Memleketi ve Ailesi.....	XX
3. Doğum Yeri ve Tarihi.....	XXX
4.Tahsili ve Eğitimi	XXX
5. Yaptığı İşler ve Karakteri	XXX
6.Vefâtı ve Mezarı	XXXIV
B. EDEBİ KİŞİLİĞİ VE TESİRLERİ	XXXV
1. Dili ve Üslûbu.....	XXXIX
2.Şâirliği	XLIV
3.Tarihçiliği	XLVII
4.Hattatlığı	L
5.Kişiliği	L
6.Kişiliğinin Diğer Yönleri.....	LIV
a) Kıssalar.....	LIV
b) Meşhur Şahsiyetler ve Efsânevi Kahramanlar	LVI
c) Hikâye Kahramanları	LX
d) Âyet ve Hadisler.....	LXI

e) Zamandan ve Dünyadan Şikayet	LXVI	
7. Tesirleri ve Dostları	LXVIII	
II. BÖLÜM: ALİ FEYZİ'NİN DİVÂNI VE DİVÂNINDA BULUNMAYAN		
ŞİİRLERİ	LXXII	
A. DİVÂNI	LXXII	
1. Tavsifi	LXXII	
B. DİVÂNI DIŞINDA KALAN ŞİİRLERİ	LXXIV	
1. Kasîde	LXXIV	
2. Zülâli Câmii Kitâbesi	LXXIV	
3. Diğer Şiirleri	LXXIV	
III. BÖLÜM: METİN KISMI		1-198
SONUÇ	199	
EKLER		
EK-1 Ali Feyzî'nin Rika Hattıyla Yazdığı Kasîdesi	200	
Ek-2 Divân A Nüshasından Örnekler	201	
Ek-3 Divân B Nüshasından Örnekler	206	
Ek-4 Zülâli Câmii Kitâbesi	212	
BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR	213	
İNDEKS	219	

KISALTMALAR^{1*}

A.	:	Feyzî Divânı müellif hattı nüshası
Af.	:	Afyon
AGAPK.	:	Afyon Gedik Ahmet Paşa Kitaplığı
age.	:	adı geçen eser
agm.	:	adı geçen makale
Arş.	:	Arşiv
Ay. Es.	:	Aynı Eser
Ank.	:	Ankara
B.	:	Feyzî Divânı müstensih hattı nüshası
b.	:	baskı
bk.	:	bakınız
C.	:	Cilt
çev.	:	çeviren
d.	:	doğum
Doç.	:	Doçent
Dr.	:	Doktor
Ed. Fak.	:	Edebiyat Fakültesi
Ef.	:	Efendi
Enst.	:	Enstitü
Fak.	:	Fakülte
G.	:	Gazel
Gzt.	:	Gazete
H.	:	Hicrî
Haz.	:	Hazırlayan
Hz.	:	Hazret-i
İst.	:	İstanbul
K.	:	Kütüphane

* Bu kısaltma, İmlâ Kılavuzu, TDK Yay., Ankara, 1996'ya uyularak yapılmıştır.

Ktb.	:	Kütüphane
Ktp.	:	Kitaplık
M.	:	Miladi
Mah.	:	Mahalle
Mil.	:	Millî
Müst.	:	Müstezad
nr.	:	sayı numarası
öl.	:	Ölüm
R.	:	Rûmi
s.	:	sayfa
ss.	:	sürelî sayfa
st.	:	satır
Tar.	:	Tarih
TDK.	:	Türk Dil Kurumu
tez.	:	Mezuniyet tezi
trc.	:	Tercüme
TTK.	:	Türk Tarih Kurumu
ty.	:	tarih yok
vd.	:	ve devamı
vr.	:	varak
Yaz.	:	yazma
yy.	:	yayın yeri yok

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

a	ا	z	ظ
b	ب	,	ع
p	پ	ğ	غ
t	ت	f	ف
s	ث	k	ق
c	ج	k	ك
ç	چ	g	ك
h	ح	ñ	ك
h	خ	l	ل
d	د	m	م
z	ذ	n	ن
r	ر	v	و
z	ز	h	ه
j	ژ	y	ی
s	س	â	ا
ş	ش	î	ی
ş	ص	û	و
z d	ض	,	ا
t	ط		

GİRİŞ

Hayatını ve edebî kişiliğini ortaya çıkarmaya, Divânının karşılaştırmalı metnini hazırlamaya çalıştığımız Çizmece-zâde Ali Feyzi'nin yaşadığı XIX. asır, Osmanlı Devleti'nin bitmek tükenmek bilmeyen, uzun savaşlar ve mağlubiyetler sonucunda eski gücünü yitirdiği; gayr-i müslim tebaanın bağımsızlık isteği ile isyan ettiği, Tanzimat'la birlikte Avrupa medeniyeti'nin siyâsî, askerî ve iktisadî baskılarla kendisini Osmanlı'ya kabul ettirdiği, edebiyat alanında ise batılılaşmaya başladığı, mahallîleşmenin de devam ettiği bir dönemdir.

XIX. asırda III. Selim ile birlikte Batı dünyası örnek alınarak hazırlanan ıslâhat çalışmalarına başlanılmışsa da II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağını kaldırmasından sonra bu faaliyetlere devam edilmiştir. Devlet bu arada muhtelif cephelerde savaşlara girmiştir. Fransız İhtilâli ile ortaya çıkan milliyetçilik, hürriyet ve bağımsızlık gibi kavramların, Avrupa devletlerinin teşvik, himaye ve gayretleriyle Osmanlı tebaasındaki gayr-i müslimlere yayılmasıyla isyanlar başlamıştır. Bu isyanlar sonucunda, 1830-1832 yıllarında İngiltere, Fransa ve Rusya'nın müdahale ve himayeleri ile bağımsız bir Yunan devleti kurulmuştur².

Osmanlı Devleti 1826'da Yeniçeri Ocağını tamamiyle ortadan kaldırmış, yerine "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye" yi kurmuştur. Ancak bu teşkilâtın gerekli olan güce ulaşabilmesi için, uzun zamana ihtiyacı vardır. Diğer taraftan donanması Navarin'de 1827'de İngiliz ve Rus donanmaları tarafından yakılmıştır. Böylelikle, henüz teşkilatlanmasını tamamlayamamış bir kara ordusuna sahip olan Osmanlı Devleti, bir anda donanmasız da kalmıştır. Devlet bir taraftan Rum isyanıyla başa çıkmaya çalışırken diğer bir taraftan da, kendisine 1828'de savaş açan Ruslarla 1829'a kadar savaşmıştır. 1830'da ise Fransızlar Cezayir'e asker çıkarmışlardır. Bütün bunların yanında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın da isyan

² EMECEN, Feridun vd., *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, IRCICA, İst. 1994, ss. 72-87.

etmesi, devleti iyice zayıflatmıştır. Devlet bu meseleyi halledilebilmek için Rusya, İngiltere ve Fransa'dan yardım almak zorunda kalmıştır³.

Avrupa devletlerinin baskılarının neticesiyle, 1839'da **Tanzimat Fermânı** ilân edilmiştir. III. Selim'le başlayan batılılaşma hareketleri, Tanzimat'la birlikte devletin bütün kademelerinde hissedilir tarzda değişikliklerin olmasına sebep olmuştur. Rusya'nın ortaya attığı "**Mukaddes Yerler Meselesi**", 1853'te çıkan Kırım Savaşı'na sebep teşkil etmiştir. Bu arada Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinin baskısı ile, 1856'da **Islâhat Fermânı**'nı ilân etmek zorunda kalmış ve azınlıklara yeni haklar vermiştir. Kırım Savaşı sırasında başlayan dış borç almak, bir alışkanlık haline gelerek, sonraki yıllarda devlet bütçesinin iflâsına neden olmuş ve bu borçların temizlenmesi ancak Cumhuriyet döneminde mümkün olabilmıştır⁴.

1856 Paris antlaşmasından sonra Girit Rumları'nın Yunanistan'a bağlanmak gayesiyle başlattıkları isyan sonucunda, 1868'de Girit'e bir nevi özerklik verilmiştir. 1870'den sonra balkanlarda Rus nüfuzunun çoğalması ile balkan milletleri arasında milliyetçilik ve bağımsızlık düşünceleri yayılmıştır. Bunun sonucunda bir çok isyan çıkmıştır. 1875 yılında Balkan bunalımı bütün şiddetiyle devam ederken dış borçların ve faizlerinin çoğalmasıyla devlet iflâsını bir nevi ilan etmiştir. Bunun arkasından hem yurt içinde, hem de yurt dışında protestolar başlamış; çıkan isyanlar sebebiyle taht değişiklikleri olmuş, 1876'da II. Abdülhamit başa geçmiş, bir süre sonra da I. Meşrutiyet ilan edilmiştir⁵.

Balkan bunalımının sonucunda, Osmanlı Devleti'nde çok büyük yıkımlara sebep olan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı başlamıştır. Bu savaştan sonra Balkanlar büyük ölçüde elden çıkarak, burada yeni devletler kurulmuştur. 1881'de İngilizler Mısır'ı, 1882'de Fransızlar Tunus'u işgal etmişlerdir. 1885'te Doğu Rumeli, Bulgaristan tarafından ilhak edilmiştir. 1890 yılında Ermeniler de isyana

³ EMECEN, age., ss. 87-89.

⁴ EMECEN, age., ss. 94-98. Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856) ve Islâhat Fermanı Devri (1856-1861) hakkında geniş bilgi için bk. KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C. IV, 4. baskı, T.T.K. Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara 1983; C. VI, 3. baskı, T.T.K. Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara 1983.

⁵ EMECEN, age., ss. 101-102.

başlamışlar, diğer taraftan Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Girit'te isyanlar tekrar alevlenmiştir. Bu isyanlar ise 1889'da bastırılmışsa da 1895'te tekrar başlamıştır. 1897'de Türklerle Rumlar arasında tam bir iç savaş patlak vermiştir. Yüz yılın sonunda, bu iç savaşlardan sonra tekrar başlayan Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti'nin zaferiyle sonuçlanmıştır⁶.

Divân Edebiyatımızda XVI. ve XVII. asırlarda görülen yükselme daha sonraki yüzyıllarda devletin umumi havasına uyarak zayıflarsa da Nedim'in ve Galib'in başarıları sayesinde XVIII. yüzyılda da parlaklık görülür⁷. XIX. asırda yeni şâirler yetişmesine rağmen, Divân Edebiyatının bu yüzyıldaki hakim hayatı, asrın ilk elli yılındadır. Bu yüzyılın edebiyatında şâirler, içinde bulunduğu sosyal ve siyasi buhrandan etkilenerek, eski sözleri tekrarlamış, arada orijinal ışıdayışlar olmuş fakat, yeni meseleler karşısında bir çözüm getirememişlerdir. Bu dönemde aruz'da vezinler, kafiyeler, nazım şekilleri ve kelime tasrifleri, daha seçme, daha alışılmış ve yadırganmaz bir ölçüye girmiştir. Tanzimat döneminde yetişen, Divân şâirleri elinde bu teknik daha bilgili ve ustalıkla bir şekilde kullanılmıştır⁸.

Yedi asırlık bir birikime sahip olan Divân Edebiyatı, eskimiş ve yıpranmış güzellikleriyle bile bu asırda da gönüllerde yer bulmaktadır. Bu sebeple yeni edebi akımların onu kökünden silip atabilmesi mümkün değildir. Çünkü bu asırda da Divân tarzı söyleyiş, aydın kişilerin, hatta saz şâirlerinin çok yakından tanıdıkları, sevdikleri ve yaşamasını tabii gördükleri bir şiir akımıdır. Zaten o yıllarda hiç kimse divân şiirinden başka bir söyleyişin var olacağına ihtimal veremezdi.

Avrupaî Edebiyat, Divân şiirinin uzun süren saltanatını, en şiddetli bir dille tenkid ederek, yerine geçmek istediği zamanda bile uzun bir süre onun vezinlerini, onun şekillerini kullanmıştır. Öyle ki onun dilinden bile kolay kolay ayrılamamıştır. Netice olarak Tanzimat şâirleri tarafından Divân tarzının birçok yönleri

⁶ EMECEN, age., ss. 103-114; LEVEND, Agâh Sırrı, *Edebiyat Tarihi Dersleri*, 5. b., Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939, ss.381-383.

⁷ Bk. TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 5.b., İstanbul 1985, s.78.

⁸ Bk. BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, C.II, MEB, İstanbul 1977, s.829.

yaşatılmıştır⁹. Asrın ikinci yarısında ise Avrupai Türk Edebiyatı doğmuş ve gelişmeye başlamıştır. Bu yüzyılın ilk yarısında çok sayıda Divân şâirinin yetiştiği görülür. Tanzimat'tan önceki mühim ve tanınmış sîmâlardan Enderunlu Vâsıf (öl.H.1239/M.1824), Keçeci-zâde İzzet Molla (H.1245/M.öl.1829), Âkif Paşa (öl.H.1261/M.1845), Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey (H.1275/M.öl.1859), Leylâ Hanım (H.1264/M.öl.1847), Şeref Hanım (öl.H.1278/M.1861)¹⁰ sayabiliriz¹⁰.

Tanzimat'tan sonra Divân şii'ri'ni devam ettiren ve "Encümen-i Şüarâ" adlı bir topluluk teşkil eden şâirlerin en mühimleri Leskofça'lı Galib (öl.H.1284/M.1867), Yenişehir'li Avnî (öl.H.1301/M.1884) ve Hersek'li Ârif Hikmet (öl.H.1321/M.1903) dir. Bu şâirler daha çok Nailî ve Fehim-i Kadîm tarzında eserler vermişlerdir. Üsküdar'lı Hakkı Bey (öl.H.1311/M.1893), Kazım Paşa (öl.H.1316/M.1899), Osman Nevres (öl.H.1293/M.1876), Esat Muhlis Paşa (öl.H.1267/M.1851), Diyarbakir'li Saîd Paşa (öl.H.1317/M.1899), Osman Şems (öl.H.1311/M.1893) Divân şii'ri'ni devam ettiren şâirlerimizden bazılarıdır¹¹. Yeni edebiyat taraftarlarınınca, eski şii'ri devamı olarak Muallim Nâci gösterilmektedir. Tanzimat döneminde, eski şii'riye bağlı kadın şâirler de bulunmaktadır¹².

Yukarıda belirttiğimiz şâirlerimizden başka, şuara tezkirelerinin pek çoğunda adı geçmeyen güçlü Divân şâirleri Afyonkarahisar'da da yetişmiştir. Bu yüzyılda yaşayan Çizmece-zâde Osman Râşit (öl.H.1315/M.1897), Sandıklılı Fikri (öl.H.1321/M.1903)¹³, İsmail Şevki (öl.H.1318/M.1900-1), Ali Feyzî (öl.H.1311/M.1893) divân sahibi şâirlerimizden bazılarıdır. Tez konumuzu oluşturan, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupai Türk Edebiyatının doğup gelişmeye başladığı bir dönemde dünyaya gelen Ali Feyzî; **Sebk-i Hindî** tarzında Divân şii'ri'ni devam ettiren şâirlerimizdendir. Tez ön hazırlık çalışmalarımızda,

⁹ Bk. BANARLI, C.II, s.829-830.

¹⁰ Bk. BANARLI, C.II, ss.832-842.

¹¹ TİMURTAŞ, Faruk K., **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, 3. b., Boğaziçi yayınları, İstanbul 1993, s.336.

¹² PEKOLCAY, Neclâ, **İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi**, Kitabevi yayını, İstanbul 1994, s.332-333.

¹³ Sandıklılı Fikri üzerine AKÜ Fen Edebiyat Fakültesi Öğrt. Üyesi Yrd.Doç.Dr.Mehmet SARI gözetiminde bir çalışma yaptırılmıştır. Bk. TAKTAK Ferit, **Sandıklılı Fikri Hayatı ve Divânı**, AKÜ Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 1997.

güçlü bir Divân şâiri olan Ali Feyzî ve divânı hakkında, bu zamana kadar ilmi bir çalışmanın yapılmadığı tarafımızdan tesbit edilmiştir. Ali Feyzî ve divânı üzerinde tez yapma önerimi hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI'ya arzettiğimde, böyle bir çalışma yapıldığında Divân Edebiyatımızda eksik kalan bir boşluğun doldurulacağını beyan ederek memnuniyetini ifade ettiler. Ali Feyzî'nin genç yaşta ölümü ve Bursa'da çıkan Nilüfer Dergisi'nde yayınlanan bir kaç şiiri dışında sağlığında eserlerini yayınlamadığını, sesini Afyonkarahisar'ın dışında gereği kadar duyuramadığını görürüz. Tezkirelere giremeyişinin diğer bir sebebi de Tezkire yazarlarının Anadolu'daki şâirlerin varlıklarından haberdar olamayışları olabilir. İşte bu sebeplerden dolayı Ali Feyzî'nin hayatını, eserlerini tanıtmak, edebi kişiliğini ortaya çıkarmak, divânını iki ayrı yazma nüshadan, divânı dışında yer alan şiirlerini diğer kaynaklardan tesbit ettik. Şâirin şiirlerini eski harfli kaynaklardan karşılaştırma yaptık. Bu şiirleri yeni harflerle aktararak, edebiyatımıza kazandırmayı bir görev addettik. Çalışmamızı üç bölümde değerlendirdik. Birinci bölümde Ali Feyzî'nin hayatı ve edebî kişiliği; ikinci bölümde eserleri; üçüncü bölümde divânı, karşılaştırmalı olarak yeni harflerle verilmiştir. Ali Feyzî'nin hayatı, eserleri ve divânı üzerine inceleme yaparken her çeşit bilgi ve belgeyi değerlendirmeye çalıştık. Bu yüzyılın tezkirelerini taradık, ama hakkında bir bilgi tesbit edemedik. Ancak mahalli incelemelerden biyografik ve şehir tarihçiliği üzerine yazılmış eserlerden, süreli yayınlardan, Bursa Hüdâvendigar Salnamelerinden, Afyon Tapu Sicil Müdürlüğü arşiv kayıtlarından, Afyon İl Nüfus Müdürlüğü kayıtlarından, Afyon Belediyesi Cenaze kayıt defterlerinden, babası Osman Râşit divânından ve torunu Osman Çizmecilerin bazı mektuplarından istifade ettik. Şâirin Afyonkarahisar Evkafında memur olarak çalıştığına dair bir bilgiyi; Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarından incelemelerimize rağmen tesbit edemedik.

Ali Feyzî ailesinin tek erkek çocuğu olması sebebiyle nazlı büyütülmüş, bu sebepten tahsil hayatı kısa olmuştur. İlk öğretiminden sonra kısa bir süre medrese eğitimiyle tahsil hayatını bitirmiştir. Sultan Abdülmecid (1839-1861), Sultan Abdülaziz (1861-1876), V.Murat (1876-1876), II. Abdülhamit (1876-1909)

dönemlerini idrak etmiş bulunan Ali Feyzi'nin hayatını ve edebî kişiliğini, kaynaklardaki değişik bilgilerden ve şiirlerinden yararlanarak ortaya çıkarmaya çalıştık. Türkçe Divânı'nın müellif hattı ile bir istinsahını tesbit ettik. Eski Türk Edebiyatında bu tür çalışmalarda en az iki nüshadan hareketle çalışma yapılması gerektiğinden bu iki nüshayı da çalışmamızda değerlendirdik. Süreli yayınlarda yayınlanan ve tesbit ettiğimiz bir cönkteki şiirlerini de inceleyerek divândaki şiirleriyle karşılaştırdık; divânında olmayan bir takım şiirleri Divânın metin kısmına ilave ettik. Metni öncelikle iki yazma nüshaya göre ve tesbit ettiğimiz diğer kaynakları karşılaştırarak kurduk. Şiirleri iki nüshadan ve diğer kaynaklardan karşılaştırma yaparak yeni harflere aktardık. Nüshaların hiç birisini esas almayıp aralarındaki farklılıkları dipnotlarda göstermek suretiyle yeni bir metin kurduk. Ancak nüshalardan birisi müellif nüshası olması sebebiyle bazı bölümlerde şâirin tertibine riayet ettik. **Divân A, Divân B** olarak adlandırdığımız nüshalarda farklı yerlerde bulunan; ayrıca başka kaynaklardan tesbit ettiğimiz, divânında olan ve olmayan manzumeleri, oluşturduğumuz metinde divân tertibine ve Arap harflerine göre sıraladık. Şiirleri yeni harflere aktarırken bazı tereddütlerimiz oldu. Çünkü elimizdeki metinlerden müellif hattlı olan XIX. yüz yıla, istinsah ise XX. y.yılın başlarına aitti. Cumhuriyet Döneminde yazının değişimiyle birlikte aynı zamanda darlık yuvarlaklık hususunda da değişimler olmuştu. Bu sebeple nüshalardaki farklı yazılışları giderip, oluşturduğumuz metinde birliği sağlayabilmek için (itsün, çevrilsün, gözi, iden, eyleyüb,) gibi kelimelerdeki "dar- yuvarlak" ünlülerin "dar- düz" şekillerini (itsin, çevrilsin, gözü, eden, eyleyip) tercih ettik. Konsonant(ünsüz) larda (hayretde, vahdetde) gibi örneklerde olduğu gibi aslını koruyarak değerlendirdik. İdüb, alub, okuyub gibi kelimelerdeki son ünsüzleri (İdüp, alup, okuyup) gibi sert söyleyişlerini tercih ettik. Anda, anun, anunçün, çünkü, içün, benimçün, niçün, şimdengerü, didi, virdi gibi kelimeleri aynen koruyarak yazdık. Özel isimlere gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayırdık. Âyet, hadis, Arapça tabir vb. sözleri turnak içerisinde gösterdik. Yabancı kelimelerden uzun sesli harflerin uzatmasını göstermek için "^" işareti kullandık. Kur'ân, rûzgar, bî-vefâ gibi.

Yabancı kelimelerdeki (k,g,l) harflerini, kalın sesli harfler önünde ince okutmak için "^" işareti kullanılmış olup, aynı zamanda bu işaret üstünde bulunduğu sesli harfi uzattığı için sesli harfler üzerine ayrıca bir uzatma çizgisi koymadık. Kâmil, lâle, gül-gün gibi.

Arapça kelimelerdeki (ayın ve (hemze) isimli seslerin karşılığı gerekli yerlerde " ' , ' " işaretlerini kullandık.

Metinde geçen âyet ve hadislerin anlamlarını, faydalı olacağına kanaat ederek, hem "Edebî Kişiliği", hem de "Metin" bölümünde dipnotta gösterdik. Metinde vezni tamamlamak ve anlam birliğini oluşturmak için kullandığımız ek ve kelimeleri parantez içerisinde yazdık.

Kişilerin ölüm tarihleri verilirken hem hicri, hem de miladi tarihleri birlikte verilmiştir. Hicri tarihin iki miladi yıla karşılık düştüğü durumda miladi yıla ait iki tarih birlikte gösterilmiştir. Bu tarihler verilirken de ölüm:öl, hicri:H., miladi:M. şeklinde kısaltmaları kullandık. Çalışmamızda 1996 İmlâ Kılavuzunu esas aldık.

Ali Feyzî üzerinde şimdiye kadar ilmî bir çalışma yapılmadığı için şâirin Türkçe Divân'ın tenkitli metnini hazırlamakla çalışmamızı bitirmedik. Şâir'in hayatını çeşitli kaynakları tarayarak ortaya çıkarmaya çalıştık. Edebî kişiliğinde mümkün mertebede tahlil çalışmalarına da yer vererek bazı beyitlerin üzerinde durmayı faydalı gördük. Çalışmamızın ikinci bölümünde şâirin eserleri tanıtıldı. Bu tanıtımı yaparken bibliyografya kitaplarından, kataloglardan, kütüphane defter ve fişlerinden; Ali Feyzî 'ye ait divânlarının yazma nüshalarından istifade ettik. Dipnot numaralarını müteselsil verdiğimiz zaman, üç rakamlı olanlar metin kısmında göze hoş gözükmemesinden dolayı, her sayfayı kendi arasında dipnotlandırdık. Bazı eser, kurum ve kelimelerin kısaltılmışını tercih ettik.

Çalışmamızdan istifade edeceklere kolaylık sağlamak amacıyla tezimizin sonuna şâirin şiirlerinden orijinal örnekler, "Bibliyografya'yı" ve "Özel Adlar İndeksi"ni ekledik. Dipnotlarda kullandığımız kısaltmaları da Bibliyografya'yı verirken sol tarafında gösterdik. İndekste maddeler ayrı başlıklar altında değerlendirecek kadar fazla olmadığı için bir başlık altında topladık.

I. BÖLÜM

ÇİZMECİ-ZÂDE ALİ FEYZÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. HAYATI

1. İsmi, Mahlası, Şöhreti

Hayatı ve eserlerini konu olarak seçtiğimiz zâtın asıl adı Mehmet Ali, mahlası Feyzî, aile lâkabı ise Çizmecî-zâde'dir. Türk Edebiyatında Ali isimli başka şâirler de vardır¹⁴.

Afyonkarahisar'da, babası Osman Râşit'in de şâir olması sebebiyle "şâir oğlu şâir" olarak tanınan Ali Feyzî, Türk Edebiyatı literatürüne girememiştir. Şiirlerinde Feyzî mahlasını kullanan Mehmet Ali'den başka, aynı asırda yaşayan, aynı mahlası kullanan şâirler ve zatlar da vardır¹⁵. Mehmet Ali Efendinin, Feyzî mahlasını niçin

¹⁴ a) Feyzî : (öl.H.1115/M.1703) Asıl adı Ali Feyzî'dir. İstanbul'da doğmuştur. Şiirle meşgul olmuştur. Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim*, İkdâm Matbaası, Der-saadet 1315, s.560, 561.

b) Feyzî : (1252-öl.H.?/M.1836) Asıl adı Mehmet Ali Feyzî'dir. İstanbulludur. Enderûnludur. Tuman, Nail, *Tuhfe-i Nâilî*, Ank. Mil. Ktb. İbn-i Sinâ Salonu, Yaz. No.611, II, s.1159.

c) Feyzî: (öl.H.1267/M.1851) Asıl adı Ali Feyzî'dir. Afyonkarahisarlıdır. Babası Çerçel-zâde Mustafa oğlu Müftü Osman Efendidir. Müftülük ve müderrislik yaptı. Basılı "Tercüme-i Suğra" isimli bir çeviri eseri, 1229/M.1813 tarihli altı istinsah eseri ve Risâle Fî Ahvâli'l-Kıyâme adlı bir telif eseri tesbit edilmiştir. Ali Feyzî'nin bir yangında bütün kitapları ile şiirleri de yanmıştır. Ancak iki tarih düşürmesi tesbit edilmiştir. İlgar, Yusuf, *Karahisâr-ı Sâhib Sancağı Müftülük Kurumu ve Afyonkarahisar Müftüleri*, Eramat Matbaacılık, İst. 1992, ss.51-54; Gönçer, Süleyman, *Afyon İli Tarihi*, C.II, s.142; *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, *Afyon İli Yazmaları Kataloğu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1967, Ankara 1996 s.60, 132,173, 177, 303, 370.

¹⁵ a) Feyzî : (1222-öl.?/M.1807) Asıl adı Mehmet Emin Feyzî Efendidir, Ayaşlıdır, 1270/1853 târihinde Bahriye Meclisi kâtibi idi, şâirdir. Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî (Tezkire-i Meşâhir-i Osmanî)* C. IV, İst. 1308, s. 43; *Tuhfe*, C. II, s. 1159.

b) Feyzî : (1142-öl.?/M.1826) Asıl adı Mustafa Feyzî'dir, Konyalıdır, 1270/1853'te muallim olmuştur. *S. O.*, C. IV, s. 42; *Tuhfe*, C. II, s. 1158.

c) Feyzî : (öl.H.1328/M.1842-1910) Asıl adı Ahmet Feyzî'dir. Tebriz'in Türkanpor Köyü âlimlerinden Esad Molla'nın oğludur. 1328 yılında Galatasaray Sultânisi Müdürü iken emekli oldu. 16 Safer 1328'de vefat etti. Feyzî Efendi edip bir insandı. Basılmış eserleri vardır. Divânı vardır. *Tuhfe*, C. II, s. 1154-1155; İbnül Emin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şâirleri*, Orhaniye Matbaası, İst. 1930, ss. 419-421.

d) Feyzî : (öl.H.1347/M.1861-1929) Asıl adı Mehmet Feyzî'dir. Mehmet Feyzî Bey Süleymaniye'de doğdu. Askerî eğitim gördü. 1329'da Miralay oldu. 25 Zilkade 1347 (6 Mayıs

aldığı konusunda kaynaklarda ve şâirin eserlerinde açıklık getirecek bir malumat bulunmamaktadır.

Arapça isim olan feyz, suyun taşıp akması; bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük, ilerleme, çoğalma; ilim, irfan"¹⁶ anlamlarına gelir. Şâir daha çok "Çizmece-zâde Ali Feyzî" diye bilinmektedir.

2.Memleketi ve Ailesi

Ali Feyzî Efendi Afyonkarahisarlıdır. Divânının başında "Divân-ı Feyzî-i be-Karahisârî ", sonunda Ali Feyzî mührü ile "Çizmece-zâde be-Karahisârî " şeklinde memleketini ve âile lâkabını belirtir¹⁷. Şiirleri süreli yayınlarda "Karahisâr-ı Sâhib evkaf kâtibi rifâtlü Ali Feyzî Efendinin eser-i üstâdânesidir" diye takdim edilerek verilmiştir¹⁸.

Ali Feyzî'nin babası Afyonkarahisarlı âlim, mutasavvıf, şâir Çizmece-zâde Osman Râşit Efendidir. Ali Feyzî'nin şeceresinde ulaşılabilen en eski dedesi Mehmet Ali Efendi (?-öl.H.886/M.1481)'dir. Mezarı Afyonkarahisar Olucak kabristanındadır¹⁹. Mehmet Ali'nin torunlarından Şâir Vehbi Çizmeciler'in Edip Âli Bakı ile yaptığı bir kabir ziyaretinde, Vehbi "(886) Hicri tarihi ve Mehmet Ali adını taşıyan bir taşın önünde durarak, beni dedem Osman Reşit bayramlarda buraya getirir bu bizim ceddimiz "²⁰ dediği nakledilmektedir.

Şâir Ali Feyzî'nin torunu Osman Çizmeciler'in nakline göre: "*Uzak sefer kaptanlarından olup Beşiktaş Yıldız Yeni mahallede oturan ve Osmanlı Tarihini çok iyi bilen Rahmetli Bürhan Aksungur (Üsküdarlı) Beyin iddiasına göre de, Çizmeciler ailesinin cediti, Fındıklı'da Cadde ortasında büyük bir çınar ağacının dibindeki*

1929)'da İstanbul'da vefat etti. On adet matbu eseri vardır. Tuhfe, C. II, s. 1155; Türk Şâirleri, ss. 422-426.

¹⁶ DEVELLIOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 11. baskı, Ankara 1993, s.264.

¹⁷ Çizmece-zâde Ali Feyzî, *Divân-ı Feyzî be-Karahisârî*, AGAPK Yaz.No.20668., vr.1 b, 60 a; Çizmece-zâde Ali Feyzî, *Divân-ı Feyzî Karahi-sârî*, AGAPK Yaz.No.7788, vr.2 a, 95 b.

¹⁸ Bk.Nillüfer, nr.39, Bursa 1307, s.426.

¹⁹ NASRATTIOĞLU, İrfan Ünver, *Anıların İzinde Mektuplarıyla Osman Çizmeciler II, Beldemiz(Afyon)*, nr.31, Nisan-Haziran 1993, s.19.

mezarda yatan ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Çizmece başısı olduğundan (Çizmece Baba) diye anılan zattır. Afyondaki 886 H. 1470 Miladi tarihli mezar taşının sahibi Mehmet Ali de Çizmece Babanın babasıdır"²¹.

Ali Feyzî'nin diğer bir dedesi Çizmece Ahmet Ağa (?-?)'dir. Hayatı hakkında bilgi elde edilememiştir. Çizmece Ahmet Ağanın, Osman Râşit'in babası , Vehbi'nin dedesi olduğu nakledilir²². Bu nakilde bir yanlışlık olduğu kanaatindeyiz. Çünkü Osman Râşit'in babası Süleyman Vehbi, onun da babası Osman'dır.

Ali Feyzî'nin dedelerinden birisi de Süleyman Vehbi'nin babası Osman Efendi (?-?)'dir.. Süleyman Vehbi'nin yazmış olduğu Kur'ân-ı Kerîm'in sonunda babasının Osman olduğunu torunu Osman Çizmeciler bir mektubunda şöyle açıklamaktadır²³. "*Süleyman Vehbi Dedemize ait bir küçük el yazması (En'am) buldum... Bunu Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesine hediye etmek istiyorum...Süleyman Vehbi Dedemin babası kimdir onu bilmiyordum, bu en'amın sonundaki kayıttan onu da öğrendim, meğer adı Osman imiş*". Süleyman Vehbi yazmış olduğu eserlerde babasını "Süleyman Vehbî bin Osman" şeklinde belirtmektedir.

Ali Feyzî'nin diğer bir dedesi Süleyman Vehbi Efendi(?-1840)'dir. Süleyman Vehbi Efendi Çizmece-zâde Osman Efendinin oğludur²⁴. O, devrinin ilim ve şiir erbabından olup eğitimini Mısır'da Câmîi Ezher'de yapmıştır. El yazısı çok güzel olduğundan o tarihlerde Mısır'da Hidiv olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın çocuklarına yazı dersi vermek için saray muallimi olmuştur. Bu vesile ile saraya sık sık girip çıkan şâir, sarayda kalma teklifini ve önüne serilen maddi imkanları reddetmiştir. Çünkü o, Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı padişahına karşı tutumunu beğenmiyordu²⁵. Bir süre sonra Afyonkarahisar'a dönen Süleyman Vehbi buradan Sakız adasına vaaz için yaptığı seyahatlerin birisinde hastalanarak H.1265/M.1840

²⁰ BAKI, Edip Âli, *Afyon'da Bir Şair Ailesi*, Ankara 1942, s.5.

²¹ ÇİZMECİLER, Osman , *Afyonkarahisarlı Şâir Vehbi, basılmamış notları*, s.7.

²² TELEK, Hayri, *Afyon Fıkraları -III-,Annene Söyle, Kepçeye Nark Versin!*, *Taşpınar Halkevi Mecmuası*,(Afyon), nr.110-111, Mayıs Haziran 1944, s.352.

²³ Osman Çizmeciler'in İrfan Ünver NASRATTINOĞLU'na İstanbul'dan yazmış olduğu 26 Nisan 1973 tarihli mektubu.

²⁴ Şâir Vehbi, s.7.

tarihinde Sakız'da ölmüştür²⁶. Türbesi Sakız'dadır. Oradaki Müslüman ve Hıristiyan halkın bu türbeye gösterdikleri saygıdan dolayı, İngilizler türbeyi tamir dahi ettirmişler. Süleyman Vehbi'nin Osman Râşit ve Ömer isminde iki oğlu vardır²⁷. Osman Râşit Efendi babasının kabrindeki "Kitâbe-i Senk-i Mezar"ına şu tarihi düşürmüştür²⁸:

*Deme târihini ah kân ile yazdım Râşit
Ede âvize-i arş Rabbim o rûhu pâki* (H. 1265)

Süleyman Vehbi Efendinin yazmış olduğu eserleri şu şekilde tesbit ettik:

a.En'am²⁹.

b.Muhammed bin Süleyman el-Cuzûlî'nin (öl.870/1465) **Delâilü'l-Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr** isimli eserin, harekeli, nesih hattı ile yazılmış, (1252/1837) tarihli istinsâhı. Bu eserin sonunda lâkabını, ismini ve babasının adını "Çizmecî-zâde Süleyman Vehbi b. Osman" olarak belirtmektedir³⁰.

c.Kitâb-ı Ed'îye: Eser harekeli nesih hattı ile 110 yapaktır³¹.

Ali Feyzî'nin babası Osman Râşit Efendi (H.1232-1315/M.1816-1897), Afyonkarahisarlı Çizmecî-zâde Süleyman Vehbi'nin oğludur. Afyonkarahisar'da doğmuştur. Divânında 20 Rebûl evvel 1291(17 Mayıs 1874) tarihinde anlattığına göre³² biyografisi şöyledir: Osman Râşit Efendi beş buçuk, altı yaşında Kur'ân-ı Kerim'i hatim etmiş, sekiz yaşında hat yazısını yazmaya başlamış, oniki yaşına kadar dört Kur'ân-ı Kerim yazmıştır. Oniki yaşında yazıdan icazet almıştır.

Osman Râşit Efendi, Arapça dersini babasından; sarf, nahiv ve ilm-i fıkıh derslerini Buharalı merhum Hacı Vâhid Efendiden almış; Molla Câmî, Dürr-i Tâci,

²⁵ Aynı Eser, s.7.

²⁶ ÇİZMECİ-ZÂDE Osman Râşit, *Divân-ı Râşit bi-Karahisârî*, Afyon GAPK, yaz.no.7789, vr. 1 b.

²⁷ Şâir Vehbi, s.2; Osman Çizmeciler'in İ. Ünver NASRATTINOĞLU'na yazmış olduğu tarihsiz (1970?) *Mektup; Mektuplarıyla Çizmeciler II*, s.19.

²⁸ *Divân R*, vr.12 a.

²⁹ ÇİZMECİLER, tarihsiz (1970?) *Mektup*; Bu En'amı AGAPK kayıtlarında bulamadık.

³⁰ Muhammed b. Süleyman el-Cuzûlî, *Delâilü'l-Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr*, müstensih: Çizmecî-zâde Süleyman Vehbi bin Osman (1252/1837), AGAPK, yazma no:20667; s. TÛYATOK, 303.

³¹ ÇİZMECİ-ZÂDE Süleyman Vehbi b. Osman, *Kitâb-ı Ed'îye*, AGAPK., yazma no: 20666; TÛYATOK, s.303.

Gülistan ve bazı Fârisi kıraatıyla meşgul olmuş; yine bu arada onyedî adet Kur'ân-ı Kerim yazmıştır.

Mevlânâ Ziyâüddîn Bağdâdî Şeyh Hâlidî Karahisar'da Mâden-zâde Şeyh Seyyid İbrahim Efendiyi halef etmesiyle Nakşibendî tarikatının Hâlidîye koluna girmesi babasının arzusu ile olmuştur. Onsekiz yaşında iken H.1250/M1834 tarihinde Mehmet Âşık Hâlidîye bağlanmış ve onun nice iltifâtına nail olmuştur. H.1256/M.1840 tarihine kadar tasavvufî ilimleri tahsil ettikten sonra Uşak'da eğitimini tamamlamıştır³³.

H.1265/M.1848 yılında babasıyla Sakız Adası'na gitmiş, orada Ramazan ayında vaizlikte bulunurken babasının vefâtıyla bayramdan sonra memleketine üzgün olarak geri dönmüştür.

Osman Râşit, Karababa diye anılan Kayavıranlı Hacı İbrahim Efendiden icâzet almıştır. Bu esnada ellidört adet Kur'ân-ı Kerîm yazdı. Önceden pederiyle müşterek bir cilt Şifâ-i Şerîf, pek çok tefsir, iki Delâilî Şerîf ve bazı kitapları yazmağa ve yâdigâra muvaffak olmuştur.

Babasının ölümünden sonra Hacı Âşık Efendinin hizmetinde dokuz sene çalışarak onun pek çok iltifâtına mazhar ve nâil olmuştur. H.1264/M.1847 yılında Mehmet Âşık Efendi vefât edince Karahisâr-ı Sâhib Evkaf Kalemine yazıcı olarak geçmiş, bu görevinde 28 sene çalıştıktan sonra emekli olmuştur. Bu arada hac görevini îfâ eylemiştir³⁴.

Osman Râşit Efendi emekliliğinden sonra Belediye Meclisi azalığında uzun yıllar bulunmuştur. Belediyenin yazı işlerini yürütmesi için yapılan teklifi şu zarif cevapla reddetmiştir:

³² Divân R, vr.3 a; Divân S, vr.3 a.

³³ Divân R, vr.1 a; Divân S, vr.1 a.

³⁴ Divân R, vr.1 b, 2 a; Divân S, vr.1 b,2 a.

"- Şimdiye kadar Kur'ân-ı Kerîm yazan bu eller, şimdiden sonra Davul tezkiresi yazamaz"³⁵.

Osman Râşit Efendi değerli hattatlarımızdandır. Divânınınından öğrendiğimize göre yetmiş beş Kur'ân-ı Kerîm'le birlikte, önceden pederiyle müşterek bir cilt Şifâ-i Şerîf, pek çok tefsir, iki Delâîli Şerif ve bazı kitapları yazmağa ve yâdigâra muvaffak olmuştur. Hacı Âşık Efendinin mektuplarını ve kendi divânını tebyiz etmiştir. Divânını M.1876'da bitirmiştir.

Kabağaçlı-zâde Sadrazam Ahmet Cevat Paşa, gençliğinde Osman Râşit Efendiden yazı dersleri almıştır.

Osman Râşit Efendi herkes tarafından sevilip sayılmıştır. Çünkü o ciddiyeti, dürüstlüğü, nüktedanlığı ve alicenaplığı kendisine şiar edinmiş bir ulemâ olarak tanınmaktadır. O ahbablarını hemen hemen hergün yemeğe davet eder ve evindeki toplantılarında dost sohbetlerini eksik etmezdi³⁶.

Osman Râşit Efendi 1315/M.1897 yılında vefat etmiştir³⁷. Cumhuriyet döneminde Afyon Belediye Başkanlığınca Cumhuriyet Mahallesindeki bir sokağa Osman Râşit ismi verilmiştir.

Osman Râşit'in onbir çocuğundan sekizi küçük yaşta ölmüştür. Şu tapu kayıt sûreti onun çocuklarıyla ilgili bir takım bilgiler vermektedir : " Çizmezi-zâde Hacı Osman Efendi uhdesinde iken 315'te vefatı ile hafidleri Vehbi ve Reşit Efendi ve hafidleri Lütfiye ve Refika ve Emine `ve Sıddıka ve Selimiye ve kızları Azize ve Hamide'ye kalmakla o sene diğer hânelerle bi't-taksim Azize ve Hamide başkaca

³⁵ Şâir Vehbi, s.8.

³⁶ Şair Ailesi, s.6-7.

³⁷ Şair Ailesi, s.11; YAZICIOĞLU, Fikri, Afyon Evliyalari ve İlim Adamlari, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s.295, 296; GÖNÇER, Süleyman, Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaacılık, Afyon 1991, s.175,176; NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, Afyonkarahisarlı Şâirler Yazarlar Hattatlar, Ankara 1971, s.56, 57; NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, Afyonkarahisarlı Şâir Çizmecioğlu Vehbi, T.B.S., yy.,1981, ss.11-13; ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim; ÇİZMECİ, Nejla, Afyonkarahisar İli Meşhurları (basılmadı); Mektuplarıyla Osman Çizmeciler II, Beldemiz,(Afyon), nr.31, Nisan-Haziran 1993, s.19. Osman Râşit hakkında AKÜ. Fen Ed. Fak. Öğrt.

hane alarak bu hane hafit ve hafidelerine isabetle uhdelerinde iken Reşit Efendinin 325'te vefâtı ile anası Feride ve kardeşleri mûmâ ileyh Vehbî Efendi'ye intikâlen. Mart 931ⁿ³⁸. Osman Râşit'in Ali feyzî'den başka diğeri iki çocuğı, Azize Hanım ve Hamide Hanımdır.

Ali Feyzî'nin sekiz çocuğı vardır³⁹. İncelemelerimizde Feyzî 'nin yedi çocuğı hakkında bazı bilgiler edinebildik.

Lütfiye Hanım (?-?) Hacı Abidlerin Hacı Osman Efendinin eşidir.

Refika Hanım (?-?) Ahmed-i Vehbî'nin ablasıdır. Yahya Beylerin Apak Çavuş'un eşidir. Fethiye isminde bir kızı tesbit edilmiştir.

Emine Hanım (?-?) Keskinlerin Necati Hocanın eşidir. Şekerci İsmail, Şekerci Safder ve Şâir Ali Türk Keskin'in anneleridir.

Mehmet Reşit Efendi (R.1303-T.Sâni 1325) Osman Çizmeciler'in nakline göre tam Askerî Mektebe gideceğı günlerde ondokuz yaşındayken tifüsten ölmüştür. Nüfus kaydına göre yirmi iki yaşında vefat etmiştir.

Sıddıka Hanım (R.1301-?) Genelioğlu Baha Efendinin eşidir.

Selime Hanım (R.1310-?) Libyalı Üsteğmen Mebrûk Efendi ile evlenmiş, Fatma, Cafer ve Mühendis Reşid isimlerinde üç çocuğı var⁴⁰.

Ali Feyzî'nin çocuklarından sadece Ahmed Vehbi şiirle meşgul olmuştur.

Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI gözetiminde Ayşe TURAN tarafından bir mezuniyet tezi yapılmaktadır.

³⁸ Afyon Tapu, C. 93/1, s.66, no:32. Bu kaydın düzenlendiğı tarihte Ali Feyzî ölü olduğu için hanımı Feride ve oğlu Vehbî'nin isimleri ile vefat etmiş olan diğeri oğlu Râşit'in adı geçmektedir.

³⁹ Şair Ailesi, s.20.

⁴⁰ Afyon Nüfus Müdürlüğü Arşivi Kayıt Defteri, Cami Kebir Mah., hane:54, C. I, s.37; ÇİZMECİLER, Osman , "Küçüklük Yıllarım ve Afyonkarahisar-1924", Türkelî Gazetesi (Afyon), 11.05.1977; tarihsiz (1970?) Mektup.

Ahmed Vehbi (R. 1294-öl. H. 1356/M. 1877-1937), Afyonkarahisar'daki şâir ailesinin bilinen dördüncü kuşak şâiridir. Afyon'da Cami-i kebir Mahallesindeki baba evinde R. 1294 / M.1877 yılında⁴¹ dünyaya gelmiştir. Vehbi ilk tahsilini Mahalle Mektebinde gördükten sonra Afyon'daki Rüşdiye'ye devam ederken, babasının 1893'te vefat etmesiyle kalabalık ailesinin geçim sıkıntısı omzuna binmiş, okulunu yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Birinci Cihan Harbi'nde Trenler üzerinde Katar Polisliği, İstiklal Harbi'nden sonra Karahisar'da Maarif ve Encümen Daimi Başkatipliği yapmıştır. Vali Fahreddin Kiper'le yaptığı bir münakaşadan sonra Encümendeki görevinden alınarak Özel İdare Anbar Memurluğu'na tayin edilmiştir.

Yunanlıların Afyon'u işgal ettikleri bir zamanda bir müddet, önce Dinar'a, daha sonra Akşehir'e göç etmiş; sıkıntılı günlerin bitmesinden sonra tekrar Afyon'a geri dönmüştür. Bu arada Nafia'da tekrar memurluğa başlamıştır. Vehbi bu görevi sırasında iken H. 1356/M. 19 Aralık 1937 tarihinde vefat etmiştir.

Vehbi'nin ilk eşi Râbia Hanımdan (R.1311-1328 / M.1896-1913) Fatma Cahide (R.1328-1329 / M.1913-1913) ismindeki kızı bebekken; hanımı da yine bu arada genç yaşta vefat etmiştir. Vehbi R.1331 / M.1916 yılında ikinci eşi olan Hacı İbrahim Efendinin kızı Rabia Hanımla (R.1311-? / M.1896-?) evlenmiş; oğlu şâir,yazar Osman Çizmeciler bu hanımından dünyaya gelmiştir.

Doğuştan şâir olan Vehbi küçük yaştan itibaren şiir yazmaya başlamıştır. Edebiyat dünyasında verimli bir şâir olarak tanınmıştır. Şiirleri toplu halde değildir⁴².

⁴¹ Afyon N. Arş., C. VI/2, hane:113, s. 85.

⁴² Cönk, AGAPK. no. 13916, vr. 76a-80a; Taşpınar Mecmuası (Afyon), nr: 40, 19 Şubat 1936, s. 70; nr. 48, 29 Birinci Teşrin 1936, s. 251; nr. 63, 19 İkinci Kanun 1938, ss. 38-41; nr. 64, 19 Şubat 1938, s. 64; nr. 65, 19 Mart 1938, s. 83; nr. 88, 19 Şubat 1941, s. 35;nr. 108,109, İkinci Kanun-Şubat 1944, s. 322; Nr. 132,133, Ocak-Şubat 1946, s. 285; BAKI, Edip Âli, "Afyon'da Bir Şair Ailesi", *Duyum Gazetesi*(Afyon), nr. 1515-1528, 3-2'nci Kanun 935-21 Şubat 935; Haber Gzt. (Afyon), nr. 1821, 31. 01. 1938; İrfan Ünver NASRATTINOĞLU, Vehbi'nin vefatından uzun yıllar sonra onun hayatını ve şiirlerini derleyerek kitap haline getirmiştir. Bk. *Afyonkarahisarlı Şâir Çizmecioğlu Vehbi*, T. B. S., yy.,1981. Şâir Vehbi'ye ve dedelerine ait şiir ve belgelerin torunlarına ulaşamadığını Osman Çizmeciler bir mektubunda şöyle ifade etmektedir:

" . . . Dedelerimin divânını Rahmetli Edip Ali Bey Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesine teslim etmiş, bende onlara ait şiir numuneleri yok. Esasen babam Afyon'da vefat ettiği zaman ben ve annem Zonguldakta idik. . . . pederim ansızın hastalanıyor ve Ali Türk'lerin evinde vefat ediyor, bizim bütün evrak-ı metrukemiz de Ali Türk (Keskin) ile Muzaffer (Görktan)'in elinde kalıyor. Bana vermediler. . . "

" Mektuplarıyla Çizmeciler, *Beldemiz* (Afyon), nr. 34, Ocak-Mart 1994, s. 18.

Vehbi'nin şiirlerini incelediğimiz zaman, onun hem divân tarzında, hem de halk edebiyatı nazım türlerinde şiir yazdığını görürüz. O, bu özelliği ile iki tür arasında bir köprü vasfındadır. Onun şiirlerinde mahallileşme çeryanı açık bir şekilde kendisini gösterir. O, şiirlerinde şu konulara yer vermiştir:

1. Sosyal konular (millî olaylar, zaferler, felaketler).
2. Dini konular.
3. Sevgi ve bahar.

Afyon'un sosyal yapısına ve Türk tarihine ışık tutan şiirleri de şunlardır:

1. Millî Destan (R.1313 / M.1897). Osmanlı-Yunan harbini anlatır. Şâirin ilk destanıdır.
2. Yangın Destanı (R.1318 / M.1902). Afyon'da 1902 yılında zuhûr eden büyük yangını anlatır.
3. Kış Destanı (R.1326 / M.1910). Afyon'da 1910 yılında vuku bulan kış felâketini anlatır.
4. Balkan Harbi Faciası Destanı (R.1327 / M.1911).
5. Muhaceret Destanı (1920).
6. İzmir'in Kurtuluşu (9 Eylül 1922).
7. Kitâbeleri.

Edebiyatımızda şiir yazan üç Vehbi vardır: **Seyyid Vehbi**, **Sünbül-zâde Vehbi** ve **Çizmeçi-zâde Vehbi** ki bu üçüncü şâirimizden Edebiyat Tarihleri bahsetmemektedirler⁴³.

Vehbi'nin oğlu Osman Çizmeciler'in anlattığına göre, Millî şâir Mehmet Akif, İstiklal Harbinin olduğu yıllarda, Afyon'u ziyaret ettiği zaman Vehbi ile tanıştırılmıştır. Âkif İstanbul'a döner dönmez **Sebîlürreşad** mecmuasında Vehbi'den "*Eğer Vehbi kendisini içkinin mühlik iptilâsına kaptırmamış ve İstanbul matbuat*

⁴³ Ulunay, Cevad, "Takvimden Bir Yaprak: Ahiretten Mektup", Milliyet Gazetesi, 11 Haziran 1961.

muhitinde yetişmiş olsaydı, şimdi onu bütün memleket tanıyacak ve takdir edecekti" diye bahsetmiştir⁴⁴.

Vehbi, Divân Edebiyatının son yolcularından Adanalı Ziya ile kardeşçe otuz sene geçirmiş, onun pek çok şiirini tahmis ve tanzir etmiştir.

İçkiye olan müptelalığından kurtulamayan Vehbi 59 yaşında iken 19 Ocak 1937 tarihinde vefat etmiştir⁴⁵. Kabri Afyon Asri Mezarlığında pafta 4, no 6'dadır⁴⁶. Çok sevdiği arkadaşı ve hayatı onunkinden farksız olan Adanalı Ziya ile yanyanadır⁴⁷.

Vehbi, vefatından uzun yıllar sonra İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun gayretiyle çeşitli tarihlerde anılmış ve Onun hakkında süreli yayınlarda makaleler yayınlanmıştır⁴⁸. Cumhuriyet döneminde Afyon Belediye Başkanlığınca Cumhuriyet Mahallesindeki bir sokağa Vehbi'nin ismi verilmiştir.

Ali Feyzi'nin torunu Osman Çizmeciler (Özkişi) (1916-1986), Afyonkarahisarlı Şâir Çizmecioğlu Vehbi'nin tek oğludur. 1332/M. 1916 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur⁴⁹. Osman üç aylıkken İstanbul'a götürülerek orada dedesi Miras-zâde Hacı İbrahim'in yanında büyümüştür. On yaşında tekrar Afyon'a dönmüş, Gedik Ahmet Paşa İlkokulunda eğitimini tamamlamıştır. Afyon Lisesinden 1936 yılında mezun olduktan sonra 10 Ekim 1936 tarihinde Zonguldak Evkaf Veznedarlığına atanmıştır. Daha sonra Trabzon ve Edirne Evkaf Müdürlüklerinde

⁴⁴ ÇİZMECİLER, Osman, "Babam Şâir Vehbi", *Türk Kültürü*, nr. 100, Şubat 1971, s. 378.

⁴⁵ Afyon N. Arş., C. VI/2, s. 85, hane:113.

⁴⁶ Afyon Belediye Başkanlığı Günlük Cenaze Kayıt Defteri, C. I, s. 17, no: 525.

⁴⁷ Şâir Vehbi, s. 14; Çizmecioğlu Vehbi, s. 28; BAKI, Edip Âli, "Afyon'da Bir Şair Ailesi", *Duyum Gazetesi*(Afyon), nr. 1515, 3-2'nci Kanun 935; "Şâir B. Vehbiyi Kaybettik", *Haber Gazetesi*(Afyon), nr. 1720, 21. 01. 1937; Afyonlu Şâirler, s. 78-79; KORKMAZ, Şaban, KALAFAT, Ömer, *Afyonkarahisarlı Şâirler Antolojisi*, yy., 1994, s. 63.

⁴⁸ NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver Afyonlu Halk Şâiri: Çizmecioğlu Vehbi, *Folklor Araştırmaları Kurumu I. Dönem Konferanslar Dizisi*, Ankara 26 Şubat 1981 tarihli davetiyesi; ÇİZMECİLER, Osman, "Şâir Eşref ile Şâir Vehbi Çatışması", *Ege Eksprest*, 01. 10. 1970; KAYACAN, İsa, "Çizmecioğlu Vehbi, Hürsöz Gzt.,(İzmit), nr. 11799, 6 Mart 1981; İsa Kayacan, "Çizmecioğlu Vehbi", *Yeni Karabük*, 10. 11. 1981; "26 Şubat Ankara", *Türkeli Gzt.*,(Afyon), 04. 03. 1981; ŞENTÜRK, Ahmet Tufan, "Şâir Çizmecioğlu Vehbi", *Türkeli*, nr. 6587-6589, 30. 04. 1982-02. 05. 1982.

⁴⁹ Afyon N. Arş., C. VI/2, s. 85, hane:113.

çalışmıştır. 1938'de Yedek Subay olarak askerlik görevine başlamış, 1940 yılında subay olarak orduya katılmış, 1965 yılında Yarbay rütbesi ile emekli olmuştur. Celalettin Ali (D. 1952) isminde bir oğlu ve Ayşe Sündüs(D. 1954) adında bir kızı vardır. Eşi Nadide (D. 1340) Hanımdır. Osman Çizmeciler 10 Temmuz 1986 yılında İstanbul'da vefat ederek Kuzguncuk Nakkaş Mezarlığı, 885 nolu kabre defnedilmiştir⁵⁰.

Cumhuriyet Dönemi şâir, romancı, hikayeci ve fıkracı Osman Çizmeciler, Edebiyatın hemen hemen her dalında yazı yazmıştır. Eserlerinin bir kısmını daha sağlığında iken bastırarak, emeğinin hazzını yaşamış, bazı fikra, inceleme ve hatıralarını, ayrıca şiirlerini çeşitli süreli yayınlarda yayınlamıştır. Tesbit ettiğimiz eserleri şunlardır:

1. Allah Bizimledir (Üç perdelik piyes)⁵¹.
2. Tatlı Zehir (roman)⁵².
3. Meşhur Sözlerin Tarihçesi⁵³.
4. Küçüklük Yıllarım ve Afyonkarahisar-1924⁵⁴.
5. Afyonkarahisar Portreleri: Ciğer Kûşem Mehmet Efendi⁵⁵.
6. Taşkend Ateşler İçinde (Üç perdelik tarihi manzum piyes)⁵⁶
7. Muhtelif süreli yayınlarda yayınlanan diğer makaleleri.

⁵⁰ Şair Ailesi, s. 57, 58; NASRATTINOĞLU, İ. Ü., "Osman Çizmeciler'in Şiir ve Düzyazıları", *Kocatepe Gzt.*,(Afyon), nr. 1579, 19 Ekim 1970; "Mektuplarıyla Çizmeciler", *Beldemiz*,(Afyon), nr. 30, Ocak-Mart 1993, s. 17; Çizmecioğlu Vehbi, s. 17,18; tarihsiz (1970?) *Mektup*; "Osman Çizmeciler'in Vefatı Üzüntü Yarattı", *Türkeli Gzt.* (Afyon), nr. 7876, 15 Temmuz 1986; İ. Ü. NASRATTINOĞLU, "Osman Çizmeciler Öldü mü?", *Türkeli*, nr. 7885, 25. 07. 1986; GÖRKAN, Muzaffer, "Yetmiş Senelik Kardeşim Osman Çizmeciler", *Türkeli*, nr. 7881, 21. 07. 1986, *Şâirler Antolojisi*, yy., 1994, s. 55; *Afyonlu Şâirler*,s. 123,124; Komisyon, *Afyon İl Yıllığı 1967*, İst. 1968, s. 171.

⁵¹ *Allah Bizimledir*, Gürses Basımevi, Bandırma, ty. (Eser'in yazar tarafından 1973 yılında AGAPK'na bağlı edildiği gözönüne alınır, eser bu tarihte basılmış olabilir); *Kocatepe Gzt.*, nr. ?-1496, ?- 14 Temmuz 1970.

⁵² *Tatlı Zehir*, Demir Kitapevi, İstanbul., *Kocatepe Gzt.*, nr. 1497-1693, 15. 07. 1970 -08. 03. 1971.

⁵³ *Meşhur Sözlerin Tarihçesi*, Demir Kitapevi, İstanbul 1974; *Kocatepe*, nr. 1797-2004, 07. 07. 1971- 08. 03. 1972, 202 tefrika.

⁵⁴ "Küçüklük Yıllarım ", *Türkeli*, 04. 04. 1977-16. 06. 1977.

⁵⁵ "Ciğer Kûşem Mehmet Efendi", *Kocatepe*, nr. 1397-1404, 20. 03. 1970-28. 03. 1970.

⁵⁶ Basılmamış notları.

3. Doğum Yeri ve Tarihi

Ali Feyzî H.1271/M.1854 yılında Afyonkarahisar'da Cami-i Kebir Mahallesinde doğmuştur⁵⁷. On bir kardeşirler⁵⁸. Kardeşlerinin sekizi küçük yaşta ölmüştür. Diğer iki kardeşi Azize ve Hamide hanımların ne zaman vefat ettikleri tesbit edilememiştir. Tapu kayıtlarından tesbitimize göre 1931 yılında sağdırlar⁵⁹.

4. Tahsili ve Eğitimi

Ali Feyzî ilk eğitimini Afyonkarahisar'da babasından almıştır. Dokuz kardeşinin küçük yaşta ölmelerinden ve ailenin tek erkek çocuğu olmasından dolayı serbest bırakılarak pek nazlı büyümüştür. Bu yüzden eğitimi sadece ilk tahsilden ibaret kalmış, bir miktar da medrese tahsili yapmıştır⁶⁰.

5. Yaptığı İşler ve Karakteri

Ali Feyzî, kısa medrese eğitiminden sonra bir ara ticarete atılmışsa da, aşırı şefkat sahibi olmasından dolayı kısa bir süre sonra sermayesini bitirerek iflas etmiştir. Ticaret hayatının sona ermesinden sonra babasından intikal eden Evkaf Katipliği'ne geçmiştir⁶¹. Hüdavendigâr Salnamesi'nde H.1301 /M.1883-4 yılında "Evkaf İdaresi Kâtibi Ali Feyzî" diye adı geçmektedir⁶².

⁵⁷ Edip Âli BAKI, *Cıloğlu Deli Bekir*, Afyon 1945, s.79; *Şair Ailesi*, s. 19. Feyzî 'nin doğduğu ev torunu Osman Çizmeciler tarafından şöyle tasvir edilmektedir: "Ev geniş bahçenin sonunda idi. Kırmızı kiremitli, bağdadi iki katlı, orta halli bir evdi. Bahçedeki kapıdan selamlık tarafına geçiliyordu. Amma orası sokak üstü olduğundan kullanılmıyormuş. Harem tarafı daima sokaktan içeri olması lazımmış." *Küçüklük Yıllarım, Türkeli Gzt. 12.05.1977*.

⁵⁸ *Şair Ailesi*, s. 19; *İl Tarihi*, s.177.

⁵⁹ Mart 931, *Afyon T. Arş.*, C. 93/1, s.66, no:32.

⁶⁰ *Şair Ailesi*, s.19; *İl Tarihi*, s. 177.

⁶¹ *Şair Ailesi*, s. 19.

⁶² HIZAL, İsmail, AYGEN, M.Saadettin, *Osmanlı Salnamelerinde Afyonkarahisar*, Türkeli Yayını, Afyon 1987, s. 57.

Ali Feyzî bu görevinde 1310/M.1892 yılının sonuna kadar kadar kalmıştır⁶³. Bu şâir ailesi üzerine ilk çalışmayı yapan Edip Âli Bakı'nın nakline göre Ali Feyzî vakıftaki görevine ölünceye (1894 yılına) kadar devam etmiştir.

1893 yılı sonlarına doğru Evkaf Müdürlüğü imtihanını vermek üzere İstanbul'a gitmiş, dönemin Evkaf Nâzırı Atıf Molla Beye uzun bir kasîde takdim ederek onun takdirini kazandıktan sonra **Evkaf Bakanlığı Büyük Kurulu** önünde başarılı bir imtihan vermiştir⁶⁴. Şâir bu başarısının müjdesini ise alamamıştır. "*Fazla işret yüzünden hayatının son demlerini tamamen hastalıkla geçiren şâirin, İstanbuldan avdette, altına ölüm döşeği serilmiş ve Sinop evkaf müdürlüğüne tayini bu döşek ortadan kalktıktan sonra gelmiştir.*"⁶⁵

Ali Feyzî genç yaşta yıpranarak hastalıklardan kendini kurtaramamıştır. Yukarıda belirttiğimiz Salname'ye göre Ali Feyzî 'nin 1893 yılında vakıflarda çalışmadığı görülmektedir. Bu tarihte ya işten el çektirildi veya hastalığı sebebiyle işine gidemedi. Kanaatime göre şâir vakıflardaki görevinden azledildi. Vefatına beş altı yıl kalıncaya kadar hasta ve malül yaşayan Feyzî ailesini geçindirmek için yukarıda belirttiğim gibi 1893 yılında vakıfların memurluk imtihanına girmiştir.

Ali Feyzî, aşırı derecede eli açık, hayırsever, iyi huylu, temiz kalpli bir insandır. O kimseyi incitmez, her zaman iyilik yapmayı kendisine şîar edinmiş bir karaktere sahiptir. "*Ağalığı, alicenaplığı haddinden aşmış, taşmış, çığırından çıkmış idi. Fakirler arasındaki cömertliği darbu mesel halini almıştı. İki fakir bir cimriden şikayet ederken: Adamın açlığını tokluğunu bilecek Çizmeci oğlu mu? dedikleri çok vaki olurmuş...*"⁶⁶

⁶³ HIZAL, İsmail, AYGEN, M.Saadettin, *Osmanlı Salnamelerinde Afyonkarahisar, Türkeli*, nr. 8141, 22 Mayıs 1987. Ali Feyzî'nin evkafta çalıştığına dair, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarından bir bilgi bulamadık. Afyon Vakıflar Öğrenci Yurt Müdürlüğünde bulunan ve ihtimal Afyon evkafına ait olan kayıt defterleri 1987 yıllarında kalorifer kazanında cahil ellerce yakıldığını yurdun yetkililerinden öğrendik. Bu defterleri 1986 yılında adı geçen yurdun merdiven altına istif edilmiş bir halde iken görmüştüm. Tahminimize göre yüz adetten fazla idi.

⁶⁴ *Şair Ailesi*, s.19; *İl Tarihi*, s. 177. Feyzî'nin bu kasidesi araştırmalarımıza rağmen bulunamamıştır.

⁶⁵ *Şair Ailesi*, s.19.

⁶⁶ *Şair Ailesi*, s. 20.

Feyzi'nin israf dolu mizacı önünde ne onun vakıftaki maaşı, ne de babasının şahsi malı dayanmış; bütün serveti süratle tükenip gitmiştir.

Şu zarif fıkralar onun cömertlikte en üst dereceye ulaştığını ve karakterinin özelliklerini göstermektedir:

" Ali Feyzi, dellâl dükkanından, sık sık eşya alır ve evine gönderirmiş. Öyle ki, bazan aynı cins eşyayı bir kaç defa aldığını gören eşi: efendi bunlar hep bizde var, ne yapacaksın? diye sorunca:

- Yahu ! Oraya eşya getirenin, mutlak bir ihtiyacı var; ben bu eşyayı almasam, belki satılmayacak; sahibinin o günkü sıkıntısı gitmeyecek, ben eve değil bunda kalana yardım ediyorum diye cevap vermiş.

Şiddetli bir kış gününde, üç dört altına yaptırdığı gayet güzel ve taze bir palto sırtında, meyhaneye girmiş, iyice demledikten sonra, geç vakit eve dönüyor. Yolda, titreyen yarı çıplak bir fakire rast geliyor; hemen paltoyu çıkarıp ona giydiriyor. Eve avdette , ailesi hayretle paltonun ne olduğunu soruyor? Şâir lâkayt bir tavırla cevap veriyor:

Yolda rast geldiğim bir fakire giyirdim. O açıkta. Ben ocak başındayım. Bana daha az ihtiyaç var!"⁶⁷

"Bir Ramazan günü kapı çalınmış, kapıyı açan Feride hanıma kapıdaki Hammal bir çangal halinde, yüz kadar Tesbih vererek :

- Bunları Ali Efendi ağam gönderdi.... demiş.

Hatuncuk çaresiz tesbihleri alıp içeri girmiş, şaşkın şaşkın bakarak Bizim efendi şaşırdı galiba, Oruç keyfi ile bu tesbihleri de ipe dizilmiş bamyaya gibi yenecek bir şey zannetti her halde diye söylenmiş.

Akşam üzeri Ali Feyzî kapıdan girer girmez, bu kadar tesbihi ne yapacağını sormuş.

⁶⁷ Şair Ailesi, s.21.

Şâir gayet müsterih ve sakin bir sesle :

- Canım efendim, Memleketin garibi, fukara bir satıcı türedi, Ramazanın ilk günündenberi Çarşıdaki Ot Pazarı Camiinin önünde bu tesbihleri gezdirdi durdu, bir türlü satamadı, hepsini alayım da şu zavallıyı kurtarayım dedim.

Cevabını vermiş.⁶⁸

"Afyon'daki Ot Pazarı Camiinin önünde, omuzlarında birer ipele sıra sıra bekleşen hamalları görünce hiç dayanamazmış. Tanesi onar paradan birer limon alarak, hepsine birer tane verir ve :

- Haydi bu Limonu bizim eve götürüp verin diyerek onlara iş icad eder ve avuçlarına da yirmişer para, birer kuruş ücret sıkıştırırmış.⁶⁹

Feyzî küçüklüğünde de nüktedandır. "Bir gün arkadaşları ona küçükken sormuşlar; en can sıkıntısı çektiğin zaman hangisidir? Şâir cevap verir:

- Soğuk ve yağmurlu bir akşam ! elde atılmış bir torba pamuk; bir elde bir gazyağı şişesi, (Kışın şişe eli çok üşütür) eve vardığın zaman anan hasta, dam da (tavanın her tarafı) akıyor olmalı !"⁷⁰

Aşk, şarap, sevgi ve cömertlik ! Feyzî 'yi hayatı boyunca etkilemiş; o dünyaya hep lâübali, kalender bir gözle bakmış; davranışlarında melâmi, ilgisiz; şarap kadar acıları sevmemiş; gamsız, tasasız, kedersiz yaşamayı tercih ettiyse de zamanla dertler onun da yakasını bırakmamıştır.

*Ali Feyzî ömrünün sonuna kadar babasına hürmette kusur etmemiş, ailesine ve çocuklarına derin bir şefkat göstererek, bağlı olarak yaşamıştır. Yaptığı iyiliklerden dolayı halka kendisini sevdirtmiştir. Halk onun arkasından "**Meclislerin Ziyneti Ali Efendi**" diye anarmış. İşret âlemine aşırı derecede düşkün olan Feyzî "*İşreti ekseriya başka yerde yapar ve o zaman meşhur olan "Köçek oyunları"nı**

⁶⁸ Şâir Vehbi, s.10.

⁶⁹ Şâir Vehbi, s.9.

⁷⁰ BAKI, Edip Âli, "Afyon Fıkraları", Taşpınar Afyon Halkevi Mecmuası, nr.152-155, Eylül-Aralık 1947, s.439.

*seyretmeye gidermiş. Bunun için gece çifte mumlu fenerlerle kaleye çıkarlarken babam yokluğumu anlamasın diye kürkünü uşaklarına giydirirmiş."*⁷¹

Feyzî yirmi yedi yaşlarında iken bir vesile ile Sandıklının Karacören mesiresine davetlidir. Çilingir sofrası onun tam gönlünce, şâir ilk kadehi alacağı sırada, yüksek bir sesle :

Gel... Gel... diye haykırmış.

Yanındaki arkadaşları hayret ve şaşkınlıkla sormuşlar.

- Yahu ne oluyor ? Kimi çağırıyorsun ?

Feyzî gayet tabii bir edâ ile:

-Keyfimi çağırıyorum, keyfimi... demiş⁷².

Ali Feyzî ile babası Osman Râşit Efendinin karakterleri birbirleriyle tamamen zıttır. Osman Râşit Efendi meyhanenin kapısından içeriye bakmadığı gibi hayatında hiç içki içmemiş, içki aleyhtarı, inancını yaşayan, mazbut, ağır başlı, hali vakti yerinde, her zaman saygı gören, sevilen, hatta çekinilen bir mîzâca sahiptir. Oğlu ise haddinden fazla cömert, gece gündüz içen bir insandır.

6.Vefâtı ve Mezarı

Ali Feyzî'nin genç yaşta vefat etmiştir⁷³. Vefatından "*beş altı sene hasta ve malûl yaşayan şâir son günlerinde, veremin ağır ve bunaltıcı nöbetleri içinde çırpınırken babası baş ucuna geliyor:*

- *Oğlum nasılsın? hitabını duyunca şâir doğruluyor:*

- *Baba senin bir şiirin vardı, orada şöyle:*

Teslimi rıza çaresiz, sabreyledi Râşit

Abidin ne gelür ahir encâm elinden.

diyordum. İşte;...şimdi "teslimi rıza" bana! "sabır" sana düşer! Artık beni yatırın diyerek yastığa son defa başını koyar. Ateşli bülbül susuyor, ölüm uykusuna

⁷¹ BAKI, agm., s.22.

⁷² BAKI, agm., s.22, 23; Şâir Vehbi, s.10.

⁷³ Şâir Vehbi, s.9.

*dalıyor ve ihtiyar babasına, sekiz yavrusunu öksüz bırakarak ebediyete kavuşuyor..."*⁷⁴

Feyzî'nin ölüm tarihini Bakı 1894⁷⁵, Gönçer R.1313/M.1897⁷⁶, torunu Çizmeciler 1893⁷⁷ yılı olarak vermektedirler. Bu üç tarihten acaba hangisi Feyzî'nin gerçek ölüm tarihidir? Feyzî'nin 1893 yılından sonraki hayatına dair bilgiler çeşitli rivayetlerden ibarettir. Bu hususla ilgili olarak incelemelerimizde kesin bir belge bulunamamıştır. Elimizdeki bilgileri değerlendirerek onun vefat tarihini şöyle belirleyebiliriz:

Hüdâvendigar Salnamesine göre Feyzî H.1310/M.1892 yılında memur olarak çalışmaktadır. Feyzî'nin bu tarihten sonraki salnamelerde adı geçmez. H.1311/M.1893 yılında Evkaf memuriyeti imtihanına girdiği ve kısa bir süre sonra öldüğü gözönüne alınırsa, ölüm yılını 1893 olarak kabul edebiliriz.

Feyzî'nin mezarının Afyonda hangi mezarlıkta olduğu belli değildir. Evlerinin Camikebir Mahallesinde olduğu, buraya en yakın Olucak Mezarlığının olması, sebebiyle mezarının burada olması kanaatini vermektedir.

B. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE TESİRLERİ

Ali Feyzî'nin edebî kişiliğini ve tesirlerini daha iyi anlayabilmek için yaşadığı yüzyılı topluca değerlendirmekte yarar vardır. XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyâsî ve sosyal zorluklar neticesinde gerilemeye başladığı, önceki yüzyıllara ait ihtişamını kaybettiği bir devirdir. Bu sebepten dolayı bu yüz yıla "Gerileme Devri" denmiştir. Devlet içerisinde ardı kesilmeyen savaşlar, karışıklıklar, isyanlar, kanlı olaylar, azınlıklara verilen imtiyazlar; batılılaşma hareketi adı altında Avrupa medeniyeti'nin siyâsî, askerî ve iktisâdî baskılarla kendisini Osmanlı'ya kabul ettirmesi gerilemenin

⁷⁴ Şair Ailesi, s. 20.

⁷⁵ Şair Ailesi, s. 19.

⁷⁶ İl Tarihi, s.177.

⁷⁷ Şâir Vehbi, s.9.

temel sebepleridir. Bazı isyanları bastırmakta bir takım başarılar elde edilmişse de, girilen savaşlardan başarısızlıkla çıkılmış, bedelleri ise çok ağır olmuřtur⁷⁸.

XIX. yüzyılın ilk yarısında üç edebî akım, "**Divân Edebiyatı, Mahallileşme Cereyânı ve Halk Edebiyatı**" olarak görülür. Bu üç edebî akımdan başka, asrın ikinci yarısında edebiyatımıza büyük ölçüde tesir eden bir diğer kültür ve sanat akımı da **Tanzimat Edebiyatı**dır. Bu edebiyatta Avrupa kültürünün birinci plana geçtiği görülür⁷⁹. Üzerinde çalışma yaptığımız Ali Feyzî'nin bir divân şâiri olması ve mahallileşme cereyânına uyarak hem aruzla, hem de hece ile şiirler yazmasından dolayı dönemin Divân Edebiyatı ve Mahallileşme Cereyânı hakkında genel bir bilgi vermenin konuya açıklık getireceği inancındayız.

XIX. yüzyıl boyunca divân tarzında yeni şâirlerin yetişmesine rağmen Divân Edebiyatının bu asırdaki hakim hayatı, asrın ilk yarısındadır. Ancak Divân Edebiyatı, henüz batılılaşma cereyânında değilken bile, bu dönemde divân şiirine bir yenilik getirememiştir. Bu asırda İran tesirinden kurtulması Divân şiiri için lehinde bir harekettir. Buna rağmen, edebî alanda içinde bulunduğu sosyal buhrandan etkilenerek, bu yüzyılda divân şiirinde eskilerin yolunda ama yeni mes'eleler karşısında bir ilerleme yapılamamış, eski sözler tekrarlanmıştır. Zaman zaman orijinal fikirler gözükürse de bunlar da asrın Divân Edebiyatında yerlerini alamamışlardır. Buna karşılık aynı asırda divân şiirinde nazım tekniği ve dilde sadeleşmede bir ilerleme meydana gelmiştir. Aruzda imâleler azalmış, vezin, kafiye, nazım şekilleri ve kelimeler daha özenle seçilerek kullanılmıştır. Bu yüzyılın ortalarında ve Tanzimat devrinde yetişen Divân şâirleri belirttiğimiz tekniği daha özenli bir şekilde kullanmışlardır. Yedi asırlık Divân Edebiyatı'nın ihtişamını yıkmak isteyen Batı Edebiyatı dahi, uzun bir süre onun vezinlerini, nazım şekillerini kullanarak divân tarzı söyleyişin bir çok cephelerini yaşatmıştır. Divân şiiri bu özelliği ile XIX. yüzyılda bir yenilik getirmiştir⁸⁰. Bu asırda Divân Edebiyatında görülen nazım şekilleri, divânlar içindeki tevhid, münâcât ve na'tler ile bazı tasavvufi

⁷⁸ Bk. "Giriş" bölümü, s.XII.

⁷⁹ Bk. BANARLI, C.II, s.832.

⁸⁰ Bk. BANARLI, C.II, s.830; TANPINAR, s.77-81.

ve mezheplerle ilgili inançları ihtiva eden parçalardan ibarettir⁸¹. Feyzî ise nazım biçimlerinden gazel, kasîde, kıta, müstezad, müfret; muhammes, tahmis, müseddes ve müsebbâyı; nazım türlerinden ise tevhid, münâcât na't, mersiye ve nazîreyi kullanmıştır. Bu dönemin en belirgin özelliğini özet olarak, eski şâirlerin üslûbu ve şiirin eskimiş malzemesi hiçbir yenilik göstermeden tekrar edilmiştir diyebiliriz.

Âşık tarzı söyleyişle, şehirlerde gelişen halk dilinin ve Divân tarzı söyleyişin birleşmesiyle doğan harekete **Mahallileşme Cereyânı** denir. Bir başka ifade ile Türk dili'nin ve Türk Edebiyatının kendi içinden olgunlaşarak millîleşmesidir. Bu özellik yerli ve halk tesirinde bir harekettir. Divân şâirleri arasında Taşlıcalı Yahya, Nev'î Zâde Atâî ve Sâbit gibi bazı sîmâların eserlerinde yerli bir hava ve halk söyleyişleri XV. asırdan itibaren görülmektedir. XVIII. asırda Nedîm ile en kudretli temsilcisini yetiştiren Mahallileşme tarzı söyleyişi geçen asırdan itibaren Divân şâirlerinin eserlerinde görülmektedir. Bu tarz, halk hayatını edebiyata getirerek, halkın zevkinden ve sanatından yaşayışları sunmuştur. Halk deyimleri ve halk söyleyişleri şiirlere de girerek zengin, esprili ve sade bir güzellik vermiştir. Enderûnlu Fâzıl ve Vâsîf gibi XVIII. yüzyıl sonu ile XIX. yüzyıl başı şâirleri, halk söyleyişinin güzel örneklerini vermişlerdir⁸². Konu olarak üzerinde çalıştığımız Ali Feyzî'nin, gerek aruzla yazdığı şiirlerinde, gerek kalenderî şiirinde ve semâîlerinde, gerekse hece ile yazdığı destan ve koşmalarında, ayrıca Kerbelâ adlı mesnevîsinde mahallileşme hareketi açık bir şekilde görülmektedir⁸³.

Bu yüzyılda , genellikle beş beyit halinde görülen gazellerin konusu umumiyetle yerli hayattan alınmıştır. Şiirlerde zengin kafiye ağırlığını korumuştur. Şâirler redife de önem vermişlerdir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında görülen "Sebk-i Hindî " akımının bu asırda da etkisini gösterdiği görülmektedir. XVI. yüzyılda İran'da doğan Sebk-i Hindî, buradan Hindistan'a İranlı şâirler tarafından götürülmüş ve Orada geliştirilmiştir. Bu akımın başlıca özellikleri şunlardır: Az sözle çok şey anlatılmak istenmiştir. Daha önce pek kullanılmayan zincirleme tamlamalar

⁸¹ Bk. PEKOLCAY, s.333.

⁸² Bk. BANARLI, C.II, s.745; **Büyük Türk Klâsikleri**, Ötügen Neşriyat, C.C. VIII, İstanbul 1988, s.100.

kullanılmıştır. Söz sanatları ikinci plana itilerek şiirde düşünceye ve inceliğe önem verilmiştir. Gazeller çoğunlukla beş beyitten oluşturulmuştur. Üzerinde çalıştığımız Ali Feyzî'nin şiirlerinde de bu özellik açık bir şekilde görülmektedir. XVII yüzyılda gazel sahasında bu hususiyetin tekamül ettiği gözönüne alınırsa Ali Feyzî'nin Nefî (öl.H.1045/M.1635), Nâilî (öl.H.1077/M.1666), Neşâtî (öl.H.1086/M.1675), Nâbî (öl.H.1124/M.1712) gibi şâirlerden Sebk-i Hindî akımından etkilendiğini söyleyebiliriz⁸⁴. Ali Feyzî'nin etkisi altında kaldığı bir başka şâirimiz de Hikemî tarzın temsilcisi Nâbî'dir (öl.H.1124/M.1712). Feyzî'nin şiirlerinde zaman zaman Hikemî tarzına rastlanılmaktadır.

Bu yüzyılın tanınmış şâirleri şunlardır:Enderunlu Vâsîf (?-öl.1824), Keçeci-zâde İzzet Molla (öl.H.1245/M.1829), Âkif Paşa (öl.H.1261/M.1845), Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey (öl.H.1275/M.1859), Leylâ Hanım (öl.H.1264?/M.1847), Şeref Hanım (öl.H.1278/ M.1861), Âdile Sultan (öl.H.1316/M.1899)⁸⁵; Tanzimat'tan sonra Divân şiiri'ni devam ettiren ve "Encümen-i Şüarâ" adlı bir topluluk teşkil eden şâirlerin en mühimleri Leskofça'lı Galib (öl.H.1284/M.1867), Yenişehir'li Avnî (öl.H.1302/M.1884) ve Hersek'li Ârif Hikmet (öl.H.1321/M.1903) dir. Bu şâirler daha çok Nailî ve Fehim-i Kadîm tarzında eserler vermişlerdir. Divân şiiri'ni devam ettiren Üsküdar'lı Hakkı Bey (öl.H.1311/M.1893), Kazım Paşa (öl.H.1316/M.1899), Osman Nevres (öl.H.1293/M.1876), Esat Muhlis Paşa (öl.H.1267/M.1851), Diyarbakir'li Saîd Paşa (öl.1317/M.1899), Osman Şems (öl.H.1311/M.1893) i⁸⁶ zikredebiliriz. Yeni Türk Edebiyatının kurucularından Namık Kemal (öl.H.1305/M.1888) ve Ziya Paşa (öl.H.1297/M.1880) gazel şiirini devam ettirmişlerdir⁸⁷. Muallim Nâci (öl.H.1310/M:1893) de Yeni edebiyat taraftarlarınca eskiliğin bir devamı olarak görülür⁸⁸.

⁸³ Bk. "Dili ve üslûbu" bölümü, s. XXXIX.

⁸⁴ Sebk-i Hindî hakkında geniş bilgi için bk. SARI, Mehmet, *Sabûhî Şeyh Ahmed Dede Hayatı, Edebiî Kişiliği, Eserler ve Türkçe Divânı'nın Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1992, s.86,94-103.

⁸⁵ Bk. BANARLI, C.II, ss.832-842.

⁸⁶ Bk.TİMURTAŞ, s.336.

⁸⁷ Bk.DİLÇİN, Cem, "*Divan ŞiirindeGazel*", *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı-II (Divan Şiiri)*, nr. 415-417, Temmuz-Eylül 1986, s.193.

⁸⁸ Bk.PEKOLCAY, s.332.

Bu girişten sonra Ali Feyzî'nin edebî kişiliğini ortaya çıkaracak bölümlere geçebiliriz.

1. Dili ve Üslûbu

Ali Feyzî ilkokuldan sonra, bir süre medrese eğitimi görmüştür⁸⁹. Şiirlerinde ağdalı bir ifade pek yoktur. Gerçi yer yer:

*Keh-keşân-ı emele geldi sehâb-ı firkat
Koydu zindân-ı melâmetde hicâb-ı firkat* (G.XII/1)

*Nokta-ı esrâr-ı hikmet dâne-i hindûlarıñ
Magz-ı Kur'andır hadîs-i la'l-i güftârıñ seniñ* (G.XCVII/2)

beyitlerinde görüldüğü gibi ikili, üçlü terkipleri daha çok kullanmıştır. Bunların sayısı da yok denecek kadar azdır. Şiirleri, özellikle hece ile yazdıkları oldukça sade olup akıcı bir ifadeye sahiptir. Şu beyitler onun ne kadar sâde, rahat ve san'at kaygısından uzak olduğunu göstermektedir:

*Bunca derd ü mihnete ilkâ iden sensin nefis
Tâb u zevk ü neş'emi ifnâ iden sensin nefis*

*Yokdur âdâbıñ husûsa zerre insâfıñ seniñ
Feyzi'ye her bâr-ı cevri efzâ iden sensin nefis* (G.LXII/1,5)

*Bir vatan tutduk gönül biz gûşe-i mey-hâneden
Biz harâbat ehliyiz vaz geçmeyiz vîrâneden* (G.CXXXVII/1)

*Fırsat virme yâ Rabbi dîn-i düşmâna
Matlûb idüp getir semt-i imkâna
Yâ Rabb eyle nusret ehl-i îmâna
Her dem zıkr iderler Zât-ı Sübhânı* (Destan I/30)

Divân şiirinde bilhassa XVIII. asırda kendisini iyice hissettiren mahallileşme cereyanı gereği halk söyleyişleri, deyimler ve atasözler bu yüzyılda Ali Feyzî'nin şiirlerinde de görülmektedir. Tesbitlerimize göre aruz ölçüsüyle yazılan halk şiiri nazım biçiminde sekiz semâisi ile bir kalenderîsi; hece vezni ile yazılmış bir destanı,

⁸⁹ Bk. "Tahsili ve Eğitimi" böl., s. XXÇ .

üç koşması, mesnevî tarzında yazılmış bir Kerbelâ hikayesi vardır. Destanında o dönemin sosyal hayatından bazı örnekler ile Osmanlı Yunan savaşı hakkında bazı ipuçları vermektedir:

Ümerâda lutf u ganîde kerem
Kalmamış birâder nâm u nişânı
Her biri zulmüyle virmekte elem
Fark eyle bu yüzden âhir zamânı

'Ulemâda 'amel takvâ tükenmiş
Sulehâda zühd ü verâ' tükenmiş
Fukarâda sabr u gınâ tükenmiş
Bozulmuş bu nâsın fikr u iz 'ânı

Ahkâm-ı şer 'ile 'âmil kalmamış
Râh-ı hakîkâdde mâil kalmamış
Rızâ-yı Hudâ 'ya nâil kalmamış
Cümlesi unutmuş râh-ı erkânı

Kendimiz eyledik kesb-i istihkâk
Zulm eylemez hâşâ Hazret-i Mutlak
Düşün ahvâliñi nefsiñe bir bak
Ne dürlü görürsün fisk-ı Yunânı

Evvelâ küffârı kıldı isti 'lâ
Musallat eyledi bizlere Mevlâ
Terbiyye içindir bizi 'âdetâ
Maglûp itdi Hikmet ehl-i îmânı

Kerbelâ 'ya teşbihe bu mâcerâ
Tafsîle muhtâcdır bu def'a cânâ
İttifâk itmedi bizim ümerâ
Hâke düşdüler şân-ı 'Osmânı (Destan 1-3,15,16,19)

Koşmalarının ise Yunus tarzında olduğu görülür:

Mansûr gibi gönül çekilsek dâra
Yine terk itmeziz hakkâniyyeti
İtse vücûdum(u) sad pâre pâre
Değişmem biñ cânâ vahdâniyyeti (Koşma I/1)

Atasözleri ve deyimlerinde ise bir incelik ve anlam yüksekliği göze çarpar:

*Eger 'ârif iseñ yâ hu sakın el açma nâ-merde
Ölürseñ de aç öl merdânelikler saña 'aşk olsun* (Müfret VII)

*Zâlimdeki ol saltanatı sanma ki bâkî
Âh-ı mazlûm anı bir günde perîşân eyler⁹⁰* (Müfret IX)

*Var mı 'âlemde 'aceb âlâm-ı pür-gamdan beri
Cümle pür dertli çıkar her kim ki bî-gam gördüğün* (Müfret XII)

Aruz ölçüsüyle yazdığı semâîlerinde ve kalenderî şiirinde de mahallileşme cereyânı açık bir şekilde görülmektedir:

*Hakikat kenz-i hakdır 'ârif-i bi'llâhdır 'âşık
Bilirler "min ledünni"⁹¹ vâkıf u âgâhdır 'âşık* (Semâî III/1)

*Cefâyı zevk idinmişsin visâl-i yâr ugrunda
İşiñ her rûz u şeb firkatde âh u vâhdır 'âşık*

*Arar Leylâ'yı Mevlâ'yı bulur gâhi o Mecnûn-veş
Sakın incitme Feyzî vâsıl-ı dergâhdır 'âşık* (Semâî V/4,5)

Ali Feyzî'nin dilinin sâdeliğini gösteren bir başka özellik, şiirlerinde Türkçe fiilleri zaman zaman redif olarak kullanmasıdır.

*Ger necât ister iseñ dil dâmen-i Haydârı tut
Şîr-i hak dâmâd-ı muhtâr mahrem-i esrârı tut* (G.X/1)

*Ey melek-meşreb seni kim gördü âdem sandılar
Döndüler soñra yüzün mehtâb-ı 'âlem sandılar* (G.XXXI/1)

*Firkâtiñle ey perî ahvâlimiz zâr oldu gel
Subh u şâm eşgâlimiz mihnetle hep hâr oldu gel* (G.CIV/1)

*Göñlüme ol cevri-cûdan geç didim geçmem didi
Çeşm-i âfet mâh-rûdan geç didim geçmem didi* (G.CLXXIV/1)

Ali Feyzî divân şâiri olmasına rağmen yer yer halk şâirleri gibi coşarak sade bir Türkçe ile halk dilini kullanır:

⁹⁰ Vezin hatalıdır.

⁹¹ "kad belagat min ledünni 'uzrâ..." " (O takdirde) tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır. (Benden ayrılmakda ma'zur sayılmışsındır.), Kehf, 18/76. Kur'ân-ı Hakîm, C. II, s. 546.

Enfûsde ara maksad-ı aksâyı be-hey cân
Âfâk-ı gezûp yorma özün bâd-ı hevâda (G.CLVII/2)

Ali Feyzî'nin üslûbunun anlaşılması için "Sebk-i Hindî " üzerinde kısaca durmak istiyoruz. XVII. yüzyıl divân şiirinde üslûptaki değişme ve yenilenmeye "Sebk-i Hindî " (Hint üslûbu, Hint tarzı) denir. Bu üslûbun daha öcesi olmakla birlikte divân şiirine tesiri XVII. yüzyılın ikinci yarısında görülür. Edebiyatımıza ise dışarıdan gelmiştir⁹². XVII. asrın ve Türk Edebiyatının en büyük şâirlerinden biri olan Nef'i "Sebk-i Hindî " üslûbunu edebiyatımıza ilk tanıtan ve şiirlerinde bu üslûbu gösteren şâirimizdir⁹³. Ali Feyzî de bu asır şâirlerinden Hint üslûbundan etkilenerek rindâne, âşıkâne ve tasavvufiyâne şiirler söylemiştir. Tesbit edebildiğimiz 202 gazelinden 160'ı beş beyitten meydana gelmektedir. Bu özellik şâirin fazla sözden kaçınarak az sözle çok şey ifade etmek istediğini, sözden ziyade anlama önem verdiğini göstermektedir. Ali Feyzî'nin söylediği gazellerin pek çoğunun beşer beyitten ibaret oluşu, Sebk-i Hindî'nin bir özelliği ve onun gazeldeki ustalığının bir delili olsa gerektir. Şiirlerinde sade bir dil kullanan Ali Feyzî edebî sanatlara pek rağbet göstermemiştir.

Sebk-i Hindî'nin bir özelliği olan teşbih san'atı Feyzî'nin şiirlerinde de görülmektedir:

Nokta-ı esrâr-ı hikmet dâne-i hindûlarıñ
Magz-ı Kur'andır hadîs-i la'l-i güftârıñ seniñ (G.XCVII/2)

Gönlüme bak bir ruh-ı hamrâ için bülbüllenir
Ol gül-i ra'nâda dâim gül gibi gül güllenir (G.XXV/1)

⁹² Sebk-i Hindî, XC. VI. yüzyılda İranda doğmuştur. İran'da Safavîler devrinde ağır baskılardan bunalan ve daha serbest yazabilmek için Hindistan'a giden İranlı şâirler tarafından ortaya çıkarılan Sebk-i Hindî İran'dan çok Hindistan, Afganistan ve XC. VII. yüzyıl Türk edebiyatlarında etkili olmuştur. İranlı şâirlerinden Baba Figanî ((öl.H.925/M.1519), Urffî-i Şîrâzî (öl.H.999/M.1590), Sâ'ib-i Tebrîzî (öl.H.1081/ M.1670), Şevket-i Buhârî (öl.H.1111/M.1699), Nazîrî (öl.M.1612) Sebk-i Hindî 'yi ortaya çıkaran ve önde gelen temsilcileridir. Hint üslûbunun bir veya birkaç özelliği XC. VII. yüzyıl şâirlerinin hepsinde görülür. Ancak bu üslûbun gerçek temsilcileri ise Nef'i (öl.H.1045/M.1635), Nâilî (öl.H.1077/M.1666), Neşatî (öl.1086/M.1675), Nâbî (öl.H.1124/M.1712), Nedim (öl.H.1143/M.1730), Şeyh Galip (öl.H.1171/M.1757) dir. Ayrıca bk. DİLÇİN, ss.176-179, SARI, s.94-95.

⁹³ Bk. DİLÇİN, s.181.

Ali Feyzî'nin şiirlerinde çok görülen san'atlardan birisi de "telmiḥ" san'atıdır. Yer yer telmiḥ san'atı ile teşbih san'atı birlikte kullanılmıştır. Bu da Sebki Hindî'nin özelliklerinden birisidir:

*"Künt ü kenzeñ"⁹⁴ sırrını bildirdi çün mürşid-i'aşk
Bir kapu gösterdi pîrim dâr-ı hikmetden baña (G.V/2)*

*Gözleriñ âfet midir âhu mudur dil-ber nedir
Kaşlarıñ "kavseyni" yâ⁹⁵ ebrû mudur dil-ber nedir (G.XXXVI/1)*

*Ne kâmetdir'acâyib Şâh-ı dil-cû serv-i reftârîñ
Ya aldıñ Sidreden bu hâli yâhud nakş-ı Tübâdan (G.CXXXIV/2)*

Şâirin "çekildi" redifli gazelinde "Mansûr-urgan", "Yakup, Yusuf-zindan" adları zikredilerek telmiḥte bulunulmuştur. Bu misallerden başka pek çok beytinde telmiḥ san'atına yer vermiştir⁹⁶.

Sebki Hindî'nin özelliklerinden olan deyimlerin, atasözlerin ve konuşma dilinin şiirlere aksettirilmesi Feyzî'de de görülmektedir:

*Eger'ârif iseñ yâ hu sakın el açma nâ-merde
Ölürseñ de aç öl merdânelikler saña'aşk olsun (Müfret VII)*

*Zâlimdeki ol saltanatı sanma ki bâkî
Âh-ı mazlûm anı bir günde perîşân eyler (Müfret IX)*

*Var mı'âlemde'aceb âlâm-ı pür-gamdan beri
Cümle pür derli çıkar her kim ki bi-gam gördüğüñ (Müfret XII)*

Şiirlerinden örnekler sunduğumuz Ali Feyzî için, divân şiirimizde Sebki Hindî'nin son temsilcilerinden birisidir diyebiliriz.

⁹⁴ "Küntü kenzeñ mahfiyyen", "Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim ve halkı (varlık âlemlerini ve insanları) yarattım." Bu hadis için aslı zayıftır veya sahih bir senede sahip değildir denilmektedir. El-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, C. II, s. 132; İsmail Hakkı Bursevî, Kenzi Mahfi (Gizli Hazine), Sad: Abdulkadir Akçiçek, İst. 1986'dan nakil: Emine Yeniterzi, Divân şiirinde Na't, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 151. Aynı hadis için bk. Ahmet Serdaroğlu, Usûl-i Hadis ve Mevzûât-i Aliyyü'l-Karî Tercemesi, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası, s. 92.

⁹⁵ "Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ"..., " (Bu suretle o, peygambere) iki yay kadar, yahud daha yakın oldu...", Necm, 53/9, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 972.

⁹⁶ Bk. "Kişiliğinin Diğer Yönleri", s.LIV.

2.Şâirliği

Ali Feyzî XIX. yüzyılın güçlü şâirlerinden birisidir. Bu hususta mahalli kaynaklarda , "Onbeş yaşında şiir söylemeye ve yazmaya başlayan Feyzî efendi tahsilinin azlığı ve Afyonkarahisar'dan da başka bir yere çıkmamasına rağmen kendisini bize hakikî bir şâir olarak tanıtıyor. İlmi kudreti babası kadar olmamakla beraber, şiirde fitrî kabiliyeti babasından daha ateşli daha heyecanlı olduğunu yazılarından anlıyoruz."⁹⁷ . "Şâirlik menşurunu Feyzinin eline veren ve divân şâirleri içinde kendine ön safta yer ayıran çok nefis parçaları..."⁹⁸ . "...Şiirleri yeni arı Türkçe çığırının açılmış olmasına rağmen aruz ölçüsünde ve divân giderincedir."⁹⁹ . gibi ifadelerle övgüyle bahsedilmektedir. Divânına H.1305/M.1887-8 yılını tarih düşürmüştür. Divânında görülen der-kenar şiirlerinden ölünceye kadar şiirle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Diğer divân şâirleri gibi Feyzî de zaman zaman kendini övmekten alıkoymamıştır:

*Ey Feyzî budur işte benim fevz ü necâtım
Bî-şübhe anîñ hâlet-i 'aşkıyla hayâtım
Tahmîse nizâm virmege var elde berâtım
Resmî gibi sihr-âver-i mu'cez kelimâtım
Ne Hızr-ı ne İlyâs gehî sun'î kadîrim* (Tahmîs II/6)

*Nüktedân-ı şîve-i remziñ bilen'ârîflere
Feyzî'yâ her matla'-ı şî'rin belâgât gösterir* (G.XXXVIII/5)

*Feyzî rif'atle Fuzûlî nazmını icmâl itdiñ
Yazalım fahr u mübâhât ile divânımıza* (G. Nazîre CLII/5)

Feyzî'nin aruzla yazdığı âşıkâne ve kalenderâne manzûmeleri oldukça fazladır ve bu şiirlerinde pek çok şâiri etkileyecek şekilde de başarılıdır. Kalender, rind, melâmi, neş'eli ve nüktedan bir şâir olan Feyzî'nin şiirleri âşıkâne, yer yer mutasavvîfâne ve samimidir. Şiirlerindeki Sebki Hindî akımından Nefî, Nâilî, Neşâtî, Nâbî gibi şâirlerin, Hikemî tarzından da Nâbî'nin tesiri altında kaldığını söyleyebiliriz. Ayrıca Fuzûlî, Kazım Paşa, Mekkî, Resmî ve Eşref gibi şâirlerin tesiri

⁹⁷ Şair Ailesi, s.25.

⁹⁸ Şair Ailesi, s.28.

⁹⁹ İI Tarihi, II, s.177.

altında kalarak, onların gazellerini tahmis etmiştir. Fuzûli'nin bir gazeline de nazirede bulunmuştur¹⁰⁰. Onun şâirliği hakkındaki hükmü, divânını inceleyerek vermekte yarar vardır. Feyzî Divân şiirinin inceliklerine vakıftır. Onun dilini oluşturan Türkçe-Arapça ve Farsça'yı iyi derecede bilmektedir. Yalnız şiirlerinde terkip "i" lerini Farsça atıf vavı ile kullanarak yazmıştır. Şiirlerini aruz ve hece ile yazan şâir her iki vezni kullanmakta oldukça başarılıdır. Aruzla yazdığı şiirlerinde, bütün divân şâirlerinde görüldüğü gibi Feyzî'de de bazı vezin hataları mevcuttur. Pek çok şâirde olduğu gibi o da imâlelere zaman zaman yer vermiştir:

Bâşı virdim râh-ı 'aşkda cân için itmem esef
Cânı virdim vuslat-ı cânan için itmem esef (G.LXXIX/1)

Nokta-ı esrâr-ı hikmet dâne-i hindûlarıñ
Magz-ı Kur'andır hadîs-i la'l-i güftâriñ seniñ (G.XCVII/2)

Divân Edebiyatının büyük şâirlerinin bile zaman zaman yaptıkları vezin hatalarından, kapalı bir heceyi bir-buçuk olarak değerlendirme Feyzî'de de görülmektedir. Ancak vezin gereği, vurgu yaparak bir-buçuk okunan kelimelerde ma'nânın arttığı, zenginleştiği görülür:

İrenler vaslınâ dil-dâr derûn-ı şâddan kalmaz
Bulan kû-yı visâliñ fahr-i şâd-ı yâddan kalmaz

Tokunsa 'âleme bir nîm-nigâhuñ hâksâr eyler
Nice vîrâneler lutfuñ görüp âbâddan kalmaz (G. LIX/1,2)

"kalmaz" matlalı gazeline şâir, özellikle bütün kafiyeleli kelimeleri bir-buçuk okutturarak anlamı zenginleştirmiştir. Şâirin bu özelliği diğer şiirlerinde de zaman zaman görülmektedir:

Defter-i a'mâlîme itdim nazar kim simsiyâh
Ol vakit yandı cigergâhım didim evvâh vâh (Mukattaat II/1)

Dilâ Mûsâ göreydi fahr-ı zât-ı nûr-ı semâyî
*Ferâmûş eyler idi mutlaka ol Tûr-ı Sînâyî*¹⁰¹ (Semâî III/1)

¹⁰⁰ Bk. "Tesirleri ve Dostları" bölümü, s. LXVIII.

¹⁰¹ "Vettini ve 'z-zeytûni ve Tûri sinîn", "Andolsun incire, zeytine, Sina dağına ..." Tîn, 95/1,2. Kur'ân-ı Hakîm, C. III., s. 1197.

*Cefâyı zevk idinmişsin visâl-i yâr ugrunda
İşîñ her rûz u şeb firkatde âh u vâhdır'âşık*

*Arar Leylâ'yı Mevlâ'yı bulur gâhi o Mecnûn-ves
Sakın incitme Feyzî vâsıl-ı dergâhdır'âşık (Semâi V/4.5)*

Divân şiirinde hakim olan tam ve zengin kafiyeler Feyzî'nin şiirlerinde de rastlanılmaktadır:

*Baňa'aşkıñla seniñ serseri Mecnûn didiler
Söyle şeydâki dahî dâdesi pür-hûn didiler*

*Gâliba hicr-i melâmet-zede mahzûn didiler
Ne belâ -pîşe-i hayf derdi de efzûn didiler*

*Saňa ey zülf-i siyâh kâmet-i dil-cû dirler
Gamzeñe hâlâ cihân çeşmiñe ebrû dirler (Müseddes Gazel II/2)*

Feyzî'nin şiirlerinde görülen bir başka özellik de rediftir. Türkçe ve Arapça kelimeleri yer yer redif olarak kullanmıştır:

*Bunca derd ü mihnete ilkâ iden sensin nefis
Tâb u zevk ü neş'emi ifnâ iden sensin nefis (G.LXII/1)*

*Ey melek-meşreb seni kim gördü âdem sandılar
Döndüler soñra yüzüñ mehtâb-ı 'âlem sandılar (G.XXXI/1)*

*İrenler vaslınâ dil-dâr derûn-ı şâddan kalmaz
Bulan kû-yı visâliñ fahr-i şâd-ı yâddan kalmaz (G.LIX/1)*

Şâirin Türkçe kelimeleri redif olarak kullanması onun Sebki Hindî tarzını devam ettirdiğini göstermektedir.

Divân şiirinin müşterek konuları olan din duygusu, aşk ve tabiat sevgisi şiirlerinde işlenmekle birlikte aşk ve tasavvufun ağırlıklı olarak ele alındığı görülmektedir:

*Bulmuşuz vahdetde hakkâniyyeti bezm-i elest
Ehl-i tevhîdiz dâhi ikrâr-ı vahdâniyyetiz (G.XLII/2)*

Bu beytin ikinci mısraındaki noktalı harflerin ebced değeri $12+410+812+60+10=1304$ 'tür. Mısrada katmalı tam tarih düşürülmüştür. H.1304/M.1887 tarihi Ali Feyzî'nin divânını tertip ettiği tarihtir.

Şâirin üç beyitlik başka bir manzûmesinin tarih beyti şu şekildedir:

Sâl-ı rûmîden didim cevherle çün târihîni
İç şehîdân'aşkına yâd it o rûh-ı enveri (Tar.II/3)

ایچ شهیدان عشقنا یاد ایت او روح انوری

Bu beytin ikinci mısraında noktalı ve katmalı tam tarih vardır. Mısradaki noktalı harflerin toplam sayı değeri $13+360+450+420=1303$ 'tür. Burmalı çeşmesi mahzeninin yapım tarihi H.1303/M.1886'dır.

Şâirin diğer bir tarihi şudur:

Didi tarih-i ihsânın gelûp bir ehl-i kalb Feyzî
Mûbârek eylesûn Rabbim hemîn hakkında bu şânı (Tar.III/9)

مبارک ایدسون ربیم صحنه عشق بو عارف

Beytin ikinci mısraındaki tüm harflerle tarih düşürülmüştür. Bu tarih eksik tamiyeli bir tarihtir. Mısradaki harflerin toplam sayı değeri $636+672=1308$ 'dir. Bir önceki mısraındaki "gelüb bir" (گلوب بر) kelimelerindeki "b" (ب) harflerinin sayı değerleri toplamı 4 rakamı 1308'den çıkarılınca 1304 tarihi elde edilir. Bu tarih Karahisar-ı Sâhib Nâibi Mehmet Kâmil Efendiye ihsan edilen Dördüncü Nişân-ı Osmâniye tarihidir.

Şâirin başka bir tarihi de şudur:

Feyzi'yâ târih-i cevherden bir târih düşdü kim
'Âlem-i gaybden aña nâm koydular Belkıs deyû (Tar.IV/3)

عالم غیب آفا نام فویدر بلقیس دیو

Beytin ikinci mısraında noktalı harflerle fazla tamiyeli bir tarih düşürülmüştür. Noktalı harflerin toplam sayı değeri 1354'tür. Bu kastedilen tarih değildir. Bir önceki mısradaki "bir tarih" kelimelerindeki harflerin sayı değeri olan

1413 rakamından "kim" (کیم) kelimesindeki "y" (ی) harfinin sayı değeri 10 çıkarılınca 1403 rakamı elde edilir. 1403 sayısından tarih mısraındaki 1354 çıkarılınca ziyâde olan 49 sayısı bulunur. $1354-49=1305$ tarihi Karahisar-ı Sâhib Nâibi Mehmet Kâmil Efendinin kızı Belkıs Hanımın doğum tarihidir.

Feyzî'nin Karahisar-ı Sâhib Nâibi Mehmet Kâmil Efendinin oğlu Şerif Rüşdü'nün doğumuna ait yazdığı tarih şudur:

*Tefahhurla didim mevlûdiniñ tarihiñ ey Feyzî
Mu'ammer eylesün Hak'âfiyetle cây-ı dünyâda* (Tar.V/6)

مهر اید سوہ حق عافیتله جای دنیا ده

Beytin ikinci mısraındaki noktalı ve noktasız harflerin sayı değeri ile eksik tamiyeli bir tarih düşürülmüştür. Beytin ikinci mısraındaki harflerin toplam sayı değeri $81+723=1304$ 'tür. Tarihin tam olmasına 1 rakamına ihtiyaç vardır. Bir önceki mısran "ey" (عی) kelimesindeki "elif" (|) harfinin sayı değeri 1 sayısı 1304 ile toplanarak kastedilen 1305 tarihi elde edilir.

Şâirin Ömer Hamamı'nın tamirine düşürdüğü üç beyitlik manzûmesinin tarih beyti şudur¹⁰⁶:

*Didim târihi inşâsın bunuñ cevherle ey Feyzî
Hakikat ol büyük âşâr bıraktı dâr-ı dünyâya* (Tar.VI/3)

حقیقت اول بویوک آشار براضی وار دنیا به

Beytin ikinci mısraındaki noktalı harflerin sayı değerleriyle katmalı tam tarih düşürülmüştür. Harflerin toplam sayı değeri 1304'tür. Bu tarih Afyonkarahisar'daki Ömer Hamamı'nın tamir tarihidir.

¹⁰⁶ Şâirin bu tarihine torunu Osman Çizmeciler şu naziresi ile cevap vermiştir:

*Bir Dühancı zade yaptırmış yeni,
Kutlarız El-hac HASAN, bizler seni.
Çizmezi zade Ali Feyzî yazıp
Bir kitabeyle demiş tarihini.. (Çizmeciler, Tarihsiz Mektup).*

Şâirin diğeri bir tarihi de şudur:

Feyzi'yâ târih-i î'mârın teberrûk söyledim
Mescid-i ra'nâ yapıldı hânkâh-ı evliyâ' (Tar.VII/7)

سجده رعدا یا بلدی خانقاه اولیا

Bu beytin ikinci mısraının noktalı ve noktasız harfleriyle katmalı tam tarih düşürülmüştür. Harflerin toplam sayısı değeri 1300'dür. Divân nüshalarında olmayan bu tarihle Zülâli Câmîinin H.1300/M.1882 yılında tamir edildiği anlaşılmaktadır¹⁰⁷.

4.Hattatlığı

Ali Feyzî'nin hattatlığını gösteren rika hattıyla yazılmış, incelememizde esas aldığımız ve "A" kısaltmasıyla gösterdiğimiz bir divânı ve bunun dışında kağıt üzerine yine rika hattıyla yazılmış bir kasîdesi mevcuttur¹⁰⁸.

5.Kişiliği

Edip ve âlim bir zatın oğlu olan Ali Feyzî divân şiirinin inceliklerini gayet iyi bilmektedir. Doğuştan var olan şâirliği, özellikle babasının da divân şâiri olmasıyla kısa sürede gelişmiştir diyebiliriz.

Her şâirde olduğu gibi Feyzî de ilk zamanlar birtakım şâirleri taklit etmiştir. Bu özellik bütün insanlarda görülmür. Onun babası, oğlu ve torunu da şâirdir¹⁰⁹. Feyzî'nin şiirlerinde kendine özgü bir ses ve mana vardır. Rindâne ve âşıkâne şiirlerinde hakim unsur temelde aşk olmasına rağmen tasavvufî unsurlara da yer verilmiştir. Divânında o, kimseyi yermediği gibi, göklere çıkarıp da övmemiştir. Divânına koymadığı ve yirmi yaşında iken yazdığı bir kasidesinde Mahmut Celalettin Paşayı maddi çıkar için övmemiştir.

¹⁰⁷ Bu tarih manzumesi mermer levhaya yazılarak Zülâli Câmii kadınlar giriş bölümü kapısının üst kısmına konmuştur.

¹⁰⁸ Bk. "Ekl" bölümü, s. 200.

¹⁰⁹ Bk. "Şâirliği" bölümü, s. XLIV.

Âsafâ Mahmud Celâleddin Paşa v'ey dâverâ
Ey umûrân-ı mehâmîñ merci 'î feyz âv (eri)

Harman-ı 'ömrüm savurdu yirmi yıldır rûzgâr
Kalmadı tâb-ı mecâlim kuvveden oldu beri (Kas./13,16)

Feyzî dünyanın faniliğini idrak ettiğini şu beytinde belirtir:

"Men 'aleyhâ"¹¹⁰ yı bilüp bulduk reh-i mahviyyeti
Bu 'arûzât-ı cihân bâki degil kânımdadır (G.XXXIV/4)

Onun ne dünyada, ne de dünya malında, hiç gözü yoktur ve bunlara da güvenmemektedir:

Ne bilsin sûfi-i har lezzet-i sahbâ-yı gül-gûnu
Anîñ îmânı dînâr dîni sîmdir pâresi semdir (G.XLVI/4)

Feyzî gibi gel sen de hemân terk-i sivâ it
Sîm û zer ile saltanat u câya güvenme (G.CLV/5)

O, maddiyata hiç önem vermemiştir. Hatta maddiyata önem verenleri tenkit etmiştir. Şâir hayatı boyunca mevkiye, makama itibar etmediği gibi kendisine "Efendi" denmesinden de zaman zaman sıkılmıştır¹¹¹. Afyonlu halk ozanı Ciloğlu Deli Bekir (öl. H. 1296? / M. 1878) ile söyleşirken bana da keşke "Efendi" yerine "Deli Ali" deselerdi diye söylemiş¹¹².

Şâir insanları karşılık beklemeden sevmiş ve muhtaç olanlara her zaman yardımcı olmaya çalışmış; bu cömertlik yolunda aşırıya kaçarak elde avuçta ne varsa tüketmiştir.

Feyzî'nin şiirlerinde hâkim görülen aşkın fâili, âşıkın şu özellikleri vardır: Herkes âşık olamaz. Ona göre âşık sevgili için başını verendir:

Râh-ı 'aşkında bu can u bâşımız kıldık fedâ
Şübhe yok ey zâhidâ kavm-i beşâretlerdeniz (G.XLIV/3)

¹¹⁰ "Küllü men aleyhâ fân", " (yer) üzerinde bulunan her canlı fânidir.", Rahman, 55/26, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 990.

¹¹¹ Bk. "Şâirliği" bölümü, s.XLIV.

¹¹² Bk. "Tesirleri ve Dostları" bölümü, s. LXVIII.

*Baş koduk râhında ol Sâhib-i Livâ-yı a'zamîñ
Hem rikâb-ı esb-i pâkinde hemîşe yâveriz (G.XLVIII/3)*

*Fedâ kaldımsa da şûha bu cânım itmedi ragbet
Ne lâzım bî-vefâdan geçdim ey dil eyledim i'râz (G.LXXII/4)*

*Cân u baş virmez iseñ Feyzî o zât-ı hazrete
Sen behâimsiñ hakîkat-ı kâmil insân mısıñ (G.XC/5)*

*Cânı virdim saña ey serv-i revân eyle kabul
Sâdıkm işte bu sözde idemem gerçi nukûl (G.CII/1)*

Önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi Feyzî bir aşk şâiridir. Divân şiirinin bütün şâirlerinde görüldüğü gibi Feyzî'nin de bütün şiirlerinde aşk temâsı açık bir şekilde görülür:

*Bâşı virdim râh-ı 'aşkda cân için itmem esef
Cânı virdim vuslat-ı cânan için itmem esef (G.LXXIX/1)*

*'Aşkdır âyine-i zât u sıfât-ı lâ-yezâl
"Küntü kenzeñ" sırrını ızhâr iden didâr-ı 'aşk (G.LXXXII/7)*

*'Aşk ile âlûdeyim her dem murâdım 'aşkdır
'Aşka virdim cânımı cân-ı cihânu istemem (Müfret V)*

Şâirin dünyevî aşkında gizlenmiş olarak Allah, Peygamber, Ehl-i Beyt, Oniki İmam ve İslâm büyüklerinin aşkları bulunmaktadır. Feyzî onlara büyük bir aşk-ı muhabbetle bağlıdır.

*Sermedâ Vâcib Te'alâ Hazret-i Feyyâz-ı Hak
"Kul hüva'llâhu ahad"¹¹³ ey Sâni'î itrâb u Mâ*

*Mümkînât-ı nokta-ı "kün"den¹¹⁴ hüveydâ eyleyüp
Virdiñ âhir'alem-i kevne nizâm u intihâ (Münâcât III/2,3)*

*Rûh-ı pâk-ı ravzañay "rahmeten li'l-'âlemîn"¹¹⁵
Sad hezâr eyler salât ile selâmı Feyzî'yâ (Na't I/5)*

¹¹³ "Kul hüva'llâhu ahad". "-Deki: O, Allah'dır, bir tekdir." İhlâs, 112/ 1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 1231.

¹¹⁴ "Kün" "ol". "Bakara, 2/11; Âl-i İmran, 3/47,59; En'âm 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn 36/82; Ğâfir (Mü'min), 40/68".

¹¹⁵ "Vemâ ersalnâke illâ rahmeten li'l-'âlemîn" "Biz, seni (Habîbim) âlemlere (başka bir şey için değil) ancak rahmet için gönderdik", Enbiyâ, 21/107, Kur'ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 597.

*Hîn-i teşrîfînde hedm oldu kamû büt-hâneler
Lerzeye düşdü nice Lât u Menât kavm-i mehîn* (Na't II/5)

*Yâr-ı gâr Mustafâ siddîk-ı a'zam zi'l-vefâ
Mahrem-i şâh-ı risâlet mazharı lutf-ı Hudâ*

*Hazret-i Fâruk-ı ekber kâhir-i a'dâ-yı din
Seyfi'adlile cihân buldu nizâm-ı bî-riyâ*

*Gökde istihyâ iderdi kudsiyânın cümlesi
Gelmemişdir Hazret-i Osmân gibi sâhib hayâ*

*Mîhr-i pâk-i Şîr-i Hak Şâh-ı velâyetdir 'Ali
Fâtih-i Hayber u Haydardır Cenâb-ı Murtazâ* (G.I/1-4)

*Ca'ferî Zeynü'l-'Abâ sulbündeñ ihsân itdi Hak
Doğdu dehre şems-i hikmet virdi ser-tâ-pa ziyâ*

*'Askeri kesdi'adüvvüñ neslini hamden velî
Var ise tathîr ider Mehdî-i Sâhib-i Livâ* (G.II/6,9)

*Ehl-i beytiñ çâker ü memlûkuyuz ey Feyzi'yâ
Kadrimiz 'âlî bizim şânı şerâfetlerdeniz* (G.XLIV/5)

Şâirin şiirlerinde zaman zaman alevîliğin izleri de görülmektedir. Ondaki bu aşk tezâhürü öyle yüksektir ki, kimsenin kendisini ayıplamasına, kınamasına aldırılmaz. Çünkü o, hayat tarzı olarak melâmîliği tercih etmiştir. Bu özelliği şiirine şöyle yansıtmıştır:

*Vak'a-ı 'uzmâ için çeşmim hemîşe kan döker
Tâ kıyâmet haşre dek ehl-i melâmetlerdeniz* (G.XLIV/4)

*Feyzi'yâ erbâb-ı rindiz hem melâmet ehliyiz
Çekmeyiz peymânededen el gözleriz mey-hânedede* (G.CLXIV/5)

Şâirin Şâh-ı Nakşibend'e karşı derin bir sevgisi vardır. Babasının da nakşî olması nedeniyle bu tarîkatı iyi tanımaktadır. Bu bağlanış ve sevgisinde babasının tesiri olsa gerektir. Yazdığı bir medhiyesinde duygularını şöyle ifade eder:

*Ey tarîkat burcunuñ mehtâbı Şâh-ı Nakşibend
Câmi'-i kutb u Hudâ aktâbı Şâh-ı Nakşibend* (G.XIX/1)

Nefis insanı daima kötülüğe sevkeder. Nefsin bu kötü istekleri ancak ibadet, riyâzât ve zikirle yenilebilir. Nefisle ilgili olarak Feyzî'nin düşünceleri şöyledir:

*Bunca derd ü mihnete ilkâ iden sensin nefis
Tâb u zevk ü neş'emi ifnâ iden sensin nefis*

*Yokdur âdâbîñ husûsa zerre insâfîñ seniñ
Feyzi'ye her bâr-ı cevri efzâ iden sensin nefis* (G.LXII/1,5)

Feyzî, Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Onun elçisi olduğuna gerçekten inanmış, ehl-i sünnete bağlı bir insandır. Divânına besmele ile başlamıştır. Hemen hemen bütün şiirlerinde Allah sevgisini ve bağlılığını dile getirmiştir:

*Vallâhi benim sevgili peygamberim oldur
Îmân idüp ol zâta dil-i ikrâr-ı perestiz* (G.LX/2)

*Mehdî-i Sâhib-Livâ ey dil imâm isnâ'aşar
Tâbi'i peygamberiz'abd-ı Hudâvîlerdeniz* (G.L/6)

*Bulmuşuz vahdetde hakkâniyyeti bezm-i elest
Ehl-i tevhîdiz dâhi ikrâr-ı vahdâniyyetiz* (G.XLII/2)

6.Kişiliğinin Diğer Yönleri

a) Kıssalar

Divân şiirinde kıssalar önemli bir yer tutar. Divân şâirleri, şiirlerinde Kur'an'da anlatılan peygamber kıssalarına yer vererek telmihte bulunmuşlardır¹¹⁶.

Adem peygamber, semâvî dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamberdir. Havvâ ise Hz. Ademin hanımı olup Adem peygamber cennette uykuda

¹¹⁶ Bk. D. Ed. s. 107; D. Şiiri, s.329.

iken sol kaburgasındaki bir ege kemiğinden yaratılmıştır...¹¹⁷ Feyzî bir beytinde Havva ile Adem'i telmih yoluyla dile getirir.

*İstinâdîñ Hazret-i Hakdır melâziñ müctebâ
Hâmi'îñ hayrû'l-halef Havvâ vü Âdem "lâ teħaf (G.LXXVIII/2)*

Hz. Musa, kendine inananlarla birlikte Mısır'dan çıkıp giderken Tûr Dağı'nda Allah u Teala ile konuşarak Allah'tan kendi zatını göstermesini dilemiştir. Allah'ın kudreti Tûr Dağı'na tecelli edince, dağ param parça olur¹¹⁸. Başka bir beyitinde de Hz. Musa ve Tûr dağına temas edilir:

*Dilâ Mûsâ göreydi fahr-ı zât-ı nûr-ı semâyi
Ferâmûş eyler idi mutlaka ol Tûr-ı Sînâyi¹¹⁹ (Semâi II/1)*

Kenan (Filistin) ilinde yaşayan Hz. Yakub'un on iki oğlu vardır. Bunların en küçüğü, en güzeli, en akıllısı Hz. Yusuf idi. Yusuf'u kardeşleri kıskanırdı. Bu kıskançlıkl onu önce kör bir kuyuya attılar, sonra da Mısır'a giden bir kabileye köle diye sattılar. Babalarına da onu kurt yedi dediler. Yusuf'un acısına dayanamayan Yakub peygamberin ağlamaktan gözleri kör oldu. Bu arada Yusuf Mısır Maliye bakanına köle olarak satıldı. Bakanın karısı Zeliha Yusuf'a yasak aşk teklif etti. Yusuf karşı çıkınca, bir iftira atarak onun yedi yıl zindanda kalmasına sebep oldu...¹²⁰ Feyzî bazı beyitlerinde, özetlediğimiz bu kıssayı "Kenan", "zindan", Yakup", "Yusuf"u telmih ve teşbih ederek anlatır:

*Keh-keşân-ı emele geldi sehâb-ı firkat
Koydu zindân-ı melâmetde hicâb-ı firkat (G.XII/1)*

*Ya 'kub-ı sıfât girye dahi eylese Feyzî
Çok mu görülür Yûsuf u Ken 'ân'a bedelsiñ (G.XCVIII/5)*

*Ya 'kub u sıfat girye idüp hicr ile Feyzî
Yûsuf diyerek vâdî-i zindâna çekildi (G.CLXVII/7)*

¹¹⁷ Bk. D. Şiiri, s.18,19,242.

¹¹⁸ Bk. 'Araf, 7/143, Kur'ân-ı Hakîm, C.I., s. 237-238.

¹¹⁹ "Vettîni ve 'z-zeytûni ve Tûri sinîn", " Andolsun incire, zeytine, Sina dağına ..." Tîn, 95/1,2. Kur'ân-ı Hakîm, C. III., s. 1197.

¹²⁰ Bk. Yusuf, 12/1-111, Kur'ân-ı Hakîm, C.I., s. 346-366; D. Ed. s. 114-115; D. Şiiri, ss.566, 573-575.

Divân şiiirinde şâirlerin çeşitli vesilelerle anlattıkları kıssaların başında Hz. İsa kıssaları gelir. Şiirlerde **Mesih** adıyla da anılan Hz. İsa'nın "ölüleri diriltmesi, hayat vermesi" , diğer olaylara göre daha ağırlıklı olarak anlatılır¹²¹. Şâir, Hz. Peygamberin ölülere diriltmesi ile Hz. İsa'nın aynı şekilde ölülere hayat vermesini telmih ederek sevgilisine hitaben: (Göz ucuyla bakmandan nice duygusuz insanlar hayat buldu. Bu nefis mucizeni görenler ise seni Meryem'in oğlu Hz. İsa sandılar) demektedir.

*Nîm-nigâhıñdan nice dil-mürdeler buldu hayat
Mu'cizât enfesiñ 'İsâ İbn-i Meryem'¹²² sandılar (G.XXXI/2)*

Şâirin başka bir beyitinde ise Hz. İsa şöyle telmih edilir:

*Gösterüp ervâha ey Feyzî o râz-ı a'zamı
Kaldı hayretde Mesihâ işbu ma'nâdan berü (G.CXLV/5)*

b) Meşhur Şahsiyetler ve Efsânevî Kahramanlar

Divân şâirleri, konu olarak peygamber kıssalarından başka tarihe geçmiş, efsâneleşmiş yiğitlerin, âlimlerin, şâirlerin, cömert insanların adlarını, özelliklerini şiirlerinde telmihte bulunarak zikrederler. Şâir Feyzî'nin şiirlerinde de bu şahsiyetlerden bazılarını görmekteyiz. Bunlardan birisi ünlü sûfilerden kısaca Mansûr (Hallâc-ı Mansûr) diye tanınan Ebu'l-Mugisû'l-Hüseyn bin Mansûrî'l-Beyzavî'dir. Mansûr tasavvuf yolunda önemli merhaleler katederek olgunlaşmış, gezip gördüğü yerlerde de İslâmı yaymaya çalışmıştır. Büyük mutasavvıf Cüneyd-i Bağdâdî ile sohbetleri olmuştur. Mânâ âleminde ilerleyerek "fenâfillah" derecesine ulaşan Mansûr "Ene'l-Hakk" (Ben Hakk'ım-Hakk'tan bir parçayım) dediği için, bu sözün batınî anlamını kavrayamayanlar tarafından idam edilerek öldürülmüştür. Divân şiirinde sevgilinin saçı Mansûr'un idam edildiği darağacına benzetilir. Onun "Ene'l-Hakk" tabiri ve darağacına çekilmesi şiirlerde anlatılarak telmihte bulunulur¹²³. Feyzî

¹²¹ Bk. D. Şiiri, s.285, 286, 372.

¹²² "Zâlîke İsa İbn-i Meryem"..."İşte hakkında şek (ve ihtilâf) etmekte oldukları Meryem oğlu İsa Hak kavline budur.", Meryem, 19/34, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 555.

¹²³ Bk. D. Ed. s. 138; D. Şiiri, s.169, 225-226.

de bir kaç şiirinde "Mansûr", "Ene'l-Hakk" ifadesini ve darağacını birlikte kullanarak telmihte bulunur.

*Hasret odına yandı yeter zât-ı vücûdum
Kuyseñ ne olur 'abdiñi nîrânîña yâ Hû (G.CVIII/4)*

*Her rûz u mesâ tâlib-i hoş yâr-ı cemâliz
Mansûr gibi sa'y eylemeli dâra düşünce (G.CLX/3)*

*Gam çekme sakın dâm-ı melâmetde ey'âşık
Pek çokları Mansûr gibi urgâna çekildi (G.CLXVII/5)*

*Anıñ âsâr-ı zülfü oldu şimdi 'âleme şâmil
Çeküp ber-dâr ider her-gâh hezâr Şibli vü Mansûru (G.Semâi I/3)*

*Mansûr gibi göñül çekilsek dâra
Yine terk itmeziz hakkâniyyeti
İtse vücûdum(u) sad pâre pâre
Değişmem biñ câna vahdâniyyeti (Koşma I/1)*

Feyzî bir beytinde Hüsrev ü Dârâ şahsiyetlerini bir arada kullanarak telmihte bulunur. Bazı beyitlerinde de Hüsrev ismini Teşbih ve telmih sanatını birlikte kullanmıştır:

*Bulunmaz mişliñ 'âlemde seniñ ey tal 'at-ı zîbâ
Melâhat mülketinde Hüsrev ü Dârâ-yı hünkârıñ (G.XCI/6)*

*Mülk-i dilde pâdişâh-ı Hüsrevânımsın benim
Kasr-ı eyvân-ı dilim sensiñ ziyâdır eyleyen (G.CXXXIX/3)*

*Ne Şâh-ı Hüsrevân'dan tâbi 'inden vardır âmâlim
Velî matlûbumuz dâr-ı melâmet bâb-ı rindiz biz (G.XLIX/6)*

Salih bir kul olarak anlatılan Lokman, halk geleneğinde değişik kişiliklerde karşımıza çıkan tarihi bir şahsiyettir. O, Hikmet ve Hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir...¹²⁴

Şâir alemde çare bulamayan yarasının, Lokman'ın şefkatine muhtaç kaldığını anlatır:

¹²⁴ Bk. D. Şiiri, s.349-450.

*'Âlemde bizim derdimize çâre mi vardır
Bu yâre bizi şefkat-i Lokmâna düşürmüş (G.LXVIII/4)*

Bihzâd büyük bir Türk minyatür-ressamıdır, Herat'ta yaşamıştır. İsmi Behzâd olarak da kullanılır¹²⁵. Feyzî şâirliğindeki başarısını Bihzad'a benzeterek, telmih ile anlatır:

*Kadrimiz fark eylemez nâkıs ne bilsin şânımız
Ced-be-ced biz 'aşk ile dil-pâk-ı Bih-zâd olmuşuz (G.LXI/3)*

Cennet, "gölgelik bahçe" anlamında olup müminlerin ahirette gidecekleri mükafat yeridir. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde "Cennet, Dâru'n-Naîm, Cennetü'l-Me'vâ, Cennet-i Firdevs" gibi isim ve sıfatlarla onun adlarından ve derecelerinden bahsedilir. Divân şiirinde cennet sevgilinin sarayı, bahçesi, mahallesi, yurdu olarak işlenmiştir...¹²⁶. Şâir bir beytinde Hz. Adem ile Havva'yı telmih ederek sevgilisine hitaben: Ay yüzlü güzel, Cennet sahibi seni Firdevs katından kaçırmış, sekiz cennet makamını bıkararak niçin bu cihana geldin şeklinde sual eylemektedir.

*Kaçırmış Mâlik-i Cennet seni Firdevs-i a'lâdan
Niçün çıkdın cihâna mâh-ı peyker heşt-Me 'vâdan (G.CXXXIV/1)*

Şâir Çâr-yâr-ı güzîn (dört halife)e olan sevgisini telmih ederek şöyle dile getirir:

*Yâr-ı gâr Mustafâ siddîk-ı a'zam zi'l-vefâ
Mahrem-i şâh-ı risâlet mazharı lutf-ı Hudâ*

*Hazret-i Fâruk-ı ekber kâhîr-i a'dâ-yı din
Seyfi'adlile cihân buldu nizâm-ı bî-riyâ*

*Gökde istihyâ iderdi kudsiyânın cümlesi
Gelmemiştir Hazret-i Osmân gibi sâhib hayâ*

*Mihr-i pâk-i Şîr-i Hak Şâh-ı velâyetdir 'Ali
Fâtih-i Hayber u Haydardır Cenâb-ı Murtazâ (G.I)*

¹²⁵ Bk. D. Ed. s. 168; D. Şiiri, s.91.

¹²⁶ Bk. D. Şiiri, s.110-111.

Feyzî'nin gazellerinde Âl-i Abâ'ya¹²⁷ ve Oniki İmam'a¹²⁸ karşı büyük bir sevgi vardır. Onun bu sevgisinde ise bektâşiliğin izleri görülmektedir. Bektâşilikte (Allah-Muhammed-Ali) teslisi vardır. Bektaşiliğe göre hüviyyet sırrı doğrudan doğruya Hz. Muhammet'ten Hz. Ali'ye intikal etmiştir. Bektaşi şiirlerinde Âl-i Abâ'ya ve Oniki İmam'a derin bir sevgi, Yezid'e de la'net vardır. Buna tevellâ ve teberrâ denir¹²⁹. Feyzî şu beyitlerinde telmih ederek Âl-i Abâ'yı ve Oniki İmamı över:

*Ca'ferî Zeynü'l-'Abâ sulbündeñ ihsân itdi Hak
Doğdu dehre şems-i hikmet virdi ser-tâ-pa ziyâ*

*'Askeri kesdi' adüvvüñ neslini hamden velî
Var ise tathîr ider Mehdî-i Sâhib-i Livâ (G.II/6-9)*

*Câmi'î zât-ı hakikatdir dilâ Zeynü'l-'Abâ
Muktedâmızdır bizim bizler gürûh-ı Ca'feriz*

*Hazret-i Mehdîdir ey Feyzî melâz-ı 'âşıkân
Çekme gam mensûb-ı evlâdî 'Âli Peygamberiz (G.XLVIII/5-7)*

Hz. Ali'ye annesi tarafından verilen "haydar" arslan anlamındadır ve çoğu zaman "kerrâr" sıfatıyla birlikte "Haydar-ı Kerrâr" (döne döne hamle yapan)la birlikte kullanılmıştır¹³⁰. Feyzî'de bu özellik "Haydar" ve Haydar-ı Kerrâr" isimleriyle teşbih edilerek kullanılmıştır.

*Ger necât ister iseñ dil dâmen-i Haydârı tut
Şîr-i hak dâmâd-ı muhtâr mahrem-i esrârı tut (G.X/1)*

*Çok mudur olsam melâmet mülkünüñ hünkârı ben
Çünkü dil hubb-ı Hüseyin-i Haydar-ı Kerrâr iken (G.CXL/3)*

¹²⁷ Âl-i Abâ: Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin'dir. Hz. Muhammed'le birlikte bu sayı beşe ulaşır. Bk. D. Ed. s.65; D. Şiiri, s.33.

¹²⁸ Oniki imam: Hz. Ali ile onun evlat ve nesli (Eimme-i isnâ aşer) dir. Bunlar: Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynü'l-Abidîn, Muhammed Bâkır, Ca'fer'üs-Sâdık, Musa'l-Kâzım, Ali Rıza, Muhammed Takî, Ali Nakî, Hasan'ül-Askerî ve Mehdî'dir. Bk. D. Ed. s. 65; D. Şiiri, s.436.

¹²⁹ Bk. D. Ed. s. 65.

¹³⁰ Bk. D. Ed. s.154; D. Şiiri, s.242.

Nakşibendilik XIV. yüzyıl ortalarında Muhammed İbn Muhammed Bahaüddîn'ül-Buhârî Nakşibend tarafından Buhara çevresinde kurulmuş bir tarîkattır...¹³¹ Ali Feyzî şiirlerinde bu tarîkate ve Bahâüddîn Nakşibend'e olan sevgini dile getirir:

*Ey tarîkat burcunuñ mehtâbı Şâh-ı Nakşibend
Câmi '-i kutb u Hudâ aktâbı Şâh-ı Nakşibend (G.XIX/1)*

c) Hikâye Kahramanları

Divân şiirinde özellikle çeşitli mesnevîlere konu olan hikayelerin başında Leylâ vü Mecnûn hikayesi gelmektedir. Şâirler hikaye kahramanlarının vasıflarını telmih, teşbih, tenâsüb ve tevriye sanatlarıyla birlikte kullanmışlardır¹³². Feyzî de Leylâ ve Mecnûn isimlerini teşbih, telmih ve tenâsüb sanatlarıyla birlikte kullanır:

*Ebrûlarınıñ hâleti mestâne gözünde
Çok tatlı sözünde*

*Mecnûn gibi âh gamzeleri koydu bu hâle
Sevdâ-yı hayâle (Müst. Gazel II/2-1)*

*Safha-ı âlemde her göz görmez ey Feyzî bizi
"Leyletü'l- İsrâ" gibi gencîne-i Mevlâdayız (G.LVII/1)*

*Sorma Mecnûn-ı asırdan bu¹³³ dil-i divâne midir
Tuymadı nice nâ-puhte bizi itdi teşni¹³⁴*

*Bunca nâlân u figan bir saçı Leylâ'dan için
'Âlem-i gamda bıraktım hem¹³⁵ dağî itdim tasri' XXVII/2,3)*

*Kays-veş saldı o Leylâ deşt-i cânına âhîr¹³⁶
Serseri koydu melâmet dâmına dûçar oldum (G.CXI/4)*

*Arar Leylâ'yı Mevlâ'yı bulur gâhi o Mecnûn-veş
Sakin incitme Feyzî vâsıl-ı dergâhdır 'âşık (Semâî V/5)*

¹³¹ Bk. D. Şiiri, s.417.

¹³² Bk. D. Ed. s.171; D. Şiiri, ss.347-349.

¹³³ "Bu" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

¹³⁴ Vezin hatalıdır.

¹³⁵ "hem" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

¹³⁶ Vezin hatalıdır.

Hüsrev ü Şîrin olarak da bilinen Ferhad ile Şîrin hikayesi divân edebiyatında mesnevi konusu olarak işlenmiştir. Leylâ ile Mecnûn gibi birer aşk kahramanlarıdır. Telmih, tenâsüb, tevriye ve irsâl-i mesel sanatlarının kullanılmasına sebep olmuşlardır¹³⁷. Feyzî'nin şiirlerinde de bu özellikler görülmektedir.

*Kûşe-i nâza çekildiñ ey Şirin ey gonca-leb
Kûh-ı hicrânda beni encâm-ı Ferhâd eylediñ (G.XCIX/4)*

*Hâlet-i 'aşka düşen elbette şeydâ hâl olur
Düşmeyen bu hâle da 'vâsında Ferhâd olmasın (G.CXXIX)*

*Tîşe-i âhımla harâb iderim gûh-ı gamı
Bir Şîrîn-i sühânîñ şîme-i Ferhâd'ı benim (Müfret IV)*

İran'ın ünlü kahramanı Rüstem (İbn-i Zâl) teşbih ve telmih edilerek, şâirin bir beytinde şöyle geçmektedir:

*Cefâ-cû cevriñe tâkat getirmez İbn-i Zâl olsa
Degil nev'i beşer hatta muhâlât-ı cibâl olsa (CLIII/1)*

d) Âyet ve Hadisler

Divân Edebiyatı şâirlerinin meâlen yahut telmih yoluyla yararlandığı İslâmi kaynakların başında âyet ve hadisler gelir. Âyet ve hadisler bazan tam bir ibare, bazan da bir iki kelime olarak alınır¹³⁸. Ali Feyzî de bazı âyet ve hadisleri telmih yoluyla şiirlerinde kullanmıştır. Bir münâcatında Allah'ın birliği "kul hüva'llahu ahad", ol emriyle kainatın yaratılmasını "kün" âyetleriyle telmih etmiştir.

*Sermedâ Vâcib Te'alâ Hazret-i Feyyâz-ı Hak
"Kul hüva'llâhu ahad"¹³⁹ ey Sâni 'i itrâb u Mâ*

*Mümkinât-ı nokta-ı "kün" den¹⁴⁰ hüveydâ eyleyüp
Viridiñ âhir'alem-i kevne nizâm u intihâ (Münâcat III/2,3)*

¹³⁷ Bk. D. Şiiri, s.185-186.

¹³⁸ Bk. D. Ed. s.101.

¹³⁹ "Kul hüva'llâhu ahad". "-Deki: O, Allah'dır, bir tekdir." İhlâs, 112/ 1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 1231.

¹⁴⁰ "Kün" "ol" : "Bakara, 2/11; Âl-i İmran, 3/47,59; En'âm 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn 36/82; Çâfir (Mü'min), 40/68".

Şâir, Hazreti Peygamberin vasıflarını, özellikle dudaklarını Kur'ân-ı Kerim'deki sûrelere ve sözlere benzeterek telmihte bulunur.

Saçları "ve'l-Leyli yağşâ"¹⁴¹ ve 'd-Duhâ"¹⁴² pâk-ı ruhu
"Yâsin"¹⁴³ ü "Tâ-Hâ"¹⁴⁴ yüzü "ve'n-Necmi"¹⁴⁵ rindân-ı bahâ

Çünkü sübhânellezîdir lebleri ol Hazretiñ
'Ayn-ı Kur'an-ı Kerîmdir sözleri mu'cez-nümâ (Münâcat III/10,11)

Gazellerin çeşitli beyitlerinde "lâ taknatû" âyeti telmih edilir. Aşağıdaki gazelde görüleceği gibi Esmâ'ül-Hüsna (Allah'ın diğer güzel isimleri) da pek çok beyitte telmih yoluyla zikredilmektedir.

Dilâ ezkârımız her demde yâ Deyyân u yâ Hâfız
Günahkârım meded'afv eyle yâ Rahmân u yâ Hâfız

Terahhum eyleyüp mahşerde rüsvâ eyleme lutf it
Habîbin'aşkına yâ Rabbi yâ Sübhân u yâ Hâfız

Açıkdır bâb-ı rahmiñ müslimîne Erham-ı Mutlak
Aman Gaffâr u yâ Settâr u yâ Zîşân u yâ Hâfız

Bize bürhân katı' âyet "lâ taknatû"¹⁴⁶ yâ Rabbi
'Atâ-yı magfîret zâtında yâ Gufrân u yâ Hâfız (G.LXXIV/1-4)

Meded yâ Hâlık-ı kevn ü mekân Sâhib Rahîm sensiñ
Görürsüñ sırr-ı ahvâlîm Semî'un hem'Alîm sensiñ

'Atâ kıl bâb-ı lutfuñdan murâdım ey Kerem-kânı
Ne hâcet gayriye minnet hemîn Cûd u Kerîm sensiñ

Yine bu Feyzi'yâ âhîr dü-'âlemle olur ma'dûm
Ahad Bâkî Samed Kâdir Ebed Hayy u Kadîm sensiñ (G.C/1,2,5)

¹⁴¹ "Ve'l-Leyli izâ yağşâ" "Andolsun: Bürüyüp örtüğü zaman geceye", Leyl, 92/1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III., s. 1186.

¹⁴² "Ve'd-Duhâ" "Andolsun kuşluk vaktine", Duhâ, 93/1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 1190.

¹⁴³ "Yâsin", Yâsin, 36/1, "Sûrelerin başlarında bulunan huruf-ı mukattaanın ma'nâlarını selef-i saalihîn ilmullaha havâle etmişlerdir". Kur'ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 779.

¹⁴⁴ "Tâ, Hâ", 36/1. "Taaa, hââ' lâfz-ı kerimi muhtelif sûretlerde tefsir edilmiştir: I. Resûl-i ekrem (S.A.V.)'in mübarek isimlerinden biridir..." , Kur'ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 564.

¹⁴⁵ "Ve'n-Necmi izâ hevâ" "Battığı dem yıldızla and olsun ki", Necm, 53/1, Tâ-Hâ, 20/1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 970.

¹⁴⁶ A'da "lâ taknatû min rahmeti'llâhi ..." "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin ...", Zümer, 39/53, Kur'ân-ı Hakîm, C. II., s. 832.

Şâirin şiirlerinde telmih yaparak kullandığı âyetlerden diğer örnekler şunlardır:

*Rûh-ı pâk-ı ravzañay "rahmeten li'l-'âlemîn"¹⁴⁷
Sad hezâr eyler salât ile selâmı Feyzi'yâ (Na't I/5)*

*Kemterî ednâ hakîr lâkin habîbâ'âşıkîñ
Hâzihî cennât-i'Adn "fedhulûhâ hâlidîn"¹⁴⁸ (Na't III/12)*

*Sunma "Kevser"¹⁴⁹ olsa da nûş eylemem âbîñ seniñ
İçmedi bir katresin şân u'alâ-yı Kerbelâ (Mersiye I/1)*

*Sidreye¹⁵⁰ nisbetle yâriñ buy çeker ol kâmesi
Heft-i âfâkı tutar ol kâmetiñ encâmesi
Olmasaydı tab'-ı istignâde telh-ı kâmesi
'Âşika rûşendir ey meh hâliñiñ hengâmesi
Çeşm-i rassâde'ayândır âf-tâbiñ şâmesi (Tahmîs VIII/1)*

*Vird ü ezkârım hemîşe "kul hüva'llâhu ahad"
Sıdk u ikrârım dahi îmânım "Allahü's-samed"¹⁵¹*

*"Lem yelid"¹⁵² Hakk'a "velem yüled"¹⁵³ Cenâb-ı Hazreti
Yok nazîr ü mişli bî-enbâz-ı zât-ı Pâki ferd (G.XXI/1,2)*

*Nîm-nigâhiñdan nice dil-mürdeler buldu hayat
Mu'cizât enfesiñ'İsâ İbn-i Meryem¹⁵⁴ sandılar (G.XXXI/2)*

*"Men'aleyhâ"¹⁵⁵ yı bilüp bulduk reh-i mahviyyeti
Bu'aruzât-ı cihân bâki degil kânımdadır (G.XXXIV/4)*

¹⁴⁷ "Vemâ ersalnâke illâ rahmeten li'l-'âlemîn" "Biz, seni (Habîbim) âlemlere (başka bir şey için değil) ancak rahmet için gönderdik", Enbiyâ, 21/107, Kur'ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 597.

¹⁴⁸ "Ve kâle lehüm hazenetühâ selâmün 'aleyküm tibtüm fedhulûhâ hâlidîn." "Nihayet oraya varıp kapıları açılınca (cennetin) bekçileri (şöyle) dedi (ler): Selâm (ve selâmet) size! Tertemiz geldiniz! Artık ebedî kalmak üzere girin buraya", Zümer, 39/73, Kur'ân-ı Hakîm, C. II., s. 3.b., İst. 1959, 837.

¹⁴⁹ "İnnâ a'taynâ ke'l-kevser" (Habîbim) biz sana, hakıykatden, kevseri verdik. Kevser, 108/1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III, s. 1226.

¹⁵⁰ "sidre", "İnde sidreti'l-müntehâ", "diğer bir defa da sidretül müntehânın yanında gördü o", Necm, 53/13, 16, Kur'ân-ı Hakîm, C. II, 3.b., İst. 1959, s. 972, 973.

¹⁵¹ "Allahü's-samed", "(O), Allahdır, Sameddir (zeval bulmayan bir bâkidir, herkesin ve her şeyin doğrudan doğruya muhtaç olduğu ve kasdettiği yegâne varlıktır, ulular ulusudur)". İhlas, 112/2, Kur'ân-ı Hakîm, C. III, s. 1232.

¹⁵² "Lem yelid", "doğurmamıştır". Age., C. III, s. 1231-1232.

¹⁵³ "Velem yüled", "doğrulmamıştır O". Age., C. III, s. 1231-1232.

¹⁵⁴ "Zâlike İsâ İbn-i Meryem"... "İşte hakkında şek (ve ihtilâf) etmekte oldukları Meryem oğlu İsâ Hak kavlince budur.", Meryem, 19/34, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 555.

¹⁵⁵ "Küllü men aleyhâ fân", "(yer) üzerinde bulunan her canlı fânidir.", Rahman, 55/26, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 990.

Gözleriñ âfet midir âhu mudur dil-ber nedir
Kaşlarıñ "kavseyini" yâ¹⁵⁶ ebrû mudur dil-ber nedir (G.XXXVI/1)

Geçmişiz âsâyiş-i kayd-ı 'alâikden ezel
"Hamdü li'llah"¹⁵⁷ mihnet-i kâr-hânededen âzâdeyiz (G.LI/2)

Bize bürhân katı ' âyet "lâ taknatû"¹⁵⁸ yâ Rabbi
'Atâ-yı magfîret zâtında yâ Gufrân u yâ Hâfîz (G.LXXIV/4)

Geçdi "mûtû"¹⁵⁹ sırrımı irdi hayât-ı câvide
Keşf olan âyîne-i vahdetde ol envâr-ı 'aşk (G.LXXXII/5)

Meded yâ Hâlık-ı kevn ü mekân Sâhib Rahîm sensiñ
Görürsüñ sîr-ı ahvâlim Semî'un hem 'Alîm sensiñ

'Atâ kal bâb-ı lutfuñdan murâdım ey Kerem-kânı
Ne hâcet gayriye minnet hemîn Cûd u Kerîm sensiñ

Yine bu Feyzi'yâ âhir dü- 'âlemler olur ma'dûm
Ahad Bâkî Samed Kâdir Ebed Hayy u Kadîm sensiñ (G.CL/5)

Dilâ Mûsâ göreydi fahr-ı zât-ı nûr-ı semâyi
Ferâmûş eyler idi mutlaka ol Tûr-ı Sînâyi¹⁶⁰ (Semâi II/1)

Hakîkat kenz-i hakdır 'ârif-i bi'llâhdır 'âşık
Bilirler "min ledünni"¹⁶¹ vâkıf u âgâhdır 'âşık (Semâi III/1)

Divân şâirlerinin iktibas yoluyla şiirlerinde işledikleri Arapça "küntü kenzen mahfiyyen..." diye başlayan hadis-i şerif, "küntü kenz" veya "kenz-i mahfi" ibareleriyle bahsedilir¹⁶²..

¹⁵⁶ "Fekâne kâbe kavseyini ev ednâ" ..., " (Bu suretle o, peygambere) iki yay kadar, yahud daha yakın oldu...", Necm, 53/9, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 972.

¹⁵⁷ "El-hamdü li'llahi Rabbi'l-âlemîn", "Hamd olsun -Alelemlerin... sâhibi ve mutasarrıfı- Allaha", Fâtiha, 1/1., Kur'ân-ı Hakîm, C.I., s. 11.

¹⁵⁸ A'da "lâ taknatû min rahmeti'llâhi ..." "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin ...", Zümer, 39/53, Kur'ân-ı Hakîm, C. II., s. 832.

¹⁵⁹ "Fekâle lehümu'llahu mûtû şümme ahyâhüm ..." "Allah onlara 'ölün!' dedi, sonra da kendilerini dirilti..." Bakara, 2/243, Kur'ân-ı Hakîm, C. I, s. 66. "Mûtû kable ente-mût" "ölmeden önce ölünüz". Bu söz tasavvufta çok meşhur bir hadistir. Ancak bu sözün hadis olmayıp sofilerin sözü olduğu nakledilir. Bk., Aliyü'l-Kâri, s. 122.

¹⁶⁰ Bk. " Kısaslar" bölümü, s. LIV.

¹⁶¹ "kad belagat min ledünni 'uzrâ..." " (O takdirde) tarafımdan muhakkak özre ulaştıysındır. (Benden ayrılmakda ma'zur sayılmışındır.), Kehf, 18/76. Kur'ân-ı Hakîm, C. II, s. 546.

¹⁶² Bk. D. Şiiri, s.322.

"Künt ü kenzeñ"¹⁶³ sırrını bildirdi çün mürşîd-i 'aşk
Bir kapu gösterdi pîrim dâr-ı hikmetden baña (G.V/2)

'Aşkdır âyine-i zât u sıfât-ı lâ-yezâl
"Küntü kenzeñ" sırrını ızhâr iden dîdâr-ı 'aşk (G.LXXXII/7)

"Küntü kenzeñ" remzine vâkıf iseñ ey müdde 'î
İtme gel erbâb-ı 'aşka iddi 'â "lâ raybe fih" (G.CLI/2)

Feyzî'nin iktibas yoluyla kullandığı ve Hz. Peygamberin Hz. Fatıma'dan için "biz'aten minnî...", (benden bir parça...) dediği hadis-i şerif telmih edilerek şöyle kullanılmıştır:

"Lâ fetâ"¹⁶⁴ esrârını seyfi-i 'Ali kaldı küşâd
"Biz'aten minnî"¹⁶⁵ rumûzu kible-i kânımdadır (G.XXXIV/2)

Tasavvuf ehlinece râğbet edilen, ancak mevzû hadis olduğu nakledilen "Ölmeden önce ölünüz" hadis-i şerifini telmih eden bir beyti şöyledir:

Geçdi "mûtû"¹⁶⁶ sırrını irdi hayât-ı câvide
Keşf olan âyine-i vahdetde ol envâr-ı 'aşk (G.LXXXII/5)

Edebiyatta iktibas yoluyla kullanılan ve tasavvufun temel hadislerinden kabul edilen, ancak mevzû hadis olduğu nakledilen "Nefsini tanıyan Rabbini tanır" hadis-i şerifi iki ayrı yerde telmihli olarak işlenmiştir:

'Ârif ol dil "men'araf"¹⁶⁷ esrârına hem vâkıf ol
Feyzi'yâ bu nükteye şerh u beyânı istemem (G.CXVI/7)

¹⁶³ Bk. dipnot 94.

¹⁶⁴ "Lâ fetâ illâ 'Ali." Ali'den başka yiğit yoktur. İbaresinin kısaltılmışı olarak "lâ fetâ" tabiri kullanılmıştır. Bk. DEVELLIOĞLU, age., s. 262; İslâmi Kaynaklı Sözler, s. 100.

¹⁶⁵ "Fâtımetü biz'aten minnî...", Hz. Peygamber buyurdu ki: "Fâtıma benden bir parçadır. Onu hoşnud eden her şey, beni memnun eder.", Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarfih Tercümesi ve Şerhi, (trc. Kamil Miras), C.IV, 4.b., Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ank. 1976, s. 44.

¹⁶⁶ "Fekâle lehümü'llahu mûtû şümme ahyâhüm ..." "Allah onlara 'ölün!' dedi, sonra da kendilerini dirilti..." Bakara, 2/243, Kur'ân-ı Hakîm, C. I, s. 66. "Mûtû kable ente-mût" "ölmeden önce ölünüz". Bu söz tasavvufta çok meşhur bir hadistir. Ancak bu sözün hadis olmayıp sofilerin sözü olduğu nakledilir. Bk., Aliyü'l-Kârî, s. 122.

¹⁶⁷ "Men 'arafe nefsehü fekad 'arafe Rabbehü" "Nefsini tanıyan Rabbini tanır." Divân şiirinde Na't, s. 159, "İbn-i Teymiye mevzû' olduğunu, Sem'ânî merfû' olarak bulunmadığını, ancak, Yahya bin Muâz-ı Râzî'nin sözü olduğunu söylemişlerdir. Nevî, lafzı hadis değil, fakat ma'nası sabittir, der." Aliyü'l-Kârî tercümesi, s. 118.

*Ger bildiñ ise remz-i 'Arafnâ-yı nikâti
Keşf oldu saña cümle rumûzât-ı ma 'ârif (G.LXXXI/4)*

Divân şiirinde iktibas yoluyla kullanılan bir diğer hadis-i kutsi "Levlâke levlâk, lemmâ halaktü'l-eflâk" (Sen olmasaydın, sen olmasaydın Habibim âlemleri yaratmazdım)¹⁶⁸dir. Bu mazmunu pek çok şâirde olduğu gibi Feyzî'de de "Levlâk" şekliyle kullanılır:

*Koydular Rızâ'ı o zîr-i hâke
Komşu eylediler Şâh-ı Levlâke*

*Varırım o ceddım Şâh-ı Levlâke
Yüzüm ravzasında sürerim hâke (Mesnevî /109,149)*

e) Zamandan ve Dünyadan Şikayet

Sosyal hayatla içiçe olan divân şâirlerimiz yaşadıkları dönemin sosyal olaylarını, gördükleri aksaklıkları tema olarak şiirlerinde işlemişlerdir. Şâir Feyzî de Afyon'da gördüğü aksaklıkları yazmaktan kendini alıkoyamamıştır. Dünyanın ve insanların bozulduğunu, gösterişin alıp yürüdüğünü, maddiyata fazla önem verildiğini şöyle anlatır:

*Ne bilsin sūfi-i har lezzet-i sahbâ-yı gül-gūnu
Anıñ îmânı dînâr dîni sîmdir pâresi semdir (G.XLVI/4)*

*İhvân güzün aç şive-i dünyâya güvenme
Bu zill ü hayâl mansıb u me 'vâya güvenme*

*Feyzî gibi gel sende hemân terk-i sevâ it
Sîm ü zer ile saltanat u câya güvenme (G.CLV/1,5)*

*Eger 'ârif iseñ aldanma zinhâr nakş-ı gerdûna
Bozuktur şimdi ol âlâyişi ef'âli dünyânıñ*

*Bekâsız ni'metinden geçmişiz bu dehriñ ey Feyzî
Fenâ ender fenâdır bizce istikbâli dünyânıñ (Semâî VII/2,5)*

*Ümerâda lutf u ganîde kerem
Kalmamış birâder nâm u nişânı
Her biri zulmüyle virmekde elem
Fark eyle bu yüzden âhir zamânı*

¹⁶⁸ Bk. Age., s. 99; İslamî Kaynaklı Sözlük, s. 113; D. Şiiri, s.346.

'Ulemâda' amel takvâ tükenmiş
Sulehâda zühd ü verâ' tükenmiş
Fukarâda sabr u gınâ tükenmiş
Bozulmuş bu nâsın fikr u iz'ânı

Ahkâm-ı şer 'ile 'âmil kalmamış
Râh-ı hakîkâtde mâil kalmamış
Rızâ-yı Hudâ'ya nâil kalmamış
Cümlesi unutmuş râh-ı erkânı (Destan I/1,2,3)

Rintlilik ve zâhitlik Divân Edebiyatında birbirine zıt iki kavramdır. Rintlilik divân şâirlerinin özelliğindedir. Şâirin hayat tarzı ne şekilde olursa olsun, daima dünya alâyişinden uzak kalmak, maddiyâtı önemsememek isterler. Onlar için dünyanın bir pul kadar değeri yoktur. Şiirlerinde daima rintlilikten, derbederlikten bahsetmeleri ve lâubâli olmaları bu sebepten dolayıdır. Ağzına bir damla içki koymayan bazı şâirlerin bile şiirlerinde zaman zaman meyhaneden, şaraptan ve sâkiden bahsetmeleri de belki rint ve derbeder görünmek arzusuna uymalarındandır¹⁶⁹. Ali Feyzî'de de bu rindâne tavır had safhadadır:

'Aşk ile mest-i harâbım anlamam eşyâ nedir
Rind-i kallâşım velî ol devle-i dârâ nedir
'Arş u kürsî levh u kalem gayyâ ile me'vâ nedir
Öyle sermestim ki idrâk itmezem dünyâ nedir
Ben kimim sâkî olan kimdir mey ü sahbâ nedir (Tahmîs VII/1)

Merd-i rindânîñ kalender haline itme nazar
Feyzî'yâ ol kavmi bilmezsiñ der-i hazrettedir (G.XXXIX/5)

Mezâk-ı ma'nevîden Feyzî herkes bahre-yâb olmaz
Olanlar rind-i kâmil kâmil insan kâmil âdemdir (G.XLVI/5)

Ali Feyzî rintlilikle birlikte harabâtlığı da kendine şiar edinmiştir:

Sakin ol bezm-i 'irfân içre zâhid olmasın cânâ
Harâbat ehli olsun da o bir varsın himâr olsun (G.CXXXIII/3)

Bir vatan tutduk gönül biz gûşe-i mey-hâneden
Biz harâbat ehliyiz vaz geçmeyiz vîrânedem (G.CXXXVII/1)

¹⁶⁹ Bk. D. Ed. s.558.

Rintlîği kendine şiar edinen divân şâiri, zâhitten hiç hoşlanmaz. Kendini ârif addeden divân şâiri için zâhid, hiçbir hoşgörüyü kabul etmeyen, ham sofu ve riyâkârdır. Her fırsatta zâhidi ta'n etmek, divân şâirlerinin bir adeti olmuştur¹⁷⁰. Divân şiirindeki bu gelenek Feyzî'de de görülmektedir. Bir beytinde, Nâbî'den etkilenerek hikemî tarzda şeklî ibadeti tema olarak işlemiştir.

*Mübtelâdır zâhid-i bed-kâra bak taklîd ile
Elde tesbih hû çeker kalbinde biñ evhâmı var* (G.XLVII/3)

*Ne bilsin sûfi-i har lezzet-i sahbâ-yı gül-gûnu
Anıñ îmânı dînâr dîni sîmdir pâresi semdir* (G.XLVI/4)

Şâir, şu beyitlerde riyâ eden zâhidi hicveder:

*Zâhid-i bed-kâra bak nâ-sûde hâl añlar bizi
Halbuki biz vâsıl-ı maksûd u dil-şâd olmuşuz* (G.LXI/2)

*Zâhid-i hod-bîne bak takvâyı taklîd itmede
Bu riyâ vü sem'ada kalsın da irşâd olmasın* (G.CXXIX/3)

*Zâhidâ geç bu 'inâd u küfre" isrâr eyleme
Cevher-i'aşkı dü-'âlem içre inkâr eyleme*

*Nefsiñi kurtar yürü İblîse tâbi' olmadan
At riyâ tesbihini beyhûde ezkâr eyleme* (G.CL/1,2)

*Zâhidâ savmunla magrûr olma kâzipsiñ yine
İ'timad itmeme mukallidsiñ ü câlipsiñ yine* (G.CLXI/1)

*Tâ'âtıña magrûr olma zâhidâ
Riyâdan'ârî it'ibâdâtını
Bunca gurûr ile eyleme da'vâ
Bir pula mezâd it kemâlâtıñı* (Koşma II/1)

7.Tesirleri ve Dostları

Ali Feyzî 'nin şiirlerini incelediğimiz zaman Fuzûli, Kâzım Paşa, Mekkî, Resmî, Eşref gibi şâirlerin onda önemli ölçüde tesir ettikleri görülür. Feyzî onların

¹⁷⁰ Bk. D. Ed. s.561.

O, hayatı boyunca Afyon'dan hiç dışarı çıkmadığı halde Hamit'in vezirlerinden Eşref Paşa ile ve :

Ben şehîd-i bâdeyim, dostlar demim yâd eyleyin
Kabrimi meyhâne enkâziyle bünyâd eyleyin

beytin sahibi Manastırlı Rifat¹⁷¹ ve muâsırı olan şâirlerle gıyaben tanışmıştır¹⁷².

Divân şiirinde Sebki Hindî ve Hikemî tarzda şiirler söyleyen Neffî, Nâbî vs. şâirlerin tesirleri altında kalmıştır¹⁷³.

Feyzî, Ziya Paşayı eserlerinden tanımış, onun şiirlerinden büyük ölçüde etkilenmiş, şiirlerini ezbere okumakta, fakat şiirlerinde bunun izlerini göremiyoruz. Ziya Paşanın yolunda şiir yazmaya bir türlü cesaret edememiş.

Ziya Paşanın şiirlerini okudukça ona olan hayranlığını: "*Ah ! dinim, ima-num Ziya!..*" diye bağırarak çevresine ilan edermiş¹⁷⁴.

Şâirin Afyonlu hicivci, halk şâiri Cıloğlu Deli Bekir'le derin bir dostluğu var. Bekir'in şiirlerinin bir kısmını Ali Feyzî kayıt etmiş...

"Tevekkeli değil âteşin şâir, coşkun âşık Çizmecizâde Ali Feyzî Efendi evkaftaki vazifesine her sabah giderken ve her akşam dönerken çok kıymetli halk şâiri Çiloğlu Deli Bekir'in han ağırındaki küçük dükkanına uğrarmış.

Deli Bekir yine söylediklerini ezbere okurken Ali Efendi hem not eder, hem de bağrını döğermiş:

¹⁷¹ Manastırlı Rifat (1851-1907): Manastır'da doğmuş, asker ve fikir adamıdır. 1872'de Yüzbaşı olmuş, bir müdde Harbiyede öğretmenlik yapmıştır. Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde, Dolmabahçe Sarayını kuşatan Harbiye öğrencilerinden ibaret taburun komutanları arasında bulunmuş, Rus Harbi'ne katılmış, bir davada suçlu görülerek, Halep'e sürülmüş ve orada ölmüştür. Dil, mantık, edebiyat ve askerlikle ilgili çeşitli eserleri vardır. Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1962, s.264; İsmail Habib (Sevük), Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi, I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942, s.144.

¹⁷² Şair Ailesi, s.23.

¹⁷³ Bk. "Dili ve Üslûbu" bölümü, s. XXXIX.

¹⁷⁴ Şair Ailesi., s.23, 26.

- Ah ...! dermiş, şu adımı bir deliye çıkaramadım, ah, bana da Ali Efendi değil de keşki deli Ali deselerdi ¹⁷⁵ dermiş.

Ali Feyzî 'nin dostları arasında Afyonlu şâir Dehşeti'yi görmekteyiz. O dönemde Çizmecî-zâdenin evine Afyon dışından pek çok saz ve halk şâirleri, âşıklar gelir; misafirler günlerce kalır; işret meclisinde yenilir, içilir, eğlenilirmiş¹⁷⁶. Geniş olan evlerinin bir bölümünde babası Osman Râşit, dostlarıyla dini sohbetlerde bulunurken, evin bir başka odasında Ali Feyzî arkadaşlarıyla işret meclisinde köçek oynatmış¹⁷⁷.

Feyzî 'nin olgunluk döneminde Namık Kemal'in vatan mefhumu fikri, şöhreti ve eserleri yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde de İstanbul ve Anadolu kültür birliğinin iletişiminin yetersiz olmasından dolayı Feyzî Namık Kemal'in bu edebî yeniliğinden ya habersiz veya ilgisiz kalmıştır. Bu özellikleri şiirlerinde hiç bahsetmemektedir.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının ağır mağlûbiyetinin ve acı sonuçlarının tezâhür ettiği yıllarda¹⁷⁸ Ali Feyzî 23-24 yaşlarındadır. Yapılan savaşlarda milletimiz dünyanın en büyük kahramanlıklarını gösteriyor, binlerce şehit veriyor. Feyzî bu olaylardan ve mahallileşme cereyanından etkilenerek bir destan yazmıştır¹⁷⁹.

¹⁷⁵ "Ciğer Küşem ", Kocatepe, nr.1397-1404, 20.03.1970- 28.03.1970; bk. Şair Ailesi, s.23, 24; Deli Bekir, s.37, 38, 45.

¹⁷⁶ Şair Ailesi, s.24.

¹⁷⁷ Merhum Ali Türk Keskin'den naklen, Hakkı Özsoy 08.05.1997.

¹⁷⁸ Geniş bilgi için bk. "Giriş" bölümü, s.##.

¹⁷⁹ Bk. "Metin" bölümü, "Destan", s. 181.

II. BÖLÜM

ALİ FEYZİ'NİN DİVÂNI VE DİVÂNINDA BULUNMAYAN ŞİİRLERİ

İncelemelerimiz sonucunda Şâir Ali Feyzî'nin bir Türkçe Divân'ı ile divânına koymadığı bazı şiirlerinin bulunduğunu tesbit ettik.

A. DİVÂNI

1. Tavsifi

Çalışmamızın esasını oluşturan Ali Feyzî'nin Türkçe Divânı'nın bilinen iki yazma nüshası vardır¹⁸⁰. Feyzî'nin Türkçe Divânı'ndan ve şiirlerinden mahalli kaynaklar övgüyle bahsetmektedir¹⁸¹.

Ali Feyzî'nin Türkçe Divânı'nın iki yazma nüshasını tesbit ettik ve bunları çalışmamızda **Divân A**, **Divân B** kısaltmalarıyla gösterdik. Her iki divânı bizzat inceleyerek ebatlarıyla ilgili bilgileri kendi ölçülerimizi esas alarak verdik. Bu iki nüsha şunlardır:

Divân A :

Afyon GAPK Yaz. No:20668 Çizmezi-zâde Ali Feyzî Karahisâri, (1304/1887'de sağ), (vr. 60 a).

Baş :

Bismi'l-lahi'r-rahmâni'r-rahîm
Yâ Rab kulunu gâileden eyle müberrâ
Yâ Rab dilimi 'ârızadan eyle mu 'arrâ

¹⁸⁰ AGAPK yazmalar bölümünde no 180011/1-8'de Çizmezi-zâde Ali Feyzî'den önce yaşamış olan Ali Feyzî bin Osman'ın istinsah ettiği eserler mevcuttur. Bk. "Hayatı" bölümü, s. 140, dipnot 14c; TÜYATOK, s.60, 132, 173, 177,370.

¹⁸¹ Bk. "Şâirliği" bölümü, s. XLIV.

Son :

Her kim okur ise bu yâd-gârı
Hayr ile itsin Feyzî-i zârı

Ebad :280x120mm; St:18-24; Hat: Rika; Cild :Siyah karton kapaklı okul defteri,ciltsizdir. Sırtı bez kaplıdır. Eser, Türkçe olup müellifin rika hattıyla, Afyonkarahisar'da 1304/M.1887 yılında yazılmıştır. Şirazesizdir. Bazı der-kenâr şiirler kırmızı mürekkeple yazılmış. Divânın vr. 59 a'nın sonunda Çizmece-zâde bi-Karahisâr-ı Sâhib lakabı ile Ali Feyzî isimli mührü vardır¹⁸². Eserin bazı varakları cildinden kopmuş vaziyettedir. Kanaatımca müellif tarafından bazı şiirlerin üzerileri çizilerek sonradan düzeltmeler yapılmıştır.

Divân B :

Afyon GAPK eski harfli matbû eserler bölümü, Yaz. No:7788, Çizmece-zâde Ali Feyzî Karahisârî , (vr.96 b).

Baş :

Yâ Rab kulunu gâileden eyle müberrâ
Yâ Rab dilimi 'ârızadan eyle mu 'arrâ

Son :

Çek bugün tîg-i teberrâyı dilâ yağlayalım
Pâre pâre kılalım düşmen-i bed-kârımızı

Ebatı:160x200mm; St:18; Hat: Rika; Cild :Siyah karton kapaklı okul defteri, ciltsizdir. Sırtı bez kaplıdır. Şirazesizdir. Müstensih : Bekir Sıtkı Sencer¹⁸³. Vr. 96 b'de "27 Rebî'ül-evvel 1367/9 Şubat 1947 günü merhum Şâir Çizmece-zâde Ali Feyzî

¹⁸² Bk.TÜYATOK, s.488.

¹⁸³ Bekir Sıtkı Sencer H.1300/M.1883 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. Babası Hacı Mustafa'dır. Sencer H.1312/M.1894'te beş yıllık İdadi Mektebine girmiş, buradan üçüncü sınıftan mezun olduktan sonra Medreseye devam etmiştir. Medreseden H.1328/M.1910 yılında icâzet alan Sencer Umumi harpte askerlik görevini yapmıştır. Sencer Afyon'da İmam-hatiplik, müderrislik, kâtiplik, kütüphane memurluğu görevlerinde bulunmuş, 1949 yılında yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. Mustafa Suphi isminde bir oğlu vardır. Hâfız, âlim, fâzıl, şâir, edip bir insandı. Şâirliği fitrî gibidir. Arap ve divân edebiyatında geniş bir bilgiye sahip olan Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi eski memuru Hacı Bekir Sıtkı Sencer'in şâir Adanalı Ziya hakkındaki makaleleri Taşpınar Mecmuasının muhtelif sayılarında yayınlanmıştır. Afyon Gedik Ahmet Paşa Kitaplığında bulunan bazı eserlerin istinsahını yapmış ve yüzelliden fazla yazma eser ve bazı matbu kitaplarını kütüphaneye bağışlamıştır. Sencer 13 Nisan 1963 tarihinde vefat etmiştir. (Bkz., Afyonlu Şâirler,s.88-89; Afyon Evliyalari, s.277-278; Vicdanî, "Adanalı Ziya", Gençliğin Sesi Gzt.(Afyon), nr. 2385, 30 Mayıs 1963; Vicdani, agm., nr.219 6 Ekim 1962).

Efendinin divânı aynen bu deftere nakil edilmiştir. Nakli: Kütüphane Memuru B. Sencer" kaydı vardır.

B. DİVÂNİ DIŞINDA KALAN ŞİİRLERİ

1. Kasîde

Feyzî'nin divânı dışında bir kasîdesini tesbit ettik. Bu kasîdenin aslı Afyonlu şâir Ali Türk Keskin (öl.1986)de idi, 1981 yılında kasîdenin fotokopisini almıştım. Kasîde şâirin rika hattıyla yazılmış olup sonunda Ali Feyzî mührünü taşımaktadır¹⁸⁴.

2. Zülâli Câmii Kitâbesi

Feyzî'nin bu tarih düşürmesi divânında yoktur. Şiir mermer levhaya yazılmış olarak Zülâli Câmii kadınlar giriş kısmı kapısının üst kısmında bulunmaktadır¹⁸⁵.

3. Diğer Şiirleri

Feyzî'nin divânında olmayan bir kaç şiiri AGAPK'da bulunan bir cönkte¹⁸⁶ ve Nilüfer¹⁸⁷ dergisinde bulunmaktadır.

İki yazma nüsha, bir cönk ve eski harfli süreli yayınlarda yayınlanan şiirleri karşılaştırarak meydana getirdiğimiz Feyzî Divânı'nın metin kısmında bulunan 202 gazelin beyit sayıları şöyledir:

Gazel sayısı	Beyit adeti	Toplam beyit
3	3	9
2	4	8
160	5	800
1	6	6
28	7	196
2	8	16
2	9	18
2	11	22
1	13	13
1	14	14
TOPLAM		
202		1102

¹⁸⁴ Bk., "Eğler" bölümü, s. 20.

¹⁸⁵ Bk., "Tarihçiliği" bölümü, s. XLVİİ.

¹⁸⁶ Bk., "Destan-ı Umûmi", I.

¹⁸⁷ Bk. "Gazel", LXXXI, "Semâi", V.

Görüldüğü gibi 202 gazelin toplam beyit sayısı 1102'dir. Diğer manzumelerin de beyitlere göre dağılımı şu şekildedir: 1 kasîde: 21 beyit; 5 murabba': 10 beyit; 2 kıt'a: 4 beyit; 15 müfret: 15 beyittir ki toplamı 56 beyit eder. Bütün bunları topladığımızda Feyzî'nin Türkçe Divânının toplam 1151 beyitten meydana geldiğini görürüz.

Feyzî'nin bendlerden müteşekkil olan manzumelerinin tür ve bend özelliği de şu şekildedir:

2 muhammes: 9 bend; 3 müseddes: 15 bend; 8 tahmîs 45 bend; 1 müsebba': 5 benttir ki toplam 74 bend eder.

Şâirin hece vezni ile yazdığı 1 destan: 31 kıta; 3 koşma: 9 kıta, toplam 40 kıta manzumesi vardır. Mesnevî tarzında hece vezni ile yazdığı Kerbelâ hikayesi ise 241 beyittir.

Kullanılan vezin şekillerinin çoktan aza doğru dağılımı da şöyledir:

1 kasîde, 2 münâcât, 3 na't, 1 mersiye, 4 tarih, 1 muhammes, 5 tahmîs, 1 müsebba', 114 gazel, 4 murabba', 1 kıt'a ile 5 müfret, toplam 137 manzume:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

2 Na't, 3 tarih, 1 müseddes, 1 tahmîs, 23 gazel, 5 müfret ile 8 semâî, toplam 43 manzume:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

1 muhammes, 2 müseddes, 23 gazel, 1 murabba', 1 kıt'a ile 1 müfret, toplam 29 manzume :

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

1 münâcât, 3 tahmîs, 15 gazel, 2 müstezâd ile 4 müfret, toplam 25 manzume:

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

vezinleriyle yazılmıştır

III. BÖLÜM

METİN

KASİDE*

Huzûr-ı Sâmi-i Hâzırın Velâyet-i Penâhiye-i Kaşide-i Ubeydânemdir¹.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bulmayınca evvelâ bab-ı Celâl-i Haydarı
Kim bilir ey dil 'aceb vech-i cemâl-i perveri
- 2 Öyle bir 'âli-himem Hakk'a pesendîde şiyem
Rûzgârın² şeh-suvâr-ı nâm-dâr şafderi
- 3 'İtikâdında budur lâ-şekk ü "lâ-rayb"³ âşafâ
Zât-ı pâkiñdir vezâret bağınıñ hûb u teri
- 4 Nîm-i kahrıñdan ser-â-pâ teniñ olur gûn fesâd
İltifatıñdan bulur her can şarâb-ı kevseri
- 5 Hâme-i âşâr-ı i'câzıñ seniñ idrâk iden
Buldu elbetde murâdınca o kân-ı gevheri
- 6 Sendedir esrâr -ı kânûn u nizâmân şübhesiz
'Âlemi nükte-şinâsıñ a'lem-i dâniş-veri
- 7 Sensin ol destûr-kâr âgâh-ı esrâr-ı umûr
Sensin ol zât-ı mufahham zî-fehâmın ekberi
- 8 Sen vezirân-ı cihânıñ server-i ser-pâzısıñ
Sen müşîrân-ı zamânın mihter-i ser-rehberi
- 9 Her ne emr itseñ muvâfıkdır şerî'at hükmüne
Hem muṭabıkdır kavânîne o hükmüñ maşdarı

* Kasîde, yazma divân nüshalarında bulunmadığı için burada verilmiştir.

¹ Nüshalarda bulunmayan bu kasîde müellifin el yazısı ile ayrı bir kağıda yazılmıştır. Şiirin sonunda Ali Feyzî mührü vardır. Afyonkarahisarlı Şâir Ali Türk Keskin (1913-1986) den 1981 yılında alınarak fotokopi çekilmiştir.

² Metinde "rûz u gârın".

³ "Zâlike'l-kitâbu lâ raybe fiñ" "Bu, o kitaptır ki kendisinde (Allah katından gönderilmiş olduğundan) hiç şüphe yoktur". Bakara, 2/2, ÇANTAY, Hasan Basri, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, C. I, 2.b., İst. 1957, s. 13.

- 10 Mesned-i iclâliñiñ der-bânıdır şân-ı berîn
Dergehî ikbâliñiñ şeyh-i felekdir çâkeri
- 11 Hâşılı şerh eylemek eş'ab 'uluvv-i şânıñı
Nice yazsın kâdr-i evşâfiñ vezîrânıñ seri
- 12 İrse ger nîm-i iltifatıñdan eşer bu beldeye
Mağv ider bî-rayb kamû tuğyânı hem şûr u şeri
- 13 Âşafâ Mağmud Celâleddin Paşa v'ey dâverâ
Ey umûrân-ı mehâmıñ merci'î feyz âv (eri)¹
- 14 Mecma'ı nâsa derî lutfuñ açıkdır bî-gümân
Kılma me'yüs el-meded bu bende-i fermâ-beri
- 15 Merhamet kıl hâme-i endîşeme ey zî-kerem
Bağr-ı eltâfiña had yokdur bu dehrîñ dâveri
- 16 Harman-ı 'ömrüm şavurdu yirmi yıldır rûzgâr²
Kalmadı tâb-ı mecâlim kuvveden oldu beri
- 17 İtme etnâb-ı suhan başla du'âya Feyzi'yâ
Bu Sipeh-sâlar-ı Ekrem her du'ânın mazharı
- 18 'Ömr-i ikbâlin Hudâ 'âlemde efzûn eylesün
Kâinâtın dâimâ devr eyledikce miğveri
- 19 Kibriyâ zâyi' itmesin erkân-ı devletden hemîn
Hânedân ile kadîm itsin Cenâb-ı perveri
- 20 Pâyemâl olsun bütün â'dâ-yı sû' u kâsıdı
Kahr ile berbâd ola düşmanlarıñ her birleri
- 21 Mağşadım 'arż-ı 'ubûdun ile ancak du'â
El-meded eyle kabul bâbıñda 'abd-ı kemteri

El-'abdü'l-memlûk sâña ben
Evkâf-ı Kârahişâr-ı Şâhib
beñ Ali Feyzî 98
Mühür

¹ Bu kelime fotokopide eksik çıkmıştır. Kasidenin aslı ise temîn edilememiştir.

² Metinde "rûz u gâr".

MÜNÂCÂT

I

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Yâ Rab kuluñu ğâileden eyle müberrâ
Yâ Rab dilimi 'ârızadan eyle mu'arrâ
- 2 Al benligi yâ Rabbi meded dilde bırakma
Yâ Rab kerem-i nûr ile sen eyle mücellâ
- 3 Ârâste kıl 'aşk-ı Muhammed ile derûnum
Yâ Rab bunu her halde baña eyle 'atâya
- 4 Sun 'aşkıñ ile¹ cânıma ol câm-ı hayâtı²
Yâ Rab reh-i 'aşkıñda baña³ eyle hedâyâ
- 5 'İşyânıma bakma ħabibiñ 'aşkına yâ Rab
Bu Feyzî kuluñ 'afv ile hem eyle muşaffâ

II

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Mest-i hâmuşam seniñ 'aşkıñla ben⁴ yâ Rabbenâ
Bağma bu⁵ 'işyânıma her bâr-veş yâ Rabbenâ
- 2 Zât-ı pâkiñden budur her dem murâd u maşşadım⁶
Kıl rehâ itdi esîr derd ü miñen yâ Rabbenâ

I. A'da 1^b, B'de 2^a.

¹ A'da "şundur 'aşkla".

² A'da "memâtı" kelimesinin üzeri çizilerek "hayâtı" kelimesi yazılmıştır.

³ A'da "meni".

II. A'da 1^b, B'de 2^a.

⁴ A'da "men".

⁵ A'da "pür".

⁶ A'da "murâd-ı maşşadım".

- 3 Rahmetiñ deryâsını bir kimse idrâk eylemez
Haddi yok pâyânını var mı bilen yâ Rabbenâ
- 4 Olmasın ğafletle pâ-mâl el-meded ey zü'l-Kerem
Râh-ı 'aşkıñda fedâ olsun bu ten yâ Rabbenâ
- 5 Feyzî'yi dâm-ı melâmetde müdâm böyle esir
Firka-ti didâr-ı pâkiñdir iden yâ Rabbenâ

III

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 El-meded yâ Rabbenâ yâ Hâlık-ı Kevn¹ ü 'Alâ
Hayy u yâ zât-ı hüviyyet Kâdir-i zü'l-Kibriyâ
- 2 Sermedâ Vâcib Te'alâ Hazret-i Feyyâz-ı Hâk
"Kul hüva'llâhu aḥad"² ey Şâni'i itrâb u Mâ
- 3 Mümkînât-ı noḡta-ı "kün"³ den hüveydâ eyleyüp
Viridiñ âhir 'âlem-i kevne nizâm u intihâ
- 4 Zâtıñı bildirmege kıldıñ muḡabbet lâ-yezâl
Bâ' iş oldu Hazret-i nûr-ı Muḡammed Muḡtafâ
- 5 Taht-ı levlâkıñ şehensah-ı Cenâb-ı Aḡmed'iñ
Şân-ı pâkinde buyurduñ müctebâ hayrû'l-verâ
- 6 'Âleme rahmet virüp kıldıñ şeffi'ul-müznibîn
Eylediñ hatm-i resûl mümtâz-ı şâh-ı enbiyâ
- 7 "Hulk-ı âzam"⁴ dan murâd ancak Cenâb-ı Hazreti
Hikmet-i esrâr-ı vahdet melce-i bây u geda

III. A'da 2^a, B'de 2^b.

¹ A'da "ḡâluḡ u kevn".

² "Kul hüva'llâhu aḥad". "-Deki: O, Allah'dır, bir tekdir." İhlâs, 112/ 1, Kur'ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 1231.

³ "Kün" "ol". "Bakara, 2/11; Âl-i İmran, 3/47,59; En'âm 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn 36/82; Ğâfir (Mü'min), 40/68".

- 8 Dâverî şems-i dü-‘âlem mefhar-ı muhtâr-ı din
Server-i ins ü melâik rehber-i râh-ı Hüdâ
- 9 On sekiz biñ ‘âlemîñ haqka odur peygamberi
Hâmid u Maḥmûd¹ u Aḥmed Muştafâ hem müctebâ
- 10 Şaçları “ve’l-Leyli yağşâ”² ve’ḍ-Ḍuhâ³ pâk-ı ruḥu
“Yâsin”⁴ ü “Tâ-Hâ”⁵ yüzü “ve’n-Necmi”⁶ rindân-ı bahâ
- 11 Çünki sübhânellezîdir lebleri ol Hazretiñ
‘Ayn-ı Qur’an-ı Kerîmdir sözleri mu‘cez-nümâ
- 12 Kâmet-i Tûbâ-yı Cennetdir bilâ-şekk ey velî
Sîm ü refîarı o şâhîñ gerçi ‘Sidrü’l-Müntehâ⁷
- 13 Kuhl-i ḥikmetdir muḥakkaḥ ḥâk- pâyı ‘âmmeye
‘Arşa revnâk baḥş ider çeşm-i ‘alîle tûtiyâ
- 14 “Eş-şalâtü ve’s-selâm” olsun hezârân şad-hezâr
Kıl şefâ‘at el-amân bu Feyzî’ye rûz-ı cezâ⁸

⁴ A’da “bâ-yı gedâ”.

¹ A’da “Hâmid-i Maḥmûd”.

² “Ve’l-Leyli izâ yağşâ” “Andolsun: Bürüyüp örtüğü zaman geceye”, Leyl, 92/1, Kur‘ân-ı Hakîm, C. III.,s. 1186.

³ “Ve’ḍ-Ḍuhâ” “Andolsun kuşluk vaktine”, Duḥâ, 93/1, Kur‘ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 1190.

⁴ “Yâsin”, Yâsin, 36/1, “Sûrelerin başlarında bulunan huruf-ı mukattaanın ma’nâlarını selef-i saalihîn ilmullaha havâle etmişlerdir”. Kur‘ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 779.

⁵ “Tâ, Hâ”, 36/1. “‘Taaa, hââ’ lâfz-ı kerimi muhtelif sûretlerde tefsir edilmiştir: 1. Resûl-i ekrem (S.A.V.)’in mübarek isimlerinden biridir...”, Kur‘ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 564.

⁶ “Ve’n-Necmi izâ hevâ” “Battığı dem yıldıza and olsun ki”, Necm, 53/1, Tâ-Hâ, 20/1, Kur‘ân-ı Hakîm, C. III., 3.b., İst. 1959, s. 970.

⁷ “Sidretü’l-müntehâ” : Arşın sağ yanındaki bir ağaç olup, daha ötesine hiçbir mahlukat geçemez.

Beşeri ilmin son haddi olarak izah edilir ki, daha ötesi Allah’ın zât âlemidir. Devellioğlu, a.g.e., s. 95{.

⁸ A’da “ruz u cezâ”.

NA‘TLAR

I

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey habîb-i kibriyâ v’ey cevher-i nûr-ı Hudâ¹
Ey resûl u pişvâ² v’ey şâfi’-i rûz-i cezâ³
- 2 Hazret-i Kur‘ân-ı Hâk şânında inzâl eyledi
Ey melâz-ı kâinât v’ey melce-i bây u gedâ
- 3 On sekiz biñ ‘âlemiñ maqşûdu sensiñ yâ resûl
Ey imâm-ı enbiyâ v’ey rehber-i râh-ı Hüdâ
- 4 Cevher-i mâhiyyetiñ idrâke şıgmaz nûr-ı zât⁴
Ey dü-‘âlem mefharı v’ey menba’-ı kân-ı sehâ⁵
- 5 Rûh-ı pâk-ı ravzaña⁶ ey “rahmeten li’l-‘âlemîn”⁷
Şad hezâr eyler şalât ile selâmı Feyzi’yâ⁸

I. A’da 2^b (der-kenâr), B’de 3^b.

A’da “nûr u Hudâ”.

² B’de “resûl-i pişvâ”.

³ A’da “rûz u cezâ”.

⁴ A’da “nûr u zat”.

⁵ A’da “kân u sehâ”.

⁶ A ve B’de “ruh u pak-ı ravzaña”.

⁷ “Vemâ ersalnâke illâ rahmeten li’l-‘âlemîn” “Biz, seni (Habibim) âlemlere (başka bir şey için değil) ancak rahmet için gönderdik”, Enbiyâ, 21/107, Kur‘ân-ı Hakîm, C. II., 3.b., İst. 1959, s. 597.

⁸ A’da “Şad hezâr eyler şalât ile selâm bu Feyzi’yâ”.

II

NA‘T-I RESÛL¹

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Habîbâ nûr-ı vaḥdetsiñ imâmü'l-mürselinsiñ sen
Günahkâr ümmete Ḥaḳḳ'a şefi'ü'l-müznibînsiñ sen
- 2 Seniñçün onsekiz biñ 'âlemi Ḥaḳ eyledi ihyâ
Âniñçün fahr-i 'âlem "rahmeten li'l-'âlemîn"siñ² sen
- 3 Bize senden olur ancak şefâ'at rûz-ı maḥşerde
Penâh-ı maḥremîn Şâh-ı güzîn³ ḥablü'l-metinsiñ sen
- 4 Meded dür itme luḫfuñdan kerem kıl yâ Resûlallah
Aman ey şems-i mehtâb-ı cihân muḫtâr-ı dinsiñ sen
- 5 Ümîdin kesmez aşla Feyzî 'abdiñ zât-ı pâkiñden
Budur imânım el-ḥaḳ evvelîn ü âhirînsiñ sen

III

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey ḥabîb-i kibriyâ⁴ v'ey "rahmeten lil-'âlemîn"⁵
Ey resûl-i nûr-ı vaḥdet⁶ zât-ı fahrü'l-mürselîn
- 2 Onsekiz biñ 'âlemîn ihyâsına zâtıñ sebep
Olmasaydıñ kâinat olmaz idi ey Şâh-ı dîn

II. A'da 26^b (der-kenâr), B'de 44^a.

¹ B'de başlık yoktur.

² "Rahmeten li'l-'âlemîn", bk., s. 7, dipnot 7.

³ A'da "şân-ı güzîn".

III. A'da 28^a, B'de 46^a.

⁴ A'da "ḥabîb ü kibriyâ".

⁵ "... Rahmeten lil âlemîn..." bk., s. 7, dipnot 7.

⁶ A'da "resûl ü nûr-ı vaḥdet".

- 3 Ne felek şems ü kamer nûruñdan a_hz itdi zîyâ
Perte_v-i ru_hsârîñiñ âşüftesi ‘ârş-ı berîn
- 4 Ol vakit teşrîf idüp bu ‘âleme virdiñ şeref
İftihâr eyler ser-â-pâ el-yevm rû-yı zemîn¹
- 5 Hîn-i teşrîfiñde hedm oldu kamû büt-hâneler
Lerzeye düşdü nice Lât u Menât kavm-i mehîn
- 6 Mu‘cizât-ı hikmetiñ şerhinden ‘âcizdir beşer
Çün ulü’l-elbâba kâfi nûr-ı Kur‘ânü’l-Mübîn
- 7 Zât-ı muhtâr-ı ulüvv-i şânîñi idrâk iden
‘Âkıbet buldu necât ol oldu duzahtan emîn
- 8 Mebde’i ma_hlûk-ı ‘âlem² hâtem-i şâh-ı rüsül
Server-i mümtâz-ı ‘âlem evvelîn ü âhirîn
- 9 Hâmî-i mücrim penâh-gâh-ı za‘îf-i ümmetân
El-meded yâ seyyid-i erham şeffi‘ü’l-müznibîn
- 10 Bu günahkâr ümmetiñ ma_hşerde rüsvâ eyleme
Ey kerem-kân-ı resül-i pişvâ fazl-ı metîn³
- 11 Hak resûlstüñ şüphesiz îmân u ikrâr eyledim
A_hmed ü Ma_hmûd⁴ Mu_hammed Muştafa Şâh-ı güzîn⁵
- 12 Kemterî ednâ ha_qîr lâkin habîbâ ‘âşıkîñ
Hâzihî cennât-i ‘Adn "fed_hulûhâ hâlidîn"⁶
- 13 "Eş-şalâtü ve’s-selâm" olsun hemîşe rûhuña
Feyzî ‘abdiñ vird ü ez_kârî⁷ budur her dem hemîn

¹ Vezin hatalıdır.

² A’da “mebde vü ma_hlûk u ‘âlem”.

³ A’da “resül ü pişvâ fazl u metîn”

⁴ A’da “A_hmed-i Ma_hmûd”.

⁵ A’da “şân-ı güzîn”.

⁶ “Ve kâle lehüm hazenetühâ selâmün ‘aleyküm tıbtüm fed_hulûhâ hâlidîn.” “Nihayet oraya varıp kapıları açılınca (cennetin) bekçileri (şöyle) dedi (ler): Selâm (ve selâmet) size! Tertemiz geldiniz! Artık ebedî kalmak üzere girin buraya”, Zümer, 39/73, Kur‘ân-ı Hakîm, C. II, s. 3.b., İst. 1959, 837.

⁷ A’da “vird-i ez_kârî”.

IV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v - -

- 1 Ey yüzü hurşîd-i 'âlem v'ey meh-i kevn u mekân
Cevher-i zât-ı haķîkat nûr-ı maḥż-ı 'âlî-şân
- 2 Pertev-i 'arş-ı berîn lâ-siyyemâ eflâk-ı berg
Bâ'is-i mecmû'a-i eşyâ-ı hulķ-ı dü-cihân
- 3 İltifâtından ḥayat buldu nebâtât-ı zemîn
Hâke 'izzet virdi teşrîfîñ ḥabîbâ bî-gümân
- 4 Ḳudsiyân arzû iderdi¹ "Leyle-i Mi'râc"iña²
İştîyâķından yere inmek dilerdi âsumân
- 5 Şân-ı evşâf-ı güzîniñ şerḥa sıgmaz yâ Resûl
"Raḥmeten lil-âlemîn"³ sensin ḥabîb-i müste'ân
- 6 Şâfi'-i rûz-ı cezâsıñ⁴ yâ şefi' u'l-müznibîn
Zât-ı pâkiñden ümîd kesmez gürûh-ı mücrimân
- 7 'Arz-ı ḥâl itmeklige yoķdur yüzü ma'lûm saña
Feyzî'yi dûr itme lûtfuñdan kerem kıl el-amân

V

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Ḥabîb-i kibriyâ nûr-ı Hudâsıñ yâ Resûlallah
Şefi' u'l-müznibîñ kân-ı vefâsıñ⁵ yâ Resûlallah

IV. A'da 30^a, B'de 48^a.

¹ B'de "çekerdi".

² Mi'râc Gecesi.

³ "Raḥmeten lil-âlemîn", bk. ., s. 7, dipnot 7.

⁴ A'da "rûz u cezâsıñ".

V. A'da 33^b, B'de 53^a.

- 2 Ki sensin “rahmeten lil-‘âlemîn”¹ ey şâhib-i Levlâk
Muhammed Muştafâ hem müctebâsıñ yâ Resûlallah
- 3 Saña inzâl u ihsân kıldı Hâk Kur’ân’ı yâ Muhtâr
Kelâmu’llah ile mu’cez-nümâsıñ yâ Resûlallah
- 4 Seniñ evşâfıñı “Yâsîn”² ü “Tâhâ”³ “ve’d-Duhâ”⁴ söyler
Anıñçün hâtem ü hayru’l-verâsıñ yâ Resûlallah
- 5 Melâz u melce’vü şâh-ı rüsül mümtâz-ı ‘âlemsiñ
Muhakkak rehber-i râh-ı Hüdâ’sıñ yâ Resûlallah
- 6 Şefâ’at güzîniñ miftâhı “lâ-rayb”⁵ dest-i pâkiñde
Çamû mücrimde şâhib-i ‘atâsıñ yâ Resûlallah
- 7 Meded senden dü-‘âlem içre yoğdur ğayriden himmet
‘Uşât-ı müznibe bâbü’r-recâsıñ yâ Resûlallah
- 8 Bilirsıñ ümmetin ahvâlini bi’l-cümle ‘âcızdır
Bu sırta ta ezelden âşinâsıñ yâ Resûlallah
- 9 Kerem kıl Feyzî miskîni amân dūr itme feyziñden
Habîbâ şân-ı a’zam pür ‘atâsıñ yâ Resûlallah

⁵ A’da “kân u vefâsın”.

¹ “vemâ erselnâke illâ rahmeten li’l-âlemîn”, bkz., s. 7, dip not 7.

² “Yâsîn”, bk. ., s. 6, dipnot 4.

³ “Tâ-Hâ”, bk. ., s. 6, dipnot 5.

⁴ “Ve’d-Duhâ”, bk. ., s. 6, dipnot 3.

⁵ “Zâlike’l-kitâbu lâ-raybe fih.” bk. ., s. 2, dipnot 3.

MERSİYELER

I

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1. Her kim olduysa cihanda 'âşina-yı Kerbelâ
Yaydı can mülkünde bir mâtem serây-ı Kerbelâ
2. Sûzişin hicrânile çarhın büküldü kâmeti
Dehr'e bir 'ukde bırakmışdır o cây-ı Kerbelâ
3. Şunma "Kevser"¹ olsa da nûş eylemem âbîñ seniñ
İçmedi bir katresin şân u 'alâ-yı Kerbelâ
4. Bunca ğam bunca mihen bunca elem bunca keder
Cümlesi senden için kerb-i belâ-yı Kerbelâ
5. Kâinat mâtemle çeşminden hemîşe kan döker
Ağlamaz mı 'aşık derd-i fezâ-yı Kerbelâ
6. Nevha giryândır bütün ins ü melâik rûz u şeb
Kıldı maḥzûn hem İmâmü'l-Enbiyâ-yı Kerbelâ
7. Turma kan dök Şâh Hüseyn'in 'aşkına Feyzî gibi
Bâ'is-i endûh-ı ğamdır mâcerâ-yı Kerbelâ

II

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Sen ḥafid-i zât-ı maḥbûb-ı Hudâ'sın yâ Hüseyn
Sıbt-ı Aḥmed hem Muhammed Muştafâsın yâ Hüseyn

I. C'de 75^a.

¹ "İnnâ a'taynâ ke'l-kevser" (Habîbim) biz sana, hakıykatem, kevseri verdik. *Kevser*, 108/1, *Kur'ân-ı Hakîm*, C. III, s. 1226.

II. A'da 28^b (der-kenar), B'de 46^b.

- 2 Şân-ı pâkiñ bilmedi âh ol pelid ibn-i pelid
Nûr-ı ‘ayn-i Şâh ‘Aliyyü’l-Murtażâsıñ yâ Hüseyn
- 3 Pençe-i zulme düşürdü şânıñı ğaddar felek
Seyyid-i tahte’s-serâ fevkü’l-‘alâsıñ yâ Hüseyn
- 4 Ol la’îne nice lâyıkdır hilâfet meslegi
Mülk-i dîne bi’l-vücûh Haqq’a sezâsıñ yâ Hüseyn
- 5 Ehl-i beytiñ teşne-dil itsün fiğân u nâl.eyi¹
Buña Haq râzı mıdır hayrû’l-verâsıñ yâ Hüseyn
- 6 La’net olsun cânına şimr ü Yezid’in şad-hezâr
Pâk-i gevher dâver-i hulk-i rızâsıñ yâ Hüseyn
- 7 Feyzî’yî rûz-ı cezâ² dür itme Şâh-ı Kerbelâ
Şâfi-i mücrim ü maqbûlü’r-recâsıñ yâ Hüseyn

III Mersiyeye-i Kerbelâ

Muhammes Ğazel

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
(- v - -) (- -)

1

1. Yaz felek kilk-i melâmetle bizim kârımızı
2. Sînemizde bulunan yâre-i dil-zârımızı
3. Hüzñ ü mâtemle geçen hâlet-i düşvârımızı
4. Tâşa çal neyliyem ol baht-ı sitemkârımızı
5. Bozmazız âh-ı melâmetde olan zârımızı

¹ A’da “fiğânı nâlleyi”.

² A’da “rûzu cezâ”.

III. A’da 22^a, B’de 96^â.

2

1. Biz Hüseyn İbn-i 'Ali râhına koyduk cânı
2. Baş virüp olduk onun¹ dergehiniñ kurbânı
3. Olmuşuz rûz u mesâ² 'aşkile mâtem-hânı
4. İki 'âlemde Yezid'ifñ benim öz³ düşmanı
5. Çün şehid itdi o har kıble-i esrârımızı

3

- 1 Şanma 'uşşâk-ı Muharrem'de⁴ ey ihvân ağlar
- 2 Ğam u endûh⁵ ile her sâ'ati geçer kan ağlar
- 3 Kim bilir⁶ vaq'a-ı 'uzmâyı o 'irfân ağlar
- 4 Kâinât giydi siyâh el-yevm ey cân ağlar⁷
- 5 Biz de gel gösterelim mâtem-i âşârımızı

4

- 1 Kerbelâ bahşine turma birâder ağlayalım⁸
- 2 Sinemiz nâr-ı melâmetle hemîn dağlayalım
- 3 Var ise dilde muhabbetden eser sağlayalım
- 4 Çek bugün tiğ-i teberrâyı dilâ yağlayalım
- 5 Pâre pâre kılalım düşmen-i bed-kârımızı⁹

¹ A'da "o zâtın".

² B'de "mesâda".

³ A'da "ancak".

⁴ A'da "Muharrem mâhi".

⁵ A'da "ğam-ı endûh". Vezin hatalıdır.

⁶ A'da "bilirse".

⁷ Vezin hatalıdır.

⁸ Vezin hatalıdır.

⁹ B'de "Bu müseddesin son parçası yoktur. B. S. 28 Rebiu'l-evvel 1367 (9 Şubat 1948) günü merhum Şair Çizmece-zâde Ali Feyzî Efendi'nin divânı aynen bu deftere nakil edilmiştir.

Nakli : Kütüphane memuru Bekir Sencer (imza)" kaydı vardır.

IV

Mersiyye-i Müseddes

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)
(- v - -) (- -)

1

1. Can kulâğıyla hele diñle bizim âhımızı
2. Saña şerh eyliyeyim mâtem-i dil-hâhımızı
3. Râzî kılmaklık için Hâzret-i Allahımızı
4. Âh u ğamla geçire sâl-ı dehr-i mâhımızı¹
5. Ol Yezid İbn-i Yezid itdi şehîd şâhımızı
6. Hâke şaldı la'in eyvah ki² şehen-şâhımızı

2

- 1 Bir içim şuya fedâ kıldı o hayr-ı halefi
- 2 Bilmedi şâh-ı velâyetdeki şân u şerefi
- 3 Gerçi ol dürr-i yetîm bint-i Resûldür şadefi
- 4 Koymayız haşre kadar mâtem ü âh u esefi³
- 5 Ol Yezid İbn-i Yezid itdi şehîd şâhımızı
- 6 Hâke şaldı la'in eyvah ki şehen-şâhımızı

IV. A'da 41^a, B'de 65^b.

¹ Vezin hatalıdır.

² B'de "Hâke şaldı la'in âh".

³ A'da "koymayız biz haşre kadar mâtem-i ah u esefi". Bu mısradaki vezin hatalıdır.

3

- 1 Ol Yezid İbn-i Yezidiñ cânına la'net her-bâr
- 2 Şimr-i bî-dîn ferâmûş eyleme oldur idbâr¹
- 3 İşte bu şâh şehîdiñ kâtili hıznîr bed-kâr
- 4 Geliñ ey kavm-i muhibbân idelim ah ile zâr
- 5 Ol Yezid İbn-i Yezid itdi şehîd şâhımız
- 6 Hâke şaldı la'in eyvah ki şehen-şâhımız

4

- 1 Kerbelâ hâkine irdik de o ceddü'l-Hasaneyn
- 2 Geldi bâ-iz u şeref Hazret-i fahrü's-sakaleyn
- 3 Kıldı tebşîr-i şehâdet aña Şâhib haremeyn²
- 4 Kaldı 'uşşâkda bu firkat ü derd ü elemîn³
- 5 Ol Yezid İbn-i Yezid itdi şehîd şâhımız
- 6 Hâke şaldı la'in eyvah ki şehen-şâhımız

5

- 1 Hâric idrâk-i beşerdir bu vuqû'ât ey dil
- 2 Hâşılı böyle imiş hikmet-i esrâr-ı celîl
- 3 Lîk bâdî olup ol Şimr-i Yezîd kavm-i rezîl
- 4 Feyzi'yâ âh-ı melâmetle kadîm oldu melîl
- 5 Ol Yezîd İbn-i Yezîd itdi şehîd şâhımız
- 6 Hâke şaldı la'in eyvâh ki şehen-şâhımız

¹ Vezin hatalıdır.

² A'da "şâhibü'l-Haremeyn".

³ A'da "firkat-i derd-i elemîn".

TARİHLER

I

Dîvân-ı 'Âcizemiziñ Tertîbine İnşâd Olunan Tarihler¹

Fâ'ilâtûn / Fâ'ilâtûn / Fâ'ilâtûn / Fâ'ilûn

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Aşr-ı pâk-ı ğâzî-i Sultân-ı Hâmîd Hânda²
Sâye-i 'adlinde âsâyişle ezmân eyledim
- 2 Burc-ı tab'ımdan tulu' itdi nihân-ı şems-i 'aşk
Dehr-i ser-tâ-pâ onuñ³ nûruyla rûşen eyledim
- 3 Pîr-i 'aşka istinâd itdim bi-ğamdi'llâh men
Hânkâhında bu cânı bahş u kurbân⁴ eyledim
- 4 Hayr ile yâd eyler elbette bizî 'ârif olan
Bir eser koydum cihân içre büyük şân eyledim
- 5 Harf-i cevherle çıkardım Feyzi'yâ târihini
Hamd-i bî-had 'aşkile tertîb-i dîvân eyledim⁵

1304 (1887)

II

Fâ'ilâtûn / Fâ'ilâtûn / Fâ'ilâtûn / Fâ'ilûn

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Burmalı komşuları hep hayra kıldı ittifâk⁶
Yapdılar bu mahzeni sa'y eyleyüp her birleri
- 2 Bir içim şu virmedi ğaddâr felek ol Hâzrete
Sûz-ı dil koydu hafîd-i Hâzret-i Peyğamberi

I. A'da 50^b, B'de 77^b.

¹ A'da "dîvân-ı 'âcizîniñ tertîbine inşâd-ı evzân târih-i 'âcizi".

² Metinde başlık yoktur.

³ A'da "anıñ".

⁴ A'da "bahş-ı kurbân".

⁵ Noktalı harflerle tarih düşülmüştür. Bk ., "Tarihçiliği", s.101.

II. A'da 50^b, B'de 78^a.

⁶ Metinde başlık yoktur.

- 3 Sâl-ı rûmîden didim cevherle çün târihini
İç şehîdân 'aşkına yâd it o rûh-ı enveri¹

1303 (1886)

III

Nâib-i Kârahişar Şerif Zâde Fazîletlü Mehmed Kâmil Efendiye İhsânBuyrulan
Dördüncü Nişân-ı Osmânîye Târihi

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Meded yâ Rabbi hıfz it² her hatâyı kevn-i 'âlemden
Şehen şâh-ı cihân Sultân Hamîd Han Gâzî-i şânî
- 2 Zamân-ı şevketinde oldu ma'mûr serteser dünyâ
Selef görmüş degildir böyle 'âdil hân-ı hâkânî
- 3 Nice merde onun³ lutfuyla ihyâ oldu vâzîhdır
Ser-â-pâ bende-gânî hem ra'yye cümle a'vânî
- 4 Huşûşâ beldemiz Şâhib Kârahişar'da Nâibdir
Fazîletli Muhammed Kâmil'e çün irdi ihsânı
- 5 Mevâlî mahrecin akdemce ihrâz eyleyüp âhir
Ki hâiz oldu dördüncü nişân-ı 'Âl-i Osmânî
- 6 Mecîdi var idi zâtında evvel şân-ı rif 'atle
Bu def 'a çiftelendi imtiyâz-ı kadr-i 'unvânı
- 7 İderse bende-gânî bu mişillû şıdkile himmet
İder bî-şübhe hoşnûd pâdişâh-ı zî-kerem-kânı
- 8 Mükâfat eyler elbet istikâmet ehlini "lâ-rayb"⁴
Açıkdır müstekîme dâimâ der-bâr-ı zî-şânı

¹ Noktalı harflere tarih düşülmüştür. Bk. .., "Tarihçiliği", s.178
III. A'da 51^a, B'de 78^b.

² B'de bu kelime yoktur.

³ A'da "anıñ".

⁴ "Lâ raybe fih", Bakara, 2/2, bk., s. 2, dipnot 3.

- 9 Didi tarih-i ihsânın gelüp bir ehl-i kalb Feyzî
Mübârek eylesün Rabbim hemîn hakkında bu şâni¹

1304 (1887)

IV

Efendi Mûmâ İleyhiñ Maḥdûmu Kemâl Begiñ Kerîmesi Târihi

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Nesl-i tâhirden bu dürdâne tevellüd eyledi
Şa'ş'a virdi cihâna geldigi dem mâh-rû
- 2 Bâreka'llah duḥter-i pâkize kim 'âlî nejâd
Kim ki görse şûbhesiz tasdîk iderdi rû-be-rû
- 3 Feyzi'yâ târih-i cevherden bir târih düşdü kim
'Âlem-i gaybden² aña nâm koydular Belkıs deyü³

1305 (1890)

V

Nâib-i Mûmâ İleyhiñ Tevellüd İden Maḥdûmuna İnşâd Olunan Târih

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Şerâfetli Şerif Zâde Muhammed Kâmil'in yâ Râb
Vücûd-ı pâkini hıfz eyle dâim kenz-i esrâda
- 2 'Urûzât-ı elemden eyle sâlim görmesin ekdâr
Kadîm olsun şafâsı rûz u şeb ol zevk-i vâlâda

¹ Mısranın tüm harfleriyle tarih düşürülmüştür. Bk., "Tarihçiliği", s.LV, IV. A'da 51^a (der-kenâr), B'de 79^b.

² A'da "'âlem ü gaybden".

³ Noktalı harflerle tarih düşürülmüştür. Bk., "Tarihçiliği", s.LVII, V. A'da 51^b (der-kenâr), B'de 80^a.

- 3 Bu zâtın nesl-i pâki müntehîdir şâh-ı levlâke
Mübâhât eyler elbet bu fenâda dâr-ı ‘uqbâda
- 4 Cihâna işte geldi bu nesilden bir veled ey dil
Velî şâlih veledir şerh olundu remz-i ma’nâda
- 5 Şerîf Rüşdî Efendî nâm geldi ‘âlem-i gaybden
Bunu hâtif nidâ eylerdi ol şeb nezd-i Mevlâda
- 6 Tefahhurla didim mevlûdiniñ tarihin ey Feyzî
Mu’ammer eylesün Hâk ‘âfiyetle cây-ı dünyâda¹

1305 (1888)

VI

Ömer Hamâmı Dimekle Ma‘ruf Ilcaya Yapılan Târih

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v --- / v --- / v --- / v ---

- 1 Karahışâr-ı Şâhib hânedânı şâhibü'l-hayrât
Ki Hâncı Zâde El-hâc Hasan Ağa-yı dânyâya
- 2 Murâdın dü-cihânda hulq² ide hallâk-ı bî-hemtâ
Mücedded yapıdı bu hamâmı koydu tarzı-ı ra'nâya
- 3 Didim târihi inşâsın bunıñ cevherle ey Feyzî
Hakîkat ol büyük âşâr bırağdı dâr-ı dünyâya³

1304 (1888)

¹ Noktalı ve noktasız harflerinin sayı değeri toplamı ile tarih düştürülmüştür. Bk., "Tarihçiliği", s. LVII.

VI. A'da 51^b, B'de 80^b; E.A. Bakı, Ali Fevzi Çizmeçioğlu'ndan parçalar, Taşpınar, X, nr. 156-158, Ocak-Mart 1948, s. 457.

²A'da "luğf".

³ Noktalı harflerin sayı değerleriyle tarih düştürülmüştür. Bk., "Tarihçiliği", s. LVIII.

VII

Zülâlî Câmisiin Tâmirine Târihtir¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Pâdişah Sultân Hamîd devridir devr-i şafâ
Oldu hep vîrâne ma'mûr tâbi'-i şâhib-vefâ
- 2 İşte ez-cümle Zülâlî Câmî'-i dâr-ı felâh
Mâbed oldu müslimîne bi-lûtf zât-ı Hudâ
- 3 Kudret-i hilâfet aşla kimseler ma'nî degil
Muhterîk olmuşdu bu câmî' muqadder ez-kaza
- 4 İttifaq üzere ahâlî itdi sa'-yi gayreti
Kıldılar ma'mûr bu mâ'bed-hâne-yi beyt-i Hudâ
- 5 Her kesân u sa'cid imdâd eyledi Allah için
Buldular rızâ-yı Raḥmân dâr-ı dünyâ vü'l-bekâ
- 6 Şâhibü'l-ḥayrı Hudâ 'âlemde eksik itmesün
Düşülür gufrâna mazhar bulunur Ḥaḳ'dan rızâ
- 7 Feyziyâ târih-i î'mârın teberrûk söyledim
Mescid-i ra'nâ yapıldı hânkâh-ı evliyâ²

Sene 1300³ Receb-i şerif 'ızze⁴

¹ Bu tarih düşürme Afyon Zülâlî Câmisi, kadınlar girişi bölümü kapısının üst kısmındaki mermer levhaya yazılmıştır. Kitâbede başlık yoktur.

² Noktalı ve noktasız harflerin toplamı değeri ile târih düşürülmüştür. Bk .., "Tarihçiliği", s.1v//.

³ M. 1882

⁴ Ahmet Topbaş, *Zülâli Câmî'i*, Afyon Zafer Gzt., nr. 551, Afyon, 30 mart 1991.

MUSAMMATLAR

MUHAMMES

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

- 1 Sâkiyâ mey şunma sermest itdi câm-ı vuşlatıñ
- 2 Koymadı idrâkimi aşla o nâz u rağbetiñ
- 3 Cümle mahv itdi mezâk-ı kevn-i vaşl-ı lezzetiñ
- 4 Zülfüñ âşârında mı bilmem kemâl ü hikmetiñ
- 5 Cism-i pâkiñle neşâta geldi bezm-i vağdetiñ

2

- 1 Âfetâ kavseyn-i ebrû çeşm-i âhû sendedir
- 2 Mutlakâ zülfe semen-bû nâz-ı dil-cû¹ sendedir
- 3 Siyyemâ² refâtâr-ı kâmet bâğ-ı hoş-bû sendedir
- 4 Ğâlibâ dâmmelâmet sihr-i câdı sendedir
- 5 Çünkü her 'uşşâkı şayd eyler o dâm-ı firkatıñ

3

- 1 Mey yanâğıñdır seniñ mey şunmağa hâcet mi var
- 2 Hicriñe bu devr-i 'âlemde hele tâkat mı var
- 3 Sen gibi bu 'aşrımızda bir dahî âfet mi var
- 4 Nağş-ı taşviriñ ile hiç geçmedik sâ'at mı var
- 5 Böyle şâbitdir derûnumda hayâl-i şûretiñ

I. A'da 43^a, B'de 68^a.

¹ A'da "nâz u dil-cû".

² Kelimenin aslı "siyyemmâ" dır. Vezin gereği "siyyemâ" şeklinde kullanılmıştır.

4

- 1 Şîme-i refîârınıñ müştâkıdır ‘âlem seniñ
- 2 Pertev-i ruhsârınıñ eşrâkıdır ‘âlem seniñ
- 3 Nâr-ı hicrânınıñ kamû mihrâkıdır ‘âlem seniñ
- 4 Hâşılı husn ü rahîni ‘uşşâkıdır ‘âlem seniñ
- 5 Her gören teslîm ider etvâr-ı şân-ı rif ‘atîni

5

- 1 Nâzeninsiniñ merhâmet bilmezsiniñ aşlâ dil-rûbâ
- 2 ‘Âşıkâ cevri ü cefâ itme muhakkak al rızâ
- 3 İş bu cevri kaçd-ı hicrânından özge mâ‘adâ
- 4 Nâle vü firkatde kaldı rûz u şeb bu Feyzi’yâ
- 5 Yok mu inşâfîniñ ‘aceb yâ¹ rahm-ı kalb ü rikketiñ

MÜSEDES

I

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

1

- 1 Dil-i dîvânemiz düşmez bizim her kayd u zencîre
Mülâkî olmazız âşûb-ı şûm u dâm-ı tezvîre
- 2 Neşât-ı ‘aşkile âzâdeyiz hâcet ne ta‘bire
Taşavvurdan beriyiz meylimiz yok fikr ü tedbîre

¹ A’da “yâ” nidası yoktur.
I. A’da 42^b, B’de 67^b.

- 3 Haqîkat hürüz ey dil bağıyız aḥkâm-ı taqdîre
Ne minnet eyleriz şâha ne hâkân u cihan-gîre

2

- 1 Bizim endişemiz ancak şehîd-i Kerbelâdandır
Figân u nâlemiz İbn-i ‘Aliyyü’l-Murtażâdandır
- 2 Melâmet üzre mâtem kıldığım hulk-ı Rızâdandır
Ümîd-i maşşadım her-dem ḥabîb-i kibriyâdandır
- 3 Haqîkat hürüz ey dil bağıyız aḥkâm-ı taqdîre
Ne minnet eyleriz şâha ne hâkân u cihan-gîre

3

- 1 Bulunduk ḥâlet-i esrâr-ı ‘aşkla yâr-ı maḥremde
Temennî kılmayız bir ferde aşla dehr-i ‘âlemde
- 2 Kadîmiz ḥasret-i ma’sûmile bu ḥüzn ü mâtemde
Murâd u maṭlab u maşşûdumuz¹ hiç yokdur âdemde
- 3 Haqîkat hürüz ey dil bağıyız aḥkâm-ı taqdîre
Ne minnet eyleriz şâha ne hâkân u cihan-gîre

4

- 1 Eger bilseydi zâhid bizdeki esrârı ey dâna
Hemân tâ’ib olurdu eylemezdi bir dâhî da’vâ
- 2 Ne bilsin kânde görsün nûr-ı ‘aşkı gözleri a’mâ
Hele bu zümreden dil itmeziz ‘âlemde biz pervâ
- 3 Haqîkat hürüz ey dil bağıyız aḥkâm-ı taqdîre
Ne minnet eyleriz şâha ne hâkân u cihan-gîre

¹ A’da “murâd-ı maṭlab-ı maşşûdumuz”.

- 1 Füyûzât-ı Hudâ-yı 'aşkile dil-şâdız ey Feyzî
Kâlemler hâlîz ammâ biz dil-i âbâdız ey Feyzî
- 2 Fünûn-ı nâle¹ vü efgânda hem üstâdız ey Feyzî
Kuyûdât-ı sevâdan tâ kadîm âzâdız ey Feyzî
- 3 Haqîkat hürürüz ey dil bağılıyız aḥkâm-ı taqdîre
Ne minnet eyleriz şâha ne hâkân u cihan-gîre

MÜSEDDES GAZEL

II

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)
(- v - -) (- -)

1

- 1 Her gören nûr-ı cemâliñ tâbını meh-rû dirler
Gâh dem-i rûḥ-ı muşavvir gâh semen-bû dirler
- 2 Lâle haddifde açılmış hâk ile şebbû dirler
Bâ'kiler seyf-i haqîkat şundaki ebrû dirler²
- 3 Şaîa ey zülf-i siyâh kâmet-i dil-cû dirler
Gamzeñe hâlâ cihân çeşmiñe ebrû dirler

2

- 1 Baña 'aşkıñla seniñ serseri Mecnûn didiler
Söyle şeydâki daḥi dîdesi pür-hûn didiler

¹ A'da "fünûn u nâle".

I. A'da 44^a, B'de 69^a.

² İlk iki beyitte vezin hatalıdır.

- 2 Ğâliba hicr-i melâmet-zede maḥzûn didiler
Ne belâ -pîşe-i ḥayf derdi de efzûn didiler
- 3 Saña ey zûlf-i siyâh kâmet-i dil-cû dirler
Ğamzeñe hâlâ cihân çeşmiñe ebrû dirler

3

- 1 Yeter ey serv-i nihâl ‘âşıkâ inşâf eyle
Red idüp koyma rakîbi vaşlıñı¹ hoş şâf eyle
- 2 Hâcet-i maqşûd-ı dili² gel bugün is‘âf eyle
Şân-ı pâkiñde muḥakḳak ‘aşkı ve’ş-şâf eyle³
- 3 Saña ey zûlf-i siyâh kâmet-i dil-cû dirler
Ğamzeñe hâlâ cihân çeşmiñe ebrû dirler

4

- 1 Ne bilir şehd-i lebiñ zevkiñi aġyâr u rakîb
Bu mülâkât-ı vişâliñ bize ġâyetle ‘acîb
- 2 Bunu ta‘rîfe ne hâcet saña ey şân-ı lebiñ
Kalem ‘âciz seniñ evşâfiñi yazmakda edîb
- 3 Saña ey zûlf-i siyâh kâmet-i dil-cû dirler
Ğamzeñe hâlâ cihân çeşmiñe ebrû dirler

5

- 1 Vaşlıñıñ naḳd ü bahâsı cân u bâşımdır⁴ ey yâr
Eyle bu Feyzî-i nâçâra mürüvvet her bâr
- 2 İşte bu senden ümîdim ḥâşılı leyl ü nehâr⁵
İltifat itme rakîbin pendine her kez dil-dâr⁶

¹ A’da “rakîb ü vaşlıñı”. Vezin hatalıdır.

² A’da “maqşûd u dili”. Vezin hatalıdır.

³ Vezin hatalıdır.

⁴ A’da “naḳd-i bahâsı cân-ı bâşımdır”. Vezin hatalıdır.

⁵ Vezin hatalıdır.

⁶ Vezin hatalıdır.

- 3 Saña ey zülf-i siyâh kâmet-i dil-cû dirler
Gamzene hâlâ cihân çeşmiñe ebrû dirler

TAHMÎSÂT

I

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

- 1 Ey gönül turma melâmetde yürü gam-hâne tut
- 2 Gezme hayretde veyâhud neş'eden bir lâne tut
- 3 Bunca kim âh u gam u hicrânî¹ hep devrâne tut
- 4 Ey esîr-i dâm-ı gam bir gûşe-i meyhâne tut
- 5 Tutma zühhâdın muhâlif pendini peymâne tut

2

- 1 Merhamet kıl ey benim kıddim bugün kahr eyleme
- 2 Sîne-i mecrûhile cânım söken kahr eyleme
- 3 Cevr ile her dem başım üzre çöken kahr eyleme
- 4 Dişledimse la'liñ ey kanım dökken kahr eyleme
- 5 Tut ki kan itdim 'adâlet eyle kanı kana tut

3

- 1 Behre-dâr it el-meded fazl-ı ruhuñdan göñlümü
- 2 İtme mehcûr 'iyret-i şun'-ı ruhuñdan göñlümü
- 3 İftirâk itdirme ol şer'-i ruhuñdan göñlümü

I. A'da 44^b, B'de 70^a.

¹ A'da "gam-ı hicrânî".

- 4 Çezginürken bâşîfia şem'-i ruhından göñlümü
- 5 Men' kılma anı hem ol şem'e bir pervâne tut

4

- 1 Bunca dem nâlânımı nâsûde dirse müdde'î
- 2 İ'timâd it maţlab u maķşûda¹ dirse müdde'î
- 3 Virme sem'îñ hâsılı mefķûde dirse müdde'î
- 4 Ger saña efgânımı beyhûde dirse müdde'î
- 5 Ol söze tutma kulağ ben çekdigim efgâne tut

5

- 1 Hangi erbâb-ı hırîd² iskât ider zâhid seni
- 2 Yok mu göster şîme-i eţvâr-ı inşâfîñ kıni
- 3 Bu reh 'aşķda ezel-i maĥv eylediñ cân u teni
- 4 Tutmazam³ zencîr-i zülfi terkin ey nâşih beni
- 5 Hâh bir 'âķil hayâl it hâh bir dîvâne tut

6

- 1 Bu melâmetde göñül eşyâda benden ğayrı yok
- 2 Zâr ile her dem bu vâveylâda benden ğayrı yok
- 3 Kâinât içre dil-i şeydâda benden ğayrı yok
- 4 Ey ulu⁴ sultân diyen dünyâda benden ğayrı yok
- 5 Sen seni bir cuĝd bil dünyâyı⁵ bir virâne tut

¹ A'da "maţlâb-ı maķşûda".

² B'de "hıred".

³ Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1958, s. 167'de "kılmazam, itmezem, itmenem" şeklinde nüsha farklılıkları gösterilmiştir.

⁴ Fuzûlî, s. 167'de "olub".

⁵ A.g.e., s. 167'de "dünyâni".

- 1 Feyzi'yâ bu çarh-ı bî-inşâfa sen olma yakîn
- 2 Kıl başîret eyleme beyhûde gel âh u enîn
- 3 Şerha hâcet yokdur erbâb-ı dile oldur mehîn
- 4 Ey Fuzûlî dehr-i Zâl'îñ sen firîbenden şakîn
- 5 Olma gâfil er gibi debren özün¹ merdane tut

II

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'âltün

- - v / v - - v / v - - v / v - - -

1

- 1 Tâ bezm-i elest mazhar-ı eltâfi münîrim
- 2 Vahdetde kadîm zât-ı tecellâyı zahîrim
- 3 Ma'nide hele 'aşkile şâhâne emîrim
- 4 Bu 'âlem-i fânide ne mîrim ne vezîrim
- 5 Üftâde-i vâdi-i fenâ merd-i hakîrim

2

- 1 Ol yâre niçün olmaya lar şân ile bizde
- 2 Olmuş niceler şervet ü sâmân ile bizde
- 3 Elbetde olur cümle cihân-bân ile bizde
- 4 "El-minnetü li'llâh"² ki olup cân ile bizde
- 5 Meydân-ı muhabbetde nazar kerde-i pîrim

¹ A.g.e., s. 167'de "er kimi depren işün".

II. A'da 45^b, B'de 71^a.

² "elestü bi-Rabbiküm", "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" (demişlerdi). Onlar da: "Evet, (Rabbimizsin), şahit olduk demişlerdi ..." , A'râf, 7/172, Kur'ân-ı Hakîm, C. I., s. 245.

3

- 1 Firkatde müdâm itmedeyim âh ile nâlân
- 2 Yâr oldu bizde dağdağa-1 zâr ile efgân
- 3 Efkâr-1 hümûm içre bu cân her dem ü her ân
- 4 Olsam n'ola Ya'kûb-1 şîfât hicr ile giryân
- 5 Yûsuf gibi zindân-1 melâmetde esîrim

4

- 1 Geçmez mi 'aceb Hâzret-i dil-dâra niyâzım
- 2 Merğûb şanırim nezd-i Cenâbında¹ bu nâzım
- 3 Hâcet nedir 'arz itmege² bu sûz u güdâzım³
- 4 Bârî'ye şükür mâlik-i gencîne-i râzım
- 5 Yok sîm ü zer'im gerçi bu dünyâda fakîrim

5

- 1 Men muttaşîf-1 şâh-1 nebî hâtem-i 'aşkıım
- 2 Ki hicr-i melâmetde dilâ mâtem-i 'aşkıım
- 3 Ki hulk-1 umûm nev'i benî âdem-i 'aşkıım
- 4 Ki pâdişah-1 pür haşem-i 'âlem-i 'aşkıım
- 5 Ki tekye-i tevfiķide bir merd-i hakîrim

6

- 1 Ey Feyzî budur işte benim fevz ü necâtım
- 2 Bî-şübhe anıñ hâlet-i 'aşkıyla hayâtım
- 3 Tahmîse nizâm virmege var elde berâtım
- 4 Resmî gibi sihr-âver-i mu'cez kelimâtım
- 5 Ne Hızr-1 ne İlyâs gehî şun'i kadîrim

¹ A'da "şerîfînde".

² B'de "itmeye".

³ B'de "sûz-ı güdâzım".

III

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - v - - - v - - - v - - -

1

1. Yıkılmış hânesiñ dil nice¹ bünyâd olmak istersiñ
2. Harâbat mesleğinde şânı müzdâd olmak istersiñ
3. Hemîşe zâr u giryân táb'ı feryâd olmak istersiñ
4. Göñül ğamdan haberdar olmadın şâd olmak istersiñ
5. Kimiñ şâkirdisiñ kim birden üstâd olmak istersiñ

2

1. Felâketle ne çekdiñ çarh-ı dünüñ cevri ü derdinden
2. Sâña bir lutf u himmet irdi mi hiç ferd ü merdinden
3. Bize taqsimde düşmüş firqatin âşâr-ı bir dinden
4. Naşib aldıfisa söyle rûzgârıñ kerem ü serdinden
5. Meserretten ne gördüñ ğamdan âzâd olmak istersiñ

3

1. Mezâk-ı vaşl-ı hâli isteyen hicrânı tam bulsun
2. Uçarsa mürğ dil-i gül-şâneniñ hep ğoncası şolsun
3. Hâbâb âsâ dü-çeşmiñ âb-ı hicr ü zâr ile dolsun
4. Haber vir ser-güzeştiñ defter-i 'uşşâka kayd olsun
5. Miyân-ı ehl-i dilde sen nasıl yâd olmak istersiñ

III. A'da 46^b, B'de 72^a.

¹ A'da "niçin".

4

1. Dilâ aşüftesifi hayretde dâim kâm-ı Şîrîn'e
2. Esîr olduñ ezelden mübtelâ-veş dâm-ı Şîrîn'e
3. Eger şâyeste olsaydıñ vişâl-i câm-ı Şîrîn'e
4. 'Aceb sen gev-henglik eylediñ mi nâm-ı Şîrîn'e
5. Ne kız kırdıñ ki bilsem şimdi Ferhâd olmak istersin

5

1. Bu vâdî-i elemde merd iseñ dil olmalı isem
2. Kani şâd u meserret¹ sende Feyzî neş'e vü hurrem²
3. Nedir bu zevk ü ser-mestlik³ şafâ bahşâyışı her dem
4. Bu 'işretgehde Mekki hangi câm-ıñ mestisin bilmem
5. Esâsından harâp olmuşken âbâd olmak istersin

IV

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

1

- 1 Biz bende-i maḥbûb-ı Hudâ Muştafavîyiz
- 2 Hem çâkeriz ol şâha ezel Murtażavîyiz
- 3 Mâtemzedeyiz âhda kadîm her senevîyiz
- 4 Aşhâb-ı teberrâya muḥâlif 'alevîyiz
- 5 Biz âteş-i per-tâba tevellâ 'alevîyiz

¹ A'da "şâd-ı meserret".

² A'da "neş'eyi hurrem".

³ B'de "zevk-i sermestî".

IV. A'da 47^a, B'de 72^b.

2

- 1 Âh tîğini dil bedr-i Huseyn¹ 'aşkına şaldık
- 2 Çün vâkı'a-ı kerb ü belâ baħrine daldık
- 3 İ'lân için ihvâna şalâ kösünü çaldık
- 4 Tahteş-şecar ikrârını elden dile aldık
- 5 Ol bi'atı îmân biliriz ahde kavîyiz

3

- 1 Bu mes'eledir bâ'is-i dil hüzne devâma²
- 2 Âhım şerir-i dehri yıkar geldi kıvâma
- 3 Tefhîm ideyim şerhile bed-şûm u benâma
- 4 Nâkısları pey-rev tutarız eşeri 'avâma
- 5 "El-minnetü li'llâh" ki havâs-ı rızavîyiz

4

- 1 Akıtârimızı şorma keder 'âilemizdir
- 2 Miħnet-zede bu kavme bizim kâbilemizdir
- 3 Tâ leyl ü nehâr zâr u figân fâşılamızdır
- 4 Mehdî-i mübîn bedriķe-i kâfilemizdir
- 5 Şapmaz yolumuz sâlik-i şeh-râh-ı seviyyiz

5

- 1 Katlandı yine derd ü miħen olmada ez'af
- 2 Görmüş mü 'aceb bu ğam u endişeyi eslef
- 3 'Aşk virdi bizim kâdrimize ey Feyzî şeref
- 4 Ma'nâda şü'ûnâtdan âzâdeyiz Eşref
- 5 Şûretde velî ser-zede-i nefis-i ğavîyiz

¹ A'da "haninin".

² A'da "hüzn ü devâma".

V

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

- 1 Teşne-dil oldu şehîd âh şâh-ı ma'şûmum benim
- 2 Açdı sînemde hezârân dâğ-ı mazlûmum benim
- 3 Haşredek bâkîdir elbet dilde mağmûmum benim
- 4 Nağs-ı ekberden füzûndur fâl-ı meş'ûmum benim
- 5 Yâ kazâ yâhud belâdır kemterîn şûmum benim

2

- 1 İ'timad itmeme ki ma'zûrun felek 'arz itmesin
- 2 İstemem erbâb-ı mağrûrun felek 'arz itmesin
- 3 Kim ü ğamdır dil o maşşûrun felek 'arz itmesin
- 4 Rağbet itmeme beyt-i ma'mûrun felek 'arz itmesin
- 5 Şimdi iklim-i harâbat¹ oldu mağkûmum benim

3

- 1 'Aşk ile tâ bendeyim mu'cez beyân olsam n'ola
- 2 'Âlem-i ğark² sır-ı şek-i hun-feşân olsam n'ola
- 3 Gâh dem-i gencîne-i ğamda nihân olsam n'ola
- 4 Dûzah-ı 'aşkım hured sûz-ı cihân olsam n'ola
- 5 Zeyb-i şahrâ-yı cünûndur nahl-i zağkûmum benim

V. A'da 47^b, B'de 73^b.

¹ A'da "iklim ü harâbat".

² A'da "âlem ü ğark".

4

- 1 İhtilât-ı ‘âlemi bu dil teemmül eylemez
- 2 Öyle bî-zâr oldu kim kat‘â tahayyül eylemez
- 3 Mürğ-ı tab‘ım lâne-i ref‘a tenezzül eylemez
- 4 Külfet-i ta‘mîrine tağlar taħammül eylemez
- 5 Özge bir vîrâneyim ki ‘aşkıdır yolum benim

5

- 1 Olsa hoş olmazsa da hoşdur bize ehl-i vefâ
- 2 Nâr-ı hicrân içre koymuşdur bizi kerb ü belâ
- 3 Nâle vü efğandayım her şubh u şâm ey Feyzî‘yâ
- 4 Yâr u ağıyâr âşinâ bî-gâne siyyândır baña
- 5 Eşrefâ hayr-ı tefzâdır hâl-i ma‘lûmum benim

VI

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

- 1 Künc-i ğamda¹ ey gönül dârü‘l-amân açdıñ yine
- 2 Hicre düşdüñ gâlîba zâr u fiğân açdıñ yine
- 3 Sîneme biñ yâreyi sen nâ-gehân açdıñ yine
- 4 Zülf-i dil-berden şabâ hâtır-nişân açdıñ yine
- 5 Cild-i elfü‘l-leyle‘den bir dâstân açdıñ yine

VI. A‘da 48^a, B‘de 74^b.

¹ A‘da “künc ü ğamdan”.

2

- 1 Gördüğün vuşlat demi zevk-i bahârî şerh idüp
- 2 Yâd ile kan ağla ol hûb-ı nigârî şerh idüp
- 3 Kıl tahassür kâmet-i 'ar'ar nizârî şerh idüp
- 4 Hâr elinden çekdiğin renc-i hezârî şerh idüp
- 5 Sen de ey bülbül baña bir zahm-ı cân açdın yine

3

- 1 Hâline terk eyle ey mülhid sen ol mest-âneyi
- 2 Vâkıf itmez hâline erbâb-ı rind bî-gâneyi
- 3 Añlamaz nâkıs o sırr-ı hâlet-i peymâneyi
- 4 Korkarım der-beste eyler mühtesib mey-hâneyi
- 5 Vâ'izâ meş'ûmdur lâfiñ dehân açdın yine

4

- 1 Nîm nigâhuñla seniñ dem-besteyim şân-ı lebib
- 2 Koymadıñ tâb-ı mecâlim eylediñ renc ü ğarib
- 3 Var mı kânûnuñda bu 'uşşâka ey şâh-ı edib
- 4 Bir nazarda işledüp biñ mîl âfet ey şâh edib¹
- 5 Tâ cigergâhımda biñ dâğ-ı nihân açdın yine

5

- 1 Koyma kûy-ı vaşl-ı vâlâsın o şâhıñ ey göñül
- 2 Tolsun âfâka çıkar nâlân u âhıñ ey göñül
- 3 Kaşları mihrâbdır çün secdegâhıñ ey göñül
- 4 Vaşf idüp müjgân-ı ebrûsun o mâhıñ ey göñül
- 5 Hulk-ı râz u mübhem ü tîr ü gümân açdın yine

¹ B'de "ey tabib".

6

- 1 Bâğ-ı ruhsârı bugün yârîñ behîc-i müste'ân
- 2 Serv-i kıddi sâyesi üftâdeye olmuş mekân
- 3 Cem' olup bezminde biñ hânende-i mu'cez beyân
- 4 Kıldıñ ey muṭrib bu şeb nâz u niyâzı der-miyân
- 5 Faşl-ı şevk efzâ ile devr-i revân açdıñ yine

7

- 1 Hâme-i hikmetle Feyzî şafha-ı güftârda
- 2 Lü'lü vü dürr nazm idüp ol levha-ı esrârda
- 3 Manzar-ı cemm-i ğafir¹ nâ-puḥte-i ağıârda
- 4 Tîşe-i külüñgle Eşref vâdî-i eş'ârda
- 5 Bir reh-i nâ-refte-i sihr u beyân açdıñ yine

VII

TAHMÎS-İ ĞAZEL-İ MEŞHÛR-İ FUZÛLÎ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

- 1 'Aşk ile mest-i harâbım añlamam eşyâ nedir
- 2 Rind-i kıllâşım velî ol devle-i dârâ nedir
- 3 'Arş u kürsî levḥ u kalem² ğayyâ ile me'vâ nedir³
- 4 Öyle sermestim ki idrâk itmezem dünyâ nedir
- 5 Ben⁴ kimim sâkı olan kimdir mey ü şahbâ nedir

¹ B'de "manzarî cemm-i ğafir".

VII. A'da 48^b(der-kenâr), B'de 75^b

² A'da "levh-ı kalem".

³ Vezin hatalıdır".

⁴ A'da "men".

2

1. Dâim ey dil dil-berîñ ârâmına¹ râm isterim
2. Geçmişim rûz-ı hicrden² vuşlat-ı şâm isterim
3. Dest-i pâkinden o şeb bir bâde-i câm isterim
4. Gerçi cânandan dil-i şeydâ için kâm isterim
5. Şorsa cânan bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir

3

1. Söyle bu sermest-i rind olmak dilâ sende ne hâl
2. Zâr u giryân nâle vü feryâd ile bu kıl u kâl
3. Geç bu hâletden vişâl-i yâr bize emr-i mahâl
4. Vaşleden ger ‘âşıkı müstağni eyler bir hayâl
5. ‘Âşıka ma‘şûkdun her dem bu istiğnâ nedir

4

1. Ne felekle Leyle-i "İsrâ"³ bilen ‘ârif degil⁴
2. Çün ledünniyyâtda ma‘nâ bilen ‘ârif degil
3. Zîr-i hâk " ‘arş-i’s-tevâ"⁵ deryâ bilen ‘ârif degil
4. Hikmet-i dünyâ “vemâ fihâ” bilen ‘ârif degil
5. ‘Ârif oldur bilmeye dünyâ “vemâ fihâ” nedir

¹ A’da “âlâmın”.

² A’da “rûz u hicrden”.

³ "Subhâne'lezi bi-'abdihi leylen mine'l-mescidi'l-haram ...", "Kulunu bir gece Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksaya kadar götüren münezzehtir...", İsrâ, 17/1, Kur'ân-ı Hakîm, C. II, 3.b., İst. 1959, s. 508.

⁴ A’da bu bölüm vr.50^a’daki gazelden sonra yazılıdır.

⁵ “Er-raḥmânü ‘alâ arş-i’s-tevâ ...”, " O çok esirgeyici (Allahın emr ü hükmü) arş istilâ etmiştir.", Tâ Ha, 20/5, Kur'ân-ı Hakîm, C. II, 3.b., İst. 1959, s. 564.

5

1. Feyzi'yâ hicrân ile çekmektedir derd ü ğamı
2. Ağlamakdır künc-i miñnetde hemîşe hemdemi
3. Gün be gün müzdâd olur firqatle zâr u mâtemi
4. Âh u feryâdîñ **Fuzûlî** incidübdür 'âlemi
5. Kerbelâ-yı 'aşk ile hoşnûd iseñ ğavgâ nedir

VIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

1. "Sidreye"¹ nisbetle yâriñ buy çeker ol kâmesi
2. Heft-i âfâkı tutar ol kâmetiñ encâmesi
3. Olmasaydı tab'-ı istiğnâde telh-ı kâmesi
4. 'Âşıka rûşendir ey meh hâliñiñ hengâmesi
5. Çeşm-i rassâde 'ayândır âf-tâbîñ şâmesi

2

1. Hüsni-i tesvîdiñ² bilâ-noğşan temeyyüz istemez
2. Hasta-i hicrân-ı vaşlıñ zerre perhîz istemez
3. Ğamzeler kanım döker bir başka hûn-rîz istemez
4. Vaqt-i da'vetde şehîd-i 'aşka techîz istemez
5. Kısa eyyâm-ı vefâtında kefendir câmesi

VIII. A'da 49^b, B'de 76^b.

¹ "sidre", "'Inde sidreti'l-müntehâ", "diğer bir defa da sidretül müntehânın yanında gördü o", Necm, 53/13, 16, Kur'ân-ı Hakîm, C. II, 3.b., İst. 1959, s. 972, 973.

² A'da "hüsni ü tesvîdiñ".

3

1. Dâğ-ı sînem merhemiñ pür-zâr u giryândır yine
2. Künc-i ğamda mûnisiñ nâlân u efgândır yine
3. Hâlet-i firqatle aĥvâliñ perîşandır yine
4. Müjde-i vuşlat ne mümkün ĥükm-i hicrândır yine
5. Ehl-i ‘aşkıñ kûy-ı dil-berden gelirse nâmesi

4

1. Bir gün elbette olur ol yâre vuşlat çâresiz
2. İnkılâb eyler vişâle semt-i firqat çaresiz
3. Oldu âhir yâr ile bir bezm-i vahdet çâresiz
4. Ser-nüvişt-i ‘ârife geldik de nevbet çaresiz
5. Hiddetinden kâtib-i çarĥıñ kırılmış ĥâmesi

5

1. Feyzi’yâ bâki midir bizde ‘aceb derd ü miĥen
2. Cânım alsa ğam degil ‘aşqdır bize ĥâzır kefen
3. Hâce-i maĥviyyetim fark ile ey serv-i simin
4. Ders alırlar ihtirâ‘âtımdan erbâb-ı sūĥan
5. Şimdi Eşref ‘âlem-i şi‘riñ benim ‘allâmesi

MÜSEBBA‘

I

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

1

- 1 Terk it ey dil neş‘eyi cem‘ ile âlâm u ğamı
- 2 Bu firâk ğamda bırağdı cümle nev‘i âdemi
- 3 Siyyemâ¹ Şîr-i Hudâ maĥbûb-ı zât-ı hâtemi
- 4 Ol Şehîd-i Kerbalâ’nın ‘aşkına tüt mâtemi
- 5 Koydu miĥnet içre bu mâh-ı maĥrem ‘âlemi
- 6 Koyma la‘netden dem-â-dem rûĥ-ı İbn-i Mülcem’i
- 7 Şimr-i zi’l-cûşun Yezîd’iñ Fir‘avundur hem-demi

2

- 1 Şad-hezârân cânına la‘net Yezîd’iñ şad-hezâr
- 2 Şimr-i bî-dîniñ daĥi her-bâr-ġâr leyl ü nehâr
- 3 Kıldığı cür‘et la‘îniñ hândâna âşikâr
- 4 İtdi merdûd baĥr-ı raĥmetden olârı kird-ġâr²
- 5 ‘Âşık-ı şâdik iseñ ol yâre sen ey yâr-ġâr
- 6 Koyma la‘netden dem-â-dem rûĥ-ı İbn-i Mülcem’i
- 7 Şimr-i zi’l-cûşun Yezîd’iñ Fir‘avundur hem-demi

I. A’da 41^b, B’de 66^b.

¹ Kelimenin aslı “siyemmâ”dır. Vezin gereği “siyyemâ” şeklinde kullanılmıştır.

² A’da “oleri kird-i ġâr”.

3

- 1 Davet itdi keyd ile çûn Kerbelâ meydânına
- 2 Bir içim şu virmedi sâdâta¹ âh şıbyânına
- 3 Teşne dil koydu o mazlûmu girüp hem kanına
- 4 La'net olsun dâimâ İbn-i La'îniñ cânına
- 5 Rûz-ı maşşer şanma kim kalmaz Yezîd'îñ yânına
- 6 Koyma la'netden dem-â-dem rûh-ı İbn-i Mülcem'i
- 7 Şimr-i zî'l-cüşun Yezîd'îñ Fir'avundur hem-demi

4

- 1 Hâke şaldı nûr-ı Zâtu'llahı şems-i envârı
- 2 Kıldı cisminden cüdâ Şimr-i la'în pâk-ı seri²
- 3 Hüzni ü mâtemde bırağdı rûh-ı zât-ı Haydarı
- 4 Hânedân-ı 'işmeti Ca'fer 'Ali vü Askeri
- 5 Bilmedi şân-ı Hüseyn'i Hâzret-i Peyğamberi
- 6 Koyma la'netden dem-â-dem rûh-ı İbn-i Mülcem'i
- 7 Şimr-i zî'l-cüşun Yezîd'îñ Fir'avundur hem-demi

5

- 1 Bu vuqû'ât virdi erbâb-ı dile âh u fezâ
- 2 Hâsretâ vâ-fırkatâ mâtemle her rûz u mesâ
- 3 Rahmet-i Hak'dan o hıncırlar olup âhir cüdâ
- 4 Lîk-i ğamda kaldı bu kevn ü mekân ehl-i recâ
- 5 Feyzi'yâ yağdı firâk u hüzn-i Şâh-ı³ Kerbelâ
- 6 Koyma la'netden dem-â-dem rûh-ı İbn-i Mülcem'i
- 7 Şimr-i zî'l-cüşun Yezîd'îñ fir'avundur hem-demi

¹ A'da "sa'dâta".

² A'da "pâk u seri".

ĠAZELLER

BÂBÜ'L-ELİF

I

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Yâr-ı ğâr¹ Muştafâ şiddîk-ı a'zam zi'l-vefâ
Maḥrem-i şâh-ı risâlet mazharı luṭf-ı Hudâ
- 2 Ḥazret-i Fâruḡ-ı ekber² kâhir-i a'dâ-yı din
Seyfi 'adlile cihân buldu nizâmı bî-riyâ
- 3 Gökde istihyâ iderdi kudsiyânın cümlesi
Gelmemişdir Ḥazret-i Osmân gibi şâhib hayâ
- 4 Mihr-i pâk-i Şîr-i Ḥaḡ Şâh-ı velâyetdir 'Ali
Fâtîḡ-i Ḥayber u Ḥaydardır Cenâb-ı Murtażâ
- 5 Bu zevât-ı muḡterem Feyzî hilâfet vârisi
Ol-sebebden yâr olurlar çâr-ı yâr³ bâ-şafâ

II

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Amm-ı pâk-ı müctebâ 'Abbâs-ı erbâb-ı sehâ⁴
Ḥamza vü şâhib-i şecî'-i sa'dâttan pür 'aḡâ⁵

³ A'da "hüzn ü Şâh-ı".

I. A'da 2^b, B'de 3^b.

¹ A'da "yâr u ğâr".

² A'da "Fâruk u ekber".

³ A'da "çâr u yâr".

II. A'da 2^b (der-kenâr), B'de 4^a.

⁴ A'da "erbâb u sehâ".

- 2 Nûr-ı ‘ayn-ı Aḥmed’iñ ey dil iki mazlûmudur
Birisi Hulk-ı Rızâdır biri Şâh-ı Kerbelâ
- 3 Mâder-i Zehrâdır el-ḥaḥ ol iki dürdâneniñ
Cedd-i pâk-ı Muştafâdır hem İmâm-ı Murtażâ
- 4 Öyle bir ‘âlî-himem zî-şâne ḳasd itdi Yezîd
Ehl-i beyti maḥv idüp ḳaldı hemîn¹ Zeynü’l-‘Abâ
- 5 Lâ‘net olsun cânına her dem Yezîd-i aḥbeşiñ
Cânını nâra atup bu ḥâle ḳıldı ictirâ
- 6 Ca‘ferî Zeynü’l-‘Abâ şulbündeñ iḥsân itdi Ḥaḳ
Doğdu² dehre şems-i ḥikmet virdi ser-tâ-pa ziyâ
- 7 Ḳavm-i tuğyân u havâric³ Şimre-i dîn-i ḳamû
Maḥv idüp Bâḳır Muhammed eyledi cümle hebâ
- 8 Ḳalmadı âşârı ol ḳavm-i Yezîd’iñ ‘âḳibet
Bâ Naḳî geldi Taḳî Mûsâ’yı Kâzım’la Rızâ
- 9 ‘Askeri kesdi ‘adüvvüñ⁴ neslini ḥamden velî
Var ise taḥîr ider Mehdî-i⁵ Şâhib-i Livâ
- 10 Ser-fürû ḳılma ne ḥâcet ḡayrı açma destifiñi
İlticâ eyle imâm işnâ ‘aşar bâbü’r-recâ
- 11 Ger necât ister iseñ ey dil iki ‘âlemde sen
Râh-ı ‘aşḳda ḳoyma bu silki şakın ey Feyzi’yâ

⁵ B’de “sâdât zâtıdır ‘atâ”. Mısra “Ḥamza vü şâhib-i şecî’ zâtıdır sâdat ‘atâ” şeklinde yazılırsa vezin düzelir.

¹ B’de “hemân”.

² A’da “çoğdu”.

³ B’de “tuğyân-ı havâric”.

⁴ A ve B’de “adüvvün”.

⁵ A’da “heb Mehdî-î”.

III

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey felek kahr itme gel 'uşşâka inler bî-nevâ
Bunca mihnetle belâ-keşden hâzer kıl dâ'ima
- 2 Ehl-i 'aşkıñ derd ile hicrânını bilmez misiñ
Nâle vü giryân ile firqat çeker rûz u mesâ
- 3 Gerçi bir âh eyler isem günbedin¹ eyler harâb
Eyleme gayrı yeter hasretle bu cevr ü cefâ²
- 4 Bunca demdir kıldığıñ mihnet yetişdi cânıma
Yok mu inşafıñ 'aceb rahmiñ seniñ ey bî-vefâ
- 5 Feyzî nâcârıñ bilirsin hâlet-i icmâlini
Sûz-ı hasretle³ dem-â-dem yanmada eyler baña⁴

IV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Firqatiñden yandı cânım el-amân ey mehlikâ
Vuşlatıñ âbın ulaştır nev-civân ey mehlikâ
- 2 Koyma lutf it âteş-i hasretde âzâd eyle sen⁵
Başıma teng oldu zîrâ bu cihân ey mehlikâ
- 3 Kandedir zevk-i vişâl âyâ beni⁶ mahv eylediñ
Kalmışım dâr-ı melâmetde amân ey mehlikâ

III. A'da 3^a, B'de 4^b.

¹ A'da "günbetin".

² A'da "cevr-i cefâ".

³ A'da "sûz u hasretle".

⁴ A'da "buña".

IV. A'da 3^a, B'de 5^a.

⁵ B'de "gel".

⁶ A'da "eyyâmın".

- 4 Hicriñe tâkat mı var ‘âlemde nîm-sâ‘at seniñ
Hasretiñ derd ü belâsı pek yamân ey mehlikâ
- 5 Kalmadı tâb u tuvânı **Feyzi**’niñ hicrân ile
Merhamet kıl el-amân gel bir zamân ey mehlikâ

V

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Tođdu ħurşid-i hidâyet burc-ı vaĥdetden baña
İrdi envâr-ı sa‘âdet zât-ı ħazretten baña
- 2 “Künt ü kenzeñ”¹ sırrını bildirdi çün mürşid-i ‘aşk
Bir kapu gösterdi pîrim dâr-ı ħikmetden baña
- 3 Nüş iderkeñ tâ “elest kâlû belâ”² peymânesin
Bir cemâl oldu hüveydâ nezd-i ħudretten baña
- 4 Ol cemâliñ şavkı mest itdi kıyâmet ħaşredek
N’oldu ey dil bilmezem ol nûr-ı tal‘atdan baña
- 5 **Feyzi**’yâ âyîne-i ħalbim muşaffâdır benim
Viridi Ħak âb u ħayâtı baĥr-ı rahmetden baña

V. A’da 3^a, B’de 5^a.

¹ “Küntü kenzeñ mahşiyen”, “ Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim ve halkı (varlık âlemlerini ve insanları) yarattım.” Bu hadis için aslı zayıftır veya sahih bir senede sahip değildir denilmektedir. El-Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, C. II, s. 132; İsmail Hakkı Bursevî, **Kenzi Mahfi (Gizli Hazine)**, Sad: Abdulkadir Akçiçek, İst. 1986’dan nakil: Emine Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na’t**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 151. Aynı hadis için bk., Ahmet Serdaroğlu, **Usûl-i Hadis ve Mevzûât-i Aliyyü’-Karî Tercemesi**, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası, s. 92.

² “... elestü birabbiküm. Kâlû Belâ ...” bk ., s. 29, dipnot 3.

BÂBÜ'L-BÂ

VI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Âteş-i hasret vücûd iklimini kıldı kebâb¹
Şöyle müstaḥkem iken âḥir yıḳup itdi ḥarâb
- 2 Maḥv idüp cem'iyyeti âmâl-i bezm-i vuşlatı
Ḳoydu firḳatde hemîşe ḳoymadı cismimde tâb
- 3 Çekdi sâḳî destini meyden ayağın bezmden
Deşt-i hicranda bıraḳdı işte bu şâfi cevâb
- 4 Geçdi zevḳiñ 'âlemi bâğ-ı visâliñ mevsimi
Başka renk kesb eyledi gül-şen-i vuşlatda² türâb
- 5 Hâşılı firḳatledir dâ'im sürûd u nâlemiz³
Feyzi'yâ zevk u meserret hâletı bizden zehâb

VII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Tâli'i nâ-sâzımız iḳbâle itdi inḳılâb
Vuşlat-ı dil-dârdan aldık bugün şâfi cevâb

VI. A'da^{3b}, B'de 5^b.

¹ A'da, mısra iki şekilde yazılmıştır:

“Âteş-i ḥasret dil-i mülkü yakup oldu kebâb”.

“Âteş-i ḥasret vücûd iklimini kıldı ḥarâb”.

Der-kenâr olarak A'da şu mısralar yazılıdır:

“Ḳoymadı âşâr beni cismimde tâb

Ne kuvvet ḳoydu cismimde ne tâb

Baḳdı hem yıḳdı maḥv idüp hiç ḳoymadı firḳat”

Vezin hatalıdır.

² B'de “gül-zâr-ı vuşlatda”.

³ A'da “sürûd-ı nâlemiz”.

- 2 Hayli demdir iltifât-ı yârdan mehcûr ideñ
‘Âkîbet ol dil-bere bizler de kıldık intisâb
- 3 Pertev-i¹ rûhsârınıñ pervânesi şems ü kamer
Nûr-ı vaĥdetdir o dil-ber hem daĥi ĥüsnü’l-meâb
- 4 Bû-yı vechinden eger bû² irse emvât ehline
Hep ĥayât-ı sermede vâşıl olup bî-irtikâb³
- 5 Nuĥk-ı pâk-ı cevher-i mâhiyyetin gûş eyleyen
Maĥz-ı Qur’an oldugun bî-şek iderdi intihâb
- 6 Râh-ı ‘aşkında o cânuñ cânı virdim mâ-ĥaşıl
Bundan özge yoĥ baña dârında râh-ı şavâb⁴
- 7 Mülk-i dil zûlmetden âzâd oldu ĥamd it **Feyzi’yâ**
Burc-ı vaĥdetden tûlû‘ itdi bize ol âf-tâb

VIII

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Sîne çâk itmege ey dil nedir ‘âlemde sebeb
Yoĥsa sıbteyn-i nebî vaĥ‘a-ı a‘zam mı ‘aceb
- 2 Mâdem⁵ endûha sezâ-var bu vukû‘ât gerçi
Giderüp zevĥi hemân⁶ eyliyelim ĥüznü taleb

VII. A’da 3^b, B’de 6^a.

¹ B’de Pertev’in “p”si “y”li yazılmıştır.

² B’de “bûy”.

³ B’de “bî-irtiyâb”.

⁴ vezin hatalıdır.

VIII. A’da 4^a, B’de 6^a.

⁵ A’da “mâtem”.

⁶ A’da “zevĥ u hemân”.

- 3 Mü'mine vâcib olan la'neti îfâ idelim
Şâd ola rûh-ı habîs¹ Şimr-i Yezîd'in her şeb
- 4 Kaşd ide İbn-i Resûl'e ne büyük cür'etdir²
Yok imiş nûr-ı hidâyet dahi îmân u edeb
- 5 La'net-i efzâyı Yezîd'in cânına nisyân itme³
Bu vezâif bize⁴ ey Feyzî hakikat enseb

IX

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Tabî'îdir bizim âh-ı figân u nâlemiz⁵ ey şâb
Anıñçün olmuşuz 'âlemde bizler derd ile bî-tâb
- 2 Melâmet mülkünü efğan ile biz eyledik tezyîn
Münâdî-i firâk her dem ider âlâmı isticlâb
- 3 Virüp dest-i firâka hâme-i hicrânı bir âkşâm
Nice yüzbiñ belâ-yı cevri ol şeb kıldı istiktâb
- 4 Bi-hamdi'llah hak itdik neşâtı levha-ı dilden
Gam u ekdâr-ı perçin eyleyüp hem itdik istişhâb
- 5 Bize lâyük olan ey Feyzî her dem hüzün ü mâtemdir
Melâmet ehli cümle bu tarîki eyler⁶ istişvâb

¹ Ave B'de "rûh-ı habîs".

² A'da "Ne büyük cerrâr olur kaşd ide İbn-i Resûl'e".

³ Vezin hatalıdır.

⁴ A'da "bizlere".

IX. A'da 4^b, B'de 6^b.

⁵ A'da "figân-ı nâlemiz".

⁶ B'de "itdi".

BABÜ'T-TÂ

X

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ger necât ister iseñ dil dâmen-i Haydârı tüt
Şîr-i hak dâmâd-ı muhtâr mahrem-i esrârı tüt
- 2 Murtaẗâdır câmi'-i feyzi haqîkat ey gönül
Ol yed-i 'ulyâyı koyma sâki-i ebrârı tüt
- 3 Murtaẗâdır ibn-i 'amm-ı müctebâ şah-ı velî
Ahd ü mîşâkıñda¹ sabit ol bu hoş ikrârı tüt
- 4 Murtaẗâdır vâlid-i şâh şehidân-ı bî-gümân
Şâhib-i seyf-i haqîkat şaff-der-i sâlârı tüt
- 5 Zâhid-i mülhidleriñ ey Feyzi tütma pendini
Kerrema'llahu 'Aliyyü'l-Murtaẗâ dil-dârı tüt

XI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 El-meded yâ melce-i muhtâr-ı hallü'l-müşkilât
El-meded yâ hâmi-i nâçâr-ı hallü'l-müşkilât
- 2 Koyma düşvâr-ı melâmetde meded rahm eyle sen
El-meded yâ şâfi'-i serdâr-ı hallü'l-müşkilât
- 3 Teşne-i sûz-ı dilim² nâr-ı firâkıñla seniñ
El-meded yâ sâki-i ebrâr-ı hallü'l-müşkilât

X. A'da 4^b, B'de 7^a.

¹ A'da "ahd-i mîşâkıñda".

XI. A'da 5^a, B'de 7^a

² A'da "sûz u dilim".

- 4 K almlşım genc ne-i ğamda ħaz n ender ħaz n¹
El-meded y  neş'e-i  sar-ı ħall 'l-muşkil t
- 5 'Arz-ı ħ l itmeklige ħacet nedir ma'l m saña
El-meded y  v kif-ı esr r-ı ħall 'l-muşkil t
- 6 'Ahd-i m s kında şabitdir bilirs n gönlümü
El-meded y  ş hid-i ikr r-ı ħall 'l-muşkil t
- 7  ltif t ndan meded ħor itme Feyz  'abdi ni
El-meded y  n r-ı H k ğaff r-ı ħall 'l-muşkil t

XII

Feil t n Feil t n Feil t n Feil n
(F il t n) (F 'l n)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

Vezn-i Kalenderi²

- 1 Keh-keş n-ı emele³ geldi seĥ b-ı firĥat
Koydu zind n-ı mel metde ĥic b-ı firĥat
- 2 N r-ı hicr na atup s nemi s z n itdi
G c imiş gerĥi dil- r  bu 'az b-ı firĥat
- 3 Yıkdı bin -yı tenim⁴ ta ki temelden eyv h
Oyladı mülk-i v c duma ĥar b-ı firĥat
- 4 Ta'n idüp l f u g z f⁵ eyleme ş fi bed-g 
Var mı göster baña bir kerre şav b-ı firĥat
- 5 T rma her r z u mes  n le v  efg n eyle
G şuma irdi yine Feyz  ĥit b-ı firĥat

¹ 4-7'nci beyitler B'de yoktur.

² B'de başlık yoktur.

XII. A'da 4^b (der-ken r), B'de 7^b.

³ A'da " sum n" kelimesinin üzeri  zilererek "emele" kelimesi yazılmıştır.

⁴ B'de "tenim?".

⁵ A'da "l f-ı g z f".

XIII

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Melâhatlü efendim luḫ idüp 'uṣṣâkı dil-şâd it
Mürüvvet eyle bir kerre n'olur bu kavme imdâd it
- 2 Raḫîb-i bed-fezâdan¹ iltifâtın kes yeter ğayrı
Perişân gönlümü dil-ber bugün luḫfuñla âbâd it
- 3 Niçün efganımı ta'yib idersiñ ta'lat-ı ra'nâ
Esîr-i kayd-ı hicrânım yetiş vaşlıñla âzâd it
- 4 Bilirsiñ şemm-i ğisûña muḫaḫḫak mübtelâ gönlüm
Ya bir dâr eyle ḫurtulsun veyahud bağla irşâd it
- 5 Bıraḫma Feyzî nâçârı ğam-ı endûh u âlâmda
Meded ey şâh-ı dil-cû merḫamet ḫıl 'adl ile dâd it

XIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey şemîm-i bâĝ-ı cennet v'ey yüzü mir'ât-ı² zât
Hâver-i ḫurşîd-i 'âlem mâh-tâb-ı kâinât
- 2 Bülbül-i gül-şen-i vaḫdet³ sâkı-i bezm-i elest⁴
'Raḫmeten li'l-'âlemin'⁵ ey menba'ı mâ-ü'l-ḫayât

XIII. A'da 5^b, B'de 7^b.

¹ B'de "bed-liḫâ".

XIV. A'da 5^b, B'de 8^a.

² A'da "mir'at-ı".

³ B'de "bülbül-i gül-zâr-ı vaḫdet".

⁴ "... elestü bi-rabbiküm", bk., s. 29, dipnot 3.

⁵ "... raḫmeten li'l-'âlemin", bk., s. 7, dipnot 7.

- 3 Zât-ı pâkiñdir sebab ihyâsına bu ‘âlemiñ
Halk olunmuşdur seniñ ‘âşkıñla iş bu mümkünât
- 4 Zübde-i nûr-ı nübüvvetsiñ imâmü’l-enbiyâ
Sende cem‘ oldu habîbâ hikmet-i şavm u şalât
- 5 **Feyzi** miskîni imâmeyn ‘aşkına eyle kabul
Koyma firqatde meded çekdirme hicr-i müşkilât

BÂBÜ’S-SÂ

XV

Fe‘ilâtün Fei‘lâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

- 1 Söyle ey bâd-ı şabâ yâra bu hicrân ‘abes
Nâr-ı firqatde müdâm yakdığı bu cân ‘abes
- 2 Günde yüz kan idiyor kâsd ile mestâne gözü
Kıymasın söyle yazık dökdüğü yüz kan ‘abes
- 3 Dâm-ı zülfünde esîr biñ kadar üftâdesi var
İltifat eylemeyüp anları nisyân ‘abes
- 4 Tîğ-i müjgânı¹ ile sînemi şad-pâre kılup
Bir de ebrûlarına virdigi meydân ‘abes
- 5 **Feyzi’yâ** tuymuş o şûh-zâr u figânıñ amma²
Çok görürse bize bu nâle vü giryân ‘abes

XV. A’da 6^a, B’de 8^a.

¹ A’da “müjgân”.

² A’da “ Feyzi’yâ zâr u figânıñ tuymuş o şûh amma”.

BÂBÜ'L-CÎM

XVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bulmuşum şimdi gönül pâzâr-ı¹ 'aşkımda revâc
Hem da_{hi} vardır dil-i pür-zâr-ı 'aşkımda revâc
- 2 Tâlibin buldum henüz bu cevher-i şâfiyeniñ
Şarf idem vardır bugün âsâr-ı 'aşkımda revâc
- 3 Çok vakit gencîne-i dilde velî ma_hfûz idi
Virdi bî-çün ü çirâ² izhâr-ı 'aşkımda revâc
- 4 Dâm-ı mi_hnetden rehâ-yâb oldu çün i_qbâlimiz
Gün be gün müzdâd olur dil-dâr-ı 'aşkımda revâc
- 5 Feyzi'yâ âyine-i ta_b'a bugün kıldım nazar
Hamd-i li'llâh gördüm ol dîdâr-ı 'aşkımda revâc

BÂBÜ'L-HÂ

XVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gitdi a_hzân-ı derûnum geldi i_qbâl-i fera_h
Var idi bizde ha_kîkat ezel âmâl-i fera_h
- 2 Olmasa 'âlemde gönül u_qde-i mazlûm size
Zâil olmazdı hemîşe zev_k-i icmâl-i fera_h
- 3 Dilde ma_hfûz iken ol mes'ele-i kerb ü belâ
Yine beyhûdeye gelmiş saña a_hvâl-i fera_h

XVI. A'da 6^a, B'de 8^b.

¹ B'de "bâzâr-ı".

XVII. A'da 6^b, B'de 9^a.

² A'da "bî-çün-i çirâ".

- 4 Hangi¹ neş'e giderir dildeki endişemizi
Bizde bâki bu elem gelmesin ef'âli ferah
- 5 Hüzün ü mâtemle geçer vaqtimiz ey Feyzî bizim
Sehv idüp şâd da^{hi} itmişiz ihmâl-i ferah²

BÂBÜ'L-HÂ

XVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Tâbım aldın kâsd-ı cân itme amân ey lâle-rûh
Yâsemen şandım meger dönmüş o gonca âle-rûh
- 2 Ebruvân-ı çeşmiñi setr eylemiş zülf-i siyâh
Neyleyim meydanda kalmış düşmen âhir kâla rûh
- 3 'Ândelibiñdir figânım mehlikâ 'ayb eyleme
Kondurur bir bülbülü her günde yüzbiñ dâla rûh
- 4 Kılma sen üftâde vü efkendeye³ 'arz-ı cemâl
Mutlakâ dûcâr ider 'uşşâk-ı zâr u nâle rûh
- 5 Vuşlâtıñdan zerre dür olsa ma'âza'llah göñül
Şanki itdi Feyzî'yi eyyâm u mâh u sâle⁴ rûh

¹ A'da "kangi".

² Vezin hatalıdır.

XVIII. A'da 6^b, B'de 9^a.

³ B'de "efkende".

⁴ A'da "mâh-ı sâle".

BÂBÜ'D-DÂL

XIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey tarîkat burcunuñ mehtâbı Şâh-1 Nakşibend
Câmi'-i kûṭb u Hudâ aḳtâbı Şâh-1 Nakşibend
- 2 Ğavṣ-1 a'zam hâce-i sâlâr-1 minhâc-1 Hüdâ
Müntehâdir Ḥaydar'a ensâb-1 Şâh-1 Nakşibend
- 3 Vâkıf-1 esrâr-1 hikmet mahrem-i muhtâr-1 dîn
Kâşif-i râz-1 derûn¹ erbâbı Şâh-1 Nakşibend
- 4 Vâriş-i Şâh-1 velâyet-sâlik-i hâce kelâl
Zî-başîret hem ulü'l-elbâb-1 Şâh-1 Nakşibend
- 5 Nisbetiñden el-meded dūr eyleme bu Feyzî'yi
Sâiliñ bekler müdâm bu bâb-1 Şâh-1 Nakşibend

XX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Sâḳiyâ teşne derûnum ḳande ol câm-1 meded
Merḫamet eyle baña âhirü'l-encâm-1 meded
- 2 Âteş-i hicrâna getir âb-1 vişâlden ḳatre²
Söndür Allah 'aşḳına nâr hicr-i hırâmı meded
- 3 N'olur aḡyâra muvâlat u nigâh eyleme señ
İ'tizâr itme ne ḫâcet biraḳ evhâm-1 meded

XIX. A'da 7^a, B'de 9^b.

¹ A'da "râz u derûn".

XX. A'da 7^a, B'de 9^b.

² Vezin hatalıdır.

- 4 Şad-hayf erbâb-ı tegâfülde bırağdıñ zevki¹
Virne nâ ehle yazık vuşlat-ı hoş kâm-ı meded
- 5 Feyzi eyyâm-ı mezâkın hicr ile geçdi cümle²
Allah Allah ne için gelmedi hengâm-ı meded

XXI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Vird ü ezkârım hemîşe “kul hüva'llâhu aḥad”³
Şıdk u ikrârım dahi îmânım “Allahü's-şamed”⁴
- 2 “Lem yelid”⁵ Ḥaqq'a “velem yûled”⁶ Cenâb-ı Ḥazreti
Yok nazîr ü mişli bî-enbâz-ı⁷ zât-ı Pâkî ferd
- 3 Raḥmetiñ pâk eyler ancak mecma'-ı işyânımı
Yoksa taqşîrâtıma 'âlemde yok mişl ü 'aded
- 4 Mâsivâdan kıl berî âgâh dil-i pâk eyleyüp
'Aşkıña yâ Rabbenâ çekdirme ğaflet üzre sed
- 5 Feyzi'yâ bî-çâredir dâim saña eyler niyâz
Merḥamet kıl ḥâline yâ Zü'l-Kerem senden meded

¹ Vezin hatalıdır.

² Vezin hatalıdır.

XXI. A'da 7^a, B'de 10^a.

³ “Kul hüva'llâhu aḥad” bk., s. 5, dipnot 2.

⁴ “Allahü's-şamed”, “(O), Allah'dır, sameddir”, “(O), Allahdır, Sameddir (zeval bulmayan bir bâkîdir, herkesin ve her şeyin doğrudan doğruya muhtaç olduğu ve kasdettiği yegâne varlıktır, ulular ulusudur)”. *İhlas*, 112/2, Kur'ân-ı Hakîm, C. III, s. 1232.

⁵ “Lem yelid”, “doğurmamıştır”. A.g.e, C. III, s. 1231-1232.

⁶ “Velem yûled”, “doğrulmamıştır O”. A.g.e, C. III, s. 1231-1232.

⁷ A'da “nâzîr-i mişl ü bî-enbâzu”.

BÂBÜ'Z-ZÂL

XXII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Zevk-i 'aşkım ey gönül gâyet elez gâyet elez
Kûşe-i vahdetde dil râhat elez gâyet elez
- 2 Bulmuşum 'aşk zevkini cümle halâvetden leziz
'Aşkımız 'âlemde her sâ'at elez gâyet elez
- 3 'Aşkdır ancak bize melce-i penâh u hem melâz
İşte bu bizde hemîn hâlet elez gâyet elez
- 4 Hâsılı 'aşkdır¹ bize ey dil tarîk-i müstevi
Sâlikiz ol râha var tâkat elez gâyet elez
- 5 Bekleriz dergâh-ı 'aşkı Feyzi'yâ her şubh u şâm
Ol der-i 'ulyâdadır hâcet elez gâyet elez

BÂBÜ'R-RÂ

XXIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Hâne-i vîrân-ı hicriñ bevm-i vicdanım tutar
Mâtem-i gîsûlarıñ bu çeşm-i giryânım tutar
- 2 Tuymadıñ mı nevha vu nâlânımı² ey serv-i kad
Gulgule şaldı sipihre dehri efgânım tutar
- 3 Başka bülbül tutmasın zinhâr-ı hüsnün bâğını
Gülşen-i evşâfîñi tab'-ı suhandânım tutar

XXII. A'da 7^b, B'de 10^b.

¹ B'de "hâsıl-ı 'aşkdır".

XXIII. A'da 6^b (der-kenâr), B'de 10^b, Nilüfer, 1307, nr. 37, s. 396.

² B'de "nevha-ı nâlânımı".

- 4 Al şarâb-ı la'lini nûş it tevaqquf eyleme
Bağ gözüm peymâneyi karşımda¹ cânânım tutar
- 5 Tîğ-i âhımla felek berbâd iderdim çarhıñı
Neyliyem Feyzî melek-sîmâ bu dâmânım tutar²

XXIV

Fe'ilâtün Fei'lâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

- 1 Rehber-i râh-ı Hüdâ nûr-ı hidâyet 'Alidir
Mağrem-i bint-i Resûl Şâh-ı velâyet 'Alidir
- 2 Didi şânında Cenâb Hazret-i Hâlık şîrîm
İşte ol mazhar-ı eltaf-ı sa'âdet 'Alidir
- 3 Hem kerem-kânı o vâlid-i sulţân-ı şehîdin³
Hem de dâmâd-ı shehen-şâh-ı risâlet 'Alidir
- 4 Hayderiñ şân-ı şerîfi gün ü mekâna şığmaz⁴
Sâki-i âb-ı muşaffâ-yı 'inâyet 'Alidir
- 5 Feyzî'yâ dâmen-i Şîri eliñden koyma şakın⁵
Bâ'is-i fevz ü necât cûd u sehâvet 'Alidir

¹ Nilüfer'de "karşında".

² Nilüfer'de "Bezm-i rindânı yıkardı şavlet-i âhım fakat
Bir melek-sîmâ benim ey Feyzî cevânım tutar"

XXIV. A'da 7^b, B'de 11^a.

³ Mısra "Hem kerem-kânı(dır) ol vâlid-i sulţân şehidin" şeklinde yazılırsa vezin düzelir.

⁴ Vezin hatalıdır.

⁵ Mısra "Feyzî'yâ dâmen-i Şîri eliñden koma elden sakın" şeklinde okunursa vezin düzelir.

XXV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gönlüme bak bir ruh-ı hamrâ için bülbülleñir
Ol gül-i ra'nâda dâim gül gibi gül güllenir
- 2 Bâğ-ı hüsnün kaplamış başdan başa gîsûları
Verd-i 'anber humredeñ¹ gönülleri sünbülleñir
- 3 Bâde-i nâzın tutar 'uşşâka her dem mâh-rû
Câm-ı istignâda ol bâde aceb mül mülleñür
- 4 Hâsretiñden nâle vü âhım semâvâtı geçer²
Bu süheyl-i nevhamız da'vâ idüp dil dillenir
- 5 Feyzi'yâ ol dil-beriñ hicrânına bir çare bul
Yoksa³ bu firkat dem-â-dem zahm açup müşkillenir

XXVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gûşe-i miñnetde dil endişe-i firkat çeker
Şabr gâyet güç velâkin şime-i gayret çeker
- 2 Hâne-i dilde iğâmet eyledi bâr u seğâm
Şimdi mîzân-ı gönül her rûz u şeb sıklet çeker
- 3 Tab'-ı istignâsı mest itdi o şûhuñ evvelâ
Şoñra çeşm-i mesti biñ erbâb-ı dil rikkat çeker
- 4 Şadı ref' itdiñ hele künc-i derûnumdan⁴ bugün
Neş'eden hâli kılup bâr u gam-ı miñnet çeker

XXV. A'da 7^b(der-kenâr), B'de 11^a.

¹ B'de " 'anber dağıdır".

² A'da "geçse".

³ A'da "yoksa".

XXVI. A'da 7^b, B'de 11^b.

⁴ A'da "künc ü derûnumdan".

- 5 Tûtiyâ-yı vuşlatıñ arzû-keşi bu kâinat
Hâk-i pâyiñden içm 'arş-ı berin hasret çeker
- 6 Kayd-ı 'aşkıñda olan erbâb-ı dil âzâdedir
Cevher-i mâhiyyetin¹ idrâk iden rağbet çeker
- 7 Şanmasın zâhid bizi hicrân ile mehcûrlarız
Feyzi'yi her dem civâr-ı kûyiñe vuşlat çeker

XXVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Kûy-i yâre varma dil zîrâ bugün hiddetlidir
Tab'-ı istiğnâda gâyet mâh-rû şiddetlidir
- 2 Çektigiñ rencîdeden zinhâr şekvâ eyleme
Bilmemeñ seniñ dili bî-rahm ü bî-rikkatlıdır²
- 3 Cevr ider 'uşşâka bir sâ'at geçirmez 'âdeti
Hun-feşânım 'âşık öldürmekde pek diqqatlıdır
- 4 Sen de ey derd ü mihen³ işgâl idersen göflümü
Zât-ı dil-hânem benim hicrân ile taqlidlidir
- 5 Firkat-i dil-dâr ile her dem melâmet üzreyiz
Nâle vü efgânımız ey Feyzi'yâ rif'atlıdır

¹ A'da "cevheri mâhiyyetin".

XXVII. A'da 7^b (der-kenâr), B'de 12^a.

² A'da "bî-rahm-ı bî-rikkatlıdır".

³ A'da "derd-i mihen".

XXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Tîg-i hicriñ ey perî sînemde açdı yâreler
Allah Allah tîr-i müjgâniñ açar şad-pâreler
- 2 Ğamze-i cellâdıña canlar taħammül eylemez
Kaldı hayrette ne itsin neylesin¹ bî-çareler
- 3 Sad-hezâr üftâde dâr bekler güzergâhıñ seniñ
Pâyine yüz sürmek ister bir alây âvâreler
- 4 Cevri terk eyle yeter inşâfa gel mâh-ı cebîn
Lutf ider 'uşşâka 'âdet mâh-rû mehpâreler
- 5 Feyzi'yâ 'âlemde bir dem ğamdan âzad olmadık
Koydu miħnetde bizi ol fitne-i hûn-hâreler

XXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Kâmetiñ dil-ber seniñ Tûbâ-yı 'Ar'ardan mıdır
Yok mu inşâf-ı derûnuñ seniñ² mermerden midir
- 2 Bunca kim üftâdeler'arz eyler aħvâlin saña
Şân-ı âşârıñ 'aceb etvâr-ı serverden midir
- 3 Her gören ruhsâr-ı pâkiñ mest-i lâl olmağdadır
Bu cemâliñ pertevi eltâf-ı perverden midir
- 4 Perçemiñ tarzı niçin piçide tâm olmuş bugün
Mû feşânıñ hûbluğu miķrâş-ı berberden midir

¹ A'da "niçin".

XXVIII. A'da 8^a, B'de 12^a.

XXIX. A'da 8^a, B'de 12^b.

² A'da "sende".

- 5 Sendeki hâlât ey âfet-i nigâr bilmez miyim
Ol kadar Feyzî kuluñ Mecnûn-ı serserden midir

XXX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Yorma ağzıñ vâ'izâ aḥkâm-ı Mevlâ incedir
Kimse idrâk eylemez râz-ı tecellâ¹ incedir
- 2 Sen o esrârıñ 'aceb şânın ne bildiñ ey faḫîh
'Aḳlıñ irmez ol şeb-i esrâr-ı 'uzmâ incedir
- 3 Emr-i ma'rûfu nice tebliğ idersin 'âleme
Nükte-i Qur'ân'ı bilmezsiñ o ma'nâ incedir
- 4 Cevher-i tevḫîdi bilmekdir saña vâcib olan
'Lâ'yı nefy et evvelâ işbât-ı "illâ"² incedir
- 5 'Abd-ı maḫẓ ol zâhidâ Feyzî gibi her ḫâlde
Ḳîl ü ḳâl itme ne ḫâcet şân-ı 'ulyâ incedir

XXXI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey melek-meşreb seni kim gördü âdem şandılar
Döndüler soñra yüzüñ mehtâb-ı âlem şandılar
- 2 Nîm-nigâhından nice dil-mürdeler buldu hayat
Mu'cizât enfesiñ³ 'İsâ İbn-i Meryem⁴ şandılar

XXX. A'da 8^b (der-kenâr), B'de 13^a.

¹ A'da "râz u tecellâ".

² "İllâ" ve "İllâ" : Lâ olumsuzluk edatıdır. Yoktur, değil anlamındadır. Lâ'dan sonra, onun olumsuz yaptığı şeyi olumlu hale getiren istisnâ edâtı "'İllâ" gelir. Kelime-i tevhidin "lâ ilâhe illallah" bölümüne işaretirler. **İslâmi Kaynaklı Sözlük**, s. 99.

XXXI. A'da 8^b, B'de 13^a.

³ B'de "enfâsını".

⁴ "Zâlike İsâ İbn-i Meryem"... "İşte hakkında şek (ve ihtilâf) etmekte oldukları Meryem oğlu İsâ Hak kavlince budur.", Meryem, 19/34, **Kur'ân-ı Hakîm**, C.II., s. 555.

- 3 Bildiler âhir dü-‘âlem nûr-ı vahdet olduğun
Şânını idrâk idenler ‘arş-ı a‘zâm şandılar
- 4 Bâ‘iş-i kevn ü mekân sensin yine hayrî’l-beşer
Ey mutâf-ı kudsiyân beyt-i mu‘azzam şandılar
- 5 İftirâkıñdan için kan dökdüğü¹ Feyzî kuluñ
Gâfilât derk itmeyüp beyhûde şeb-nem şandılar

XXXII

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Bizim her kârımız ey dil hemîşe zâr u mâtemdir
Bu mihnet-hânedede mesken bizim-çün kûşe-i ğamdır
- 2 Eger ‘ârif isen bu ‘âlem-i keşretten ‘uzlet kıl
Ferâğat mülküne var gör ki cânâ özge ‘âlemdir
- 3 Dem-â-dem zâr u giryân eyleyen erbâb-ı endûhu
Biri kerb ü belâdır ol biri mâh-ı Muharremdir
- 4 Bu hâli pür-melâli derk ü idrak itmeyen nâkış
Bahâyimdir muhaqqak sîreti şûretde âdemdir
- 5 ‘Aceb bu vaq‘anıñ ey Feyzî’yâ emsâli meşbûk mu
Bu vaq‘a kâinâtın hilkatinden gerçi a‘zamdır

XXXIII

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Nûr-ı tevhid-i haqîkat nükte-i illâ‘dadır²
Ma‘na-yı esrâr-ı vahdet ‘ilm-i el-esmâdadır³

¹ A‘da “tökdüğü”.

XXXII: A‘da 8^b(der-kenâr), B‘de 13^b.

XXXIII. A‘da 9^a(der-kenâr), B‘de 13^b, C‘de 74^b.

² “İllâ”, bk ., s. 63, dipnot 2.

³ B‘de “ ‘ilmü’l-esmâdadır”.

- 2 Zâhid-i pür-kîne bak inkâr ider ‘aşkı velî
İltizâm-ı küfr idüp hâlen ‘inâd-ı lâ’dadır¹
- 3 Nokta-ı râz-ı tecellâyı taḥarrî eyleme
‘Aşk kitabından ara ol nüṣḥa-i kübradadır.
- 4 Kâinâta şıgmaz ol maḳṣûd-ı a‘zam ḥâşılı
“Ve‘d-Duhâ”² remzinde yâḥud sûre-i “Tâ-Hâ”³dadır
- 5 ‘Ârif-i bi’llâh olan idrâk ider bu hikmeti
Ma‘rifet ey Feyzi’yâ gencîne-i Mevlâdadır

XXXIV

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ḥubb-ı Ḥaydar ey dilâ erkân-ı îmânımdadır
Hâlet-i ‘aşkı anî tâ rûh u vicdânımdadır
- 2 “Lâ fetâ”⁴ esrârını seyfi ‘Ali kıldı küşâd
“Biz‘aten minnî”⁵ rumûzu kıble-i kânımdadır
- 3 Var mıdır bizler gibi ehl-i melâmet bir daḥî
Vaḳ‘a-ı kerb ü belâ âyine-i ânımdadır⁶
- 4 “Men ‘aleyhâ”⁷ yı bilüp bulduk reh-i maḥviyyeti
Bu ‘arûzât-ı cihân bâki degil kânımdadır
- 5 Ḥâşılı ey Feyzi’yâ biz bende-i Ḥaydarlarız
Ol velâyet Şâhınıñ ‘aşkı benim canımdadır

¹”lâ”, bk. ., s. 63, dipnot 2.

²“ve‘d-Duhâ”, bk. ., s. 6, Dipnot, 3.

³“Tâ-Hâ”, bk. ., s. 6, dipnot 5.

XXXIV. A’da 9^a (der-kenâr), B’de 14^a.

⁴“Lâ fetâ illâ ‘Ali.” Ali’den başka yiğit yoktur. İbaresinin kısaltılmışı olarak “lâ fetâ” tabiri kullanılmıştır. Bk. ., Devellioğlu, a.g.e., s. 262; İslâmi Kaynaklı Sözlük, s. 100.

⁵“Fâtmetü biz‘aten minnî...”, Hz. Peygamber buyurdu ki: “Fâtıma benden bir parçadır. O’nu hoşnud eden her şey, beni memnun eder.”, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi, (trc. Kamil Miras), C.IV, 4.b., Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ank. 1976, s. 44.

⁶A’da “âtemdedir”.

⁷“Küllü men aleyhâ fân”, “(yer) üzerinde bulunan her canlı fânidir.”, Rahman, 55/26, Kur‘ân-ı Hakîm, C.II., s. 990.

XXXV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey melek-şûret bugün gîsûlarıñ pîçîdedir
Zülf-i şâmıñ nâzı¹ hep 'uşşâka bir rencîdedir
- 2 Ebruvânıñ simmi katleder zenaḥdânıñ hele
Tîğ-i bürrân ğamzeler âşûb-ı 'âlem² dîdedir
- 3 Vech-i mir'âtıñ nazardan bir zaman³ dîr eylemem
Neyliyem arzû-yı⁴ pâkıñ ḥiddeti teşdîdedir
- 4 Tîr-i müjgânıñ ucu sînemde geçdi cânıma⁵
Meylin ey âfet dehâ perçin ile te'kîdedir
- 5 Yağdı çün tevḥîd-i 'aşkıñ Feyzî'yi encâm-ı kâr
Zîkr-i vaşlın nisbeti şimden-gerü temcîdedir

XXXVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gözleriñ âfet midir âhu mudur dil-ber nedir
Kaşlarıñ "kavseyni" yâ⁶ ebrû mudur dil-ber nedir
- 2 Yek-nazarda 'aşkıñ cânın alır ḥûb perçemiñ
Bilmezem ḥançer midir gîsû mudur dil-ber nedir

XXXV. A'da 9^a (der-kenâr), B'de 14^a.

XXXVI. A'da 9^a, B'de 14^a.

¹ A'da "nâz u".

² A'da "âşûb u 'âlem".

³ A'da "vakîr".

⁴ A'da "arzû-yı".

⁵ A'da "Tîr-i müjgânıñ ilişirdiñ sînemde cânıma".

XXXVI. A'da 9^a, B'de 14^b.

⁶ A'da "kavseyn midir" "Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ"... " (Bu suretle o, peygambere) iki yay kadar, yahud daha yakın oldu...", Necm, 53/9, Kur'ân-ı Hakîm, C.II., s. 972.

- 3 Kirpigiñ tîr-i kazâdır¹ ğamzeler seyf-i ‘Ali
Tîgi mi² müjgânlar âh mû mudur dil-ber nedir
- 4 Bâğ-ı gül-zâr-ı³ cemâliñ gül gibi gül güllenir
Lâle ruhlar⁴ nergis-i hoş-bû mudur dil-ber nedir
- 5 Nîm-nigâhıñla kamû meh-rûyu kul itdin şanem
Feyzi’yâ câzib midir dil-cû mudur dil-ber nedir

XXXVII

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Yâra her kez ‘arz-ı hâl itsem gönül hiddetlenir
Ol vakit bî-çâre dil ğamsız ise miñnetlenir
- 2 Emdirirken leblerin görsem raqîbe hud be hüd
Hâli ‘ismet gösterir âhirine ‘iffetlenir
- 3 Taş olan dil hâşılı kılmaz taħammül cevrine
Hangisiniñ dil anı görse velî rikqatlenir⁵
- 4 İltifat itmez hemîşe ‘âşık-ı şûrîdeye
Kavm-i aĝyâra nigâh eyler ise rif ‘atlenir
- 5 Nâle vü efgân ider hicriyle her dem ‘âşıkân
Olsa inşafı o yârîñ Feyzi’yâ raĝbetlenir

¹ A’da “tîr u kazâdır”.

² A’da “tîgi midir”.

³ A’da “bâğ-ı gül-şen”.

⁴ A’da “ruhuñ”.

XXXVII. A’da 9^b, B’de 14^b.

⁵ A’da “rif’atlenir”.

XXXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Vech-i mir'âtuñ melek-sîmâ ne hâlet gösterir
Pertev-i hüsnüñ bañâ tâb u tarâvat gösterir
- 2 Ben anı bilmez miyim âyine-i 'ibret-nümâ
Ol niçin gencîne-i ğamdan melâmet gösterir
- 3 Naz ile perverde kılmışdır seni kehvâr-ı 'aşk
Ol sebab nâzen-i rumûzât cesâmet gösterir
- 4 'Âlem ü eşyâdan el çekdirdi 'aşkıñ bî-riyâ
İbtîlâ¹ erbâbına câ-yı selâmet gösterir
- 5 Nüktedân-ı şive-i remziñ bilen 'âriflere
Feyzi'yâ her matla'-ı şi'rin belâğât gösterir

XXXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'İbret-i şun'-ı Hudâ âyine-i hikmetdedir
Râz u esrâr-ı hüviyyet noçta-ı vahdetdedir
- 2 'Alem-i kesretde² âsâyiş bulunmaz ey göñül
Fârîğ ol râhat dilerseñ 'âlem-i 'uzletdedir
- 3 Gezme âfâk-ı muçâsât çekme dil 'ârif iseñ
Maçsadiñ enfesde yâhud dergeh-i 'işmetdedir
- 4 Baş vireñ dergâh-ı 'aşka bî-riyâ âğâh olur
Himmet-i mürşid dilerseñ şıdk ile hidmetdedir

XXXVIII. A'da 9^b, B'de 15^a.

¹ A'da "mübtelâ".

XXXIX. A'da 9^b (der-kenâr), B'de 15^b.

² A'da "âlem ü kesretde".

- 5 Merd-i rindânîñ kalender haline itme nazar
Feyzi'yâ ol kavmi bilmezsiñ der-i hazrettedir

XL

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bağ şu çarha mümkünât eçvârına mağrûr olur
Mebdein kılmaz teemmül hâline mesrûr olur
- 2 Gösterir hursîd ü mehtâb u nücûmundan¹ ziyâ
Bilmez ol envârîñ aşlın afilesa mağhûr olur
- 3 Kûbbe-i naqqâşımı kendisini mağrûr iden
Yoksa bu dibâce-i 'arzıyla mı mecbûr olur
- 4 Gâh şeb gâhı şubh gâh şitâ eyler nûmâ
Gâh eyyâm 'arz ider hem rûz olur deycûr olur
- 5 Lâ-yu'add bî-gâne-i efsâneler ibrâz ider
Zâhid-i pür-kîn ile hem-râz olup menfûr olur
- 6 İftihâr eyler şaçar eşcâr ile beyhûdedir
Hiç fark itmez ulü'l-ebşârâ dâim hûr olur
- 7 Bu hayâlâtüñ eger bilse fenâsın 'âkıbet
Eylemez kat'â gurûr encâm andan dûr olur
- 8 Kandedir bunca nebî vü evliyâ kûtb-ı zaman²
Zîra hâk itdiñ kamû sen her biri mezkûr olur
- 9 Bu vücûda bî-sebeb mi geldiñ ey çarh-ı denî
Bâ'ışıñ inkâr iden Haqq'a seniñ mekfûr olur
- 10 Gerçi mağbûb-ı Hudâ halk olmasaydı kâinât
Cümle eşyâ olmayup 'arz u semâ³ mestûr olur

XL. A'da 10^a (der-kenâr), B'de 15^b.

¹ A'da "hursîd-i mehtâb-ı nücûmundan".

² A'da "nebiy-yi evliyâ kûtb u zaman".

- 11 "Raḥmeten li'l-‘âlemîniñ"¹ şân-ı pâkinden için
On sekiz biñ ‘âlem ey Feyzî hemîşe nûr olur

BÂBÜ'Z-ZÂ

XLI

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Biz âşık-ı muhtâr-ı Resûlü's-şakaleyniz
Hem çâker-i dâmâd-ı 'Aliyy ü Ḥaseneyniz²
- 2 Can virmişiz ol âl-i 'abâ³ 'aşkına ey dil
Çün rûz-ı ezel⁴ baḥş-ı fedâ-yı ḥameyniz
- 3 Tâ ḥaşre kadar dâm-ı melâmetde esîriz
Sâ'dât-ı şehîdân için erbâb-ı ḡameyniz
- 4 Dûn görme bizi zâhid-i bed-kâr u mülâhid⁵
Ol 'arşa şeref virdi ḡubâr-ı kademeyniz
- 5 Ey Feyzî bizim melceimiz Şâh-ı şehîdân
Gam çekme saḡın mazḥar-ı zât-ı şerefeyniz

XLII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz ziyâ-yı nûr-ı ḡaḡ envâr-ı vaḡdâniyyetiz
Hem ḡaḡâyık râziyız esrâr-ı vaḡdâniyyetiz

³ A'da " 'arż-ı semâ".

XLII. A'da 10^a, B'de 16^b.

¹ "Raḥmeten li'l-âlemîn", bk., s.7, dip not, 7.

² "İki Hasanlar": Hz. imâm-ı Hasan ve Hüseyin. Bk., Devellioḡlu, a.g.e., s. 334.

³ A'da "âl-i 'abânîñ".

⁴ A'da "rûz u ezel".

⁵ B'de "mülhid".

XLII. A'da 10^a, B'de 16^b.

- 2 Bulmuşuz vaḥdetde haḳḳâniyyeti bezm-i elest¹
Ehl-i tevḥîdiz dâhi² ikrâr-ı vaḥdâniyyetiz
- 3 Çâk idüp dilden şî'âr-ı sevb-i işneyniyyeti
Kenz-i ferdâniyyetiz muhtâr-ı vaḥdâniyyetiz
- 4 'Âşıkız dâim hayâl-i yâr ile ülfetdeyiz
Geçmişiz âlâyîş-i dil-dâr-ı vaḥdâniyyetiz
- 5 Nûş idüp ey Feyzî biz vaḥdet-i meynden tâ kadîm
Mest ü maḥmûruz 'aceb hummâr-ı vaḥdâniyyetiz

XLIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz gürûh-ı 'âşık-ı envâr-ı zât-ı vaḥdetiz
Tâ ezel âgâh dil-i hûşyâr-ı zât-ı vaḥdetiz
- 2 Geçmişiz kesret maḳâmından ferâğât ehliyiz
Hem-nişîiniz vâkıf-ı esrâr-ı zât-ı vaḥdetiz
- 3 "Ḳul hüva'llahu aḥad"³ nazmın bu dil ḥatm eyledi
Tâhir u pâkizeyiz ikrâr-ı zât-ı vaḥdetiz
- 4 Ḳıblegâhım melceim hem "raḥmeten li'l-âlemîn"⁴
Bende-i maḥbûb u ḥaḳ muhtâr-ı zât-ı vaḥdetiz
- 5 Añlamaz zâhid bizim miḳdârımız ey Feyzî'yâ
Şân-ı bâlâ-yı berîn ebrâr-ı zât-ı vaḥdetiz

¹ A'da "bezm ü elest", "Elestü bi-Rabbiküm, Kâlû Belâ...", bk ., s. 29, dipnot 3.

² A'da "velî".

XLIII. A'da 10^a, B'de 17^a.

³ "Ḳul hüva'llahu aḥad", bk ., s. 5, dipnot 2.

⁴ "vemâ erselnâke illâ raḥmeten li'l-âlemîn", bk ., s. 7, dipnot 7.

XLIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz muhibb-i Hâzret-i Şâha velâyetlerdeniz
Ol sebep dil pâk-ı erbâb-ı hidâyetlerdeniz
- 2 Muktedâ vü pişvâmız¹ Hâydar-ı Kerrârdır
Bende-i Şîr-i Hudâ nûr-ı kerâmetlerdeniz
- 3 Râh-ı 'aşkında bu can u bâşımız² kıldık fedâ
Şübhe yok³ ey zâhidâ kavm-i beşâretlerdeniz
- 4 Vağ'a-ı 'uzmâ için çeşmim hemîşe kan döker
Tâ kıyâmet haşre dek ehl-i melâmetlerdeniz
- 5 Ehl-i beytiñ çâker ü memlûkuyuz⁴ ey Feyzi'yâ
Kâdrimiz 'âlî bizim şânı şerâfetlerdeniz

XLV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz İmâm-ı Hâzret-i⁵ Hâydar'a tabi'lerdeniz
Ol sebep zî-kâdriz ey dil şân-ı râfi'lerdeniz
- 2 Tekye-i vicdânımız her kim ziyâret eylese
Cümle emrâza devâ-yı mağz⁶ nâfi'lerdeniz
- 3 Göflümüz dergâhını virân iden mülhidleri
Hakk'a da'vet eyleyüp her-bâr-ı şâfi'lerdeniz⁷

XLIV. A'da 10^b, B'de 17^a.

¹ A'da "muktedâ-yı pişvâmız".

² A'da "cân-ı bâşımız".

³ B'de bu kelime yoktur.

⁴ A'da "çâker-i memlûkuyuz".

XLV. A'da 10^b, B17^b.

⁵ A'da "İmâm u Hâzret-i".

⁶ A'da "gerç".

- 4 Handânîñ 'aşkına viridiñ cihânîñ vârını
Tâlib-i dünya olan eşhâşa mâni'lerdeniz
- 5 Hâşılı her zevk-i dil-şâd u sürûr u neş'eyi¹
Cümlesin hicrân ile ey Feyzî dafi'lerdeniz

XLVI

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Beni ser-mest (ü)² hâmûş eyleyen 'âlemde bir demdir
Zamân-ı 'işimiz bu kâr-gâhda çün dem-â-demdir
- 2 Felek evzâ'ını varsın sipihr-i dûne şarf itsin
Bu 'işretgâhide 'âlem bize bir özge 'âlemdir
- 3 Dolandıkca pey-â-pey sâki-i gül-çehre meydânı
Sürâhî elde 'âşık işte ol dem mest-i hurremdir
- 4 Ne bilsin şûfi-i har lezzet-i şahbâ-yı gül-gûnu
Anîñ îmânı dînâr dîni sîmdir pâresi semdir
- 5 Mezâk-ı ma'nevîden Feyzî herkes bahre-yâb olmaz
Olanlar rind-i kâmil kâmil insan kâmil âdemdir

XLVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Çekme ğam bu firkat elbette dil-i encâm-ı var
Her günüñ görmez misiñ encâm-ıñıñ aḥşâmı var
- 2 Kimdir 'aşkıñ nükte-i mâhiyyetin idrâk iden

⁷ A'da "her bâr u şâfi'lerdeniz".

¹ A'da "zevk u dil-şâd-ı sürûr-ı neş'eyi".

XLVI. A'da 10^b (der-kenâr), bu gazel B'de yoktur.

² "ser-mest ü", Şair Ailesi, s. 30, A'da "ser-mest-i".

XLVII. A'da 10^b (der-kenâr), bu gazel B'de yoktur.

Yok gören bu cevheri dillerde ancak nâmı var

- 3 Mübtelâdır zâhid-i bed-kâra bak taqlîd ile
Elde tesbih hû çeker kalbinde biñ evhâmı var
- 4 ‘Aşıka nâz itdigin ‘ayb eyleme ol âf-tâb
Serv-i kaddiñ câzib-i gîsû-yı gayr kasemi var
- 5 Sâki-i devrânı ey Feyzî şaşkın olma karîn
Bâde-i hicrânile tolmuş yedinde câm-ı var

XLVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz muhibbi bende-i Şâh-ı İmâm-ı Haydarız
Öyle bir zât-ı uluvv-i şâna şâdık çâkeriz
- 2 Şanma ey zâhid bizi bî-gâne vü efsâneden
Tâbi'i Şir-i Hudâ fettâh-ı bâb-ı Hayberiz¹
- 3 Baş koduk râhında ol Şâhib-i Livâ-yı a'zamîñ
Hem rikâb-ı esb-i pâkinde² hemîşe yâveriz
- 4 Siyyemâ³ hulk-ı rızâdır melce'im dârında⁴
Şâh-ı mazlûmuñ firâkile cihanda serseriz
- 5 Câmi'i zât-ı haqîkatdir dilâ Zeynü'l-'Abâ
Muqtedâmızdır bizim bizler gürûh-ı Ca'feriz
- 6 Bâkır u hem de Naqî⁵ hem ol Takî'den tâ kadîm
Almışız Mûsâ-yı Kâzımdan Rızâ-yı 'Askeriz

XLVIII. A'da 11^a, B'de 18^a.

¹ A'da "fettâh u Hayberiz".

² A'da "esb ü pâkinde".

³ Kelimenin ashı "siyyemâ"dır. vezin zaruretiyle "siyyemâ" okunacaktır.

⁴ Vezin hatalıdır.

⁵ A'da "Bâkır-ı hem de bâ Naqî".

7 Hâzret-i Mehdîdir ey Feyzî melâz-ı ‘âşıkân
Çekme ğam mensûb-ı evlâdı¹ ‘Âli Peyğamberiz

XLIX

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Melâmet mesleginde ey gönül erbâb-ı rindiz biz
Temennî kılmayız bu çarha aşlâ tâb-ı rindiz biz
- 2 Anıñçün lâübâlî-meşrebiz âsûde-aşvâliz
Tecerrüd ‘âleminde merd-i zâtız şâbb-ı rindiz biz
- 3 Kânâ‘at mülkünün hünkârıyız² zî-saṭvet ü şânız
Kâleder hâliz ammâ nisbet-i aḳtâb-ı rindiz biz
- 4 Muḥabbet eyleriz ol pâdişâha serv-i refîârız
Ta‘alluḳ riştesi ebrûsuna mihrâb-ı rindiz biz
- 5 Ne bâyız biz bu ‘âlemde gedâyız³ lîk âzâdıız
Müselsel muttaşıl ecdâdıımız ensâb-ı rindiz biz
- 6 Ne Şâh-ı Hüsrevân'dan tâbi‘inden vardır âmâlîm
Velî maṭlûbumuz dâr-ı melâmet bâb-ı rindiz biz
- 7 Ne hâcet Feyzî tafşîl eylemek âşâr-ı ‘aşḳdır bu
‘Alâik ḳaydını geḳdik bu dem aşḳhâb-ı rindiz biz

L

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v - -

- 1 Biz muḥibb-i Ḥaydarız hulk-ı rızâvîlerdeniz
Bende-i Şâh-ı şehid-i Kerbelâvîlerdeniz

¹ A’da “mensûb u evlâdı”.

XLIX. A’da 11^a, B’de 18^a.

² A’da “hünkârıyız”.

³ A’da “gedâyız”.

L. A’da 11^a (der-kenâr), B’de 18^b.

- 2 Cân u bâş terk itmişiz Zeynü'l-Abânîñ 'aşkına
Dâim-i evlâd-ı Resûl dil şenâyilerdeniz
- 3 Bâkır u Ca'fer ü Kâzımdır imâmü'l-müttekîn
Anlarıñ elţâfına Hakk'a sezâvîlerdeniz
- 4 Kıblegâhımdır 'Alî Mûsâ Rızâ Şâh-ı Takî
Bâ-Nakî'den ahz-ı feyz itdik bekâvîlerdeniz
- 5 'Askerîdir hâşılı necm-i hidâyet şübhesiz
Pertev-i nûr-ı hakîkatle ziyâvîlerdeniz
- 6 Mehdî-i Şâhib-Livâ ey dil imâm işnâ 'aşar
Tâbi'î peygamberiz 'abd-ı Hudâvîlerdeniz
- 7 'Âşıkız hem şâdıkız bizler melâmet ehliyiz
Kimse bilmez kadrimiz Feyzî gedâvîlerdeniz

LI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Andalîbiz gül-şen içre zâr u vâveylâdayız
Berk-i gül handân için can virmege âmadeyiz
- 2 Geçmişiz âsâyiş-i kayd-ı 'alâikden¹ ezel
"Hamdü li'llah"² miñnet-i kâr-hâneden âzâdeyiz
- 3 Zâkiriz evrâdımız her dem vişâl-i yârdır
Hân-kâh-ı 'aşkıda biz şimdilik ahfâdayız³
- 4 'Âlem-i zâhirde idrâk eylediñ sûfi bizi
Bilmediñ miğdarımız biz kûrb ü "ev-ednâ"dayız⁴

LI. A'da 11^b, B'de 19^a.

¹ A'da "alâyiş-i kayd-ı 'alâikden".

² "El-hamdü li'llahi Rabbi'l-âlemîn", "Hamd olsun -Alelemlerin... sâhibi ve mutasarrıfi- Allaha", Fâtiha, 1/1., Kur'ân-ı Hakîm, C.I., s. 11.

³ Vezin hatalıdır.

⁴ "Ev-ednâ". Bk . s. 66, dipnot 6.

- 5 Meylimiz fark itmek isterseñ eger ey zâhidâ
Sûre-i “Yâsin”¹ ü “Tâ-Hâ”² “ Ve’ d-Đuhâ yağşâ” dayız³
- 6 Bizlere remz eyledi bu sırr-ı "sübhâne'llezî"⁴
Vâkıfız ol sırra ey dil "Leyletü'l İsrâ" dayız
- 7 Nokta-ı esrârımız tefsîr olunmaz **Feyzi'ya**
Çok müfessir ‘acz ider biz böyle bir ma'nadayız

LII

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Zâhid bilemez kıdrimizi şâmı ‘alâyız
Erbâbı bilir bizleri tevhid-i Hudâyız
- 2 Geçdik hele biz zühd ü verâ' kaydını aqdem
Âşüfteleriz cân ile teslim-i rızâyız
- 3 Şüfi gibi biz seng-i butül bilmeziz ey dil
Vâreste-i efkâr-ı hayâl hâm-ı fenâyız
- 4 Pâk itdiñ ezel kalbimizi renc-i sivâdan
Şafvetle tamâm şâf-ı mücellâ-yı dilâyız
- 5 Elbette virir maqşadımız zâtı kerîmdir
Feyzî gibi bizlerde hemân ehl-i recâyız

LVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz kuyûdat-ı ‘alâikden ezel âzâdeyiz
Hân-kâh-ı ‘aşka cân virmeklige âmâdeyiz

¹ "Yâsin", bk .. s. 6, dipnot 4.

² "Tâ-Hâ", bk .. s. 6, dipnot 5.

³ "Veç-Đuhâ", bk .. s. 6, dipnot 3.

⁴ "Sübhâne'llezî", bk . s. 38, dipnot 4.

LII. A'da 11^b, B'de 19^b.

LIII. A'da 11^b, B'de 19^b.

- 2 ‘Âlemiñ âlâyiş-i rengiyle âlûd olmadık
Mihnet-i ger-hâneden¹ vâresteyiz dil sâdeyiz
- 3 Şanma zâhid mâsivâ müştâkıyız kendiñ gibi
Bulmuşuz künc-i ğınây-ı² kenz-i "lâ-yefnâ"dayız³
- 4 Bilmediñ mi nokta-ı âmâlimiz ey müdde‘î
Söylemişdim ‘âşıkız hem sûre-i ‘Tâ-Hâ”dayız⁴
- 5 Şafha-ı ‘âlemde her göz görmez ey Feyzî bizi
"Leyletü’l- İsrâ"⁵ gibi gencîne-i Mevlâdayız

LIV

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 ‘Aşk ile sermestiz amma hicr ile âvâreyiz
Zârımız beyhûde şanmañ ‘âşık-ı dil-dâreyiz
- 2 Tiğ-i kahr firqate karşı virüp bu sînemiz
Ol sebep dâğ-ı diliz biz sînesi şad-pâreyiz
- 3 Söyleyiñ ağıyâra artık bizleri incitmesin
Âhımız berbâd ider derd-i derûn-ı yâreyiz
- 4 Bekleriz tâ haşredek hâk-i der-i cânânda (biz)⁶
Lufta şâyânız haķîkat âciz-i bî-çâreyiz
- 5 Feyzi’yâ pervâne-veş âşüftedir şem‘i raħa
Çünkü biz şâyeste-i iħrâk-ı ħod bi’n-nâreyiz

LIV. A’da 11^b (der-kenâr), B’de 19^b.

¹ A’da “çar-hânedan”.

² A.da “künc ü ğınâyı” .

³ Bkz. s. 65, dipnot 7.

⁴ “Tâ-Hâ”, bkz. 6 , dipnot 5.

⁵ Bkz. s. 38, dipnot 4.

LV . A’da 12^a, B’de 20^a.

⁶ A’da “deri cânânda”. "Biz" kelimesi mısraya eklenirse vezin düzelmektedir.

LV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz muhibbi bende-i Şâh-1 İmâm-1 Haydarız¹
Tâbi'i Şîr-i Hudâyız hem gulâm-1 Haydarız
- 2 Râh-1 'aşkıında imâmeyniñ ezel koyduq seri
İbn-i Zeyne'l-'Âbidin 'uzv-1 1 'zâm-1 Haydarız
- 3 Ca'fer u Kâzım 'Ali Mûsâ Rızâ'dan feyz alup
Çün Takî-veş bizde evlâd-1 mehâmm-1 Haydarız
- 4 Murtażâ'dan bâ-Nakî'ye irdi sırr-1 ma'rifet
Andan aldık biz bu esrâr-1 kelâm-1 Haydarız
- 5 'Askerî'den Mehdi-i Şâhib Livâya muttaşıl
İşte ey Feyzî fuyûzât-1 payâm-1 Haydarız

LVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Burc-1 gamdan çıkmadı bilmem neden iqbâlimiz
Hüzün ü âlemden dahi kurtulmadı ahvâlimiz
- 2 Kaldı hayretde nice erbâb-1 dil ehl-i raşad
Şiğmadı idrâk-1 üsturlâba bu icmâlimiz
- 3 Nakşimiz nakş eylemek gâyetde eş'abdır bizim
Çünkü her Bih-zâd olan bilmez bizim eşgâlimiz
- 4 Hâme-i kudret ezel nakş eylemiş nakşkâşımız
Ol sebep vârestedir taşvîrden ef'âlimiz
- 5 Nûr-1 'aşkıyle müzeyyendir kulûb-1 'ârifân
Feyzi'yâ haqdır hemîşe nutkumuz aqvâlimiz

LVI .A'da 12^a (der-kenâr), B'de 20^b.

LVII. A'da 12^a, B'de 20^b.

LVII

Mefa'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefa'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Ezelden 'âşık-ı şûrîde-hâliz 'ayn-ı Mecnûnuz
Fırâk-ı yâr ile miñnetde her dem kalb-i mañzûnuz
- 2 Tuyup bu zâr u vâveylâmızı gel eyleme ta'yib
Hâlâyıkla melâik serveri bir zâta meftûnuz
- 3 Taħammül eylemez bu firqate pûlâd olan¹ diller
İder elbette âh u zâr ile çün çeşmi pür-hûnuz
- 4 Ne bilsin zümre-i ğâfil ne hâlet üzredir 'âşık
Ulü'l-ebşâr olanlar fark ider biz derd-i efzûnuz
- 5 Temevvüc eylese ger bahr-ı zârım Feyzî 'âlemde
Cihânı ser-te-ser ğark eyler idi mişl-i Ceyhûnuz

LVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Burc-ı hicrâna ilişdi tâli'-i iqbâlimiz
Zülf-i dil-ber-veş perîşân oldu bu aħvâlimiz
- 2 Yevm ü sâ'âtim hayâl-i yâr ile eyler mürûr
Kalmadı bu dilde bundan mâ'adâ eşğâlimiz
- 3 Reml ü üsturlâb ile kıldım taħarrî necmimi
Gösterir ber-hânede² yüzbiñ firâk-ı fâlımız
- 4 Levha-i hicrânıma gel sen de bir eyle nazâr
Kor melâmetde bizim bu hâlet-i icmâlimiz

LVIII. A'da 12^a, B'de 21^a.

¹ A'da "olsa", A'da "diller" kelimesi yoktur, vezin hatalıdır.

² B'de "ber-hâne".

- 5 Kûh u şahrâda ser-i sevdâ ile Feyzî müdâm
Bâr-gâh-ı miñneti yâr eylemek ef'âlimiz

LIX

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 İrenler vaşlınâ dil-dâr derûn-ı şâddan kalmaz
Bulan kû-yı vişâliñ fahr-i şâd-ı yâddan kalmaz
- 2 Tokunsa 'âleme bir nîm-nigâhuñ hâksâr eyler
Nice vîrâneler lutfuñ görüp âbâddan kalmaz
- 3 İderse gül-şen-i vaşlınâda âgâz mürğ-i dil cânâ
Kâmû bülbülleri âgâh idüp irşâddan kalmaz
- 4 Lebiñ âsârını idrâk iden 'uşşâka 'aşk olsun
Seniñ nâziñ dil-ârâ ez-kağım mu'tâddan kalmaz
- 5 Raķib-i nâ-sezâyı gördüğüm dem nezd-i pâkiñde
Haķikât Feyzî-i zârıñ dahi ħussâddan kalmaz

LX

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Allah için ol Aĥmed-i muhtâr-ı perestiz
Maĥbûb-ı Ĥudâ vâķıf-ı esrâr-ı perestiz
- 2 Vallâhi benim sevgili peygamberim oldur
İmân idüp ol zâta dil-i ikrâr-ı perestiz
- 3 Allah'a raķib olmağıçün Aĥmed'i sevdim
Biz mazhar-ı mağfîret-i gaffâr-ı perestiz

LIX. A'da 12^a (der-kenâr), B'de 21^a.

LX. A'da 12^b (der-kenâr), B'de 21^b.

- 4 Yok bizde dilâ gayriye dârende-i minnet
"El-minnetü li'llâh" kerem-kâr-ı perestiz
- 5 Mümtâz-ı Resûl melceimiz hâşılı Feyzî
Âşüfteleriz 'âşık-ı didâr-ı perestiz

LXI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Aşk ile ey dil "bi-ḥamdi'llâh"¹ irşâd olmuşuz
Nûr-ı vahdetle dil-i âbâd-ı bünyâd olmuşuz
- 2 Zâhid-i bed-kâra bak nâ-sûde hâl añlar bizi
Ḥalbuki biz vâsıl-ı maqşûd u dil-şâd² olmuşuz
- 3 Kıdrimiz fark eylemez nâkış ne bilsin şânımız
Ced-be-ced biz 'aşk ile dil-pâk-ı Bih-zâd olmuşuz
- 4 Tâlîbe virdik cihânın devlet ü sâmânını³
Sîreti ma'murlarız şûretde berbad olmuşuz
- 5 Bilmediñse ḥâlet-i esrârımı ey müdde'î
Tut kulağın diñle nâm-ı Feyzî'le yâd olmuşuz

BÂBÜ'S-SÎN

LXII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bunca derd ü mihnete ilkâ iden sensin nefis
Tâb u zevk ü neş'emi ifnâ iden sensin nefis

LXI. A'da 12^b, B'de 22^a.

¹ A'da "bi-ḥamdi li'llah", "El-ḥamdü li'llahi...", bk . s. 76, dipnot 2.

² A'da "maqşûd-ı dil-şâd".

³ A'da "devlet-i sâmânını".

LXII. A'da 12^b, B'de 22^b.

- 2 Yoksa "min 'abd-ı za'if ahkâr zelîl ü müstemend"¹
Bî-ḥayâ "ente ene" da'vâ iden sensin nefis
- 3 Senden i'râz eyledim bî-zârım ey rû-yı siyâh
Kaşd-ı zulmü cânıma ḥâlâ iden sensin nefis
- 4 Ekl ü şürb² lâ yu'ad itdirdim aşla bilmediñ
Ḥâliyâ cu'luk ile şekvâ iden sensin nefis
- 5 Yokdur âdâbıñ huşûşa zerre inşâfıñ seniñ
Feyzî'ye her bâr-ı cev³ efvâ iden sensin nefis

LXIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Kûşe-i firkatde baña ḥüzn ile ğamdır enîs
Ġâh dem zâr u figân ğâhî de pür semmdir enîs
- 2 Derd ü miḥnetle bugün meclis-i pür ğamda ḳalup
Mûnisim hicr ü elem⁴ külfet-i sersemdir enîs
- 3 Bir vakit⁵ ğâile-i hicrden âzâd degilim
Bu kedûrat u meşakḳat bize hemdemdir enîs
- 4 Gerçi endûh-ı melâmet ehliyiz ey dil ama
Olmadı 'âlemde neşât saña bir demdir enîs
- 5 Sâde-i miḥnetle tutulmaz kûşe-i ğamda vaṭan
Feyzî bir yâr-ı vefâ-kâr saña elzemdir enîs

¹ A'da "zelîl-i müstemend".

² A'da "ekl-i şürb".

³ A'da "bâr u cev".

LXIII. A'da 13^a, B'de 22^b.

⁴ A'da "hicr-i elem".

⁵ Kelimenin kökü (vakt) dir; vezin zaruretiyle (vakit) okunacaktır.

LXIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Luṭf it ey şâhib-kerem gel eyleme aġyârla üns
Kadriñi zâyi' eyler elbet itdigiñ eşrârla üns
- 2 Şad - hezârân 'andalîbiñ var iken ey ġonca ter
Mûcib-i hayret degil mi kıldığıñ bed-ġârla üns
- 3 'İşve-i nâzînda çok 'uşşâkı teshîr eylediñ
Eylemezsiñ ol gürûh-ı 'âcizi âverle üns
- 4 Yokdur 'âlemde devâ bu sine-i mecrûġuma
Merhemi ancak dil-i şâd-pâremiñ dil-dârla üns
- 5 Nâle vü ġamdan rehâ-yâb olmazız tâ ġaşredek
Eyledim ey Feyzi'yâ âh u fiġân u zârla üns

BÂBÜ'Ş-ŞİN

LXV

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün

- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Yâriñ rahına âl ile şîrâze çekilmiş¹
ġül-çehresine verd-i simen tâze çekilmiş
- 2 Ța'n eylesin şûfi-i ġar sûz-ı derûnu
Anlar ezeli küşe-i ġoş nâza çekilmiş
- 3 Bilmez ki rakîb zümre-i üftâde ne ġalde
Ol dâire-i vaşl-ı kerem râza çekilmiş
- 4 Görmez hele ol ġâlet-i ebrûyu rakîbân
ġisû ânı setr eylemiş i'zâza çekilmiş

LXIV. A'da 13^a, B'de 23^a.

LXV. A'da 13^b, B'de 24^a.

- 5 K̇âmet çekiyor serv-i nihâl bâğ-ı vişalde
K̇udretten âñâ bir büyük endâze çekilmiş
- 6 Dil-dâdeleri mest idiyor nâzı o şûhuñ
Şahbâz-ı şanem kıymet-i ihrâza çekilmiş
- 7 Terk eylemiş ol gâile-i dehri bu Feyzî
Etvâr-ı laţîf muhsin-i dem-sâza çekilmiş

LXVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gezme dil bâzâr-ı 'aşkda Şâh-ı dil-cû kalmamış
Ehl-i 'aşka rahm ider dil-nâz-ı meh-rû kalmamış
- 2 Bî-vefâ olmuş kamû âfet-nigâr 'âlemde hep
Hâşılı şâhib-vefâ bir çeşm-i âhû kalmamış
- 3 Başda gîsû kendini kılmış perîşan men gibi
Neylesin göñlüm bu nâ-pîçide gîsû kalmamış
- 4 Gâliba firqat hazânı esdi bâğ-ı vaşlına
Şem olunmaz bâğ-ı vaşında o hoş-bû kalmamış
- 5 'Ârif-i bi'llah iseñ kaç'-ı ümîd it Feyzî'yâ
Çeşme-i lutf u keremde bir içim şu kalmamış

LXVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Dün gice 'uşşâka firqat -zâr ta'lîm eylemiş
Miñnet ü bâr u gam u endûh¹ taqđîm eylemiş

LXVI. A'da 14^a, B'de 24^a.

LXVII. A'da 14^a B'de 24^a.

¹ A'da "miñnet-i bâr-ı gam-ı endûh."

- 2 'Âşıkîñ mu'tâdıdır her rûz u şeb âh eylemek¹
Bu vezâifden deyu ma'nâyı tefhîm eylemiş
- 3 Her ne deñlü 'âşıkâ cevri eylese ol mâh-rû
İştikâ itmezler anlar cânı teslim eylemiş
- 4 Kâmurân-ı ğam bugün dil-hânesin teşrîf idüp
Hayli miñnet çekmiş² istikbâle ta'zîm eylemiş
- 5 Çâre yokdur Feyzi'yâ şabr u sebatdan mâ'adâ
İşte bu bir cilvedir Hâk bahş u takşîm³ eylemiş

LXVIII

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Cânâ bizi bu hâlet-i hicrâna düşürmüş
Yakılmak için âteş-i sûzâna düşürmüş
- 2 Ğam fırtınası esdi bugün semt-i elemden
Çarpınca ümîd zevrâkın 'ummâna düşürmüş
- 3 Ayrı idiñ ol miñnet⁴ (ü) âlâm u miñenden
Firkat bizi ekdâr ile yan yana düşürmüş
- 4 'Âlemde bizim derdimize çâre mi vardır
Bu yâre bizi şefkat-i Lokmâna düşürmüş
- 5 Ta'ciz eyleme nâsı yeter âh ile Feyzî
Şekvâ için âdemleri cânâna düşürmüş

¹ A'da " 'Âşıkîñ mu'tâdıdır âh eylemek her rûz u şeb".

² B'de "çıkış".

³ A'da "bahş-ı takşîm".

LXVIII. A'da 14^a B'de 24^b.

⁴ A'da "miñneti" kelimesinin üzeri çizilerek "ğam-ı" yazılmıştır. B'de "ğam-ı".

LXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Arz-ı hâl itdim vişâl-i yâra tervîc itmemiş
Yazdığım bâr u ğam-ı pür-zâr tervîc itmemiş
- 2 Yandı fırkat nârına cismim kebâb oldu didim
Bî-esâs 'ad eyleyüp ol nâr tervic itmemiş
- 3 İftihar itdim hele tıydum bu luğf u himmetin¹
Dün gice red eylemiş ağıâr tervic itmemiş
- 4 'Âfiyette ber-devâm olsun o şah-ı dil-rübâ
'Âşıkı tercih idüp bed-hâr tervîc itmemiş
- 5 Beklemişler bâb-ı nâzende nice şûrîdeler
Hiç birin ey Feyzî ol dil-dâr tervîc itmemiş

BÂBÜ'Ş - ŞÂD

LXX

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'ilün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 İdelim yâra bugün şâd ile dil 'arz-ı hulûş
Nâm-ı hoş pâkini hem yâd ile dil 'arz-ı hulûş
- 2 İltifâtıyla sağ olsun göñlümü ma'mûr itdi²
Eyle hiç turma sen âbâd ile dil 'arz-ı hulûş
- 3 Hayli müddetdir esîr olmuş idîñ zâra göñül
Şimdi it mevsimi âzâd ile dil 'arz-ı hulûş

LXIX. A'da 14^a B'de 24^b.

¹ A'da "lutf-ı himmetin".

LXX. A'da 14^b, B'de 25^a.

² Vezin hatalıdır.

- 4 Merhamet itdi melâmet ehline cânân âhîr
Vâcib oldu saña mu'tâd ile dil 'arz-ı hulûş
- 5 Yürü ey Feyzî der-hâkine yüzler sür anîñ
Hâşılı eyle ki feryâd ile dil 'arz-ı hulûş

LXXI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 "Hâmdü li'llâh"¹ ey gönül ğamdan bugün olduk halâş
Kıl teşekkür kâl-ı 'âlemden bugün olduk halâş
- 2 Dâm-1 firqatden rehâ-yâb eyledi mürğ-i dili
Nâle vü giryân-1 her demden bugün olduk halâş
- 3 Sâki-i miñnet elinden nûş iderken hicrimi
Vuşlata irdik dilâ simden bugün olduk halâş
- 4 Cümle âlâm u firâkı dil ferâmuş eyledim
yâr-1 ğam endûh-1 a'zamdan bugün olduk halâş
- 5 Bir kuru efsâne zan itme bu nuşkum Feyzi'yâ
Miñnet ü zâr-1 dem-â-demden bugün olduk halâş

BÂBÜ'Z-ZÂD

LXXII

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Nuşûş-1 mâsivâdan geçdim ey dil eyledim i'râz
Vefâsız mehlikâdan geçdim ey dil eyledim i'râz

LXXI. A'da 14^b, B'de 25^a.

¹ "El-hâmdü li'llahi Rabbü'l-'âlemîn", bk ., s. 76, dipnot 2.

LXXII. A'da 15^a, B'de 25^b.

- 2 Nazar kesdim hayâlât_{dan} da_{hi} el çekdim ‘âlemden
Anıñçün bu fenâdan geçdim ey dil eyledim i‘râz
- 3 Ne hâcet güft ü gû itmek bu vâdî-i elem üzre
Niğâyet ibtilâdan geçdim ey dil eyledim i‘râz
- 4 Fedâ kıldımsa da şûha bu cânım itmedi rağbet
Ne lâzım bî-vefâdan geçdim ey dil eyledim i‘râz
- 5 Çekildim kûşe-i ahfâya Feyzî ‘aşkıdır yârim
Bu kevn-i pür belâdan¹ geçdim ey dil eyledim i‘râz

BÂBÜ’T-TÂ

LXXIII

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 İnfi‘âlim dehre hiç bir câna itmem ihtilât
Siyemâ² şâdık da_{hi} yârâna itmem ihtilât
- 2 Çünki bîzârım bu çarhuñ miñnetinden ey göñül
Ol sebep vâresteyim devrâna itmem ihtilât
- 3 Tâlibe ba_ş eyledim âşûb-ı dehr-i müfsidi
Bir alay âlâyış-i pûyâna itmem ihtilât
- 4 Keff-i yed itdim hayâl-i na_ş-ı renginden anıñ
Bî-sebâtdır şöhret-i efsâne itmem ihtilât
- 5 İhtiyâr itdik kanâ‘at mülkünü âsûdeyiz
Piç-i nâ-sevdân u nâ-‘irfâna³ itmem ihtilât
- 6 Geçmişiz bizler bu hâlât_{dan} velî mârrü‘z-zikr
Câh u iqbâl-i fenâ-yı⁴ şâna itmem ihtilât

¹ A’da “kevn ü pür belâdan”.

LXXIII. A’da 15^a, B’de 26^a.

² Kelimenin aslı (siyemâ) dır; vezin gereği (siyemâ) okunacaktır.

³ A’da “nâ-sevdân-ı nâ-‘irfâna”.

- 7 Görmüşüz biz rûzgârîñ germ ü serdin Feyzi'yâ
Var iken endişemiz ol yâna itmem ihtilât

BABÛ'Z-ZÂ

LXXIV

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Dilâ ezkârımız her demde yâ Deyyân u yâ Hâfız¹
Günahkârım meded 'afv eyle yâ Raḥmân u yâ Hâfız²
- 2 Terahḥum eyleyüp maḥşerde rüsvâ eyleme lutf it
Ḥabîbin 'aşkına yâ Rabbi yâ Sübhân u yâ Hâfız
- 3 Açıkdır bâb-ı raḥmiñ müslimîne³ Erḥam-ı Mutlak
Aman Gaffâr u yâ Settâr u yâ Zîşân u yâ Hâfız⁴
- 4 Bize bürhân kaṭı' âyet "lâ taḫnatû"⁵ yâ Rabbi
'Atâ-yı mağfiret zâtında yâ Gufrân u yâ Hâfız
- 5 Nazîriñ yok ḥaḳîkat bi-mişâliñ Kâdir ü Kayyûm⁶
Budur Feyzî'niñ ancaḳ dîn ü yâ İmân u yâ Hâfız

BÂBÛ'L-'AYN

⁴ A'da "câh-ı ikbâl-i fenâyı".
LXXIV. A'da 15^b, B'de 26^a.

¹ A'da "deyyân yâ ḥâfız".

² A'da "raḥmân yâ ḥâfız".

³ B'de "mücrimâne".

⁴ A'da "zîşan-ı yâ ḥâfız".

⁵ A'da "lâ taḫnatû min raḥmeti'llâhi ..." "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin ...", Zümer, 39/53, Kur'ân-ı Hakîm, C. II., s. 832.

⁶ A'da "kâdir-i kayyûm".

LXXV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Serv-i nâzım zümre-i a'ğyâra eyle imtinâ¹
Virme yüz ol kavm-i bed-eşrâra eyle imtinâ²
- 2 İltifât it 'âşık-ı şûrîde maḥzûn olmasın
Verd-i aḥmersiñ hemîn² ol ḥâra eyle imtinâ³
- 3 Râhını bekler güzergâhını seniñ üftâdeler
Anları şâd ile de ğam-ḥâra eyle imtinâ⁴
- 4 Bakma 'uzviyâtına ol düşmen-i bed-kârlarıñ
Diñleme beyhûdedir bî-çâre eyle imtinâ⁵
- 5 Eyle temkîn ü sebât⁵ her hâlde Feyzî gibi
Rûz-gâr-ı 'âlem ü devvâra eyle imtinâ⁶

LXXVI

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

v v - - / v v - - / v v - - / v - -

(- v - -) (- -)

- 1 Bezm-i ezel câm-ı o yârîñ râhına idiñ tevdi⁶
Ḳadrimiz ḳıldı biz⁷ ebed şânımız oldu terfi⁸
- 2 Şorma Mecnûn-ı aşırdan bu⁸ dil-i dîvâne midir
Tuymadı nice nâ-puḥte bizi itdi teşni⁹

LXXV. A'da 15^b, B'de 26^b.

¹ A'da 80 nolu gazelde beyit aralarına yazılmıştır.

² B'de "hemân".

³ A'da bu kelime yoktur.

⁴ Vezin hatalıdır.

⁵ A'da "temkîn-i sebât".

LXXVI. A'da 15^b, B'de bu gazel yoktur.

⁶ Vezin hatalıdır.

⁷ "Biz" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

⁸ "Bu" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

⁹ Vezin hatalıdır.

- 3 Bunca nâlân u fiğân¹ bir saçı Leylâ'dan için
'Âlem-i gamda bıraktım hem² dağhi itdim tasri'
- 4 Gerçi bir³ âh eyler isem 'âlem-i sûzân inler
Sanma bu âteş-i hicrânı melâmet taşni'
- 5 Mihnet âlâma eger var ise tâlib gelsin
Gam-ı hicrânı firâk idiyor Feyzî tevzi⁴

BÂBÜ'L-GAYN

LXXVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Mihribânım 'âşıkâ ihsânıñı kıl bî-dirîğ
Serv-i refâtârım vişâl-i şânıñı kıl bî-dirîğ
- 2 İmtinâ' it bed-rağîbe eyleme 'arz-ı cemâl
'Âşıkındır hûb-rû rahşânıñı kıl bî-dirîğ
- 3 Hastayım hicrân ile cismimde tâbım kalmadı
Merhamet it el-meded dermânıñı kıl bî-dirîğ
- 4 Sîne-i şad-pâreme gönder 'ilâc-ı vuşlatıñ
Merhem-i vaşlıñ getir edhânıñı kıl bî-dirîğ
- 5 Feyzî-i nâçârı firqat zulmetinden⁵ it halâş
Şems-i 'âlemsin meh-i tâbânıñı kıl bî-dirîğ

LXXVII. A'da 16^a, B'de 27^a.

¹ A'da "nâlan-ı fiğân".

² "hem" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

³ "Bir" kelimesi çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

⁴ Vezin hatalıdır.

⁵ A'da "firâk u zulmetinden".

BÂBÜ'L-FÂ

LXXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 İlticâyı koyma dil elden dem-â-dem "lâ-tehaf"¹
Melce'ifî muhtâr-ı dindir fahr-i 'âlem " lâ-tehaf"
- 2 İstinâdın Hazret-i Hakdır melâzın müctebâ
Hâmi'ifî hayrû'l-halef Havvâ vü Âdem² "lâ tehaf"
- 3 Tâbi'i şâh-ı velâyetsin muhibb-i hândân
Çün melâmet ehlišin erbâb-ı mâtem "lâ-tehaf"
- 4 Levha-i dilden gider zîrâ bu havf u haşyeti
Zikr-i "lâ-taknatû"³ oldukca her dem "lâ-tehaf"
- 5 Ber-ıaraf⁴ kıl Feyzi'yâ hevl-i sırât-ı maşşeri
Rağmeti aqdem Hudâ'nın çekme hiç gam lâ-"tehaf"

LXXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bâşı virdim râh-ı aşqda cân için itmem esef
Cânı virdim vuşlat-ı cânan için itmem esef
- 2 'Andalîb-âsâ figân u nâleyi⁵ mu'tâd idüp
İş bu hâlât var iken gül-şen için itmem esef
- 3 İltiyâm olmaz devâsız derde olduk mübtelâ
Bî-nevâyız lâkin ol dermân için itmem esef

LXXVIII. A'da 16^a, B'de 27^a

¹ "Lâ-tehaf". "Korkma", Sad, 38/22, Kur'ân-ı Hakîm, C. II, s. 811, Zâriyât, 51/28, C. III, s. 960.

² A'da "Havvâ-yı Âdem".

³ "Lâ taknatû min rağmeti'llah", bk ., s. 91, dipnot 3.

⁴ B'de "tir-taraf".

LXXIX. A'da 16^b, B'de 27^b.

⁵ A'da "figân-ı nâle vü".

- 4 Herçi-bâd-âbâd biz erbâb-ı endûh u gamız
Hüznümüz bâkî gönül handân için itmem esef
- 5 Neş'e-i envâr-ı 'aşk¹ kâfi vü vâfidir bize
Zevkimizden hoşnudur aHzân için itmem esef
- 6 Rûzgâr² etvârını her dem muhâlif gösterir
Aña minnet itmezem devrân için itmem esef
- 7 'Âkıbet vardır firâkıñ vuşlatı dil gam yeme
Feyzi'yâ bu bâbda hiç hicrân için itmem esef

LXXX

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 'Aşkıñ âşârdır ol bizdeki âşâr-ı şeref
Dökülür³ ehl-i dile hikmet-i esrâr-ı şeref
- 2 Zâhidâ zühd ü riyâsıyla ider fahr-i müdâm
Biz mübâhât ideriz 'aşk ile her-bâr-ı şeref
- 3 'Aşk olmazsa kimiñ⁴ anda şerâfet olmaz
Her kula hengâm-ı "elest"⁵ olmadı yâr-ı şeref
- 4 Var ise sende eger öyle şerâfet eşeri⁶
Saña yardımcı olur Hazret-i Muhtâr-ı Şeref

¹ A'da "neş'e-yi envâr-ı aşk".

² A'da "rüz u gâr".

LXXX. A'da 16^b, B'de 28^a.

³ A'da "tökülür".

⁴ A'da "o şahsın".

⁵ A'da "hengâm u elest", vezin hatalıdır, "Elestü bi-Rabbiküm", bkz., s. 29, dipnot: 3.

⁶ A'da "var ise sende eger o şerâfet eşerinden".

- 5 Görmüşüz nokta-ı mir'ât-ı¹ Hudâ'da Feyzî
Hâil eyler mi kabûl 'acaba dîdâr-ı şeref

LXXXI

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Meftûh olalı bâb-ı künûzât-ı ma'ârif
Neşr eyledi bu dehre füyûzât-ı ma'ârif
- 2 Tahsîl ide gör mâ'rifeti eyleme gaflet
Erbâbınadır fen-i sünûhât-ı ma'ârif
- 3 Bil nokta-ı maksûdu hemân eyle tettebbu'
Pek güç bilinir gerçi kuyûdât-ı ma'ârif
- 4 Ger bildiñ ise remz-i 'Arafnâ-yı nikâti
Keşf oldu saña cümle rumûzât-ı ma'ârif
- 5 Ey tâlib-i nev-reste sakın itme rehâvet
Sa'y eyle olur Feyzî zuhûrât-ı ma'ârif

BÂBÜ'L-ĞÂF

LXXXII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Mülk-i Lâhutda 'ağâ' oldu bize envâr-ı 'aşk²
Gösterir mir'ât-ı kudretten³ bize dîdâr-ı 'aşk
- 2 'Âlem-i mülk-i hüviyyetde tecellâ eyleyüp
Ferd-i vahdâniyyeti bildirdi çün muhtâr-ı 'aşk

¹ A'da "görmüşüz ol nokta-i mi'rât".

LXXXI. "Karahisâr-ı Sâhip Evkâf Kâtibi Rif'atlı Ali Feyzî Efendi'nin eser-i üstadânesidir", Nilüfer, 1307, nr. 39, s. 426, bu gazel A'da ve B'de yoktur.

LXXXII. A'da 17^a, B'de 28^a

² Müellif bu gazelin dört mısrasında bir takım değişiklikler yapmıştır. Müstensih de bazı beyitlerin ve mısraların yerlerini değiştirmiştir. Bu çalışmamızda müstensihin düzenlemesini uyguladık.

³ B'de "kudretde".

- 3 Sâki-i Bezm-i "Elest"den¹ nûş idüp vahdet-i meyn
Hâne-i dilde karar itdi velî ikrâr-ı ‘aşk
- 4 Nağş-ı âlâyişden el çekdirdi âgâh eyleyüp
Hem tecellâ-yı sa‘âdet hem dahî esrâr-ı ‘aşk
- 5 Geçdi “mûtû”² sırrını irdi hayât-ı câvide
Keşf olan âyîne-i vahdetde ol envâr-ı ‘aşk
- 6 Bilse keyfiyyât-ı ‘aşkı zâhid-i güm-râh-yân
Eylemezdi bir dahî ‘âlemde hiç inkâr-ı ‘aşk
- 7 ‘Aşkdır âyine-i zât u şifât-ı³ lâ-yezâl
“Küntü kenzeñ”⁴ sırrını ızhâr iden dîdâr-ı ‘aşk
- 8 Kenz-i vahdetden bulunca Feyzi’yâ bu cevheri
Ol vakit dilde temekkün eyledi âşâr-ı ‘aşk

LXXXIII

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 ‘Âşkıñ idrâkini mahv eyleyen bu iftirak
Âteş-i hicrânda dâim şubh u şâm dil ihtirak
- 2 İltifât-ı yârdan ‘uşşâkı mehcûr eyledi
Bed-raqîb nâ-sezâ mâ-beyne koymuşdur nifâk
- 3 Nâ-ümîd oldum vişâl-i yârdan şimden-gerü
Eylediñ cânân ile dil elvedâ‘ vü el-firâk

¹ “... Elestü birabbiküm. Qâlû Belâ ...”, bk ., s. 29, dipnot 3.

² “Feğâle lehümu’llahu mûtû sümme ahyâhüm ...” “Allah onlara ‘ölün!’ dedi, sonra da kendilerini dirilti...” Bakara, 2/243, Kur’ân-ı Hakîm, C. I, s. 66. “Mûtû kable ente-mût” “ölmeden önce ölünüz”. Bu söz tasavvufta çok meşhur bir hadistir. Ancak bu sözün hadis olmayıp sofilerin sözü olduğu nakledilir. Bk., Aliyü’l-Kâri, s. 122.

³ A’da “zât-ı şifâtı”.

⁴ “Küntü kenzen mahfiyyen”, bkz. s. 46, dipnot 1.

LXXXIII. A’da 17^b, B’de 29^a.

- 4 Gûşe-i firķâtdede vâveylâyı mu'tâd eylediñ
Nâle vü efgân ile itdiñ hemîşe ittifaķ
- 5 Neş'emiz endîşeye tahvîl idüp ey Feyzi'yâ
Mahv u nâ-bud¹ oldu dil-şâdı neşâtile mezâķ

LXXXIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Kâtl-i aġyâr itmege şemşîr-i 'aşkı zaġladık
Nâvek-i endûhile cân-ı raķîbi² daġladık
- 2 Seyf-i âlâmı çıkardık dil ġilâf-ı âhddan
Hüzni ile tıtmuş ġubâr firķatle muġkem yaġladık
- 3 Sîne-i mecrûhumuñ düşmüş³ vişâl-i merhemi
Çâresiz hicrân 'ilâcıyla güzelce baġladık
- 4 Şöyle âvaz üzre iken sîne-i şad-pâremiz
Cân ile tâ şubhadek baş başa virdik aġladık
- 5 Feyzi'yâ pâzâr-ı ġamda⁴ 'âķıbet bulduķ revâc
Müşterî geldi firâķ u hüzn şatdıķ⁵ saġladık

BÂBÜ'L-KÂF

LXXXV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Varma dil kûy-ı civâr-ı yâra hâr olmak gerek
Şimdi hicriñ mevsimi eyyâm-ı zâr⁶ olmak gerek

¹ A'da "mahv-ı nâ-bûd".

LXXXIV. A'da 18^a, B'de 29^b.

² A'da "cân u raķibi".

³ B'de "düşmeni".

⁴ B'de "bâzâr-ı ġamda".

⁵ B'de "şandık".

LXXXV. A'da 18^b, B'de 30^a.

- 2 Sendedir zan itme bu firkat belâsın ey göñül
Cümle ‘uşşâkıñ derûnunda bu bâr olmak gerek
- 3 Zümre-i erbâb-ı dil gencîne-i ğamda veli
Gâlibâ her birleri müştâk-ı yâr olmak gerek
- 4 Hâsretiñ yakdı vü yandırdı derûnum hânesin
Fırkatıñ âşâr-ı dil-ber ‘ayn-ı nâr olmak gerek
- 5 Dâm-ı firkatde rehâ bulmak¹ ne mümkün Feyzi’yâ
Böyle bir müşkille² dünya baña târ olmak gerek

LXXXVI

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Şerefdir ehl-i ‘aşka dâmen-i dil-dâra yüz sürmek
Fazîletdir dahî ol hâk pâ-yı Bâr'a yüz sürmek
- 2 Güle âşüfte hâl olduksa gerçi ‘andelîb-âsâ
Saña elzemdir ey dil rûz u şeb bed-hâra yüz sürmek
- 3 Raķîb-i nâ-sezâdan bir vaķt-i hâli degil göñlüm
Bize lâıyk olan cânân için aĝyâra yüz sürmek
- 4 Meded dil-hâhımız sensıñ ferâmûş itme sultânım
Hemîşe iftihârımdır şehâ der-Bâr'a yüz sürmek
- 5 Niçin i‘râz idersıñ güft ü ğudan Feyzî ‘âlemde
‘Abes mi ehl-i ‘aşka mahrem-i esrâra yüz sürmek

⁶ A'da “*eyyâm u zâr*”.

¹ A'da “*olmak*”.

² A'da “*müşkil kı*”.

LXXXVI. A'da 18^b, B'de 30^a.

LXXXVII

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Ey dil yine bu hicr ü elem¹ bozdu mizacıñ
Bu sîne-i şad-pâreye bak var mı 'ilâcîñ
- 2 Pervâne gibi çâr-ţarafın aldı meşakkat
Pertev viriyor dehre bugün tab'-ı mizâcîñ
- 3 Âzâde iken bedreğamız râh-ı miğenden
Düş oldu ğam-ı firğate minhâc-ı fecâcîñ
- 4 Hâlî degiliz şubh u mesâ ta'n-ı rağîbden
Ol kavm-i mihîn itdi şîkest kalb-i zücâcîñ
- 5 Harc itme yeter **Feyzî** bu ğam-kâr tükenmez
Bâzâr-ı melâmetde senin geçdi revâcîñ

LXXXVIII

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Beni bir sîm-teniñ² nâzına râm itdi felek
Cevr-i hicriyle cihân rûzunu şâm itdi felek
- 2 Çok mı gördü 'acaba 'âşîka ol lâle-rahı
Vardı ağıâr-ı vişâliyle bekâm itdi felek
- 3 Ne kadar kahr ile hicrâna düşürseñ de beni
Bu şabah serv-i simin geldi hırâm itdi felek

LXXXVII. A'da 18^b, B'de 30^a.

¹ A'da "hicr-i elem".

LXXXIII. A'da 19^a (der-kenâr), B'de 31^a.

² A'da "sîm ü teniñ".

- 4 Hayli demdir baña yâr bezm-i vişâl va'd eyler
Leyk mâni' olup ol vaşlı harâm itdi felek
- 5 **Feyzi'yâ** âh-ı melâmet gam-ı firqat-zedeyiz
Hâsılı her dilegin bizde tamâm itdi felek¹

LXXXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Sîne-i mecrûhumu şad-pâredir görmez misîñ
Hicr ü âşûbuñla² hem âvâredir görmez misîñ
- 2 Bu teğâfülden murâdıñ bilmezem cânâ nedir
Dâğ-ı dil³ sînem ser-â-pâ yâredir görmez misîñ
- 3 Baş egüp hâk-i deriñde vaşlıñı eyler recâ
Luţf it ey Şâhım felek bî-çâredir görmez misîñ
- 4 'Andelîb-i vaşl-ı kim şâm u seher ey gonca-ter
Meyl-i 'aşkıñıñ vuşlat-ı gül-zâradır görmez misîñ
- 5 **Feyzî'nin**⁴ 'aşkıñla cânânım vişâliñden için
İlticâsı dâ'imâ ağıyâradır görmez misîñ

XC

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey yüzü şems-i dü-'âlem âf-tâb-ı cân mısıñ
Yoksa mülk-i hikmete tâ bende-i rahşân mısıñ

¹ A'da "Her murâdın hâsılı bizde tamâm itdi felek".

LXXXIX. A'da 19^a, B'de 31^a.

² A'da "hicr -i âşûbuñla".

³ B'de "dâğdan".

⁴ A'da "Feyzî'yâ".

XC. A'da 19^a (der-kenâr), B'de 31^b.

- 2 Kâşlarıñ mihrâbına secde ider erbâb-1 dil
Ehl-i ‘aşka mâh-peyker câmi‘-i îmân mısıñ
- 3 Kim görürse tâb-1 ruhsârıñ muhakkağ mest olur
Ey melek-sîmâ ‘aceb ‘âyîne-i Raḥmân mısıñ
- 4 Kâinât nûr-1 cemâliñ¹ ‘âşık-1 pervânesi
Yâ Ḥabîbâ on sekiz bin ‘âleme cânân mısıñ
- 5 Cân u baş virmez iseñ Feyzî o zât-1 ḥazrete
Sen behâimsiñ haqîkat-1 kâmil insân mısıñ

XCI

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Güzelsin dil-rübâsıñ nâzenînim lîk ğaddârsıñ
İdersiñ ‘âşıkâ cevri ü cefâ ağıyâra dil-dârsıñ
- 2 Seniñ şem‘-i vişâliñde nice pervâne yanmışdır
Civâr-1 şevkiñe her kez varılmaz âfet-i nârsıñ
- 3 Hele dâm-1 nigâhıñ biñ kadar üftâde şayd itmiş
Esîr-i zülfüñ olmuş her biri şayyâd-1 muḥtârsıñ
- 4 Görenler nâz u istignâ ki cümle terk-i cân eyler
‘Acâyib âdem öldürmekde muḥlağ seyf-i Cabbârsıñ
- 5 Eger ebrûñu görse bu cihânda ṭab‘-1 müstağnî
Muhakkağ râm ider çeşm-i siyâhıñ vech-i gül-zârsıñ
- 6 Bulunmaz mişliñ ‘âlemde seniñ ey ṭal‘at-1 zîbâ
Melâḥat mülketinde² Ḥüsrev ü Dârâ-yı³ ḥünkârsıñ
- 7 Nümâyişden nazâr kaṭ‘ itdi Feyzî dehr-i fânîde
Bilirsıñ ḥâlini sen maḥrem-i esrâr-1 hoş-yârsıñ

¹ A‘da “nûr u cemâliñ”.

XCI. A‘da 19^a, B‘de 31^b.

² A‘da “mesleginde”.

³ A‘da “Ḥüsrev-i Dârâ-yı”.

XCII

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Cânımı yakdı bugün âteş-i hicrâna felek
Künbed-i çarh-ı nuqûşuñda senin yâna felek
- 2 Dâimâ öyle cefâ itme vefâdan geçdim
İltifât eyle hemân zümre-i nâdâna felek
- 3 Geçer elbette zimâm¹ destime birgün ğaddâr
Ol vâkit bir kıl ile çekerim erkâna felek
- 4 Bilirim sende terahhümdan eser olmadığın
Renc ü âvârlık² idersiñ tab'-ı 'irfâna felek
- 5 Merd-i 'irfân-ı Hudâdır 'aşkla Feyzî el-ħak³
Ol sebep eylemezem minnet-i devrâna felek

XCIII

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Nâr-ı hicriñle şanem sînemi sûzân itdiñ
Gülşen-i dehri ser-â-pâ baña zindân itdiñ
- 2 Tîr-i müjgânıñ atup cânımı aldın âhir
Hun-feşânım yine ol gün nice biñ kan itdiñ

XCII. A'da 19^b, B'de 32^b.

¹ A'da ve B'de "zimâmıñ".

² B'de "renc-i âvârlık".

³ Vezin hatalıdır.

XCIII. A'da 19^b, B'de 32^a.

- 3 Ez-każâ hâlet-i gîsûya gözüm düş oldu
Tâb-ı hûşum giderüp maḥv u perîşân itdiñ
- 4 Eylediñ ‘âşıkını dâm-ı melâmetde esîr
Bezm-i aġyârı kudûmuñla gülistân itdiñ
- 5 Lâle-zâr eyledi bu dehri sirişk-i hûnum
Feyzî nâcârı müdâm hicr ile giryân itdiñ

XCIV

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 ‘Âşıkı zâra giriftâr ideli köhne felek
Gösterir âh u fiġândan bedeli köhne felek
- 2 Hâr u aġyârı meserretle bi-ġâm itse ne sûd
İtdi ‘uşşâkı¹ zebûn ezeli köhne felek
- 3 İlticâ kıldı nice ‘âşık-ı şûrîde saña
Geçmedi bunca dilek n’işlemeli köhne felek
- 4 Raḥmeti seng-i melâmet zîrine koymuş zâlim
Anı taḥlîşa ‘aceb n’eylemeli köhne felek
- 5 Saña minnet mi ider vaşl için ‘âlemde göñül
Feyzî her demde bilir lem-yezeli köhne felek

XCIV. A’da 20^a, B’de 32^b.

¹ A’da “*itdi çok ‘uşşâkı*”.

XCV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gönlümü taḥzîb idüp berbâd iden yâr sen misîñ
Kûh-ı ḥasretde beni Ferhâd iden yâr sen misîñ
- 2 Şaldırup bülbül gibi bâşım belâ-yı ḥâresin
Nâleyi bu ṭab'ıma mu'tâd iden yâr sen misîñ
- 3 'Âşık-ı firḳatde maḥzûn eylediñ ḳahr-ı keşîr
Bed-raḳîbânıñ derûnun şâd iden yâr sen misîñ
- 4 Hangi dil-cû bu cefâyı eyledi 'uşşâḳına
Yoksa 'âlemde cefâ icâd iden yâr sen misîñ
- 5 Derd-i efzûnum baña kâfi iken ey Feyzi'yâ
Dem be dem bu derdime imdâd iden yâr sen misîñ

XCVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Eyledi ser-mest beni sahbâ-yı hicrânıñ seniñ
Derd-i pür-gamda bıraḳdı yok mu îmânıñ seniñ
- 2 'Andelbîñdir dil-i dîvânemi bilmez misîñ
Ḥâra maḥsusdur niçin ol bâḡ u gül-şânıñ¹ seniñ
- 3 Çeşm-i mestiñ dün ü gün biñ cânı birden aḥz ider
Hiç teraḥḥum eylemez mi anlara cânıñ seniñ
- 4 Virme ḡamzeñ tîḡine 'âlemde meydân mâh-rû
İtmez inşâf ḥaşılı sîb-i zenaḥdânıñ² seniñ

XCV. A'da 20^b (der-kenâr), B'de 33^a.

XCVI. A'da 20^b, B'de 33^b.

¹ A'da "bâḡ-ı gül-şânıñ".

² A'da "zîb ü zenaḥdânıñ", B'de "sîb ü zenaḥdânıñ".

- 5 Ateş-i hasretde yakdın Feyzî-i biçâreyi
Çok müessirdir hakikat nâr-ı sûzânıñ seniñ

XCVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Mehlikâ Tübâ-yı kudret serv-i reftârıñ seniñ
Şems-i vahdetdir hakikat nûr-ı ruhsârıñ seniñ
- 2 Nokta-ı esrâr-ı hikmet dâne-i hindûlarıñ
Mağz-ı Kur'andır hadîs-i la'l-i güftârıñ seniñ
- 3 Pek a'zamdır cemâl-i hüsnüñ pervânesi¹
Siyemâ² mir'ât-ı hakdır pâk-ı dîdârıñ seniñ
- 4 Kâim olmazdı bu tarz üzre nizâm-ı mümkünât
Gelmeseydi zât-ı pâkıñ dehre âşârıñ seniñ
- 5 Bâb-ı luftundan habîbâ el-meded dûr eyleme
'Abd-ı memlûkuñdur el-hakq Feyzî nâcârıñ seniñ

XCVIII

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey dil-ber-i ra'nâ-yı cihân-bâna bedelsiñ
Zî-kadr ü 'alâ³ debdebe-i şâna bedelsiñ
- 2 Emsâliñi⁴ görmüş mü seniñ çeşm-i halâyık
Sen kevn ü mekân içre kamû câna bedelsiñ

XCVII. A'da 9^b(der-kenâr), B'de bu gazel yoktur, Nilüfer, 1304, nr. 34, s.346.

¹ Vezin hatalıdır.

² Kelimenin aslı (siyemâ) dır; vezin zaruretiyle (siyemâ) okunacaktır.

XCVIII. A'da 20^b, B'de 34^a.

³ A'da "zî-kadr-i 'alâ".

⁴ B'de "emsâllerin".

- 3 Gîsûlarının 'âşık-ı dünyâya sığışmaz
Ey mâh-ı cebîn hûrî-i gilmâna bedelsiñ
- 4 Zülfüñ gibi ger ğamzelerin cânâ tokunsa
Her şahsı yakar zübde-i cânâna bedelsiñ
- 5 Ya'ğub-ı şîfât¹ girye dahi eylese Feyzî
Çok mu görülür Yûsuf u Ken'ân'a bedelsiñ

XCIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Çeşm-i âfet merhamet kıl dehri ber-bâd eylediñ
Dehri ber-bâd eylediñ nâ-merdi âbâd eylediñ
- 2 Kıl tefekkür şânına lâıyk mıdır âfet-nigâr
Ehl-i 'aşka cevr idüp hakkında bîrâd eylediñ
- 3 Dâm-ı firğâtdede esîr itdiñ kamû üftâdeyi
Âferin olsun saña ağıyârı dil-şad eylediñ
- 4 Kûşe-i nâza çekildiñ ey Şirin ey ğonca-leb
Kûh-ı hicrânda beni encâm-ı Ferhâd eylediñ
- 5 Bezm-i mahviyyet umarken zât-ı pâkiñden seniñ
İltifâtından dili dür eyleyüp yâd eylediñ
- 6 Bunca demdir çekdigim âlâmı gördüñ tınmadıñ
İlticâ itdim ise ol derde imdâd eylediñ
- 7 İftihâr eyler idim zülfünde bend oldum deyi
Neyliyim bu Feyzî'yi andan da âzâd eylediñ

¹ A'da "Ya'ğub u şîfât".
CIX. A'da 21^a, B'de 34^a.

C

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Meded yâ Hâlık-ı kevn ü mekân¹ Şâhib Raḥîm sensiñ
Görürsüñ sırr-ı aḥvâlim Semî'un² hem 'Alîm sensiñ
- 2 'Atâ kı l bâb-ı luṭfuñdan murâdım ey Kerem-kânı
Ne hâcet gayriye minnet hemîn Cûd u Kerîm sensiñ
- 3 Dü-'âlem kudretiñ taḥtında bir zerre degil yâ Rab³
Mukaddes kibriyâ Hâlık Teâlâsıñ Azîm sensiñ
- 4 Eger çi itdigim 'işyân ile ta'zîb ideydiñ sen
Benim ḥâlim ḥarâb idi faḫaṭ zât-ı Ḥalîm sensiñ
- 5 Yine bu Feyzi'yâ âhir dü-'âlemle olur ma'dûm
Aḫad Bâkî Şamed Kâdir Ebed Ḥayy u Kâdîm⁴ sensiñ

CI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ğamda koyduñ ey perî bir kerre dil-şâd itmediñ
Mülk-i hicrâna bıraḫdıñ nâmımı yâd itmediñ
- 2 Eylediñ âhir beni zencîr-i zülfünde esîr
Bend idüp tâ ḫaşredek dil-rîşi âzad itmediñ
- 3 Sînemi müjgân-ı ebrûlar idüptür dâĝ-ı dâĝ
Ey cefâ-pîşe benim bu ḫâlime dâd itmediñ

C. A'da 21^a, B'de 35^a.

¹ A'da "Hâlık u kevn-i mekân".

² B'de "semî".

³ A'da "Dü-'âlem kudretiñ taḥtında yâ Rab degil bir zerre". Bu mısradâ vezin hatalıdır.

⁴ A'da "Ḥay-yı Kâdîm".

CI. A'da 21^a (der-kenâr), B'de 35^a.

- 4 Hicr ile maḥv u ḥarâb¹ itdiñ sarâ-yı göñlümü
Seng-dil yıķdıñ niçün ma‘mûr u âbâd² itmediñ
- 5 Feyzî-i bî-çâreye cevri itmegi ‘âdet idüp
Merḥametsiz raḥmi bu ‘âlemde mu‘tâd itmediñ

BÂBÜ’L-LÂM

CII

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Câmı virdim saña ey serv-i revân eyle kabul
Şâdıkım işte bu sözde idemem gerçi³ nukûl
- 2 Seniñ evşâf-ı cemîliñ şerhini görse ‘ârif
Haķ virir sîb-zenaḥdânına erbâb-ı ‘ukûl
- 3 Oқuyan nâz-ı kitâb⁴ levḥa-i şîveñ câna
Qaldı ‘âciz bu mu‘ammâda nice ‘ilm u fuḥûl
- 4 Ne bilir ‘işve vü nâzeñde olan zevķ-i raķîb
Bilir elbette o zevķi oқuyan ‘aşķ-ı uşûl
- 5 Ta‘n ider silk-i melâmetde bizi zâhid-i ḥar
Bilemez ḳadrimizi şîme-i ef‘âl-i buṭul
- 6 Tâlibiz şûḥa ḥaķîḳat ideriz ‘arż-ı ḥulûş
Çünki erbâb-ı recâyız buluruz yâra vuşûl
- 7 ‘Aşķ-ı muḥtâra duḥûl ideli ey Feyzî ezel
Melce’iñ Şâh-ı Nebî Ḥazret-i maḥbûb-ı Resûl

¹ A’da “maḥv-ı ḥarâb”.

² A’da “ma‘mûr-ı âbâd”.

CII. A’da 21^b, B’de 35^b.

³ B’de “hiç”.

⁴ A’da “nâz u kitâb”.

CIII

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Nedir bu ğafletiñ ey dil yeter gel ğayrı âġâh ol
Berî ol mâsivâ âlâyışinden ħubb-ı fi'llah ol
- 2 Bulup vahdetde zevk-i ma'nevîden geçme ey 'âşık
Ferâġat kıl çanâ'at mülkünüñ tahtında bir Şâh ol
- 3 Ne ħâcet güft ü ġû bu keşret içre bî-ħuzûr olmak
Hużûru'llahı taşşil it veli ol ħâli dil-ħâh ol
- 4 Eger 'ârif iseñ kat'â bırakma silk-i pîrânı
Sadâkat üzre ey dil sâlik-i aqtâr-ı ħaġ-râh ol
- 5 Budur erbâb-ı mâtemde hemîşe Feyzî'yâ 'âdet
Melâmet mesleğinde dâimâ pür âh u pür vâh ol

CIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v - -

- 1 Firġâtiñle ey perî aġvâlimiz zâr oldu gel
Şubh u şâm eşġâlimiz miġnetle hep ħâr oldu gel
- 2 Ol raġîb-i nâ-sezâyâ iltifat itdikçe sen
Zümre-i 'uşşâka bu zulmüñ tîr-i bâr oldu gel
- 3 Ĥayli demdir âteş-i hicrânına yanmaġdayım
Yok mı insâfiñ derûnum ħânesi nâr oldu gel
- 4 Ĥasılı cevriñ ħuzûrum ġoymadı ey mâh-rû
Bu geniş dünya firâġiñla baña tar oldu gel
- 5 Dâm-ı hicrânıñda çokdandır esîr itdiñ beni
Vâ'de-i hicriñ¹ bu Feyzî 'âcize dâr oldu gel

CIII. A'da 21^b, B'de 35^b.

CIV. A'da 22^a, B'de 36^a.

CV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Mürğ-veş vardıñ firâķ-ı dâma düşdüñ ey göñül
Bir gözü fettân âlem-i râma düşdüñ ey göñül
- 2 Vuşlatı arzû idersiñ hâliyâ firķatde señ
Kâbil olmaz bir ķuru evhâma düşdüñ ey göñül
- 3 Vâşıl-ı yâr olmak isterseñ ķalender hâl ile
Armağânıñ¹ yok bu fikr-i hâme düşdüñ ey göñül
- 4 Cem' it 'aklıñ rûzgârıñ cevrine olduñ maħal
Kıl tefeķķür firķat-ı eyyâma düşdüñ ey göñül
- 5 Tâb u dermânın ķamû maħv eylediñ bu Feyzî'niñ
Hâlet-i fer-câm ile encâma düşdüñ ey göñül

CVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey göñül bu ğafleti terk eyleyüp gel 'ârif ol
Zümre-i âğâhı ger 'ârif iseñ dil sâlif ol
- 2 Sâlik-i râh-ı haķıķatdır haķıķat 'ârifân
Sen de ol silke duħûl it de o sırra vâkıf ol
- 3 Hâbdan bîdâr idüp bañn-ı gözüñ baķ ħikmete
Gör ne hâlât var imiş esrâr-ı haķķı kâşif ol

¹ A'da "vâde-i hicrin".

CV. A'da 22^a, B'de 36^b.

¹ A'da "ermagâniñ".

CVI. A'da 22^b, B'de 36^b.

- 4 Nûr-ı tevḥidle derûnuñ beytini tenvîr idüp
Cevr ü sa'y it âsmânı kalbe berķ-i ḥâtıf ol
- 5 Feyzi'yâ beyhûdeye¹ leyl ü nehâr zâr eyleme
Mâtemiñ ma'tûfunu fark eyle de dil 'âtıf ol

CVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Va'de-i firķatde dil-endûh ile kıaldım zelîl
Dâm-ı hicrandan rehâyâb itmege yoķdur delîl
- 2 Yâr idüp efgânı her rûz u mesâ giryân ile
Çoķ temennî eylerim Ḥaķ'dan göñül şabr-ı cemîl²
- 3 Bir gün elbette temennâmız kabûl eyler Ḥudâ
Raḥminiñ erḥamı Ğaffâr u Settâr u Celîl
- 4 Vuşlat-ı dil-dâr ile eyler mükâfat muṭlakâ
'Âşık-ı efkendeyi her kâr u bâr itmez melîl
- 5 Nâlemizden başķa bir sermâyemiz yoķdur bizim
Âhımız taṭvîldir amma zevķimiz ğayet ḳalîl
- 6 Ehl-i mektûmuz bu esrârı nice fâş eyleriz
Ḳande görsün bu rumûzât-ı dili çeşm-i 'âlîl
- 7 Göñlümüz Cennâtına girdik bi-ḥamdi'llah³ biz
Anda içdik Feyzi'yâ bir câm toluşu sel-sebîl

¹ B'de "beyhûde gül".

CVII. A'da 22^b, B'de 37^a.

² A'da "şabr u cemîl".

³ A'da "bi-ḥamd-i li'llâh".

CVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Şimdi bulduk ey gönül kûy-ı civâr-ı yâre yol
Kalmadı şimdengeri firkatle âh u zâra yol
- 2 Hayli demdir bir tarîk-ı müstakîm ister idik
"Hamdü li'llâh"¹ 'aşkla tutduk şeh-i dil-dâra² yol
- 3 'Âkıbet geçdik riyâ râhından ey dil 'âkıbet
Bulmuşuz vaḥdetle maḫşûd u murad-kâra³ yol
- 4 İrmişiz Mansûr-veşe bizler "Enel-Hak" sırrına
Tâb'ı Şâh-ı veli elbet bulur ol dâra yol
- 5 Başka yüzden Feyzi'yâ yokdur necât u fevzimiz
'Aşk ile bulduk Cenâb-ı Aḫmed-i Muḫtâra yol

CIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Câm-ı 'aşkıfından içen buldu ḫayâtı yâ Resûl
Nûş iden elbet bulur cây-ı necâtı yâ Resûl
- 2 On sekiz biñ 'âlemiñ ihyâsına zâtıñ sebep
Senden aldı kâinât iş bu sebâtı yâ Resûl
- 3 "Raḫmeten lil-'âlemîn" siñ⁴ şâfi'-i rûz-ı cezâ
Ġamdan âzâd eyleyen sensiñ 'uşâtı yâ Resûl
- 4 Şân-ı evşâfıñ seniñ sığmaz bu kevn ü mümkünâ
Cümle şerḫ itmekde 'âciz nûr-ı zât-ı yâ Resûl

CVIII. A'da 23^a, B'de 37^b.

¹ "El-ḫamdü li'llah...", bkz., s. 76, dipnot 2.

² B'de "der-i dil-dâra".

³ A'da "maḫşûd-ı murad-kâra".

CIX. A'da 23^a(der-kenâr), B'de 37^b.

⁴ "Vemâ ersalnâke illâ raḫmeten lil-'âlemîn", bkz., s. 7, dipnot 7.

- 5 Dâmen-i peygamberiñ tutdu seniñ Feyzî kulûñ
İrdi hayy-ı sermede yokdur memâtı yâ Resûl

BÂBÜ'L-MÎM

CX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Nokta-ı esrâr-ı hikmet hem elif bâ' dır 'ilim
Bahır-ı vahdetdir şifât-ı zâat-ı 'ulyâdır 'ilim
- 2 'İlm ile kâ'imdir ancak kâinât u mümkünât¹
Şems ü meh-tâb u kevâkib² 'arş-ı 'uzmâdır 'ilim
- 3 'İlm ile irdiñ hayât-ı câvide bî-iştibâh
Hayy u bâkidir³ muhakkak kenz-i ma'nâdır 'ilim
- 4 'İlm ile bulduğ tarîk-i 'aşkı mutlak ey gönül
Câmi'-i feyzî hakîkat şânı vâlâdır 'ilim
- 5 'İlm ile vâresteyiz kayd-ı cehâletden hemîn
Feyzî'yâ eltâf-ı haq nûr-ı mücellâdır 'ilim

CX. A'da 23^b, B'de 38^a.

¹ A'da "kâinât-ı mümkünât".

² A'da "Şems-i meh-tâb-ı kevâkib".

³ A'da "hayy-i bâkidir".

CXI

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
(- v - -) (- -)

- 1 Ğam-ı endûh u firâk yâr ile pür-zâr oldum
Kalmadı dilde sürûrum hicr ile bî-zâr oldum¹
- 2 Ğamzeniñ naqş u hayâli² cânıma te’sir itdi³
Hâşılı nesl-i perîniñ zülfüne ber-dâr oldum⁴
- 3 Felegiñ qahrı naşıl hâle getirdi⁵ ey dil
Koymadı tâb u tuvân derd ile bî-mâr oldum
- 4 Qays-veş şaldı o Leylâ deşt-i cânına âhir⁶
Serseri koydu melâmet dâmına dûçar oldum
- 5 İltifat itse n’ olurdu ‘âşığa ol yâr Feyzî
Çünkü arzû-yı vişâlim teşne-i didâr oldum

CXII

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)
(- v - -) (- -)

- 1 Seni sevdimse güzel âteşiñe yak mı didim
Zülf-i zencîr-i firâkın boynuma taq mı didim
- 2 Çeşm-i mestiñ beni berbâd u harâp⁷ itdi yeter
Bir de müjgânıñ oku sînemize çaq mı didim

CXI. A’da 23^b, B’de 38^a.

¹ “hicr” kelimesi fazla, vezin hatalıdır.

² A’da “naqş-ı hayâli”, B’de “naqş u hayâli”.

³ Vezin hatalıdır.

⁴ Vezin hatalıdır.

⁵ A’da “nihayet hâle getirdi”.

⁶ Dört ve beşinci beyitlerde vezin hatalıdır.

CXII. A’da 24^a, B’de 38^b.

⁷ A’da “berbâd-ı hayâl”.

- 3 Dimedim mi saña ağıyâra nigâh eyleme hiç
Dâimâ ülfet idüp sözlerine¹ bak mı didim
- 4 Gül-i gül-zâr-ı vücûduñ dir idim bâğ-ı cenân
Ne darıldıñ² aña ben sîm-beden aķ mı didim
- 5 Mezc olup sil sirişkin hûn ile dâim Feyzî³
Gözümüz yaşı saña ıurma hemân aķ mı didim

CXIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Dem-be-dem müzdâd olur dil-zâr u nâlânım benim
'Âleme hayret-fezâdır hâli hicrânım benim
- 2 Lerze-nâk olsa 'aceb mi⁴ mülket-i eşyâ müdâm
İñledir bu kubbe-i gerdûnı efgânım benim
- 3 İçmedik câh-ı meserretten velî bir ıatre şu
Ol sebebden sönmez ey dil nâr-ı sûzânım benim
- 4 Tîğ-i hier ile hezâr sînemde zaħm açdı o şûh
Dökdü ıanım ıoymadı hiç tâb u dermânım benim
- 5 Râzıyım ey Feyzî cevri itsin hemîşe mâh-rû
Cevher-i tevħîd-i 'aşkı dînim îmânım benim

¹ Vezin hatalıdır.

² A'da "tarıldık".

³ Vezin hatalıdır.

CXIII. A'da 24^a (der-kenâr), B'de 39^a.

⁴ A'da bu kelime yoktur.

CXIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ey şabâ var söyle ol cânâna giryân olduğum
Râh-ı 'aşkında virüp bu cânı kurbân olduğum
- 2 Ğayrı terk itsin cefâyı bir de inşâf eylesin
Yetme mi firkat ile dil-dâğ-ı hicrân olduğum
- 3 Şânına lâyıq degil bunca cefâ ol âfetiñ
Kendi pek ra'na bilir bî-tâb u dermân olduğum
- 4 Raħm idüp firkatden âzâd eylesin ğayrı o şûh
Hâlet-i fer-câma irdi cism-i sûzân olduğum
- 5 İtme nisyân Feyzi'niñ aħvâlini båd-ı şabâ
Yâra bir tafsil-beyân it tâlib-i cân olduğum

CXV

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Şurâhî-yi elemden bâde-i hicrânı nûş itdim
Göñül arzu çekerdı¹ 'âkıbet nûş itdi hoş itdim
- 2 Alup ol hâme-i hicri ele dil-gûşe-i ğamda
Neler yazdım melâmet faķra senden şanki cûş itdim
- 3 Cihânı zâr ile taldurdu² âh u nâlemiz³ ey dil
O şûha itmedi te'sir yazıķ beyhûde boş itdim
- 4 Saña ğâyetle yandım ey göñül bu ye's ü mâtemde⁴
Murâdıñ itmedim hâşıl seni âlâma dûş itdim

CXIV. A'da 24^a, B'de 39^a.

CXV. A'da 24^b, B'de 39^b.

¹ B'de "şayradı".

² B'de "zâr doldurdu".

³ A'da "âh-ı nâlemiz".

⁴ A'da "ye's-i mâtemde".

- 5 Bu şeb ağıyâra gitmiş ülfete ol nazlı cânânım
Muhabbet itdigin ey Feyzî biz-zât cümle gûş itdim

CXVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Şöhret-i efsâneden geçdim cihânı istemem
Var rakîbe yâr ol ey nazlı civânı istemem
- 2 Rind-i hâl-i meşrebiz biz başka şânı istemem
Âteş-i hicrân ile çün yandı cânım istemem
- 3 Tâlibe virdiñ kamû zevk u fenâyı bî-esâs
Bir kuru gavgada kalmışdır zemânı istemem
- 4 'Âşıka her dem cefâ ağıyâra da eyleñ vefâ
Bî-vefâsıñ hâşılı rûh-ı revânım istemem
- 5 Emn ü âsâyişdeyiz dârü'l-amân içre kadîm
Fışk u fâsıkla tolu kevn ü mekânı istemem
- 6 Diğkat it bir âferîde ferdi dil¹ incitme sen
Hoş tut 'âlemde özüñ böyle zebânı istemem
- 7 'Ârif ol dil "men 'araf"² esrârına hem vâkıf ol
Feyzî'yâ bu nükteye şerh u beyânı istemem

CXVI. A'da 24^b, B'de 39^b.

¹ A'da "ferd-i âferdi dilâ".

² "Men 'arafe nefsehü fekad 'arafe Rabbehü" "Nefsini tanıyan Rabbini tanır." **Divan Şiirinde Na't**, s. 159, "İbn-i Teymiye mevzû' olduğunu, Sem'ânî merfû' olarak bulunmadığını, ancak, Yahya bin Muâz-ı Râzî'nin sözü olduğunu söylemişlerdir. Nevî, lafzî hadîs değil, fakat ma'nası sabittir, der." Aliyyü'l-Kârî tercümesi, s. 118.

CXVII

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
(- v - -) (- -)

- 1 Şanma beyhûdeye dil-i şâm u sihr ağladığım¹
Bir de handân olalım gayrı yeter ağladığım
- 2 Hiç suâl eylemedi nâlemi vaqt-i hicrân
Şordu vuşlat günü ber-vechi² kamer ağladığım
- 3 Didim ol tîr-i müjeñ sînemi berbâd itdi
Dâm-ı firkatden içindir a püser³ ağladığım
- 4 Gerçi görseydiñ o dem 'âşık-ı bî-çâreyi sen
Her gören canlar acırdı derbeder ağladığım⁴
- 5 Çıkdı âfâka haqîkat nâle vü zârım ey şûh⁵
Feyzî hep tuydı bu 'âlem serteser ağladığım

CXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Şâimim iftâra yâr 'îd-i vişâliñ beklerim
Bezm-i vaḥdetde hele câna o ḥâliñ beklerim
- 2 Dilden iḥrac eyledim zevk-i hayâl Cenneti
Tâlib-i dîdâr kim her dem cemâliñ beklerim
- 3 Reh-güzârgede hemîşe pâymâl olmaḫdayım
Ey melek-şûret seniñ sır u nihâliñ beklerim

¹ Vezin hatalıdır.

CXVII. A'da 25^a, B'de 40^a.

² B'de "ol vechî".

³ A'da "ey püser".

⁴ Vezin hatalıdır.

⁵ Vezin hatalıdır.

CXVIII. A'da 25^a, B'de 40^b.

- 4 Âteş-i hicriñ dili yakdı harâp itdi meded
Çeşme-i rahmından ol âb-ı zülâlîñ¹ beklerim
- 5 Şanma sen bu Feyzî'niñ âh itdigi beyhûdedir
Nûr-ı tal'at lebleriñden şehd-i bâlıñ beklerim

CXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Dün gice ol şive-i dil-dârı añdım ağladım
Hicr ü gamda pertev-i ruhsârı añdım ağladım
- 2 Bir vaqit hâli degil dilden hayâli dil-beriñ
Âh idüp ol servî-i refârı añdım ağladım
- 3 Ağlamaz mı 'âşık-ı efgendeler firkatde hiç
Bezmi-vuşlatda geçen esrârı añdım ağladım
- 4 Çok cefâ vü cevriñi çekdim o rû-yı enveriñ
Neyleyim lutf itdigi agyârı añdım ağladım
- 5 Dâm-ı hicrânda esîr oldum nihayet Feyzi'yâ
Yâr elinden çekdigim düşvârı añdım ağladım

CXX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Miñnetâ kaçd eyleyüp vicdânıma âh kurdu dâm
Tutdu firkatle beni encâm-ı kâr² ol itdi râm

¹ A'da "âb u zülâlîñ".

CXIX. A'da 25^a(der-kenâr), B'de 40^b.

CXX. A'da 25^b, B'de 41^a.

² A'da "encâm u kâr".

- 2 Şerbet-i vaşlıfı umardım dil-rübâ her-bâr ben¹
Âb-ı hicrân ile âhir şundu firqat tolu câm
- 3 Merhamet kıl el-meded ağlatma ğayrı mâh-rû
Eyle âzâd bu belâ-yı hicrden serv-i hırâm
- 4 Kalmadı gönlümde kat'â zevk u âşâr-ı neşât²
Çün melâmetle dil-ârâ eylerim âh-ı müdâm³
- 5 Haşredek ğamdan halâs olmaz bu Feyzî mehlikâ
Vuşlâtı şad-ı reşâdîñdan eger almazsa⁴ kâm

CXXI

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
(- v - -) (- -)

- 1 Şorma 'âlemde dilâ hicr ile âvâre benim
Tiğ-i firqatle sinem hâsılı şad-pâre benim
- 2 Bağıdılar bunca etıbbâ dil-i mecrûhumuza⁵
Bir oñulmaz yâre imiş dildeki yâre benim⁶
- 3 Ğoncaya meyl ü muhabbet⁷ var iken sende göñül
Uğrar elbette başım ğâile-i hâra benim
- 4 Böyle nâlân ile 'âlemde harâb olmaz idim
Söylese hâlimi bir ehl-i vefâ yâra benim
- 5 Nâ-ümîd oldu nihâyet künc-i elemde⁸ Feyzî
Yok imiş nâfile bu derdime bir çâre benim

¹ A'da "her-bâr u ben".

² A'da "zevk-i âşâr-ı neşât".

³ A'da "âh u müdâm".

⁴ A'da "almassa".

CXXI. A'da 25^b, B'de 41^a.

⁵ B'de "megrûha".

⁶ Vezin hatalıdır.

⁷ A'da "meyl-i muhabbet".

⁸ A'da "künc ü elemde", vezin hatalıdır.

CXXII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Dergeh-i 'aşqdan hemîşe ey göñül kâm isterim
Kesmezem andaî ümîdim vaşl-ı encâm isterim
- 2 Kılma me'yûs "Rabbenâ" maqşûdumu eyle revâ
Bâb-ı luţfuñdan muhaqqak baḥş u in'âm¹ isterim
- 3 Bir taraftan kahr-ı aġyâr bir taraftan hicr-i yâr
Çün giriftârim bu derde tâb u ârâm isterim
- 4 Gâh endûh u ġamı bir dûş-i âlâm u sitem
Gâh vaşl-ı vaḥdet-i dil-dâr-ı erḥâm isterim
- 5 Dâima firḳat düşer mi şânına ey zî'l-kerem
Sâki-i vuşlat elinden ba'zı bir câm isterim
- 6 Cânımıñ lezzâtını baḥş eyledim cânânıma
Bu recâ-yı maṭlabıñ iḥsânını tâm isterim
- 7 Nefsim ejderdir zebûn itdi bu Feyzî 'abdiñi
'Avn ü nuşret² ile ol tuġyânı ilzâm isterim

CXXIII

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

(- v - -) (- -)

- 1 İki 'âlemde benim 'aşq ile vardır şerefim
Zevkimiz dilde qadîmdir hiç olur mu esefim

CXXII. A'da 26^a, B'de 41^b.

¹ A'da "baḥş-i in'âm".

² A'da "'avn-i nuşret".

CXXIII. A'da 26^a, B'de 42^a.

- 2 Dil-i üftâde için eyleme ‘âlemde esef
Cümle ‘uşşâka dilâ bâhir-i hayr-ı halefim¹
- 3 Sînemiz karşı virüp nâvek-i müjgâna müdâm
Daḥi şad-pâre olursam da o tîre hedefim
- 4 Şanma zâhid bizi² pes-pâye melâmet ehli
Cevher-i ‘aşka şadefdir bu dilim hem necefim
- 5 İhtiyâr eylemişiz küşe-i âsûdeyi biz
Mâsivâdan hele ey Feyzî bugün ber-ṭarafim

CXXIV

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 İḳâmetgâhımı şâyet sorarsa nazlı cânânım
Deyiñ dâr-ı melâmet künc-i ğamdır³ şimdi mekânım
- 2 Firâkı nâ-tüvân itdi beni bir kerre ‘arz eyleñ
Kesildi ḳalmadı dilde ḥaḳîḳat tâb u dermânım
- 3 Uşandırdım cihânı serteser âh u melâmetle
Ulaşdı arşa her şâm u seher efgân u nâlânım⁴
- 4 Niçün rahm eylemez ol âfetim bu derd-i eفزûna
Buña râzı degil zîrâ penâhum Şâh u sultânım⁵
- 5 N’olur bir kez vişâl-i ṭâḥirinden kâm-yâb itse
Mürüvvet itmiş olmaz mı göñül ol çeşm-i mest-ânem
- 6 Bilir çâk-ı girîbân olduğum firḳatde her dâim
Esîr-i ḥüzn ü endûh u ğam u âlâm⁶ u hicrânım

¹ A’da “ḥayr u halefim”.

² A’da “bizleri”.

CXXIV. A’da 26^b, B’de 42^a.

³ A’da “künc ü ğamdır”.

⁴ A’da “efgân-ı nâlânım”.

⁵ A’da “şâh-ı sultânım”.

⁶ A’da “ḥüzn ü endûhum daḥi âlâm”.

7 Anın ‘aşkıında buldum itmem inkâr Feyzi’yâ zevki
Odur maşûd u âmâlîm muhakkağ dîn-i îmânîm

CXXV

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Sîne-yi şad-pâreyim dil dâğ-ı hicrân olmuşum
Bülbül âsâ rûz u şeb pür-zâr u giryân olmuşum
- 2 Teşne-i sûz-ı derûn¹ olmaklığım ‘ayb eyleme
Nâr-ı hasretde ser-â-pâ cism-i sûzân olmuşum
- 3 Reh-güzârında dil-ârânîñ hemîşe beklerim
Nîm-nigâhından içün ol yolda kurbân olmuşum
- 4 Bir gün elbet rahm idüp ahvâlîmi eyler suâl
Bu ümîdle lutfuna dâim nîgeh-bân olmuşum
- 5 Mağv olunca Feyzi’yâ hâk-ı derîn terk eylemem
Cânî bahş itdim ise derbend-i cânân olmuşum

BÂBÜ'N-NÜN

CXXVI

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Koymaz elden gayreti her tâlib-i âgâh olan
Şa’y ider görmez misiñ hep ‘ârif-i bi’llâh olan
- 2 Sen de sa’y it ey gözüm nûru eger ‘ârif iseñ
Eylemez tazyî-i evkât ‘âşık-ı dil-hâh olan

CXXV. A’da 26^b, B’de 42^b.

¹ A’da “sûz u derûn”.

CXXVI. A’da 27^a(der-kenâr), B’de 43^a.

- 3 Âdeme her varṭa-ı nekbet cehâletden gelir
Âlem-i husranda kalmışdır dil-i gümrâh olan
- 4 Ma'rifet taḥşîl idüp endîşeden vâreste ol
Gerçi dūr-endîş olur erbâb-ı dâniş-câh olan
- 5 'İlm ile muṭlaḳ bulur fevz ü necâtı "lâ-cerem"
Feyzî'yâ 'abd mahzadır vâşıl-ı Allâh olan

CXXII

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)
(- v - -) (- -)

- 1 İrdi fermân-ı 'adâlet dile ğam-şâhımdan
'Âlemi koydu meserretde bu ğam câhımdan
- 2 İtmesin hiç teveccüh ile iḳbâli bize¹
Hoşnûdum ser-zede-i² baht-ı siyâhımdan
- 3 Zâr u nâlânım ile ṭoldu ser-â-pâ 'âlem
İñledi ṭâs-ı felek âh-ı seher-ġâhımdan
- 4 Bilirim ḳalmaz idi zûlmet-i ekdâr-ı zaman
Âsûmân-ı emelim virse ziyâ mâhımdan
- 5 Eylemem çarḥ ile aġyâra müdârâ Feyzî
Ulaşır 'avn ü 'atâ Ḥazret-i Allâhımdan

CXXVII. A'da 27^a, B'de 43^a.

¹ A'da "İtmesin gerçi teveccüh ü iḳbâli bize". Vezin hatalıdır.

² A'da "Hoşnûdum bu ser-zede-i". Vezin hatalıdır.

CXXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gelme zâhid nezdime giryân u zârımdan şaķın
Maḥv ider sûz-ı dilim¹ âşâr-ı nârımdan şaķın
- 2 İştîğal itme beni² bozma melâmet zevķini
Uğrama gencîne-i ḥüzne kararımdan şaķın
- 3 Gezme semt-i cilve-i 'aşkımda şüfi bir daḥi
Belki sen âgâh o lök râz-ı şî'ârımdan şaķın
- 4 Añlamazsıñ şafder-i salâr-ı tîğ-i âhımı
Kıl ḥazer endûh u gam seyf-i zarârımdan şaķın
- 5 Nâr-ı maḥz olmuş vücûd-ı kâmilî bu Feyzî'niñ
Geçme bu yüzden bu nâr-ı sûz-ı bârımdan³ şaķın

CXXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Kimseler hicrân ile 'âlemde berbâd olmasın
Vâdî-i firķatde nâm-ı ḥüzn ile yâd olmasın
- 2 Ḥâlet-i 'aşka düşen elbette şeydâ ḥâl olur
Düşmeyen bu ḥâle da'vâsında Ferhâd olmasın
- 3 Zâhid-i ḥod-bîne baķ taķvâyı taķlîd itmede
Bu riyâ vü sem'ada⁴ ḳalsın da irşâd olmasın

CXXVIII. A'da 27^a, B'de 43^b.

¹ A'da "sûz u dilim".

² A'da "meni".

³ A'da "sûz u bârımdan".

CXXIX. A'da 27^b, B'de 44^a.

⁴ A'da "riyâ-yı sem'ada".

- 4 Gûşe-i mey-hânededen bizler ayâğı çekmeyiz¹
Cânımız tâ haşredek câm-ından âzâd olmasın
- 5 Neş'e-yi tevhîdimiz vardır bizim ey Feyzi'yâ²
Zevkimiz bâkî ne hâcet gönlümüz şâd olmasın

CXXX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Sa'y it ey dil vuşlat-ı dil-dâra hicrân olmadan
Yüz çevirme tekye-i 'aşkında³ kurbân olmadan
- 2 Pertev-i ruhsârına cânîfî hemîn eyle fedâ
Zerre haşyet eylemez ol nârda sûzân olmadan
- 3 Sen de yan pervâne-veş hiç dönme şabr eyle müdâm
Merd iseñ endişeyi terk eyle hicrân olmadan
- 4 Neş'e-yâb olmak harâmdır çün melâmet ehline
Mâtem itmeklik sezâdır zâr u nâlân olmadan
- 5 'Ârif-i b'illâh iseñ Feyzî ferâgat ehli ol
Gûşe-i künc-i gînâ yekdir ki sultân olmadan

CXXXI

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Uşandım şöhret-i âlâyîş-i âlâm-ı dünyâdan
Neler çekdi göñül bu miñnet-i eşkâm-ı dünyâdan

¹ A'da "çekmeziz".

² B'de bu beyit yoktur.

CXXX. A'da 27^b, B'de 44^b.

³ B'de "tekke-i 'aşkında". Bu gazelin bazı mısralarında -kanaatımca müellif tarafından- birtakım değişiklikler yapılmıştır.

CXXXI. A'da 28^a, B'de 44^b.

- 2 Tekâpû eyleme dil iltifâtı bî-esâsdır hep
Gider her hâl ü aḥvâliñde çün aḫdâm-ı dünyâdan
- 3 Şaḫın aldanma her kez virdigi meydâna beyhûde
Mürüvvet hiç irişmez hâşılı evhâm-ı dünyâdan
- 4 Cefâdan başka himmet eylemez ‘uşşâka ğaddardır
Kim almış intikâmı bilmezem hem kâm-ı dünyâdan
- 5 Denîdir bî-ḫamiyyetdir bilirsin ḫâlini Feyzî
Ferâmûş eyleme ‘ârif isen bu nâm-ı dünyâdan

CXXXII

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Göñül şimden-gerü milk-ğözü mestâne çevrilsin
Yüzün ol mâh-rû hürşîd-veş tâbâna çevrilsin
- 2 Nazar kes ‘âlem ü eşyâya kaṭ‘â iltifât itme
Ḳamû efkâr u âmâliñ şeh-i hûbâna çevrilsin
- 3 Taḫaşşî eyle sâḫîden dem-â-dem bezm-i vuşlâtıda
Surâḫîler dolansın bâde vü peymâna çevrilsin
- 4 Ferâmûş eyleyüp bu rûzgârıñ ḫahr u endûhun¹
Hemân zevḫ ü şafâmız dâimâ ḫandâna çevrilsin
- 5 Yine yaḫdı derûnuñ şem‘asın ey Feyzî cânânım
Gelüp ol şû‘leye can virmege pervâne çevrilsin

CXXXII. A’da 28^a, B’de 45^a.

¹ B’de “ḫahr-ı endûhun”.

CXXXIII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Sezâdır meclis-i rindâne bir sâkî-i yâr olsun
Boyu serv ü sîmîn sîm ü beden hem 'işve-kâr olsun
- 2 Dahi şundukça ol dil-ber pey-â-pey bâde-i rahı
Bütün 'uşşâkı sermest eylesin hep bî-ķarâr olsun
- 3 Şaķın ol bezm-i 'irfân içre zâhid olmasın cânâ
Harâbat ehli olsun da o bir varsın hımâr olsun
- 4 Hâķıķat Feyzi'yâ tab-'ı selîmiñ 'âdetindendir
Hemîşe nezd-i 'âşıkda dilâ âfet-i nigâr olsun

CXXXIV

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Kaçırmış Mâlik-i Cennet seni Firdevs-i a'lâdan
Niçün çıkdın cihâna mâh-ı peyker heşt-Me'vâdan
- 2 Ne kâmetdir 'acâyib Şâh-ı dil-cû serv-i reftârıñ
Ya aldıñ Sidreden bu hâli yâhud naķş-ı Tûbâdan
- 3 Gören nûr-ı cemâliñ şân-ı a'zam mest-i lâl oldu
Fereĝat kıldı cümle mâsivâdan geçdi dünyâdan
- 4 Seniñ 'aşkıñ dü-'âlem içre kâfi iftiħârımdır
Anıñçün geçmişim dâr-ı fenâdan zevķ-i 'uķbâdan
- 5 Ümîd-i maķsadı sensîñ habîbâ Feyzî miskîniñ
Temennîden deĝil¹ hâl-i hemîşe bâb-ı Mevlâ'dan

CXXXIII. A'da 28^a(der-kenâr), B'de 45^b.

CXXXIV. A'da 29^a, B'de 47^a.

¹ Bu kelime B'de yoktur.

CXXXV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ehl-i dil vuşlat için 'âlemde hasret çekmesin
El-meded kân-ı kerem¹ üftâde firqat çekmesin
- 2 Pertev-i ruhsârınıñ pervânesi göñlüm müdâm
Söyle zülfüñ vechiñi tâb u tarâvet çekmesin
- 3 Hâcib-i cârûb-keşif olmuş seniñ âşüfteler
Ol der-i 'ulyâ ki hiç nâ-puhte rağbet çekmesin
- 4 El-civâr-ı vaşlıña lûtf eyle ey mâhlikâ
'Âşıkıñ künc-i firâkıñda melâmet çekmesin
- 5 Feyzî her derd ü belâyı hicr ile çekmekdedir
Merhamet kıl ey perî gel bir de miñnet çekmesin

CXXXVI

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Raķib-i bed-likâya söyleyiñ cânândan el çeksin
Yeter bezm-i vişâle varmasın ol yandan el çeksin
- 2 Ki meydân gösterüp 'uşşâka itmez bir kez ihmâli
Cefâ-pîşe utansın raħm idüp bu candan el çeksin
- 3 Ayağın çekmedi ol mâh-ı peyker bezm-i ağıyardan
Bize zulm itmesin bâri meded hicrandan el çeksin
- 4 Niçün 'uşşâkı bülbül-veş düşürdü dâm-ı nâlâna
O gülde merhamet yok çünkü ol gül-şenden el çeksin
- 5 Çıkup mestâne gözler ğamze-i berrâni 'âlemde
Yazık kan dökmesin Feyzî yeter bu kandan el çeksin

CXXXV. A'da 29^b, B'de 47^b.

¹ A'da "kân u kerem".

CXXXVI. A'da 30^a, B'de 48^a.

CXXXVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bir vatan tutduk gönül biz¹ gûşe-i mey-hâneden
Biz harâbat ehliyiz vaz geçmeyiz vîrâneden
- 2 Öyle Mecnûnuz ki çok zencîri biz² itdik şikest
Şanmasın 'âlem bizi zencîr tutar dîvâneden
- 3 Mest-i bî-hoşuz melâmetdir bizim her kârımız
Derdimiz ancak velî mazlûm iki dür-dâneden
- 4 Vâlidî Haydar u hem bint-i Resûldür mâderi
Hiç tûlû' eyler mi bu nûr-ı mâ'adâ bir âneden
- 5 Hâline terk eyle ey zâhid bu gönle³ virme ta'b
Feyzi' yâ çekmez âyâğın gûşe-i gam-hâneden⁴

CXXXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Cümle miñnet hep bu firqatden degil de ya neden
Söyle bu endûh firqatden degil cânâ neden

CXXXVII. A'da 30^b, B'de 48^b, C'de 75^a. Afyonkarahisar'ında (Nûr), Afyon 1341, nr. 26, s.8.

¹Nûr'da "ezelde".

²Nûr'da "zencîrler biz", C'de "biz çok zencîri".

³A'da ve C'de "gönlüm".

⁴Bu beyitlerden sonra Nûr'da şu dizeler yer almaktadır:

*Meyle sâkîden didiñ şûfî bütûn inkar ider
Neşve-i lâhûtumuz ondan degil de yâ neden*

*Zevkden bilmez hırâm-ı dil-rübâdan añlamaz
Öyle âdem var ki maqşad kendidir bî-gâneden*

*Ehl-i aşkı hâline terk eyle ey dünya-perest
Feyzî anlar aldılar nâsûti bir kâşâneden*

CXXXVIII. A'da 30^b, B'de 48^b.

- 2 Cümle hicrânîñ belâsından çeker dil ıztırâb
Bir kez inşâf eylemezsîñ gözleri şehlâ neden
- 3 Zâr u giryânım cihanda ser-te-ser neşr eyledi
Tuymadıñ âh u enînim mehlikâ hâlâ neden
- 4 Dâm-ı hicrânîñdañ âzâd itmediñ mürğ-ı dilim
Bu tesâmuḥ bu ğaraḫ ey kâmeti Tûbâ neden
- 5 Vaşl-ı kâmıñdan beni encâm maḫrûm eyledin
Feyzî nâçâra dem-â-dem virdigiñ sevdâ neden

CXXXIX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bahremend olmaz şehim 'uşşâkı pür-zâr eyleyen
Derdini efvân idüp hicrâna hem yâr eyleyen
- 2 Ğoncasîñ lâkin ne âfetsîñ gözü mestânesin
Hubluğun ber-bâd olur 'âlemde inkâr eyleyen
- 3 Mülk-i dilde pâdişâh-ı Hüsrevânımsın benim
Kaşr-ı eyvân-ı dilim sensîñ ziyâdır eyleyen
- 4 Çeşm-i âhû ğamze-i cellâdı ki îmâ idüp
Kaḫlime fermânı zâtıñdır ki estâr eyleyen
- 5 Dil-nüvâzım Şâh-ı hûbânım yeter dâd eyle gel
Feyzî'yi âşâr-ı firḫat derde dûçâr eyleyen

CXXXIX. A'da 30^b, B'de 49^a.

CXL

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)
(- v - -) (- -)

- 1 Sen bu cevri baña her demde felek¹le hemân
Zâtı yok bende firâk-ı yâr ile tab¹ u tuvân
- 2 Nedir² Allah'ı severseñ baña bu cevri-hicr
Koyma hayretde beni söyle anı eyle beyân
- 3 Seniñ inşâfiña kaldı benim endûh u ğamım
Var mı âlemde hele bencileyin derdi yamân³
- 4 Saña hiç kimse 'aceb buldu mu reh-yâb-ı zafer
Kaldı 'âciz nice behrâm-ı cihân zâl-i zeman⁴
- 5 Pençe-i kûşişe reh-yâb olamaz merd-i dilîr
Feyzî ğaddâr-ı 'azîmdir bu felek kevn ü mekân

CXLI

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Cem' it 'aqlıñ ey gönül bu elde fırsat var iken⁵
Yâra aġyâr olma yâriñ himmeti her-bâr iken
- 2 Gel bu sırrı kimseye⁶ fâş itme ey dil 'ârif ol
Çüñ derûnuñda bu 'aşkıñ hikmeti esrâr iken
- 3 Çok mudur olsam melâmet mülkünün hünkârı ben
Çünkü dil hubb-ı Hüseyin-i Haydar-ı Kerrâr iken

CXL. A'da 31^a, B'de 49^b.

¹ A'da "firâk u yârile". Vezin hatalıdır.

² A'da "ne dersin".

³ A'da "derd ü yamân".

⁴ A'da "zâl ü zeman".

CXLI. A'da 31^a(der-kenâr), B'de 49^b.

⁶ B'de "kimse".

- 4 *Hân* dâniñ râhına bâş koymuşuz bizler velî
Geçmeyiz Şâh-î İmâmeynden göñül hüşyâr iken
- 5 Maşşeriñ hevlerinden aşla *Feyzi'yâ* hâvf eylemem
Şâfi' ü püşt¹ ü penâhım Ahmed-i Muhtâr iken

CXLII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Âşık-ı şâdık iseñ ey dil hemân hiç turma yan
Nâr-ı firkatde dem-â-dem nâgihân hiç turma yan
- 2 Dâimâ yanmaqlık arzû sendedir pervâneler
Sen de bir pervânesifi ey mürğ-ı cân hiç turma yan
- 3 Kâm-yâb itmiş yine şühüm rakîb-i vaşl ile
İtme gaflet bu teğafülden amân hiç turma yan
- 4 Âh u vâhıñ heft-i âfâkı tutar ammâ ne sûd
Hulku ta'ciz² eyleme ey dil-nihân hiç turma yan
- 5 Bir gün elbet rahm ider *Feyzî* o dil-ber hâliñe
Kıl temennî vaşlını sen bî-gümân hiç turma yan

BÂBŪ'L-VÂV

CXLIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Biz gürûh-ı nâciye dâd eyleyen "lâ taḫnaṭû"³
Mücrimiñ ḳalbini âbâd eyleyen "lâ taḫnaṭû"

¹ A'da "şâfi'-i püşt".

CXLII. A'da 31^a, B'de 50^a.

² A'da "hulku ta'ciz".

CXLIII. A'da 31^b, B'de 50^b.

³ "Lâ taḫnaṭû min raḥmetillâhi ...", bk ., s. 91, dipnot 3,. A'da bu gazel üzerinde -kanaatımca müellif tarafından- birtakım değişiklikler yapılmıştır.

- 2 "Lâ ye'id" hem de "velâ yahşâ" bizim 'ișyânımız
Pâk idüp ol cürmü âzâd eyleyen "lâ taknaû"
- 3 Nefse tâbi'iz ü hem erbâb-ı ğâfillerdeniz
Zulmet ü ğafletden irşâd eyleyen "lâ taknaû"
- 4 Yok ki bir tâ'âtımız ey dil mübâhât eyleseñ
Lutf u ihsân ile imdâd eyleyen "lâ taknaû"
- 5 **Feyzi'yâ** elde bir incidir bu nazm-ı kibriyâ
Ehl-i 'aşkı dâimâ şâd eyleyen "lâ taknaû"

CXLIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bu münâcâtım kabul it el-meded ey mâh-rû
Bağma takşîrâtına bu göñlümün ser-mestdir o
- 2 Heft-i âfâka¹ çıkardı dūd-i âh u nâleyi²
'Âlemiñ âşâyışın izlâl ider dîvâne bu
- 3 Hâlet-i hicrânıma rahm eyle ey mâh-ı cebîn
Var mı 'ișyânıma anı vahdetde söyle rû-be-rû
- 4 Firqatin dâmından âzâd olmağa bir çâre yok
Eyledim bu dehr içinde hayli demdir cüst ü cû
- 5 Cûy-bâr oldu açar göz yaşımız şâm u seher
Feyzî her dem ağlarız hicrân ile şimden-gerü

CXLIV. A'da 31^b, B'de 50^b.

¹ "heft ü âfâka".

² A'da "âh-ı nâleyi".

CXLV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Âşıkız biz 'âlem-i vahdetde "illâ"¹ dan berü²
Mestiz ey dil cür'a-i tevîdî sahbâdan berü
- 2 Yokdur 'âlemde bizim bir ferde dil hâcetimiz
Açmadık bir bâb-ı el ol bâba 'ulyâdan berü
- 3 Görmüşüz âyine-i vahdetde nûr-ı Aḥmedi
Bildim ol lezzât ḥabîb-i maẓḥar-ı hâdan berü
- 4 Ne felek şems ü kamer³ 'arş-ı berîn ḥasret çeker
"Leyle-İsrâ"⁴daki esrâr-ı 'uzmâdan berü
- 5 Gösterüp ervâha ey Feyzî o râz-ı a'zamı
Kaldı ḥayretde Mesîhâ işbu ma'nâdan berü

CXLVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Var raḳîbe iltifât it dil-rûbâ şimden-gerü⁵
Eyle ol aḡyâre biñ nâz u edâ şimden-gerü
- 2 Âteş-i cevriñ vucûd iklimini kıldı ḥarâb
Ben didim ḡayrı saña ey bî-vefâ şimden-gerü
- 3 Tîr-i müjgânîñ dilimde⁶ şerḫalar açdı benim
İstemem bu yâreye itme devâ şimden-gerü

CXLV. A'da 32^a, B'de 51^a.

¹ A'da "illâ", bk ., s. 63, dipnot 2.

² A'da bu gazel üzerinde -kanaatımca müellif tarafından- birtakım deḡişiklikler yapılmıştır.

³ A'da "şems-i kamer".

⁴ Mirac Gecesi. Bk ., s.39, dipnot 1.

CXLVI. A'da 32^b, B'de 51^b.

⁵ A'da bu gazelin ilk iki beyti üzerinde -kanaatımca müellif tarafından- birtakım deḡişiklikler yapılmıştır

⁶ A'da "sitemde".

- 4 Uğradı ceşş-i hatıñ şahrâ-yı iklîm-i dile
Çek göñül bu hayli bir derd-i fezâ şimden-gerü
- 5 Seyf-i ebrûnu alup ol ğamze-i cellâd ele
Hangi¹ can eyler taħammül meħ-likâ' şimden-gerü
- 6 Çeşm-i mestâneñ nigâh itmiş yine bu dehre ber
Şad-ħayf âhûları eyler hebâ şimden-gerü
- 7 Taht-ı nâza² çıkmış ol âfet bugün ey Feyzi'yâ
Pâyine yüzler sürer bây ü gedâ³ şimden-gerü

CXLVII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Merħamet kıl ħâlime itme cefâ sen ey perü
Dâimâ itmekdesiñ nâz u edâ sen ey perü
- 2 Ħasretiñden tâb u dermânım tebâh oldu meded
Bir de hicrânıñla gel itme ezâ sen ey perü⁴
- 3 Bilmem 'ışyânım nedir 'afv itmediñ zülf-i siyâh
Vardiñ ağıyâra müdâm kıldıñ vefâ sen ey perü
- 4 Meclis-i 'uşşâkı nâ-erbâbına tefvîz idüp
Rûz u şeb zevk eylediñ itdiñ şafâ sen ey perü
- 5 Feyzi'yi avâre koydun vâdi-i ħayretde⁵ sen
Bâşına açdıñ nice derd ü belâ sen ey perü

¹ A'da "Kağı".

² A'da "taht u nâza".

³ A'da "bây-ı gedâ".

CXLVII. A'da 32^b, B'de 51^b.

⁴ A'da "Bir de hicrânıñ ile itme ezâ sen ey perü".

⁵ A'da "vâde-i ħayretde".

CXLVIII

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Gel yakma beñi âteş-i hicrânıña yâ Hû¹
Kaşd eyleme bu 'aşık-ı sûzânıña yâ Hû
- 2 Can virdi seniñ 'aşkıña tâ bezm-i ezelde
Lûtf eyle meded dîniñe îmânıña yâ Hû
- 3 Can virdigimi gayrısı bilmezse bilirsniñ
Üftâde-dilim ben dañi cânânıña yâ Hû
- 4 Haşret odına² yandı yeter zât-ı vücûdum
Kuyseñ ne olur 'abdiñi nîrânıña yâ Hû
- 5 Luţf eyle meded cürm ile³ 'ışyânımı yâ Hû
Şâyeste kılup Feyzî' yi ihsânıña yâ Hû

CXLIX

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Ey ruhları gül kâmeti dil-cû-yı şemen-bû
Ey lebleri bir şehr-i muşaffâ-yı sühân-gû
- 2 Ta'tîr-i dimâğ eylemediñ var mı 'acâyib
Toldurdu⁴ cihân mülkünü gîsûdaki hoş-bû
- 3 Hicriñ yayını var mı çeken⁵ merd-i dilîrân
Merdâne gerek olmalı zî-kuvvet-i pâzû⁶

CXLVIII. A'da 33^a, B'de 52^a.

¹ A'da bu gazel üzerinde -kanaatımca müellif tarafından- birtakım değişiklikler yapılmıştır.

² A'da "özine".

³ A'da "cürmimi".

CXLIX. A'da 33^a, B'de 52^b.

⁴ A'da "tolardı".

⁵ A'da "çeker".

- 4 Kâşâne-i ğamda dilâ gel eyleme efgân
Bilmem ne çekersin ‘acabâ hicr ile kaygû¹
- 5 Bakma sözüne haşılı bu çarh-ı denînin
İnşâf ide gör Feyzi’yi ey gözleri âhû²

BÂBÜ'L-HÂ

CL

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Zâhidâ geç bu ‘inâd u küfre’³ ısrâr eyleme
Cevher-i ‘aşkı dü-‘âlem içre inkâr eyleme
- 2 Nefsiñi kırtar yürü İblîse tâbi‘ olmadan
At riyâ tesbîhîni beyhûde ezkâr eyleme
- 3 Olma ger ‘ârif iseñ silk-i hidâyetden beri
Gül gibi îmânîfî taḥvîl-i dînâr eyleme
- 4 İstinâdîñ ḥaḳ ola ey zâhidâ Allah kerîm
Rızık için taḳlîd ile tezvîri zinhâr eyleme
- 5 Koyma “er-rızku ‘ala’llah’⁴ tevekkel bâbını
Sevh idüp bu virdi ḥayfa miskîniñ nâr eyleme
- 6 ‘Abd-ı maḥz ol da şalât u şavm bil lezzet nedir
Yoksa böyle ‘ucb ile tâ‘âtı tekrâr eyleme
- 7 Feyzi’yâ maḳsûduña vuşlat dilerseñ rûz u şeb
‘Aşk-ı maḥbûb-ı Hudâ’dan mâ‘adâ yâr eyleme

⁶ B’de “bâzu”.

¹ A’da “Bilmem ne için böyle çeker hicrile kaygû”.

² A’da “İnşâf eyle yeter Feyzi’ye ey gözleri âhû”.

CL. A’da 33^b (der-kenâr), B’de 53^b.

³ A’da “inâd-ı küfre”.

⁴ “... Lâ taḥmil rızka’llahu yarzukuhâ...”, “...Ona da, size de rızkı Allah veriyor...”, Ankebût, 29/60, Kur‘ân-ı Hakîm, C.II., s. 715; Bir başka ayet, Nahl, 11/6, bkz., a.g.e., C. I., s. 326.

CLI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 'Aşkî inkâr eyleme ey zâhidâ "lâ raybe fih"¹
Cevher-i 'aşka buyurdu kibriyâ "lâ raybe fih"
- 2 "Küntü kenzeñ"² remzine vâkıf iseñ ey müdde'î
İtme gel erbâb-ı 'aşka iddi'â "lâ raybe fih"
- 3 Mahrem ol 'ârif iseñ sa'y it harîmi 'aşk ile³
'Ömrünü 'âlemde kıılma ber-hevâ "lâ raybe fih"
- 4 Çâk idüp dilden gider gaflet şî'ârın şûfiyâ
Perde-i 'işmetle kıl zînet-nümâ "lâ raybe fih"
- 5 'Aşka teslîm eylediñ bizler bu cânı tâ-quadîm
Dergehî kurbanıyız ey Feyzi'yâ "lâ raybe fih"

CLII

NAZİRE

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

- 1 Hangi üftâde uzatmış destini hûbânımıza⁴
Yanur elbette eli âteş-i sûzânımıza
- 2 Biz ezel zülf-i dil-âvîzine âşûfte-diliz
Cânımız virmişiz ol tal'at-ı rahşânımıza

CLI. A'da 34^a, B'de 53^b.

¹ "Lâ raybe fih", bk... s. 2, dipnot 3.

² "Küntü kenzeñ", bk... s. 46, dipnot 1.

³ B'de "Mahrem ol 'ârif iseñ harîm-i 'aşkda".

CLII. A'da 34^a, B'de 54^a.

⁴ Vezin hatalıdır.

- 3 Hı̇kmet ebrû-yı cenâne ne ta'arruz eyler
 'Aql irmez ki anıñ âyet-i bürhânımıza
- 4 Ğamze-i bahri temevvüc eylemek ister ey dil¹
 Bir heder gelmese âh hâlet-i hicrânımıza
- 5 Feyzî rif'atle Fuzûlî nazmını icmâl itdiñ²
 Yazalım fahr u mübâhât ile³ dîvânımıza

CLIII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
 v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Cefâ-cû cevriñe tâkat getirmez İbn-i Zâl olsa
 Değil nev'i beşer hatta muhâlât-ı cibâl olsa
- 2 Esîr olmuş hezârân şahraman ol dâm-ı cevriñde
 Rehâ-yâb olmak isterler velî tâb-ı mecâl olsa
- 3 Ne âfetdir bilirsîñ meh-likâ ol çeşm-i fettânıñ
 'Abeş mi ğamze-i cellâda her dem kıl u kâl olsa
- 4 Nigâh-ı Şâh-ı nâzıñ yek nazarda 'aqlı mât eyler
 'Ucb mu zümre-i erbâb-ı diller mest ü lâl⁴ olsa
- 5 Seniñ dergâh-ı 'aşkıñda olanlar sâlik-i vuşlât
 Yine efsürde-i 'âlem olur ol pâ-y-mâl olsa
- 6 Vişâliñ gül-şeninde 'andelîbim ğonca-ı şahrâ
 Nazar kılmam bu ğüne bâĝ-ı 'âlem⁵ nev-nihâl olsa
- 7 Nedir bu cilve-i esrâr-ı 'aşk ey Feyzi'yâ sende
 Bilir bu remziñi mutlak seniñ bir ehl-i hâl olsa

¹ Vezin hatalıdır.

² Vezin hatalıdır.

³ A'da "fahri mübâhât".

CLIII. A'da 34^b, B'de 54^a.

⁴ A'da "mest-i lâl".

⁵ A'da "bâĝ u 'âlem".

CLIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Gözleriñ âfet seniñ ey nâzenin zülfün siyâh
Kaşlarıñ seyf-i 'Ali her mûların tîr u tebâh
- 2 Lebleriñ şehri nice dil-teşneyi şâd eyledi
Ğabgabıñ ihsâmı hâtr-ı nâz imiş ey rû-yı mâh
- 3 Kâmetiñ biñ serviyi şermende kıldı ey şanem
Çünkü reftârıñ mişâli heşt-Tûbâ pâdişâh
- 4 Ol zenahtânıñ gören üftâde divâne olur
İftirâkıñ her dil-i şûrîdeye çekdirdi âh
- 5 İltifâtıñdır bu Feyzî'ye hayât-ı baḡş iden
Lîk kılmazsıñ bize 'âlemde bir nîm-nigâh¹

CLV

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 İhvân güzün aç şîve-i dünyâya güvenme
Bu zıll ü hayâl² mansıb u me'vâya³ güvenme
- 2 Elbetde çıkar mülk-i fenâ bir gün eliñden
Mağrûr olup ol devlet-i dârâya güvenme
- 3 Sır açma şaḡın gördüğün aḡbâba u libâbe⁴
Fâş eyler anı zât-ı fer ü mâye güvenme

CLIV. A'da 34^b, B'de 54^b.

¹ A'da "bir kez nîm-nigâh".

CLV. A'da 35^a, B'de 55^a, C'de 74^b.

² A'da "zıll-ı hayâl".

³ C'de "efnâya".

⁴ C'de bu beyit yerine şu dizeler vardır:

"Bu çarḡ-ı cefâ pîşe-i bâkî mi sanırsıñ
Bir anda gider keşret-i sermâye güvenme".

- 4 Hoş rûz-be-rûz¹ sıhhatiñe eyle teşekkür
Hoş gün geçirüp râhat-ı ferdâya güvenme
- 5 Feyzî gibi gel sen de hemân terk-i sivâ it
Sîm ü zer ile saltanat u câya² güvenme

CLVI

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Ey bâd-ı şabâ zülf-i dil-ârâya toğunma
Ol vechi kamer tâb-ı mücellâya toğunma
- 2 İncitme şaķın kâmet-i Tûbâ-yı nihâli
Nevreste dahâ³ serv-i semen sâye toğunma
- 3 Vuşlât gicesi sen de şabâ itme dehâlet
Kıl gayra hubûb "Leyletü'l-İsrâ"ya⁴ toğunma
- 4 Ebrûlarınıñ hiddetine olma muķârin
Biñ zahm açar ol gözleri şehlâya toğunma
- 5 Deprense eger kâkülü bi'llah vâhîmdir
Her bir teli bir ejder-i mârâya toğunma
- 6 Ger uğrar iseñ sîm-teniñ⁵ mülkine şâyed
Çok eyle hazer şadr-ı mu'allâya toğunma
- 7 İdrâk idemeñ şafha-i hüsñündeki remzi
Feyzî gibi ol hikmet-i Mevlâ'ya toğunma

¹ A'da "rûz u be-rûz".

² A'da "saltanat-ı câya".

CLVI. A'da 35^a, B'de 55^b.

³ B'de "Dâhâ".

⁴ Mîrac Gecesi.

⁵ A'da "sîm ü teniñ".

CLVII

KALENDERÎ

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 'Arz eyleme dil hâliñi ol 'âlî nejâda
Koymaz seni hicrân ile bu dâm-ı belâda
- 2 Enfüsde ara maqşad-ı aksâyı be-hey cân
Âfâk-ı gezüp yorma özün bâd-ı hevâda
- 3 Görmezmiñ 'aceb rind-i sebük-bâr-ı hamûşı
Hoş 'âlem ider 'uzlet ile semt-i ğınâda
- 4 Terk eylemiş ol dağdağa vü şöret ü şânı
Vardır nice biñ merd-i Hudâ köhne 'ıbâda
- 5 Âşüfteniñ endîşesini şorma nümâyân
Maflûbu anıñ¹ sâki-i meh-rû ile bâde
- 6 Raqş eylemede hikmete² baq girdiş-i 'âlem
Her göz göremez mihverini evc-i semâda
- 7 Teslîmde olan Feyzî gibi sâlim-i ğamdır³
Âsûde olur câ-yı fenâ dâr-ı beğâda

CLVIII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Meded sâkî gözüm kaldı vişâl-i câm u şahbâda⁴
Bilirsin benden özge sûz-ı dil hiç var mı dünyâda

CLVII. A'da 34^b(der-kenâr), B'de 55^b.

¹ A'da "matlûb u anıñ".

² B'de "hükümüne".

³ A'da "sâlim ü ğamdır".

CLVIII. A'da 35^b, B'de 56^a.

⁴ A'da "câm-ı şahbâda".

- 2 Derûnum yandı bi'llah âteş-i hicrâna maḥv oldu
Külüm şavruıldı âhir âhile bu evc-i a'lâda
- 3 Vişâliñ naqşı taşvîr oldu cânâ levḥa-i dilde
Gözüm yok reng-i âlâyışde kaṭ'â zîb ü kâlâda
- 4 Bize gencîne-i ğamdan virildi şimdi tâ şâne
Tavaṭṭun eyledik anda esîriz dâm-ı sevdâda
- 5 Gözü mestânesi itdi bize ol tîr-ı müjgânı¹
İlişirdi sînemde cânı koydu derd-efzâda
- 6 Halâş olmak ne mümkün nâvek-i müjgân-ı ebrûdan
Göñül olduḡça meylîñ zülf-i yâr u ḡadd-i Ṭûbâ'da²
- 7 Ne zîbâ vech-i ḡusnâ tarz ârâ şân-ı müsteḡnâ
Neler ḡalk eylemiş Feyzî Teâlâ Zât-ı Mevlânâ

CLIX

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

- 1 Ey ṭabîbâ bir meded eyle bizim yâremize³
Bir gün evvel kerem it baḡ bu ğam-ı çâremize
- 2 Eyleme başḡa cihetle bize tedbîr ṭabîb⁴
Merhem-i vaşlı getir sîne-i şad-pâremize
- 3 İltiyâm olmayan ol yâre-i hicrâna ne sûd
Tek bizi eyle fedâ gözleri ol ḡaramıza⁵

¹ A'da "tîr u müjgânı".

² A'da "zülf-i yâr-i ḡadd-i Ṭûbâ'da".

CLIX. A'da 36^a, B'de 56^b

³ A'da bu gazel üzerinde -kanaatımca müellif tarafından- birtakım deġişiklikler yapılmıştır. Vezin hatalıdır.

⁴ A'da "ṭabîbâ".

⁵ A'da "Bizleri tek eyle fedâ gözleri ḡaramıza".

- 4 Şefkat¹ itmez mi eyâ bizlere cânan Feyzî
Yok mı inşâfî ‘aceb bu dil-i ğam-hâremize²

CLX

Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fâ’ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Bûlbûl gibi dilzâr idiyor hâra düşünce
Pervâne bile yandı göfûl nâra düşünce
- 2 Âşüftelerin zârını ta’yib mi idersin
‘Âşık ne yapar cevri-i sitemkâra düşünce
- 3 Her rûz u mesâ tâlib-i hoş yâr-ı cemâliz
Manşûr gibi şa’y eylemeli dâra düşünce
- 4 Var boynun egüp bâbına her demde recâ kıl
Red eylemez ol dâmen-i dil-dâra düşünce
- 5 Hicrân ile sînemde hezâr yâre açıldı
Ġam çekme yine Feyzî o biñ pâre düşünce

CLXI

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Zâhidâ şavmınla mağrûr olma kâzipsiñ yine
İ’timad itmeme muğallidsiñ ü câlipsiñ yine
- 2 İnzivâ kılsañ da ahyâliñ baña ma’lûm seniñ
Sîm ü zer cem’ itmege her demde tâlipsiñ yine
- 3 Biñ hazîneñ olsa da aşla kanâ’at eylemeñ
Ġayride bir pul da görseñ aña râğipsiñ yine

¹ A’da “merhamef”.

² A’da “ġam-hâresine”.

CLX. A’da 36^a, B’de 56^b.

CLXI. A’da 36^b(der-kenâr), B’de 57^b.

- 4 Aç gözüñ mühlid seniñ şavm u şalâtıñdan¹ ne sûd
Haqqı bilmezsiñ der-i mañlûkda hâcipsiñ yine
- 5 ‘Aşk ile fahr eylerim ey dil dü-‘âlem içre ben²
Feyzi’yâ elbette ol kavm üzre gâlipsiñ yine

CLXII

Mef’ûlü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fa’ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Ey dil özüñü ârif isen zâra düşürme
Ol gonca teri şakla o bed-hâra düşürme
- 2 Câniñ gibi hıfz eyle amân mâh-ı cebîni
Nev-resteyi her kavm-i sitem-kâra³ düşürme
- 3 Tıfl olduğunu bilme misîñ Şâh-ı edânıñ
Pek tâze dehâ pençe-i âgyâra düşürme
- 4 Gül-zâr-ı cebîninde henüz lâle açılmış
Ol lâi ruhu gözle çemen- zâra düşürme
- 5 Pervâne misîñ Feyzî ‘aceb şem’i vişâle
Vuşlât günü bu câni şakın nâra düşürme

CLXIII

Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlâtün Fe’îlün
(Fâ’îlâtün) (Fa’lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

- 1 Arzu çektikçe gönül âfet-i devrânesine
İltifât eylemez ol ‘âşık-ı dîvânesine

¹ A’da “şavm-ı şalâtıñdan”.

² A’da “men”.

CLXII. A’da 36^b, B’de 58^a.

³ A’da “kam ü sitem-kâra”.

CLXIII. A’da 37^a, B’de 58^b.

- 2 Varır ağıyâr ile her şâm u seher ülfet ider
Yek nazar itse yeter şîme-i pervânesine
- 3 Cânımı yakdı firâkıñ âteşi ey yâr ma'lûm¹
Gel toğunma kerem it hâne-i vîrânesine
- 4 Meh-veşim² eylediğñ zulmü bilirsñ muṭlak
Ne uyarısñ felegiñ cevrinin efsânesine
- 5 Feyzi'ye nisbet için ülfet idersin har ile³
İtme îm'ân-ı nazar bu dil-i bî-gânesine

CLXIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Hâsret-i dil-dâr ile kaldık gönül ğam-hânedede
Tutduk âhir bir vaṭan hicrân ile vîrânedede
- 2 Biz de yandık bu firâkıñ nârına encâm-ı kâr⁴
Kalmışız her rûz u şeb dil âteş-i sûzânedede
- 3 Geçmişiz âlâyiş-i çarh-ı fenâdan 'âkıbet
Bekleriz şimdi velî hâk-i der-i cânânedede
- 4 Kûşe-i hâtırda yârdan mâ'adâ renk kalmadı
Nağş-ı taşvîr⁵ oldu dil-ber bu dil-i dîvânedede
- 5 Feyzi'yâ erbâb-ı rindiz hem melâmet ehliyiz
Çekmeyiz peymânedden el gözleriz mey-hânedede

¹ Vezin hatalıdır.

² A'da "mâh-ı celîyânım".

³ A'da "Feyzi'ye nisbet için mi har ile üflet eyledin". Bu mısradaki vezin hatalıdır.

CLXIV. A'da 37^a, B'de 58^b.

⁴ A'da "encâm u kâr".

⁵ A'da "nağş u taşvîr".

CLXV

BÂBÜ'L-YÂ¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - - v - - - v - - - v -

- 1 Görmedim devr-i felekde nükte-i râzîñ gibi
Çeşm-i mestiñ serv-i reftarîñ u hem nâzen gibi
- 2 Ğonca-ı hâliñ açılmış bâğ-ı hüsnüñde bugün
Dehre revnağ baħş ider kadd-i ser-efrâzîñ gibi
- 3 Tığ çeküp eyler hücûm ğamzeñ kamû üftâdeye
Söyle ol kân itmesin müjgân-ı şehbâzîñ gibi
- 4 Şark u ğarba irdi çün eṭvâr-ı şitîñ meh-liķâ
Serteser tutdu cihânı nâm-ı dil-sâzîñ gibi
- 5 Lezzeti 'aşkıñ ne bilsin şîme-i nâ-puhtegân
Cân u baş terk eylemez bu Feyzî dem-sâzîñ gibi

CLXVI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Kimse bilmez ehl-i 'aşkıñ şîme-i ahvâlini
Ârif-i bi'llah olan idrâk ider her hâlini
- 2 Zâhid-i bed mâye fark eyler mi yâ bu nükteyi
'Ucba haşr itmiş o nâķış mecma'ı ef'âlini
- 3 Cevher-i pâk-ı mücellâdır haķikat zât-ı 'aşķ
Haķ bilir bu cevherîñ çün kıymet-i icmâlini
- 4 Şân-ı nazmın bilmeyen nâ-sûde-i şûret şanır
Her müfessir afilemez ma'nayı rûḥ-ı dâlini

CLXV. A'da 37^b, B'de 59^a.

¹ A'da ve B'de "HARFÜ'L-YÂ".

CLXVI. A'da 37^b (der-kenâr), B'de 59^b.

- 5 Feyzi'yâ kâfi bu remzin fark iden 'âriflere
Bildiler erbâb-ı 'aşkıñ ma'nevî ikbâlini

CLXVII

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Erbâb-ı diliñ her biri bir yâna çekildi
Pervâne gibi şu'le-i cânâna çekildi
- 2 Bülbül niçün efgâna düşer rûz u mesâda
Güller hâr ile semt-i gülîstâna çekildi
- 3 Yandı cigerî 'âşıkıñ âh ta'n-ı raqîbden
Kan ağlayarak kûşe-i hicrâna çekildi
- 4 Da'vâyı fedâkarlık iden ehl-i ma'ârif
Meydân-ı belâgatdaki mîzâna çekildi
- 5 Ğam çekme şaşkın dâm-ı melâmetde ey 'âşık
Pek çokları Mansûr gibi urgâna çekildi
- 6 Nâsûde gezüp cehl ile beyhûde yorulduñ
'Ârif olan ol mekteb-i 'irfâna çekildi
- 7 Ya'qub u sıfat girye idüp hicr ile Feyzî
Yûsuf diyerek vâdî-i zindâna çekildi

CLXVIII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Ğahrını ğaddâr felek haqqımda ikmâl eyledi
Ğayli demdir ğam bize firqatle ikbâl eyledi
- 2 Geçdi miñnetle kamû sâ'ât-ı hoş eyyâmımız
Sûz-ı dil hasretle her bir derdi icmâl eyledi¹

CLXVII. A'da 37^b, B'de 59^b.

CLXVIII. A'da 38^a, B'de 60^a.

¹ A'da "Sûz u dil hasretle ile her derdi icmâl eyledi".

- 3 Şad-hezârân vuşlat-ı dil-dâr-ı va'd itdi baña
Halk idüp va'dinde zâlim her kez ihmâl eyledi
- 4 Hâm-d-i li'llâh cevher-i 'aşqdan ulaşdı merhamet
Yoksa¹ âşâr-ı hicr bu kaddimi dâl eyledi
- 5 Virmişiz kevnîñ dilâ âlâyışın tâliblere
Feyzî vahdet hâleti her hâli hoş hâl eyledi

CLXIX

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fa'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v v -
(- v - -) (- -)

- 1 Bezm-i 'uşşâka bu gün tâb u tarâvet yürüdü
Nâz u refâr ile ol yoşma kıyâfet yürüdü
- 2 Yürî 'azm ile ulaş râh-ı güzergâhına çık
Şân u şevketle² meded kenz-i 'adâlet yürüdü
- 3 Gülgüle şaldı sipihr içre cüyüş-ı hattı
Allah Allah yine ol Şâh-ı melâhat yürüdü
- 4 Ne temâşa hele bir kâmetine eyle nazâr
Şanki maşşer günüdür çopdu kıyâmet yürüdü
- 5 Ğamzeler kânın içre 'âşık-ı şûrîdeleriñ
Tîğ çeküp 'âleme gîsû-yı leţâfet yürüdü
- 6 Seyf-i Hâydar gibi uryân idüp ebrûlarını
Kâtl-i 'âm itmege âh şîr-i şecâ'at yürüdü
- 7 Feyzî'yâ kalmadı hiç dilde taħammülden eser
Tâkâtim gitdi kaçan bezme ol âfet yürüdü

¹ A'da "yoksa".

CLXIX. A'da 38^a(der-kenâr), B'de 60^b.

² A'da "şân-ı şevketle".

CLXX

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Günde biñ servi eger âfet nigârîñ kâmeti
Kim bakar refâtârına elbette qalmaz tâqatı
- 2 Ğamze-i cellâdına bir kez işâret eylese
Şad-hezârân cân alur her ân her bir sâ'atı
- 3 Hâlet-i ebrûsunu bilmez mi hiç üftâdeler
'Âşık öldürmek hemîşe ebruvânîñ 'âdeti
- 4 Dâne-i hâli hayâlâtımdadır her rûz u şeb
Çün harâm itdi banâ dünyâda hâb-ı râhatı¹
- 5 Pertev-i ruhsârı tutmuşdur cihânı serteser
Hangi 'âşık sevmez ey Feyzî 'aceb bu âfeti

CLXXI

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Firqatîñ dehr içre ey dil-ber bırağdı serserî
Qoydu miñnetle ğam-ı hicranda 'âciz kemterî
- 2 Beklerim tâ yevm-i mev'ûde kadar eltâfını
Hâşılı terk eylemem bu meslek-i hâk-i derî²
- 3 'Aşkıñîñ âşârıdır rûha hayâtı bahş iden
Cümle mahlûkât olurdu ma'nevî zevqden berî

¹ B'de "*hâb u râhatı*".

CLXXI. A'da 38^b, B'de 61^b.

CLXX. A'da 38^b(der-kenâr), B'de 61^a.

² A'da "*hâk u derî*".

- 4 Yek nazarda virmişim gûnu seniñ bir¹ mûyiñe
Sensiñ ol mümtâz-ı ‘âlem kâinâtıñ serveri
- 5 Sendedir mañlûb u mañşûdu² bu Feyzi ‘abdiñiñ
Kıl revâ ey onsekiz biñ ‘âlemiñ Peygamberi

CLXXII

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Dün gice dil-dâr ile vuşlatda dil hoş hâl idi
Zevkimiz ol yâr ile tâ bende-i âmâl idi
- 2 Kalmamışdı dilde aşla hicr ile âşâr-ı gam
Neş‘emiz irdi kemâle bahtımız iqbâl idi
- 3 Meclis-i âzâdemiz bulmuşdu vahdetle neşât
Çarha bî inşâf o şeb gafletle pür işgal idi
- 4 Görmedi şehr-i lebinden kâm alırken ol gice
Şâd-ı hubb u zevkimiz gayet ile ikmâl idi
- 5 İşte ol bezm-i vişâli Feyzi îmâ eylediñ
Bu halâvet kûşe-i dilde velî icmâl idi

CLXXIII

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 ‘Aceb bilmez mi şandıñ sendeki ol hâli hindûyu
Cihânda kim ki görse añlamaz sen naz-ı dilmûyu
- 2 Görenler câmi‘-i rûyun şalâta oldular kâim
İdüp mihrâb hemân dem cebhe-i pâkiñde ebrûyu

¹ A’da “yek bir”.

² A’da “mañlûb-ı mañşûdu”.

CLXXII. A’da 38^b, B’de 61^b.

CXIII. A’da 39^a, B’de 62^a.

- 3 Amân gösterme ağıyâra efendim i'tinâ eyle
Dağıtmış mest-i nâzîñ zîr fesâdın şâm-ı gîsûyu
- 4 Ne inşâfsız dü-çeşm-i âfetiñ ey servi-i kâmet
Kaçırdı 'âkıbet iklîmi çine cins-i âhûyu
- 5 Melâhatla tarâvet nâz u uşve sende hatm olmuş
Anıñçün Feyzi'yâ terk eylemezsın şâh-ı meh-rûyu

CLXXIV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Göñlüme ol cevr-i cûdan geç didim geçmem didi
Çeşm-i âfet mâh-rûdan geç didim geçmem didi
- 2 Ebruvânı cânıma kaşd itmede her kâr u bâr
Böyle kâtil mâr-ı mûdan geç didim geçmem didi
- 3 Lebleri şöhretten aşla geçmedi arzû-yı dil
Bâri zülf-i müşg-bûdan geç didim geçmem didi
- 4 Ey göñül geçmez iseñ ol nâz-ı perverden eger
Kâle alma güft ü gûdan geç didim geçmem didi
- 5 Hicr ile kan dökmede her bâr-ı çeşmim Feyzi'yâ
Dönme gel bu âb-ı rûdan¹ geç didim geçmem didi²

CLXXV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bilmediñ kâdrin geçirdin dil vişâl eyyâmını
Şimdi bulduñ nevha-ı zârîñ dem-i hengâmını

CXXIV. A'da 39^a, B'de 62^b.

¹ A'da "âb u rûdan".

² A'da bu gazelin sonuna "148 adet gazel" ibâresi not düşülmüştür.

CXXV. A'da 38^b (der-kenâr), B'de 62^b.

- 2 Böyle her şubh u mesâ giryân-ı zâr-geden ne sûd
Hiç tefekkür itmediñ mi firqatiñ encâmını
- 3 Turma dil şimden-gerü âh u enîn ile müdâm
Yâd idüp kân ağla ol zülf-i siyâhıñ nâmını
- 4 Mâh-rû bend eyledi zencîr-i¹ firqatle seni
Kîm şikest eyler ‘aceb âfet nigârın dâmını
- 5 Mest ü hâmûş olmak isterseñ eger Feyzî gibi
Sen de nûş it dil-berîñ peymâne-i pür-câm-ını

CLXXVI

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Can alır ol nâzenîniñ şive-i gîsûları
İrgalandıkca döñer bu ‘âleme hoş-bûları
- 2 Hâlet-i çeşm-i siyâhın gördüğü demden beri
Çîne nefy itdi sipihriñ şâhı hep âhûları
- 3 Gamze-i cellâdına canlar taḥammül eylemez
Günde yüzbiñ ‘âşık öldürmekdedir ebrûları
- 4 Şimdi emşâliñ bulunmaz dehr-i ‘âlemde seniñ
Hep unutmuşdur cihân hulḡu bütün dil-cûları
- 5 Şerḡ olunmaz şîme-i refâtı serv-i kâmetiñ
Feyzî’ yâ görmez misiñ ol dâne-i hindûları

¹ B’de “zencîr”.

CXXVI. A’da 39^a (der-kenâr), B’de 63^a.

MÜSTEZÂD

I

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fâ'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

1 Şûhum yine biz âteş-i hicrân ile yandık
Va'llahi uşandık

Va'd eyler idiñ vuşlatıñı gerçi inandık
Ol va'dine kandık

2 Gel ğayr-ı yeter itme cefâ nâz ile ısrâr¹
Ey servî-yi reftâr

Bî-zâr olarak âhirü'l-encâma tayandık
Mağv oluruz şandık

3 Ağyâra uyup 'âşık-ı nâlânı bıraktıñ
Hem cânını yakdıñ

Bî-çâre kalup kûşe-i hicrâna kapandık
Giryâna bî-candık²

4 Gördüm bugün ol şûh nigâh eyledi geçdi
Bu sînemi biçdi

Bu luţfa gönül şâd olarak hayli yalandık
Encâma bulandık

5 Bir cevri imiş ey Feyzî bu da nâz u idâdın
Ol kahr-ı fezâdın

Gördüñ mü dilâ şâne-i endûha tarandık
Her derde boyandık

I. A'da17^b, B'de 29^b

¹ A'da "nâz u hırîdâr".

² B'de "bâ-candık".

II

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

- 1 Koyduk ezeli bâşımızı 'îd-i vişâle
Ol nûr-ı cemâle

Kurbân oluruz vech-i kamer tâb-ı kemâle
İRmez ki zevâle

- 2 Zülf-i siyehî aldı bizim 'aqlımız aqdem
Yok bizde o bir dem

Âşüfteleriz hâşılı ol ruhları âle
Hem lebleri bâle

- 3 Ebrûlarınıî hâleti mestâne gözünde
Çok tatlı sözünde

Mecnûn gibi âh gamzeleri koydu bu hâle
Sevdâ-yı hayâle

- 4 Bu cân ile itdi ta'ahhüd şive-i nâzı¹
Dil-i mahrem râzı

Kim bakdı gönül servet ü sâmân-ı² menâle
Evlâd u 'ıyâle³

- 5 Pertev şalalı Feyzî bu dehr içre ol âfet
Ruhsâr-ı melâhet

Neşr eyledi tâ Çîn-i Tatar hân-ı maḥâle
Her şehri-i ma'âle

II. A'da 36^a, B'de 56^b.

¹ Vezin hatalıdır.

² A'da "servet-i sâmân".

³ A'da "evlâd-ı 'ıyâle".

MUKATTA'ÂT

Murabba'lar

I

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Yâ Rab bu kuluñ(u) tevfiğine sen eyle refik¹
Yâ Rab mücrime sen erham u ğaffâr u şefik²
- 2 Zât-ı pâkiñle ħabîbiñden ümîdim ancak
Yoksa³ dârında yok baña bir yâr-ı şiddik⁴

II

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Defter-i a'mâlîme itdim nazâr kim simsiyâh
Ol vakit yandı cigergâhım didim eyvâh vâh⁵
- 2 Raĥmetinle tesliye kıldım bu gönlüm yâ ğanî
'Afv it işyânım amân yâ Hâlık u ferd u aĥad

I. A'da 39^b, B'de 63^b.

¹ Vezin hatalıdır.

² A'da "erham-ı ğaffâr u şefik", B'de "erham u şefik". Vezin hatalıdır.

³ A'da "yoksa".

⁴ Vezin hatalıdır.

II. A'da 39^b, B'de 63^b.

⁵ B'de "eyvâh eyvâh".

III

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Nâzenînim şad-hezâr 'uşşâkı teshîr eylemiş
Bir nigâh itmiş kamûsun kayd-ı zencîr eylemiş
- 2 Kimine luţf eyleyüp taţyîb-i hâţır eylemiş
Kimini tekdîr idüp hışm ile ta'zîr eylemiş

IV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Maĥmî-i muĥyî buyurdu zâtına nûr-ı aĥad
Şîr-i merdânım didi şânında "Allah'ş-şamed"¹
- 2 Sensin ol kenz ü sehâ eltâfına yokdur 'aded
'Abd u memlûkum saña rûz-ı cezâ² senden meded

V

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Bâb-ı Feyzinden meded dûr itme Mevlâ 'aşķına
Ĥazreti nûr-ı Ĥudâ muĥtâr-ı 'abâ 'aşķına
- 2 Feyzî miskînin mükedder kıılma zâhrâ³ 'aşķına
Ol iki dürdâne-i şân u mu'allâ 'aşķına

III. A'da 40^b, B'de 65^a.

IV. A'da 60^a, B'de bu şiir yoktur.

¹ "Allahu'ş-şamed", bkz., s. 57, dipnot 4.

² Metinde "rûz u cezâ".

V. A'da 60^a, B'de bu şiir yoktur.

³ Metinde karalama olduğu için bu kelime "zâhrâ" olarak okunmuştur.

KIT'ALAR

I

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

- 1 Lâle renk olsa yine kılmam nazar bu çarha ben
Vech-i yâr âyîne-i 'ibret-nümâmızdır yeter
- 2 Zülfüne bend eylemişdir bizleri Şîrin-sühan
Ol bize ħablü'l-metîn kayd-ı beħâmızdır yeter

II

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)
v v - - / v v - - / v v - - / v - -
(- v - -) (- -)

- 1 Tîr-i müjġânî ile sînemi taħzîb itdiñ
Pâdişâhum kerem it mülküñü gel itme ħarâb
- 2 Cânımı maħv u tebâh¹ itmegi tasvîb itdiñ
Bu ġünâh işledigiñ iş sañadır şanki savâb

I. A'da 40^a, B'de 64^a.

II. A'da 40^a, B'de 64^a.

¹ A'da "maħv-ı tebâh".

MÜFREDLER

I

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
v v -- / v v -- / v v -- / v v -

Göremez gözleri a‘mâ bizi cânâ göremez
Göremez her dem ider bir kuru da‘vâ göremez

II

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Egerçe olmasaydı âyeti “lâ taḫnaḫû”¹ ey dil
Ḳamû mücrimleriñ ḫâli yamân-ender yamândır hep

III

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Nâ-murâd olmazsa ‘âşık ber-murâd olmaz velî
Can virir efgân iderken bülbülü görmez misifî

IV

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Tiṣe-i âhımla ḫarâb iderim gûh-ı ğamı
Bir Şirîn-i sühanıñ şîme-i Ferhâd’ı benim

I. A’da 12^b, B’de 22^a.

II. A’da 39^b, B’de 63^b.

¹ “lâ taḫnaḫû ...” bk ., s. 91, dipnot 3.

III. A’da 39^b, B’de 63^b.

IV. A’da 39^b, B’de 64^a.

V

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

'Aşk ile âlûdeyim her dem murâdım 'aşkıdır
'Aşka virdim cânımı cân-ı cihânı istemem

VI

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ûlün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

Şûfiye¹ sübha-i 'ucb u riyâ hep olsun²
Biz 'âşıkız ol köhne 'abâ bizlere kâfi

VII

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - v - - - v - - - v - - -

Eger 'ârif iseñ yâ hu şakın el açma nâ-merde
Ölürseñ de aç öl merdânelikler saña 'aşk olsun

VIII

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - v - - - v - - - v - - -

Çanâ'at mülkünün hunkârı olmaç câh-ı rif 'atdir
Velâkin nefis ile pek çok cihâd ister sebât ister

V. A'da 40^a, B'de 64^a.

VI. A'da 40^a, B'de 64^a.

¹ A'da "şufî".

² Vezin hatalıdır.

VII. A'da 40^a, B'de 64^b.

VIII. A'da 40^a, B'de 64^b.

IX

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ülün
- - v / v - - v / v - - v / v - -

Zâlimdeki ol saltanatı şanma ki bâkî
Âh-ı mazlûm anı bir günde perîşân eyler¹

X

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ülün
- - v v - - v v - - v v - -

'Âşık olan elbette ider zâr u fiğânı
Hicrân ile hem kalmaz anıñ tâb u tüvânı

XI

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ülün
- - v / v - - v / v - - / v v - -

Her derd ü belâ-keşlere² dermân bulunur mu
Hasta-ı hicrâna devâ eyleme kâr itmez³

XII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Var mı 'âlemde 'aceb âlâm-ı pür-ğamdan beri
Cümle pür dertli çıkar her kim ki bî-ğam gördüğün⁴

IX. A'da 40^b, B'de 64^b.

¹ Vezin hatalıdır.

X. A'da 40^b, B'de 64^b.

XI. A'da 40^b, B'de 64^b.

² A'da "her derd-i belâ-keşlere".

³ Vezin hatalıdır.

XII. A'da 40^b, B'de 64^b.

XIII

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Dü-'âlemde ümîdim Hâzret-i Maḥbûb-ı Mevlâdan¹
Hemîşe istinâdım Feyzi'yâ ol zât-ı muḥtâra

XIV

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Muḥammeddir melâz u melce' vü hem² dîn ü îmânım
Tekâpû eylemem bir ferde aslâ ilticâ itmem

XV

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Mâsivâdan geçdi dil hüş-yâr bes âgâh bes
Kul hüva'llahu ahad³ Bâkî Şamed Allah bes

⁴ A'da "gördüğüm".

XIII. A'da 40^b, B'de 65^a.

¹ A'da "maḥbûb u Mevlâ'dan".

XIV. A'da 40^b, B'de 65^a.

² A'da "melce'im".

XV. A'da 40^b, B'de 65^a.

³ "Kul hüva'llahu ahad", bk ., s. 5, dipnot 3.

SEMÂÎ

I

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Civâr-ı kûy-i dil-ber 'âşıkânîñ beyti ma'murı¹
Bütün 'uşşâkı sermest kıldı yârîñ çeşm-i mahmûru
- 2 Fûrûzân-ı cemâli dehri tenvîr itdi ser-tâpâ
Şi'â'-ı hüsni nâ-bû eylemişdir şâm-ı deycûru
- 3 Anıñ âşâr-ı zülfü oldu şimdi 'âleme şâmil
Çeküp ber-dâr ider her-gâh hezâr Şibli vü Mansûru²
- 4 Dil-ârânîñ o serv-i kâmeti hem çeşm-i ebrûsı
Hemîşe 'âlemi hayretde koydu Çîn-i fagfûru
- 5 Kemâl-i hüsniñü tañrîre 'âciz hâmem ey Feyzî
Ser-â-pâ kılmış istî'âb cihânı pertev-i nûru

II

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Dilâ Mûsâ göreydi fahr-ı zât-ı nûr-ı semâyî
Ferâmûş eyler idi muñlağa ol "Tûr-ı Sînâ"yı³
- 2 Hicâp eylerdi her dem şems-i 'âlem fahr-ı 'âlemden
Anıñçün perde çekdi vechine suhb-ı mu'allâyı⁴

I. A'da 39^b, B'de 65^b.

¹ Şiirin başında A'da "y" vezninde, B'de "y" kafiyesinde bir semâ diye not bulunmaktadır.

² A'da "hezârân Şibl-i Mansûr".

II. A'da 37^b(der-kenâr), B'de 60^b.

³ "Vettîni ve 'z-zeytûni ve Tûri sinin", "Andolsun incire, zeytine, Sina dağına ..." Tın, 95/1,2. Kur'ân-ı Hakîm, C. III., s. 1197.

⁴ A'da "suhb u mu'allâyı".

- 3 Geçüp eflâki ‘arşa irdi ol şeb nezd-i ‘ulyâya
‘Acep hal eylediñ mi ey felek iş bu mu‘ammayı
- 4 Odur deryâ-yı rahmet şah-ı levlâk Aḥmed-i Muhtâr
Necât u fevz buldu kim ki bildi şân-ı ‘uzmâyı
- 5 Yeter ey Feyzî hâmen¹ vaşfını tahrîre ‘âcizdir²
Ne cür’et nazm ile vaşf eylemek maḥbûb-ı Mevlâyı

III

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Hâkîkat kenz-i ḥaḳdır ‘ârif-i bi’llâhdır ‘âşık
Bilirler "min ledünni"³ vâkıf u âgâhdır⁴ ‘âşık
- 2 Serâir hikmetu’llah anlarıñ kalbinde memlûdur
Sünûhât-ı Hudâ’dan cilve-yi dil-ḥâhdır ‘âşık
- 3 Gezerler hırka-ı fersûdeniñ zîrinde her dâim
Fakaḥ mülk-i ğinâda kâmurân-ı şâhdır ‘âşık
- 4 Tutanlar silk-i ‘aşkı muḥlaḳa dârında sâlimdir
Tecerrüd ‘âleminde ‘âzim-i hoş-râhdır ‘âşık
- 5 Füyûzâtı muḥaḳḳaḳ ‘aşḳda bulduḳ Feyzî ḥamd olsun
Ki bekler lutf-ı maḥzî sâlik-i dergâhdır ‘âşık

¹ A’da “*hâmem*”.

² B’de “*vaşfını ‘âcizdir tahrîre*”.

III. A’da 17^a, B’de 28^b.

³ “*ḳad belâgat min ledünni ‘uzrâ...*” “(O takdirde) tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır. (Benden ayrılmakda ma’zur sayılmışsındır.), Kehf, 18/76. Kur’ân-ı Hakîm, C. II, s. 546.

⁴ A’da “*vâkıf-ı âgâhdır*”.

IV

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Dilâ kenz-i hakîkat 'ârif-i bi'llâhdır 'âşık
Teğâfülden berîdir dâima âgâhdır 'âşık
- 2 Güzergâhı hâr¹ u hâşâkdan sâlimdir 'âşık
Tarîk-ı müstekîmde sâlik-i şehrâhdır 'âşık
- 3 Velî bu mâsiva bir yol² degildir nezd-i 'âşıkda
Hemîşe vuşlat-ı dil-dârı arz u huvâhdır 'âşık³
- 4 Baña ma'lûmdur ahvâliñ sürûr u şâdı⁴ bilmezsîñ
İşiñ her rûz u şeb firkatde âh u vâhdır 'âşık
- 5 Bırakma Feyzi'yâ kaṭ'an yediñden dâmen-i 'aşkı
Seni irşâd ider ol mürşid-i dergâhdır 'âşık

V

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Dilâ kenz-i hakîkat 'ârif-i bi'llâhdır 'âşık
Cihâniñ germ ü serdinden bütün âgâhdır 'âşık
- 2 Has u hâşâk gider 'indinde 'uşşâkıñ kavî mâ'ni
Civâr-ı yâra ṭoḡru sâlik-i şehrâhdır 'âşık
- 3 Sevâd-ı a'zam-ı 'âlem âniñ çeşminde hîçdir hîç
Hemân insan 'ayn-ı yâra cevelân-gâhdır âşık
- 4 Cefâyı zevk idinmişsin vişâl-i yâr uğrunda
İşiñ her rûz u şeb firkatde âh u vâhdır 'âşık

IV. A'da 17^b, B'de29^a.

¹ B'de "has".

² B'de "pûl".

³ A'da bu kelime yoktur.

⁴ A'da "sürûr-ı şâdı".

V. Nîlüfer, 1304, nr. 35, s. 359 . Bu gazel A'da ve B'de yoktur.

- 5 Arar Leylâ'yı Mevlâ'yı bulur gâhi o Mecnûn-veş
Şakın incitme Feyzî vâşıl-ı dergâhdır 'âşık

VI

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v̇ - - - / v - - -

- 1 Cihânı yek nazarda hâk ile yeksân ider çeşmiñ
Nice ma'mûr u âbâdı dahî vîrân ider çeşmiñ
- 2 Yazık üftâde-gânı şayd idübdür 'ankabût âsâ
'Aceb cellâd-ı 'âlemdir ki kaşd-ı cân ider çeşmiñ
- 3 Ne hâldir gânze-i hun-rîze cânâ ittifâk itmiş
Hemîşe mihribânım 'âşıkı kurbân ider çeşmiñ
- 4 Kazâ tîrin dil-ârâ 'âşıkâne itmede pertâb
Beher gün kan idüp kan üstüne bin kan ider çeşmiñ
- 5 Niçin 'uşşâka cevır eyler ki bilmem Feyzî ebrûlar
Varır ağıyâra her dem luţf ile ihsân ider çeşmiñ

VII

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Dil-i 'uşşâkı maḥzûn eylemekdir hâli dünyânıñ
Yutulmaz¹ semm-i kâtildir bilâ-reyb bâlî dünyânıñ
- 2 Eger 'ârif iseñ aldanma zinhâr naqş-ı gerdûna
Bozuktur şimdi ol âlâyişi ef 'âli dünyânıñ
- 3 Nice restim nice isfend-i yâri yıkdı keydiyle
Egilmez hâşılı gâyetle serddir dâlı dünyânıñ

VI. A'da 20^b(der-kenâr), B'de 33^{ez}.

VII. A'da 21^a (der-kenâr), B'de 34^b.

¹ A'da "yutulmaz".

- 4 Bilirsiñ gerd-i bâd gerdişi nâ-sûde vü¹ nâ-hemvâr
Ne hâcet gün gibi zâhirdir izmihlâli dünyânıñ
- 5 Beğâsız ni‘metinden geçmişiz bu dehrin ey Feyzî
Fenâ ender fenâdır bizce istikbâli dünyânıñ

VIII

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

- 1 Raķîbini nezd-i dil-berde hemîşe ķadri dūn olsun
Dilerse cânı çıkısın ister ise çeşmi hūn olsun
- 2 Hemân ol nâz-ı perver ‘âşıkâne iltifât itsin
Gören aġyâr u a‘dânıñ bükülsün ķaddi nūn olsun
- 3 Yine derdi ta‘addüd eylemiş hicranda bed şūmuñ
Anâ üç beş belâ azdır beher an içre on olsun
- 4 Fîrâķ-ı yâr ile yansın yakılsın dehr-i ‘âlemde
Ķalıp nâlân u efgânda dem-â-dem dil-i zebûn olsun
- 5 Vişâl-i yâr ile vahdetde Feyzî zevķ idüp dâim
Ķam u âlâmı² aġyârın bu yüzden ķün-füzûn olsun

VIII. A’da 28^a (der-kenâr), B’de 45^a.

¹ A’da “nâ-sûde-î”.

² A’da “ġam-ı âlâmı”.

DESTÂN-I UMÛMÎ

I¹

Hece : 6+5

1

Ümerâda luţf u ğanîde kerem
Kalmamış birâder nâm u nişânı
Her biri zulmüyle virmekde elem
Farq eyle bu yüzden âhîr zamânı

2

‘Ulemâda ‘amel taqvâ tükenmiş
Şulehâda zühd ü verâ‘ tükenmiş
Fuğarâda şabr u ğinâ tükenmiş
Bozulmuş bu nâsın fikr u iz‘ânı

3

Ahkâm-ı şer‘ile ‘âmil kalmamış
Râh-ı hakîkâdde mâil kalmamış
Rızâ-yı Hudâ‘ya nâil kalmamış
Cümlesi unutmuş râh-ı erkânı

4

Ķânûn-ı düstûrla tutmuş bu cihân
Ķâkim şer‘atı kıldılar nisyân
Gelmez hâtırına Sırât-ı Mîzân
Münkirler bekâ-yı dâr-ı nîrânı

I. C’de 72^a.

5

Ma'âza'llah nedir nizâm u intizâm
Ef'âl-i 'Îbâddır işbu iltizâm
Var iken Ḳur'ân-ı Ḥazret-i 'Allâm
Ne şâhib işlemek fi'l-i insânı

6

Çatdadır da'vâ-yı İslâm eyleyen
Çatdadır Ḥak râhı 'ilân eyleyen
Çatdadır nefsi ilzâm eyleyen
İslâh itmelidir iş bu tuğyânı

7

Çalmadı muhakkak şân-ı 'adâlet
Çoğaldı bir alay fi'l-i denâet
Elbetde olacak şofu rezâlet
Görmüşüz şad-hezâr böyle seyrânı

8

Gû be gûn fışkımız olmada müzdâd
Her yevm biñ (bir) dürlü çıkar nev icâd
Nâ-hakka şad-hezâr bulundur imdâd
Me'yûs bıragılar mazlûmiyânı

9

Ehl-i Hakk'a ma'in kalmadı ya hû
Haksız cihetine iderler gulû
İslâm-kâr mıdır lâyıķ mıdır bu
Beher gün mazlûmuñ yanmada cânı

10

Ticarette (bu) 'add olmuş irtişâ
Sürüncüme üzre bi'l-cümle da'vâ
Ne yapsın neylesin yazıķ fuķarâ
Yıkıldı çoęunuñ hep hânumânı

11

Çok belâlar görüp âgâh olmadıķ
İstikâmet üzre haķ-râh olmadıķ
Kânâ'at tahtında biz şah olmadıķ
Eritirdiķ hırşla şöhreti şânı

12

Kem-râh olup yoldan azdıķ birâder
Kâlbimiz fişķile tıldu ser-â-ser
İblîs ile her dem olduķ berâber
Şâd eyledik hâin lâ'in şeytânı

13

Haşılı kalmadı bizde diyânet
Terakkî eyledik fısk-ı sefâhat
Hisâb olmaz¹ bizde olan kabâhat
Ne işler lem-yezel şâhib ‘ısyânı

14

Ya terbiyye ider ya gazâb ider
Veyâhud mahv idüp ya türâb ider
Olur cân malını çün harâb ider
Hiç kimse soramaz fi‘l-i deyyânı

15

Kendimiz eyledik kesb-i istihkâk
Zulm eylemez hâşâ Hazret-i Mutlak
Düşün ahvâliñi nefsiñe bir bak
Ne dürlü görürsün fısk-ı Yunânı

16

Evvelâ küffârı kıldı isti‘lâ
Musallağ eyledi bizlere Mevlâ
Terbiyye içindir bizi ‘âdetâ
Mağlûp itdi Hikmet ehl-i îmânı

¹ Metinde “olunmaz”.

17

Gitdi elimizden sevâd-ı beldân
Şehîd oldu bunca erbâb-ı îmân
Tul kaldı bu kadar nâzenin nisvân
Boynun büküp yetim oldu şıbyânı

18

İş-bu mâcerâya canlar tayanmaz
Vak'a-ı kübrâdır kangı can yanmaz
Teşne-dil nûş itse bahrîde kanmaz
Çevirse ağzına yed-di 'Osmânı

19

Kerbelâ'ya teşbihe bu mâcerâ
Tafşîle muhtâcdır bu def'a cânâ
İttifâk itmedi bizim ümerâ
Hâke düşdüler şân-ı 'Osmânı

20

Bilinmez bu esrâr bir sırr-ı hikmet
Ne millet aıladı ve ne de devlet
Olursa Hudâ'dan olur bu nuşret
İnşâ'-Allah olur lutf-ı ihsânı

21

"El-mâzî lâ-yezkir" geçti o belâ
Mutlak terbiyedir bize bu hâlâ
Ağçe ziyânile çeker ki kâlâ
Kaht u galâ idüp virirdi ziyânı

22

Olmuşuz ibtilâ biz şeş-cihetden
Kâdir imiş belâ şimdi dostumdan¹
Halâşımız kâbil degil (bu) dertden
Kıplamış belâ (-y1) bâh. tım her yâni

23

Zirâ'at ümîdsiz para kılmamış
Derdimize aşıla çâre kılmamış
Yanmışız hâcet nâra kılmamış
Añladım kıpanmış semt-i imkânı

24

Ġanîler hiç olmuş fuqarâ tebâh
Açlıkla iderler rûz (u) şeb eyvâh
Hâla ıslâh olup olmadık âgâh
Ġâib itmiş iken bu ni'met-nânı

25

Bir dañi açıldı bu def'a cihâd
Nuşret ider bize o Rabbü'l-'ibâd
Zîrâ her cihetden olmuşuz berbâd
El-meded eyle yâ Rabbi fermânı

¹ Metinde “kâdir imiş bu balâ şimdi dostumdan”.

26

Tevbeler'ıŷyâna hezâr ŷad-hezâr
El-amân 'afv eyle Hâzret-i Ğaffâr
Ķahr ile bâ-Celîl Cenâb-ı Ķahhâr
Dînimiz düŷmânı la'în Yunânı

27

LuĶ idüp nuŷret it ehl-i İslâma
Merĥamet sendedir¹ bunca İŷâma
Mazĥar it bizleri luĶ u in'âma
Söndürme bu dîni nûr-ı Ķur'ânı

28

Bi-ĥakkı ĥabîbiñ Aĥmed-i Muĥtâr
Yâr-ı ĝâr-ı Resûl hem de çâr-yâr²
Bi'l-cümle ŷahâb-ı pertevi envâr
Müctehid müfessir necm-i raĥşânı

29

Ķuŷurumuz yayĶa âb-ı raĥmetle
Taĥhîr eyle luĶfu cûd-ı ni'metle
Derûnum³ bidâyet sırr-ı ĥikmetle

¹ Metinde "seninde".

² Metinde bir hece eksiktir.

³ Metinde "derûnumuz".

Turma¹ niyyet üzre kıl şecî'ânı

30

Fırşat virme yâ Rabbi dîn-i düşmâna
Maflûb idüp getir semt-i imkâna
Yâ Rabb eyle nuşret² ehl-i îmâna
Her dem zıkr iderler Zât-ı Sübhânı

31

Bu 'abd-ı aḥkarîñ münâcâtını
Ḳabul idüp şimdi vir mükafâtını³
'Aşķile söyledim ḥurûfâtını
Feyzî'nin maḥrûdur iş bu destânı

¹ Metinde "r" unutulmuş.

² Metinde "nusretin".

³ Mısrada bir hece farklıdır.

KOŞMALAR

I¹

Hece :6+5

1

Manşûr gibi göñül çekilsek dâra
Yine terk itmeziz haqqâniyeti
İtse vücûdum(u) şad-pâre pâre
Değişmem biñ câna vaḥdâniyeti

2

Aḥsen-i takvîmiz şânımız ‘âli
İnsân-ı kâmiliz biliriz ḥâli
Nokta-ı vaḥdetde gördüñ cemâli
İktisâb eylediñ nûrâniyeti

3

Şânımıza zâhid itmeli ta‘zîm
Cevher-i ‘aşk ile olmuşuz tekrîm
Müctebâdan aldık Feyzî tâ ḳadîm
Ol sebep bilmişiz ferdâniyeti

I. A'da 52^a, B'de 81^{b1}.

II

Hece:6+5

1

Tâ'âtıña mağrûr olma zâhidâ
Riyâdan 'ârî it 'ibâdâtını
Bunca ğurûr ile eyleme da'vâ
Bir pula mezâd it kemâlâtını

2

Eğer 'âkil iseñ geç bu da'vâdan
Taklîd ile hîle båd-ı hevâdan
Tathîr eyle özün 'ucb u riyâdan¹
Cennete haşr itme hayâlâtını

3

Koyma Feyzî gibi havf u recâyı
Dâimâ Hudâ'dan gözle rızâyı
Bırak riyâ ile² cây-ı süflâyı
'Aleyyine irdir maqâmâtını

II. A'da 52^a, B'de 81^b.

¹ A'da "ucb-ı riyâdan".

² A'da "riyâyile".

III

Hece:6+5

1

Sefîne-i ümîd düşdü girdâba
Çarh-1 şikest olup dâl-bendi kaldı
Çıkmadı ne dirsın râh-1 şavâba
Rüzgâr-1 hicrân(1)¹ engîne şaldı

2

Halâş-1 nâ-kâbil hız-âb-1 ğamdan
Mümkün degil çıkmak dolâb-1 ğamdan
Kurtulmadı gitdi girdâb-1 ğamdan
Varta-1 helâka daldıkça daldı

3

Feyzi'yâ tedbîre kalmadı maḥal
Zevrak-1 ümîde irişdi halel
Şaşırdı puşlayı kapudan emel
Bu def'a bu işden çok 'ibret aldı

III. A'da 52^a, B'de 82^a.

¹ A'da ve B'de "hicrân"

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*

Vak'a-ı Şehâdet-i 'Aliyyü'l-Murtażâ ve Hulk-ı Rızâ ve Şehîd-i Şâh-ı
Kerbelâ Bâ'is-i Endûh-ı Fezâ¹ Hikâye-i Dil-sûz-ı Vâveylâ

Hece:6+5

- 1 Besmeyleyle aldım destime hâme
Ĥamd-i bî-had² kân-ı kerem 'allâme
- 2 Şad-hezârân günde şalât u selâm³
Ĥabîb-i Muhtâr'â ol hayyrü'l-enâm
- 3 Âl u evlâdına⁴ da*hi beraber
Aşhâbına hem de olsun ser-â-ser*
- 4 Ey Hâlîk-ı Muṭlaḳ kâzî el-ḥacât
İklim-i 'ademde iken mümkünât
- 5 Bildirmege zâtıñ eylediñ murâd
Şun'ı kudretiñle çün kılup îcâd
- 6 Nûr-ı Muḥammedî Cenâb-ı Deyyân
Halk idüp nûrundan Ĥazret-i Sübhân
- 7 O nûrdan dü-'âlem bi'l-cümle eşyâ
Vücûd bulup â*hir hep oldu peydâ*
- 8 Kün⁵ emriyle oldu cümlesi zâhir
Semâvât u zemîn⁶ evvel ü â*hir*
- 9 Uzundur bu kışşa tafşile muhtâc
Maḳsûdumuz geri qalır⁷ gözün aç

* A'da 52^b, B'de 82^b.

¹ A'da "endûh u fezâ".

² A'da "ḥamdi bî-had".

³ A'da "şalât-ı selâm".

⁴ A'da "âl-i evlâdına".

⁵ "kûn". Bkz., s. 5, dipnot 4.

⁶ A'da "semâvât-ı zemîn".

- 10 Gelelim maqşûda idüp ihtisâr
Rûz u şeb ‘aşkile kı lup âh u zâr
- 11 Diñle bu vaq‘ayı derûn-ı dilden
Hikmet-i Hudâdır ne gelir elden
- 12 Eyleme bu babda şekk-i gümânı
Vâcibdir insana şerh u beyânı
- 13 Añla dîbâceden nuḡkumu ey yâr
Can kulağıñ vir de diñle neler var
- 14 Kerbelâ hakkında çokdur güft ü gû
İdilmiş velâkin yokdur cüst ü cû
- 15 Hılâfdır cümlesi şaḡın inanma
Bir büyük hükümdür kolaydır şanma
- 16 ‘Alidir haḡîkat Tañrı Arslanı
Hem şah-ı velâyet merd-i yegânı
- 17 İcmâlen bilirsññ şimdi bu râzı
İrişdi bir akşam şabâḡ namâzı
- 18 Kalkdı firâşından ‘izzetle o zât
Nûr-ı ziyâsıyla ḡoldu kâinât
- 19 Bâb-ı Haydarîde iki eşkiyâ
Beklerdi hafiyen anda bî- hayâ
- 20 Biri İbn-i Mülcem idi o fâsık
Biri ‘Amru ulu sefiḡ münâfiḡ
- 21 Bunlar bekler iken şâh-ı velâyet
Mescidde (teheccüd)¹ kıldı ‘âkıbet
- 22 Açdı kapısını ol kenz-i Hudâ
Çıkdı şabâḡ vakti taşraya Cânâ

⁷ A’da “girü kalır”.

¹ A’da “teveccid”, B’de “teveccüh”.

- 23 ‘Amr ile Mülcem oğlu berâber
Aşırđılar Şâha tîğ-i ser-â-ser
- 24 Mecerûh eylediler Şâh-ı İmâmı
Ol iki sefhiñ belli bed-nâmı
- 25 İbn-i Mülcem tekrâr iderdi nidâ
Kûfe sokağında¹ şöyle ser-â-pâ
- 26 Dir idi emîre itdiler yazık
Şehîd eylediler deyû münâfık
- 27 İşitdi İmâmeyn iş bu şadâyı
Âh u nâlan ile yırtup yakayı
- 28 Çıkđılar taşraya gördüler hâli
Kalmamış İmâmıñ tâb u mecâli
- 29 Hun içinde kalmış Cenâb-ı Haydar
Didiler hasretâ amân ey peder
- 30 Hangi hâin virdi saña ziyânı
Diyüp Şehzâdeler kıldı figânı
- 31 Şimdengerü olduk bizler de yetîm
Bu mâtem haşredek kalır hem kadîm
- 32 Buyurdu Hazret-i Şâhib Zülfikâr
Didi ma‘şumlarım itmeñ âh u zâr
- 33 Bu taqdîr-i Hudâ hükmi lem yezel
Yazılmış cepeme ezelden ezel
- 34 Kâtilim aramañ² Mülcem oğludur
Kân-ı ni‘metimiñ kadîm kuludur
- 35 Böyle buyurunca Dâmâd-ı Resûl
Dağıldı³ ahâli dañi kul be kul

¹ A’da “zuğağında”.

² A’da “kan-u ni‘metimiñ”.

³ A’da “Tağıldı”.

- 36 Mülcem oğlun tutup habse koydular
Nihâyet la'iniñ boynun vurdular¹
- 37 Götürdüler hânesine o şâhı
Ehl-i beytiñ çıkıdı tâ 'arşa âhı
- 38 Celb idüp huzûra şehzâdeleri
Her derd ü elemden² âzâdeleri
- 39 Mübârek femînden ol 'âlî nejâd
Gevher saçup nutka geldi o pür-dâd
- 40 Buyurdu evvelâ ey Şâh Hasanım
Ciger-pârem oğlum benim Hüseynim
- 41 Gayetle zahmınañ oldu vücûdum
Virdi murâdımı Zât-ı Ma'bûdum
- 42 Şabr idiñ böyledir fermân-ı Hudâ
Meslek-i şahâdeti maqşad-ı akşâ
- 43 Din için Allah'a hizmet eyleyiñ
Mesâkine her dem şefkat eyleyiñ
- 44 Düşkünlere dañi idiñiz himmet
Her ferd-i 'âlemde kılıñ hamiyet
- 45 Cihâd idiñ dâim Cebbâr 'aşkına
Ceddifiñiz Habîb-i Muhtâr 'aşkına
- 46 Ayrılmañ 'âlemde şağın evlâdım
Ma'neviyyen olur size imdâdım
- 47 Ferâmûş eylemeñ bu benim cânı
Rûhuma hediye idiñ Kur'ân'ı
- 48 Bunları rıfkile diyüp Murtażâ
Naşîhatı tamam eyledi icrâ

¹ A'da "boynun urdular".

² A'da "derd-i elemden".

- 49 Bir parçacık taşra çıkıñ yanmadan
Bulaşmasın size firkat kanımdan
- 50 Çıkarmağdan merâm ol iki zâtı
İrişdi Hıydarı'ñ gizli hâcâtı
- 51 Hısbü'l-emr şehzâdeler çıkıldılar
Boyunların bir tarafa yıkdılar
- 52 İmâmeyn koymadı bâb-ı civârı
İderlerdi hafî âh ile zârı
- 53 'Âlem-i ğaybîden¹ geldi bir nidâ
Ol nidâ tevhîd-i zât-ı kibriyâ
- 54 Hâtifden görünen pür ziyâ idi
İkrâr-ı 'Aliyyü'l- Murtażâ idi
- 55 Geldi ehl-i beyti nezd-i 'alâya
Şordular nidâyı hulq-ı Rızâya
- 56 Didiler girelim huzûra ey cân
Görelim ne halde o Şîr-i Yezdân²
- 57 Nihâyet huzûra cümle girdiler
Şâh-ı velâyeti başka gördüler
- 58 Bağıdılar ki 'Ali itmiş irtiğâl
Rağmet-i Hudâ'ya kılmış intikâl
- 59 Düşdü ehl-i beyte mâtem ü nâlân³
Teng oldu bu 'âlem hem çarh-ı devrân
- 60 Ğasli de tamamen olmuşdu icrâ
Şarılmış kefene şöyle muhibbâ
- 61 Melâmet sirâyet itdi her dile
Bu dehr-i âleme düşdü velvele

¹ B'de "'âlem-i ğaybdan".

² A'da bu mısra "Bâb-ı sa'âdetde heb şabi şıbyân" mısrası üzerine sonradan yazılmıştır.

³ A'da "mâtem-i nâlân".

- 62 Kûfe diyarında bir çemen-zârâ
Defn itdiler hâke giydiler kara
- 63 Bu vechle geçdi şâh-ı velâyet
Nûş itdi 'âkıbet câm-ı şahâdet
- 64 "Küllü nefsin"¹ âyetini bilirsîñ
Sende bu köprüye âhir gelirsin
- 65 Ümmet iseñ eyle şalât u selâm²
Hâbîbiñ rûhuna hemîşe müdâm³
- 66 Cemâl-i Cennâtı Hallâk-ı Kerîm
Virdi Murtaşâ'ya ol Zât-ı Rahîm
- 67 Oldur beka içre sâki-i Kevser
Oldur Şîr-i Huda Cenâb-ı Haydar
- 68 Geçdi bu 'âlemden o zât-ı hüşyâr
Bağâ 'âlemîni buldu o şeh-vâr
- 69 Ol iki ma'şûmu yetim kaldılar
Bir vakit Kûfe'de sâkin oldular
- 70 Lerze-nâk eyledi kevn ü mekânı⁴
Bir fitne bıraktı dehre merdânı
- 71 Kûfe ahâlisi Hulq-ı Rızâ'ya
Bi'at idüp cümle düşdüler pâyâ
- 72 Geçirdiler tahta şâh-ı Hasan'ı
Ol zât-ı muhterem muṭahhar teni
- 73 İcrâ-yı 'adâlet itmekde iken
Peydâ oldu yine bir 'azîm fitne

¹ "Küllü nefsin zâikatü'l-mev".. "Her can ölümü tadıcıdır". *Âli-İmrân*, 2/185, *Kurân-ı Hakîm*, C. I., s. 114. Konu ile ilgili diğer ayetler için bk .., *Ankebût*, 29/57; *Enbiyâ*, 21/35.

² A'da "şalât-ı selâm".

³ Bu beyit B'de yoktur.

⁴ A'da "kevn-i mekânı".

- 74 Bilirdi evlâd-ı Resûl-i zî-şân
Tutdu Mu'âviye da'vâyı ol an
- 75 Öz evlâdı iken ol Murtażâ'nıñ
Nûr-ı 'aynî idi hem müctebânıñ
- 76 Topladı başına biraz kıltaban
Kıtâl için çekdi ol tığ-i berrân
- 77 Kûfe diyârına gönderdi 'asker
Özünde hilâfet çün oldu muzmer
- 78 Yazdı nâmesinde Hulq-ı Rızâ'ya
Bi'at idüp düşme gel bu da'vâya
- 79 Terk it hilâfeti cânımıñ cânı
Kırdırma bir alay nev'i insânı
- 80 Sıbtın-i Resûl'ün destine nâme
Ulaşdı okuyup irdi encâme
- 81 Mübârek yedine aldı kalemî
Derc itdi evrâka her derd ü gamı¹
- 82 Bildi Mu'avîye 'inâd eylemiş
Şân-ı Murtażâ'yı kaṭ'â bilmemiş
- 83 Didi nâmesinde eyledim bi'at
Lâzım degil baña iş bu hilâfet
- 84 Kan döküp beyhûde girme günâha
Varınca ne dirsîñ huzûru'llaha
- 85 İstifa eyleyüp o nesl-i tâhir
Çekildi Mekke'ye oturdu vâfir
- 86 Şam'da Mu'âviye oldu halife
İnkıyâd itmedi bu şân-ı şerîfe
- 87 'Âkıbet fenâdan gitdi beḳâyâ
Beyhûde mil itdi bu mâsivâyâ

¹ A'da "derd-i gamı".

- 88 Mu'âviye oğlu veliahd idi
Ne kâfir bi'llah ne la'în idi
- 89 Nâmı Yezîd idi bed-nâm-ı sîret
Hezârân cânına hemîşe la'net
- 90 Düşündü bir gice ol fitne pelîd
Hem zânî eşkiyâ hem daği mülhid
- 91 İblîs gibi nefsî eyledi iğvâ
Gör nice cesâret eyledi icrâ
- 92 Bir zevce var idi H
ulk-ı Rızâ'da
Nâmı Cu'de idi dehr-i fenâda
- 93 Bir nâme gönderdi o dem bed-likâ
La'în nâmesinde yazdı pür-cefâ
- 94 Semm ile Rızâ'yı şehîd idersin
Silk-i şeytânî de¹ nice gidersin
- 95 Alırım ben seni mu'tlakâ ey cân
Rızâ'yı şehîd it hiç tırma hemân
- 96 Diyüp irsâl itdi oña² bir nâme
Ulaşdı o nâme nâm-ı bed-nâma
- 97 Kandı bu sözüne onuñ la'îne
Uydu nihâyetde o Fir'avn'e
- 98 Şad-ğayflar olsun pâk-i şeh-vâra
Kıydı o la'îne dürr-i muhtâra
- 99 Semm ile bir gice şundurdu âbı
Bî-ğayâ utanmaz yıkdı mihrâbı
- 100 Aldı nûş eyledi o zât-ı hüşyâr
Bilirdi bu sırrı vâkıf-ı esrâr

¹ A'da "şeytânımda".

² A'da "añâ".

- 101 Ne çâre bu idi emr-i Rabbâni
Maşşere bırağdı faşl-ı dıvânı
- 102 Ol'de şehîd oldu dest-i cefâda
Memnûn oldu Yezîd dâr-ı fenâda
- 103 Görürüz aĥvâlin ol dâr-ı beĥâ
Dest-i zebânîde ider vâveylâ
- 104 Vardılar ol pâk-ı zâtı cevheri
Ĥafîd-i Resûl-i ĥaĥ peygamberi
- 105 Çıĥardılar ĥasle ol ĥonce-femi
Şâĥ-ı Kerbelâ'nıñ artdı elemler
- 106 İmâm-ı Ĥüseyn'îñ eski yâresi
Tazelendi ĥopdu ciger pâresi
- 107 Ĥasl itdi eliyle şabr idüp encâm
Bilinmez bu ĥikmet iş bu ser-encâm
- 108 Ehl-i beyte böyle Zât-ı Raĥmânı
Añlaşılmaz viridi bu armaĥânı
- 109 Ĥoydular Rızâ'yı o zîr-i ĥâke
Ĥomşu eylediler Şâĥ-ı Levlâke
- 110 Cemâliyle mesrûr kıldı Zü'l-Celâl
Ĥılmân u ĥûriler¹ itdi istikbâl
- 111 Şâm'a firâr itdi o Cu'de ĥâin
Yezîd-i la'înden aldı âferin
- 112 Tıydu Mu'âviye bu mâcerâyı
Tonatdı mâtemle rû-yı dünyâyı
- 113 Ĥatl itdi Cu'de'yi buldurup hemân
Çi-fâide gitdi o rûĥ-ı zîşân
- 114 Mâ-ĥaşal İmâm-ı Ĥasan da geĥdi
'Âĥıbet şahâdet şerbetin içdi²

¹ A'da "ĥılmân ile ĥûri".

- 115 ‘Âşık iseñ eyle her dem şalâvât
Şafâ‘at eylesin nûr-ı kâinât
- 116 Gelelim şehîd-i kerb ü belâya
Melâmet hırkasın kılalım sâye
- 117 Ceddi Muhammeddir pederi ‘Alî
Mader-i Zehrâdır kendisi velî
- 118 Dâder-i Hasandır ol Hülk-ı Rızâ
Hemşîresi dañi Hazret-i Esmâ
- 119 Beñzerdi mübârek habîbi mâha
Müşâbihdi hemân Habîbu'llah'a
- 120 Bu hikmete şaşdı iş bu kâinât
Mâtem ü hüzünde¹ kaldı mahlûkât
- 121 Medine şehrinde olmuşdu kâim
Zikr iderdi Hakk'ı şubh u şâm dâim
- 122 ‘Âlem râhatda iken o ma‘şûm
Vak‘a-ı ‘uzmâsı cümleye ma‘lûm
- 123 Seyyidü’ş-şühedâ hafid-i Ahmed
Ferzend-i Murtażâ cerr-i Muhammed
- 124 Kendi ‘âleminde rahât tururken
Tevhîd-i Hudâ’ya meşgul olurken
- 125 Bir gün zuhûr itdi zâtınâ² mektûb
Getiren kimse de³ Kûfe’ye mensûb
- 126 Eşrâf-ı Kûfe'den olunmuş irsâl
Yazılmış içinde pek çok kıl u kâl
- 127 Dimişler sa‘âdet borcunuñ mâhı
Sensiñ mücrimleriñ çün penah-gâhı

² A’da”şahâdet şerbetin ‘âkıbet içdi”.

¹ A’da “mâtem-i hüzünde”.

² B’de bu kelime yoktur.

³ A’da “kimesne”.

- 128 Taht-ı hilâfete zâtından sezâ
Luţf-ı idüp bizlere sen eyle vefâ
- 129 Biz saña cân ile ideriz bi‘at
Yezid’iñ cânına şad-hezâr la‘net
- 130 Uşandırdı bizi zulmü zebânı
Gâib itdi zîrâ râh-ı erkânı
- 131 Hem zânî süfehâ hem de eşkiyâ
Hilâfete aşla degildir sezâ
- 132 Sen evlâd-ı Resûl Âl-i ‘Abâsıñ
Adâlet şâhibi kân vefâsın¹
- 133 Mürüvvet ma‘deni ey kenz-i ‘irfân
El-meded cümlemiz olduk perîşân
- 134 Oğudu nâmeyi şâh-ı Kerbelâ
Añladı meâlen bildi hüveydâ
- 135 Geldi hużûruna o demde aĥbâb
Nâmeyi gösterüp kıldı muĥâtab
- 136 Buyurdu şerefle şân-ı şerâfet
Didi Kûfe ehli eyledi² da‘vet
- 137 Dirler ki biz saña bi‘at ideriz
Her ne emr iderseñ aña gideriz
- 138 Diñledi bi‘l-cümle bunu aĥabbâ
Kıldılar imâma canların fedâ
- 139 Didiler şehzâdem gitme o yâna
İnanma bir alay şâhib yalana
- 140 Bunlarıñ sözleri bi‘l-cümle hilâf
Yezid-i Mervân’da yokdur hiç inşâf

¹ A’da “kân u vefâsın”.

²B’de “eyliyor”.

- 141 Kûfe diyârında ol İbn-i Ziyâd
Vâlidir o hâin hem dahi berbâd
- 142 Çoğaldı o yüzde kavm-i hızalânı
Bir varta gösterir çün nâgihânı
- 143 Ne hâcet zâtıña dâr-ı hilâfet
Zâtıñda aşâlet var hem şerâfet¹
- 144 Evlâd-ı Resûlsüñ ey ‘Âlî Cenâb
Ber-hidâyetde² sensîñ mâh-tâb
- 145 Teşrîfine râzı olmadı yârân
Ne bilsin esrâr-ı hikmeti ih vân
- 146 Diñledi anları Şâh-ı Kerbelâ
"Bi'l-‘ızzı ve ‘ş-şeref" buyurdu câna
- 147 Bu bir emr-i mühim yârân-ı şafâ
Gitmez isem baña dirler bî-vefâ
- 148 Dâimâ da‘vete lâzım icâbet
İcâbet itmeyen çeker nedâmet
- 149 Varırım o ceddîm Şâh-ı Levlâke
Yüzüm ravzasında sürerim hâke
- 150 İsti‘zân eylerim Zât-ı Muhtâra
Elbet tururum bunda ikrâra
- 151 Vardı ol ravza-ı pâk-ı Aḥmed’e
‘Arz itdi hâlini Zât-ı Sermede
- 152 Üç gün ile gece eyledi buña
El açup rûz u şeb kıldı ilticâ
- 153 Dir idi yâ Cerrâh ey Kerem-kânı
İstemişler beni Kûfe a‘yânı

¹ A’da “zâtıñda asâlet vardır şerâfet”.

² A’da “burc-ı hidâyetde”.

- 154 Bu babda ne emriñ olur el-meded
Ünledi bu cânım seni nûr-ı ced
- 155 Bu hâl ile hayli eyledi recâ
Leyl ü nehâr anda çok kıldı baña
- 156 Bir şabağ irişdi emr-i Peyğamber
Buyurdu ey nûr-ı ‘aynim muqaddir
- 157 Hiç turma Kûfe’ye eyle revânı
Beraberce götür hep ‘işmetânı
- 158 Aldı bu fermânı Şâh-ı Kerbelâ
Vedâ’ kıldı cümle yârân-ı şafâ
- 159 Ehl-i beyti ile düşdüler yola
Gâhi gidüp gâhi virirdi mola
- 160 Müslim ‘Uğeyli kondurdu aqdem
Bir nâme yedinde gitdi muhterem
- 161 İrişdi ‘Irâk’a o nev-reste cân
Yetişdi zahrından o kavm-i tuğyân
- 162 Meger o buq’aya ol İbn-i Ziyâd
Kondurmuş haylice cüyûş-ı fesâd
- 163 Tiğ çeküp ‘Uğeyl’e o dem yendiler¹
Zulm idüp mazlûmu şehîd itdiler
- 164 ‘Uğeyl’iñ bahşında çokdur mâcerâ
İki nûr-ı ‘aynin itdiler hebâ
- 165 Bu da’vâ maşşere kaldı nihâyet
Nûş itdi nev-civân câm-ı şahâdet
- 166 İmâmıñ ‘aşkına bu cân ibtidâ
Hudâ’nuñ râhında hem oldu fedâ
- 167 Rağmetiyle añı çün kıldı tezyîn
Mükâfat eyledi Rabbü’l-‘âlemîn

¹ B’de “yezidler”.

- 168 Gelelim İmâm-ı Şâh-ı Şehîde
Sâdât-ı evliyâ¹ Zât-ı Sa'ide
- 169 Geldi Kerbelâ'ya ol Şâh-ı 'Âlî
Cem' olmuş 'asâkir bildi meâli
- 170 Ol vakit handân eyledi nâlan
Yetişdi hikmetiñ vakti bî-gümân
- 171 İmâm-ı Hüseyin gördü 'askeri
Yanlarında mevcûd tîr u teberi
- 172 Suâl itdi imâm nedir bu şahrâ
Didiler yâ imâm deşt-i Kerbelâ
- 173 Turdu şerâfette ol'âlî kâdir
Kurdu haymesini eyledi tedbîr
- 174 Takdîr-i Hudâ'ya cân ile teslim
Olup 'askerine eyledi ta'lîm
- 175 Sürdü o hâk üzre gitmedi hayvân
O demde o esrâr oldu nümâyân
- 176 Buyurdu bu hâkdır hâk-ı pür belâ
Bizi hebâ ider işte bu şahrâ
- 177 Bir parça naşihat kıldı o sa'id
Tesellî yüzünden ol şâh-ı şehîd
- 178 Benimçün itmeyiñ zerrece efkâr
Râzî oluñ budur emri gir-digâr
- 179 Dir iken açıldı meydân-ı kıtâl
Ziyâd 'askerinden girdi bir battâl
- 180 Şehîd itdi nice tâze civânı
İrişdi o rûzuñ çün şeb-istânı

¹ A'da "sa'dât-ı evliyâ".

- 181 O Őebiñ ulaşdı yine ferdâsı
Açıldı meydanıñ rezm ü ğavğası¹
- 182 K r İbn-i Ziyâd'ıñ artdı merâkı
Bırakdı islâma nâr-ı firâkı
- 183 İmâm-ı Seyyidiñ çeş-i nesebi
Birer birer girüp itdiler ħarbi
- 184 A'dâ leřkeriniñ yokdur İmâni
Kesdiler 'âkıbet âb-ı revâni
- 185 Bir kaġre Şuyu da o ħavm-i nâ-pâk
Virmedi islâma oldular helâk
- 186 Cümle Şehid oldu 'asâkir imâm
Vâsıl olup Ħakk'a buldular ikrâm
- 187 Ħazret-i İmâmıñ cümle evlâdı
Anlar dahı gördü zulum   b -dârı²
- 188 'Aliy-yi Ařĝarla ol Zeyn 'l-'Abâ
Ķalmadı 'askeri bundan mâ'adâ
- 189 Bu iki ma'Őumun biri nâ-mizâc
Cümlesi nâ-tuvân Őusuz hemde aç
- 190 Çaĝırır ehl-i beyti bir ićim Őuya
Ķoydular imâmı büyük kayĝıya
- 191 'Aliy-yi Ařĝari aldı ħucaĝa
Ķıĝdı meydân ićre ħurdu bucaĝa
- 192 Şu ma'Őuma viriñ bir ħatrecik Şu
Sizlere 'iŐyâni var mı Őab  bu
- 193 Böyle Ő yler iken bir ok atdılar
O ma'Şum  ocuĝu Şehid itdiler

¹ A'da "rezm-i ğavğası".

² A'da "zulum-i b -dârı".

- 194 Bırakdı elinden ma‘şum pâkı
Hândânîñ tutdı âh-ı eflâkı
- 195 Bi-tekrar buyurdu Hâzret-i İmam
‘Askere hitâben serdâr-ı ‘izâm
- 196 Yok mu inşâfîñız siziñ eşkiya
Kandedir Fırât’ın âb-ı bî-hayâ
- 197 ‘Âkıbet-i veled¹ habîb-i zî-şân
Girdi meydan içre gösterdi cevân
- 198 Çağırdı ‘Ubeyde yâ İbn-i Ziyâd
Yazık imânîñı eylediñ berbâd
- 199 Bir içim şu için bunca civânı
Teşne-dil bıraktıñ nev-restegânı
- 200 Şehid olanlarıñ hakkı bekâda
Görülür muhakkağ rûz u cezâda
- 201 Ne cevâp virirsiñ Cenâb-ı Hakk’a
Suâl eyledik de Zât-ı Mutlak’a
- 202 Böyle çok naşihat eyledi İmâm
Virmedi bir içim şuyu o bed-nâm
- 203 Yürüdü Fırat’a ol şâh-ı süvâr
Evlâd-ı ‘Ali ve² Hâzret-i Muhtâr
- 204 Ulaşdı Fırat’a irdi ‘ummâna
İçüp teşneligi mahv olup kana
- 205 Düşündü Fırat’ın başında cânân
Şu için ehl-i beyt idiyor efgân
- 206 Buyurdu içmezem gayrı bu şudan
Döndü halâş oldu o bir kayğıdan

¹ B’de “ ‘âkıbet-i ferzend”.

² A’da “evlâd-ı ‘Aliyyü”.

- 207 Gördüler İmâmı o ķâm-i bed-şûm
Tir-i bârân ile kıldılar hücûm
- 208 Her yüzden itdiler çok tir-i bârân
Vücûd-ı pür pâke verdiler ziyân
- 209 Mübârek vücûdu âlûd-ı pür hûn
Mükevvinât oldu hep dâğ-ı derûn
- 210 Bu işe maḥlûkât giryân oldular
Gökde melâike ḥayrân oldular
- 211 Yetmiş maḥallinden olunca mecrûḥ
Her bir yâresinden bir çeşme meftûḥ
- 212 İndi merkebinden ferzend-i merdân
Teyemmüm eyledi tiz o dost hemân
- 213 Çevirdi yüzünü Ḥaḳ dergâhına
Münâcât iderken pâdişâhına
- 214 O¹ ķavm-i şerârîñ şerr u tuğyânı²
Şimr-i bî-dîn gelüp çekdi sinânı
- 215 Ol nesl-i muṭahhar kılardı namâz
Teâlâ'ya o dem iderdi niyâz
- 216 Yetişdi ol ibn-i lâ'in ü pelîd
Elinde bir ḥançer kâfir ü mülhid³
- 217 Dikildi bâşına ma'sum-ı pâkîñ⁴
Nûr-ı 'aynî idi Şâh-ı Levlâk'îñ
- 218 Şaldı ḥançerini gerden-i pâka
Vâşıl itdi Ḥaḳḳ'a Şâh-ı Levlâk'e
- 219 Tuydu bu aḥvâli bil-cümle 'âlem
Melâik-i kâinât hem benî âdem

¹ A'da "bak".

² A'da "şerr-i tuğyânı".

³ A'da "kâfir-i mülhid".

⁴ A'da "ma'sûm u pâkîñ".

- 220 Ezvâc-ı tâhirât¹ tutdu mâtemi
Bir zulmet bürüdü rû-yı ‘âlemi
- 221 Bozuldu cihânın hoş gülistânı
Beğâyâ ulaşdı canlarıñ cânı
- 222 Karalar bağladı ehl-i melâmet
İrtihâl idince nûr-ı sa‘âdet
- 223 Muharrem mâhının ‘aşr-ı evveli
Şehid oldu hayfâ ol İbn-i ‘Ali
- 224 Bir Cum‘a gününde vaq‘a-ı ‘uzmâ
Zuhûr itdi âhir hikmet-i Mevlâ
- 225 Melâmet ehliniñ oldu ‘âdet-i
Yezid’iñ cânına oğur la‘neti
- 226 La‘net olsun Yezid cânına dâim
‘Ubeyd ibn-i Ziyâd o şimr-i zâlim
- 227 İmâm Hüseyn’iñ şânın bilenler
Râhında can virüp bâşın koyanlar
- 228 Elbette bulurlar rızâ-yı Hakk’ı
Görürler beğâda ‘atâyı Hakk’ı
- 229 Sevenler ki penc-i ehl-i kesâyı
Şüphesiz bulurlar bahş-ı Hudâ’yı
- 230 A‘dâsına her-dem okuyan la‘net
Anın² derecâtı ki olur rif‘at
- 231 Hâşılı bu hikmet geldi zuhûra
Eger muhibbe iseñ düşme fütûra
- 232 Rûz u şeb ‘aşkile mâtem idelim
Âh idüp nâlânı her dem idelim

¹ A‘da “zevâc-ı mutahhar”.

² B‘de “anı”.

- 233 Eger ‘ârif¹ iseñ durma kan ağla
Eger² ‘âşık iseñ her zaman ağla
- 234 Hayâ eyliyelim Zât-ı Hudâ’dan
Habib-i kibriyâ hak Mustafâ’dan
- 235 Terk idelim zirâ zevk ile şadı
Yâr eyle merd iseñ âh u feryâdı
- 236 Giyelim câme-yi mâtemi³ hemân
Turmayalım giryân olalım her ân
- 237 Münâcatımızı Hak kıla kabul
Şâfi‘imiz âncak evlâd-ı Resûl
- 238 Yokdur evşâfına bu dilde tâkat
Vak‘a-ı Kerbelâ bundan ‘ibâret
- 239 Göz yâşı dökerek nâlân iderek
Yazdım bu âşârı efgân iderek
- 240 Resûlüñ ruhuna eyle şalâtı
Dârında bulursuñ fevz ü necâtı⁴
- 241 Her kim okur ise bu yâdigârı
Hayr ile yâd itsin Feyzî pür-zârı

5 Zilhicce 304

Çizmezi-zâde
Bi-Karahişâr-ı Şâhib
‘Ali Feyzî

Mühür

¹ B’de “‘âşık”.

² B’de “candan”.

³ A ve B’de “mâtem-i câmeyi”.

⁴ A’da “fevz-i necâtı”.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin XIX yüzyılda, uzun süren savaşlar, iç ve dış isyanlar, siyâsî ve sosyal sıkıntılar sebebiyle artık gerilediği; Avrupa medeniyetinin çeşitli baskılarla, özellikle Tanzimatla Osmanlı'ya kendisini kabul ettirdiği; edebî alanda da batılılaşmanın başladığı, mahallileşmenin de devam ettiği bir dönem olarak bilinmektedir.

Bu yüzyılda dîvân tarzında pek çok şâir yetişmesine rağmen, iz bırakan meşhurların çoğunun asrın ilk yarısında yaşadıkları görür. XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, fakat edebiyat tezkirelerine girememiş güçlü dîvân şâirlerimizden birisi olan Çizmece-zâde Ali Feyzî Afyonkarahisar'da doğmuştur. İlk eğitimini âlim, şâir babası Osman Raşit Efendiden ^{alan} Ali Feyzî, ilkokulu bitirdikten sonra bir süre medreseye devam etmiştir. Gençliğinde ticarete atılmış, ama aşırı cömertliği sayesinde bir süre sonra zarar ederek dükkanını kapatmak zorunda kalmıştır. Ömrünün son yıllarında Afyonkarahisar'da vakıf katibi olarak çalışmış, içkiye, eğlenceye aşırı düşkünlüğü sonucunda genç yaşta vefat etmiştir.

Ali Feyzî ve dîvânı üzerinde şu ana kadar ilmi bir çalışma yapılmadığı gözlenmiştir. Bu sebeple çalışmamız ilktir. Bu çalışmamızda Ali Feyzî'nin "Edebî Kişiliği ve Tesirleri" bölümünde yine ilk defa tarafımızca Şâirliği, Tarihçiliği, Hattatlığı üzerinde durulmuş; şiirlerinden hareketle kişiliğinin diğer yönleri ortaya çıkarılarak Tesirleri ve Dostları anlatılmıştır.

Şâirin eserleriyle ilgili olarak, incelemelerimiz sonucunda bir dîvânı ve dîvânına almadığı şiirlerinin bulunduğunu tesbit ettik. Bizzat kendisinin yazmış olduğu dîvânından başka, bir nüsha da istinsahını bulduk. Ayrıca bir cönkte ve süreli yayınlarda bulunan şiirlerini tesbit ettik. Öncelikle dîvân nüshalarındaki şiirlerini ve belirttiğimiz diğer kaynaklardaki şiirlerini karşılaştırarak yeni bir metin oluşturarak günümüz harfleriyle transkripsiyonunu verdik.

Edebiyat tarihimizde XIX. yüzyılın güçlü şâirlerinden birisi olan Ali Feyzî'nin daha iyi anlaşılması için şiirlerinin tahlil edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu çalışmayı yapmamda gereken ilmi, sağlığı ve zamanı veren Rabbime sonsuz hamdü senalar olsun.

EKLER

EK-1

Ali Feyzi'nin Rika Hattıyla Yazdığı Kasidesi

۴

حضور سرور انور و نورانی قلمه عظیمه

همچ شرح ابدی اصعب علو شانی
بجمله یائینوه قدرو وصفه فزیزه سره

بولیخه اولو باب جلال عهدیه
کبر بولور ای دل عجبیه چه جمال بیروزیه

ایسه کبریم انفا ننده اش بولدییه
محو ایدر بی بیما قوه طغیا دلم شوروشه
اصفا نمودر جهلا لکیمه ون ذولا ادا مولودر زامه مویون خوله

ایته بر عیالهمم جفا بسندین سبهم
روزه و طایفه شرسولانه نامده عهدیه

مجموعه نامه دری لطفه آچقده بیگانه
قبایر نابوس الحد بوزیر فرقا نبره

اعتقاد دمه بولور لاشه ولدییه اصفا
ذات یا کلمه ذلته بنه خوب فزیزه

درجه قبیله خاها انیشور ای ذی کرم
بجرا لطفه حد یوقده بولور ذلوت

نیم فرمکنده سزایا ننه اولور کورنفسار
انفعا ننده بولور ره جاده سزایه کوشده

خوبه عوم صا ویردی بولور بیده رفد و کاه
فایده سزایه مجالم قوه دله اولور بیری

خواجه آناه عجلاله سنن اولور ابدیه
بولور البینه مراد بی اولور کوهلطف

ایتمه لطفیه سخته سینه دعایه فیض
بوسه سزایه اکرم لطفه فزیزه

شرح در اسرار قانونه ذلته مایه شیشه سز
عالمی نلمه شناسه اعلم دانشوره

عراقانه خدایه افزونه ایلمونه
کامانانده داغ لهره ایلیکجه محوره

سنیه اولور دستوره کما آناه اسرار بولور
سنیه اولور ذمه مفرغ ذلته خاها اکبره

کبیا ضیاع انیسونه ارا دله اولورده حکیمه
فان نایه قدیم انیسونه جناب بیروزیه

سه فزیزه جعفره سرور سزایه
سه سزایه زمانه لهره سر بولور

با جماله اولورده تبوله اعراض سود و قاصده
قریب بیدار لهره دستنور لهره لری ه

لهره اولورده موافقه سزایه همکن
لهم صفا بقده قوانین اولورده معده

مقدمه عومه جور سزایه انچه دعا
الحدود ایوه قبول باطله عجب کتدی

سند اجلا لطف دیبا ندر سانه بریه
درکون اقبال لطف شیخ فکله جهاکری

مهم م
مهم م
الحدود اولورده لطفه

۵

Divân A Nüshasından Örnekler

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

سبب الفتن
هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

هو اول من عرف الله
بالحق وصدق ما
كانت له من ايات
القرآن الكريم

Handwritten text in two columns, likely a manuscript or historical document. The text is written in a cursive script, possibly Persian or Arabic, and is arranged in approximately 15 lines per column. The right page contains the main body of text, while the left page features a large, decorative circular seal or stamp at the bottom, which partially overlaps the text. The seal contains intricate calligraphic patterns and text, characteristic of a royal or official seal. The overall appearance is that of an aged, historical document.

C H P.
yon Halkıvevi
Başkanlığı

Bayı:

2

دیوان فیضی قره حصار

مناجات

یارب قولکی غائبه دن ایله سبراً
یارب دلی عارضه دن ایر معراً
آل بنکلی یارب مدد دلده بیداقما
یارب کرم نور ایله سن ایر مجذ
آراسته قیل عشوه محمدله درونم
یارب بونی فخر حاکم بکا ایر عصیا
صون عشقک ایله جانم اول جام میای
یارب ره عشقده بکا ایر هدایا
عصیانم باقمه میبک عشقه یارب
بو فیضی قولک عفو ایر لهم ابو صفیا

2

ول

مت قاموشم سنک عشقده بن یاربنا
2 باقمه بو عصیانم هر باروسه یاربنا
ذات یا کلدده بودر هر دم مراد و مقصدم
قیل رفا، ایندی اسیر درو و سخن یاربنا

مددت اصفه اوند عارفت
 بزیدک جانه اوفور لفتی
 لفت اولسه بزید جانکه دائم
 عبیه ایه یاد او شر ظالم
 امام عبیه شایق بیلند
 راهنده جانه دروب باشن تو یانه
 البذ برلور رضای نهی
 کور ویر بقاره عقی نهی
 سه ونه کم پنج اصل کباب
 شیره نر بولورر نجسه شهاب
 اعدا سنه لهر دم اوفونیه لفت
 آتی دهانی کم اولور رفعت
 حاصلی بوشکت کلت قلم لهر
 اگر محب ایله دوستی اصفوره
 روز و شب عشق ایله نام ایوالم
 آه ایووب نالان لهر دم ایوالم
 اگر عاشق ایله طومر قانه آغلان
 جاننه عاشق ایله لهر نانه آغلان

عبا ایلیم ذات قداوت
 هبیب کبریٰ صه مصطفادن
 نرک ایدولم زیرا زوجه این شادی
 یا- نرجه مرد ایله آه و خرابادی
 گریلم ماتی جام بی لکھاف
 طورمه برلم کرنايه اولالم لهرآه
 ماها تزه صه قیده قبول
 شافتر آجه اولاد سول
 یوقه اوصافنه بو دله طاقت
 دفعه کرید بوغنه عبات
 کرنايه دوکرک نلايه ایدرک
 یازدم بو آناری افغانه ایدرک
 سولک روغن ایله صلاح
 دارینده بولرک فوزه و نجاف
 هرکیم اوفور ایسه بو یاد ماری
 هم ایتم یاد ایتسون فیضی برزاری

آه ذی الحجه سنه

چرمچی زاده
بقره حسن صاحب

(فیضی)

مژده شاه کریمی

مختصر

یا ز فلک صفت مدینه برزم طارمی
 سینه مزده بولونه باره دلزار می
 حزن دمانه کجه حالت دشواری
 طاش چاک نیلیم اول بخت سحر می
 بوزمه نیز آه ملائکه اولاد زار می

ز عیبه ایه علی راحه قویده جان
 باسه و بیوب اولده اولک در کهنک قویانی
 اولتر روز و ما عتبه ایل ما تخوانی
 ایکی عاملده یزیدک بنم اولد دشمنی
 جوه شهید ایندی او خضر قبله اسرار می

صافا عاتق مرمده ای اخوانه آفلا-
 فم و اندوه ایل هر ساعی کیر خانه آفلا
 کیم بیور دفعه عظیمایی او عرفانه آفلا

کاشان گریه سیاه البروم ای هاجه اغلا
بر ده کله کوسته لم ماتم آثار مری

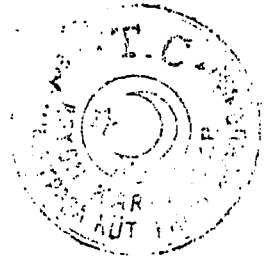
گریده بجمه طویا براده آغلا بلم
سیه فرنا ملامه کیمین دانلا بلم
وارایه دله مجبومه اثر صاعلا بلم
هیک بوکومه نیخ نبرای دلا یاغلا بلم
یاره یاره خیلوم دشمن بدکار مری

« بو شیک صولک یاچیس بو فده »

۲۸ ربیع الاول ۱۳۶۷ و ۹ شهریور ۱۳۶۸ کونیه مرمره کاشان جیرمجه زارد
علی صفی اصفهانی دیوانه عیناً بو دفتره نقل ایلمده
ناقلی: کجانه، ماموی

[Handwritten signature]

C.H.P.
Aliyev, Ankara
T.C. Kültür Bakanlığı

EK-4
Zülâli Câmii Kitâbesi

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

YAZMA ESERLER

- C** : Abdü'lhamdi, **Cönk**, AGAPK, yazma no:13916.
Ali Feyzî, **Kasîde**, yazma, Yusuf İlgar Özel Arşivi.
Ali Feyzî, **Zülâli Câmii Tamir Tarihi**.
- Divân A** : Çizmece-zâde Ali Feyzî, **Dîvân-ı Feyzî be-Karahisârî**, AGAPK yaz. no.20668.
- Divân B** : Çizmece-zâde Ali Feyzî, **Dîvân-ı Feyzî-i Karahisârî**, AGAPK yaz. no:7788.
- Divân R.** : Çizmece-zâde Osman Râşit, **Dîvân-ı Râşit be-Karahisârî**, AGAPK, yaz. no:7789.
- Divân S.** : Çizmece-zâde Osman Râşit, **Dîvân-ı Râşit be-Karahisârî**, İ. Ünver Nasrattınoğlu Özel Ktp.
- Tuhfe** : Tuman, Nail, **Tuhfe-i Nâilî**, Ank. Mil. Ktb. İbn-i Sinâ Salonu, yaz. no:611.

MATBÛ ESERLER

- ABDULBAKÎ, M.Fuad, **el-Mu 'cemû'l-Müfehrasü li-el-fâzî'l-Kur'ânî'l-Kerîm**, Çağrı Yayınları, İst. 1984.
- Meşhurlar** : ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim, **ÇİZMECİ**, Nejla, **Afyonkarahisar İli Meşhurları** (basılmadı).
Afyon Belediye Başkanlığı Günlük Cenaze Kayıt Defteri.
- Afyon N. Arş.** : **Afyon Nüfus Müdürlüğü Arşivi Kayıt Defteri**.
- Afyon T. Arş.** : **Afyon Tapu Sicil Müdürlüğü Arşivi Kayıt Defteri**.
- Şâir Ailesi** : BAKI, Edip Âli, **Afyon'da Bir Şâir Ailesi**, Uzluk Basımevi, Ankara 1942.
- Deli Bekir** : _____, **Cıloğlu Deli Bekir**, Doğan Basımevi, Afyon 1945.
Büyük Türk Klâsikleri, Ötüken Neşriyat, C.VIII, İstanbul 1988.
- Kur'ân-ı Hakîm** : ÇANTAY, Hasan Basri, **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâli Kerîm**, C. I, 2.b. Ahmed Said Matbaası, İst., 1957; C.II, C.III, 3.b., A.S.M., İst., 1959.
- Şâir Vehbi** : ÇİZMECİLER, Osman, **Afyonkarahisarlı Şâir Vehbi**, *basılmamış notları*.
- Devellioğlu** : DEVELLIOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 11. baskı, Ankara 1993.

- EMECEN** : EMECEN, Feridun vd., **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, C.I, IRCICA, İst. 1994 .
- İl Tarihi** : GÖNÇER, Süleyman, **Afyon İli Tarihi**, C. II, İleri Ofset Matbaacılık, Afyon 1991.
- O. Sal.** : HIZAL, İsmail, M. Aygen, **Osmanlı Salnamelerinde Afyonkarahisar**, Türkeli Yayını, Afyon 1987.
- T. Şâirleri** : İbnü'l-Emin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şâirleri**, Orhaniye Matbaası, İst.1930.
- İLGAR, Yusuf, **Karahisâr-ı Sâhib Sancağı Müftülük Kurumu ve Afyonkarahisar Müftüleri**, Eramat Matbaacılık, İst. 1992.
- İsmail Habib (Sevük), **Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi**, I, Remzi Kitabevi, İstanbul 1942.
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C.IV, 4. baskı, T.T.K. Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara 1983; C.VI, 3. baskı, T.T.K. Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara 1983.
- Komisyon, **Afyon İl Yıllığı**, İstanbul 1968.
- Komisyon, **İmlâ Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları:525, Ankara 1996.
- KORKMAZ, Şaban, KALAFAT, Ömer, **Afyonkarahisarlı Şairler Antolojisi**, y.y., 1994, s.63.
- D. Ed.** : LEVEND, Ağâh Sırrı, **Divân Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar)**, 4. bs., İst., 1984.
- _____, **Edebiyat Tarihi Dersleri**, 5. b., Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939 .
- _____, **Türk Edebiyatı Tarihi**, -Giriş- Ank., 1988, I.
- S. O.** : Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşâhir-i Osmanî)**, IV, İst., 1308.
- Ç. Vehbi** : NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, **Afyonkarahisarlı Şâir Çizmecioğlu Vehbi**, T.B.S., y.y. 1981.
- Afyonlu Şâirler** : _____, **Afyonkarahisarlı Şâirler Yazarlar Hattatlar**, Ankara 1971.
- ONAN, Necmettin Halil, **İzahlı Divan Şiiri Antolojisi**, MEB, İstanbul 1991.
- ONAY, Ahmet Talât, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Ank., 1993.
- D. Şiiri** : PALA, İskender, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Ank.,1995.

- Pekolcay** : PEKOLCAY, Neclâ, **İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi**, Kitabevi yayını, İstanbul 1994.
Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi, (trc. Kamil Miras), C.IV, 4.b., Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ank. 1976 .
- Sâlim** : Sâlim Efendi, **Tezkire-i Sâlim**, İkdâm Matbaası, Der-saadet 1315. SÂMÎ, Şemseddin, **Kâmûsü'l-A 'lâm**, V, Mihrân Matbaası, İst., 314.
_____, **Kâmûs-ı Türki**, Dergâh Yayınları, 6. Baskı, İst., 1996.
- Sabûhî** : SARI, Mehmet, **Sabûhî Şeyh Ahmed Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânı'nın Tenkitli Metni**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ank. 1992.
SERDAROĞLU, Ahmet, **Usûl-i Hadis ve Mevzûât-ı Aliyyü'-Karî Tercemesi**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1966.
- Fikrî** : TAKTAK, Ferit, **Sandıklılı Fikrî Hayatı ve Dîvânı**, AKÜ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 1997.
Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, I, T.D.K., Cumhuriyet Basımevi, İst., 1943; C. II, TDK., Cumhuriyet Matbaası, İst., 1949.
TANPINAR, Ahmet Hamdi, **19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, 5.b., İstanbul 1985.
TİMURTAŞ, Faruk K., **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, 3. b., Boğaziçi yayınları, İstanbul 1993.
Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1962.
- TÜYATOK** : **Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, Afyon İli Yazmaları Kataloğu**, TC Kültür Bakanlığı Yayınları: 1767, Ankara 1996.
ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet yayınları, İstanbul 1991.
- Ebcad** : YAKIT, İsmail, **Türk-İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme**, İst., 1992.
- Afyon Evliyalari** : YAZICIOĞLU, Fikri, **Afyon Evliyalari ve İlim Adamlari**, Yıldız Matbaası, Afyon 1969.
YENİTERZİ, Emine, **Divan Şiirinde Na 't**, Ank., 1993.
_____, **Türk Edebiyatında Na'tlar**, Ank., 1993.

HABERLER

"26 Şubat Ankara", **Türkeli Gzt.**,(Afyon), 04. 03. 1981 .

"Osman Çizmeciler'in Vefatı Üzüntü Yarattı", **Türkeli Gzt.** (Afyon), nr. 7876, 15 Temmuz 1986 .

"Şâir B. Vehbiyi Kaybettik", **Haber Gazetesi**(Afyon), nr. 1720, 21. 01. 1937 .

MAKALELER

BAKI, Edip Âli, "*Afyon'da Bir Şâir Ailesi*", **Duyum Gazetesi**(Afyon), nr. 1515-1528, 3-2'nci Kanun 935-21 Şubat 935 .

_____, "*Afyon Fıkraları*", **Taşpınar Afyon Halkevi Mecmuası**, nr.152-155, Eylül-Aralık 1947.

Çiğir Kûşem : ÇİZMECİLER, Osman, "*Afyonkarahisar Portreleri: Çiğir Kûşem Mehmet Efendi*", **Kocatepe Gzt.**,(Afyon), nr. 1399, 23.03.1970.

Küçüklük Yıllarım : _____, "*Küçüklük Yıllarım ve Afyonkarahisar-1924*", **Türkeli Gazetesi** (Afyon), 11.05.1977.

_____, "*Şâir Eşref ile Şâir Vehbi Çatışması*", **Ege Ekspres**, 01. 10. 1970.

_____, **Afyonkarahisarlı Şâir Vehbi**, basılmamış notları.

_____, "*Babam Şâir Vehbi*", **Türk Kültürü**, nr. 100, Şubat 1971.

DİLÇİN : DİLÇİN, Cem, "*Divan ŞiirindeGazel*", **Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı-II (Divan Şiiri)**, nr. 415-417, Temmuz-Eylül 1986.

GÖRKTAN, Muzaffer, "*Yetmiş Senelik Kardeşim Osman Çizmeciler*", **Türkeli**, nr. 7881, 21. 07. 1986.

KAYACAN, "*Çizmecioğlu Vehbi*", **Hürsöz Gzt.**,(İzmit), nr. 11799, 6 Mart 1981.

_____, "*Çizmecioğlu Vehbi*", **Yeni Karabük**, 10. 11. 1981.

Mektuplarıyla Çizmeciler I. : NASRATTINOĞLU, İ. Ü., "*Anıların İzinde Mektuplarıyla Çizmeciler I*", **Beldemiz**, (Afyon), nr. 30, Ocak-Mart 1993.

Mektuplarıyla Çizmeciler II. : _____, "*Anıların İzinde Mektuplarıyla Osman Çizmeciler II*", **Beldemiz (Afyon)**, nr.31, Nisan-Haziran 1993.

_____, "*Osman Çizmeciler'in Şiir ve Düzyazuları*", **Kocatepe Gzt.**,(Afyon), nr. 1579, 19 Ekim 1970.

_____, "*Osman Çizmeciler Öldü mü?*", **Türkeli**, nr. 7885 , 25. 07. 1986.

ŞENTÜRK, Ahmet Tufan, "*Şâir Çizmecioğlu Vehbi*", **Türkeli**, nr. 6587-6589, 30. 04. 1982-02. 05. 1982 .

TELEK, Hayri, Afyon Fıkraları -III-, *Annene Söyle, Kepçeye Nark Versin!*, **Taşpınar Halkevi Mecmuası**, (Afyon), nr.110-111, Mayıs Haziran 1944.

ULUNAY, Cevad, "*Takvimden Bir Yaprak: Ahiretten Mektup*", **Milliyet Gazetesi**, 11 Haziran 1961.

Vicdanî, "*Adanalı Ziya*", **Gençliğin Sesi Gzt.**(Afyon), nr. 2385, 30 Mayıs 1963.

İNDEKS

GİRİŞ KISMI

—A—

Afyon İl Nüfus Müdürlüğü, XV
Afyon Tapu Sicil Müdürlüğü, XV
Afyonkarahisar, I; II; III; IV; V; XIV;
XVIII; XIX; XX; XXI; XXIII;
XXIV; XXV; XXVII; XXVIII;
XXIX; XLII; XLVIII; LXXI
Ahmed Vehbi, XXIV
Ahmet Cevat Paşa, XXIII
Ahmet Feyzî, XVIII

—Â—

Âkif Paşa, XIII; XXXV
Âl-i Abâ, LVI; LVII

—A—

Ali Feyzî, I; IV; V; XI; XIV; XV;
XVII; XVIII; XIX; XXIII; XXIV;
XXVIII; XXIX; XXX; XXXII;
XXXIII; XXXVII; XL; XLII;
XLV; XLVI; XLVIII; LVII; LIX;
LXV; LXVI; LXVIII; LXIX;
LXX; LXXI; LXXII
Ali Türk Keskin, XXIV; LXVIII;
LXXII
Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye,
XI
Avrupaî Türk Edebiyatı, XIII

—B—

Bakı, XIX; XXV; XXVI; XXVIII;
XXIX; XXXII; XXXIII
Balkan Harbi Faciası Destanı, XXVI
Bekir Sıtkı Sencer, LXXI
Bektaşî, LVII
Bektâşîlik, LVI
Birinci Cihan Harbi, XXIV
Bulgaristan, XII
Bursa Hüdâvendigar Salnameleri, XV
Bürhan Aksungur, XIX

—C—

Ciloğlu Deli Bekir, XXVIII; XLIX;
LXVIII
Cüneyd-i Bağdâdî, LIV

—Ç—

Çâr-yâr-ı güzîn, LVI
Çizmeçi Ahmet Ağa, XX
Çizmeçiler'in Edip Âli Bakı, XIX
Çizmeçi-zâde, I; XI; XIV; XVIII;
XIX; XX; XXI; XXVI; LXX;
LXXI; LXXII
Çizmeçi-zâde Osman Râşit, XIV;
XIX; XX

—D—

Delâilî Şerif, XXII
Delâilü'l-Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr,
XXI
Dinar, XXV
Divân Edebiyatı, XXXIV
Diyarbakir'li Saîd Paşa, XIV;
XXXVII
Doğu Rumeli, XII
Dr. Mehmet SARI'ya, I
Dürr-i Tâci, XXI

—E—

Edip Âli Bakı, XXIX
Edirne, XXVII
Ehl-i Beyt, L
Emine Hanım, XXIV
Encümen-i Şûarâ, XIV; XXXVI
Enderûnlu Fâzıl, XXXV
Enderunlu Vâsîf, XIII; XXXVI
Esmâü'l-Hüsnâ, LX
Eşref, XXVII; XLIII; LXVI; LXVII

—F—

Fehim-i Kadîm, XIV; XXXVII
Ferhad ile Şirin, LVIII
Fezî, I; IV; V; VIII; XI; XIV; XV;
XVII; XVIII; XIX; XXIII; XXIV;
XXVIII; XXIX; XXX; XXXI;
XXXII; XXXIII; XXXIV; XXXV;
XXXVII; XXXIX; XL; XLII;
XLIII; XLIV; XLV; XLVI;
XLVII; XLVIII; XLIX; L; LII;
LIII; LIV; LV; LVI; LVII; LVIII;
LIX; LXIII; LXIV; LXV; LXVI;

LXVII; LXVIII; LXIX; LXX;
LXXI; LXXII; LXXIII

Feyzi'yâ, LXVI
Fransa, XI
Fransız İhtilâli, XI
Fuzûli, XLIII; LXVI; LXVII; LXVI;
LXVII

—G—

Galib, XIII
Gedik Ahmet Paşa, VIII; XX; XXV;
XXVII; LXXI
Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, XX;
XXV
Girit Rumları, XII
Gönçer, XVIII; XXXIII
Gülistan, XXI

—H—

Hacı Âşık Efendi, XXII; XXIII
Hacı Vâhid Efendi, XXI
Hâliidiye, XXII
Halk Edebiyatı, XXXIV
Hallâc-ı Mansûr, LIV
Haydar-ı Kerrâr, LVII
Hersek'li Ârif Hikmet, XIV; XXXVII
Hüdavendigâr Salnamesi, XXIX,
XXXIII
Hüsrev ü Dârâ, LV
Hüsrev ü Şirin, LVIII
Hz. Adem, LII
Hz. Ali, LVII
Hz. Fatıma, LXIII
Hz. İsa, LIV
Hz. Muhammed (S.A.V.), LII
Hz. Musa, LIII

—I—

I. Meşrutiyet, XII

—İ—

İbn-i Zâl, LIX

—I—

II. Abdülhamit, XII

—İ—

İrfan Ünver Nasrattunoğlu, XXVII

—I—

İslâhat Fermânı, XII

—İ—

İsmail Şevki, XIV
İstanbul, XXVI; XXVII; XXIX
İzmir'in Kurtuluşu, XXVI

—K—

Kanuni Sultan Süleyman, XIX
Karahisâr-ı Sâhib, III; XVIII; XIX;
XXII; LXXI
Kavalalı Mehmet Ali Paşa, XX
Kazım Paşa, XIV; XXXVII; XLIII;
LXVI
Keçeci-zâde İzzet Molla, XIII;
XXXVI
Kerbela, XXXVI; XXXVIII;
XXXIX; LXI; LXXXIII
Kırım Savaşı, XII
Kış Destanı, XXVI
Kur'ân-ı Kerim, XX; LVI
Küntü kenz, LXII

—L—

Leskofça'lı Galib, XIV; XXXVI
Leylâ, XIV; XXXVI; LVIII
Leylâ Hanım, XIV; XXXVI
Leylâ ve Mecnûn, LVIII
Lokman, LV
Lütfiye Hanım, XXIV

—M—

Mahallileşme Cereyânı, XXXIV;
XXXV
Mahmut Celalettin Paşa, XLIX
Manastırlı Rifat, LXVII
Mansûr, XXXIX; XLI; LIV; LV
Mecnûn, XXXIX; XLIV; LVIII
Mehmet Akif, XXVI
Mehmet Ali Paşa, XI
Mehmet Âşık Hâlidî, XXII
Mehmet Feyzî, XVIII
Mehmet Kâmil Efendi, XLVI
Mehmet Reşit Efendi, XXIV
Mehmet SARI, I; XIV
Mekki, XLIII; LXVI; LXVII
Mesih, LIV
Millî Destan, XXVI
Mısır, LIII
Molla Câmi, XXI

Muallim Nâci, XIV; XXXVII
Muhaceret Destanı, XXVI
Muhammed bin Süleyman el-Cuzûlî,
XXI

—N—

Nâbî, XXXVI; XL; XLIII; LXV;
LXVIII
Nâîf, XIV; XXXVII
Nâîlî, XVIII; XXXVI; XL; XLIII
Nakşibendi, XXII
Nakşibendîlik, LVII
Namık Kemal, XXXVII; LXIX
Navarin, XI
Nedim, XIII; XXXV
Nefî, XXXVI; XL; XLIII
Nev'î Zâde Atâî, XXXV

—O—

Olucak Mezarlığı, XXXIV
Oniki İmam, L; LVI; LVII
Osman Çizmeciler, XIX; XX; XXI;
XXIII; XXIV; XXV; XXVI;
XXVII; XXVIII; XLVII
Osman Nevres, XIV; XXXVII
Osman Râşit, XVIII; XX; XXIII;
XXI; XXII; XXIII; XXXII
Osman Şems, XIV; XXXVII
Osmanlı Devleti, XI; XIII; XXXIV
Osmanlı-Rus Savaşı, XIII
Ot Pazarı Camii, XXXI

—Ö—

Ömer Hamamı, XLVII; XLVIII

—R—

Refika Hanım, XXIV
Resmî, XLII; XLIII; LXVI
Rusya, XI
Rüstem, LIX

—S—

Sâbit, XXXV
Sakız, XX; XXII
Sandıklı, XXXII
Sandıklılı Fikri, XIV

Sebilürreşad, XXVI
Sebk-i Hindî, LXVIII
Sebk-i Hindî, IV; V; XIV; XXXVI;
XL; XLI; XLII; XLIII; XLIV
Selime Hanım, XXIV
Seyyid Vehbî, XXVI
Siddika Hanım, XXIV
Sultan Abdülmecid, XV
Süleyman Vehbi, XX; XXI
Sünbül-zâde Vehbi, XXVI

—Ş—

Şeref Hanım, XIV; XXXVI
Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey, XIV;
XXXVI

—T—

Tanzimat, XI; XII; XIII; XIV;
XXXIV; XXXV; XXXVI
Tanzimat Fermânı, XII
Taşlıcalı Yahya, XXXV
Trabzon, XXVII
Tür Dağı, LIII

—Ü—

Üsküdar'lı Hakkı Bey, XIV; XXXVII

—V—

Vakıflar Genel Müdürlüğü, XV;
XXIX
Vali Fahreddin Kiper, XXIV

—Y—

Yakup, XLI; LIII
Yangın Destanı, XXVI
Yeniçeri Ocağını, XI
Yenişehir'li Avnî, XIV; XXXVI
Yunan, XI
Yusuf, I; II; III; XVIII; XLI; LIII

—Z—

Zâl, LXVI
Ziya Paşa, XXXVII; LXVIII
Zülâli Câmîi, XLVIII; LXXII

METİN KISMI

—A—

Abbâs, 43
Âdem, 93
Afyon, 21
Afyonkarahisar'ında (Nûr), 130
Ahad, 108
Ahmed-i Muhtâr, 133; 166; 176
Ahmet Serdaroğlu, 46
Ahmet Topbaş, 21
Alevî, 32
Ali Feyzî, 2; 3; 14; 20, 95; 199
Âli-i İmran, 5
Ali Türk Keskin, 2
Ali, 14; 42; 43; 65; 67; 79; 141; 185;
196; 197; 199
Ali, 76; 190
Âli-İmrân, 186
Aliyyü'l- Murtazâ, 185
Allah, 2; 6; 21; 56; 57; 62; 82; 96;
139; 151; 164; 174; 184
Ankara, 28; 46
Ankebût, 139; 186
Askerî, 42; 44
Askerî, 79
Azîm, 108

—B—

Bakara, 2; 5; 18; 96
Bâki, 108; 164
Bâkir Muhammed, 44
Bekir Sencer, 14
Bezm-i elest, 29; 52; 71
Bezm-i vahdet, 22
Bih-zâd, 82
Burmali, 17

—C—

Ca'fer, 42; 76; 79
Cebbâr, 184
Celâl-i Haydar, 2
Celîl, 112; 176
Cennât, 9
Cu'de, 188; 189

—Ç—

Çantay, Hasan Basri, 2
Çin, 157; 165
Çizmeci-zâde, 14; 199

—D—

Devellioglu, 6; 65; 70
Deyyân, 90; 181
Divan Şiirinde Na't, 46
Duhâ, 6; 11; 65; 77

—E—

Ebed, 108
Elest, 29; 46; 52; 71; 95
El-minnetü li'llâh, 29; 33; 82
Emine Yeniterzi, 46
En'âm, 5
enbiyâ, 5; 7; 12; 53; 186
Eşref, 33; 35,37; 40

—F—

Fâtiha, 76
Felek, 9; 13; 17; 34; 45; 59; 100;
101; 103; 104; 125; 132; 133; 136;
150; 166
Ferhâd, 32; 105; 107; 126
Feyzî, 2; 3; 4; 8; 9; 11; 12; 14; 19;
20; 25; 26; 30; 32; 33; 37; 43; 45;
49; 50; 51; 52; 53; 55; 57; 59; 63;
64; 70; 71; 73; 74; 75; 76; 77; 78;
79; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 87; 88;
89; 92; 93; 95; 96; 99; 100; 102;
103; 104; 106; 107; 109; 110; 114;
115; 116; 118; 119; 121; 122; 123;
125; 127; 128; 129; 130; 131; 132;
133; 134; 135; 136; 138; 140; 142;
143; 144; 145; 146; 147; 149; 150;
151; 152; 153; 155; 156; 157; 159;
165; 166; 168; 169; 178; 179;
1993; 21; 35; 54; 58; 61; 71; 86;
150; 16446; 91; 111; 117; 120;
1265; 10; 55; 56; 61; 66; 107; 132;
137; 1387; 16; 17; 19; 23; 29; 39;
40; 42; 44; 46; 47; 48; 53; 57; 59;
60; 62; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 72;
77; 79; 80; 84; 86; 89; 90; 94; 97;
98; 99; 100; 105; 108; 112; 113;
114; 118; 120; 124; 125; 127; 129;
131; 133; 135; 137; 139; 140; 141;
147; 148; 151; 154; 155; 167; 180
Fir'avn, 41; 42,188
Fırât, 195
Firdevs, 129
Fuzûlî Türkçe Divan, 28
Fuzûlî, 28; 29; 37,39; 140

—G—

Gaffâr, 91; 112; 176
Gufrân, 91

—Ğ—

Ğâfir (Mü'min), 5

—H—

Hâfiz, 90; 91
Hak, 5; 7; 8; 9; 11; 13; 20; 21; 42;
43; 44; 46; 51; 63; 86; 109; 112;
113; 149; 171; 197; 199
Hakk, 172; 190; 195; 196; 197; 198
Hâlik, 5; 59; 108; 158; 181
Halîm, 108
Hamza, 43
Hâncı Zâde El-hâc Hasan, 20
Hasaneyn, 70
Havvâ, 93
Haydar, 65; 72; 131; 133; 151; 183;
186
Hayy, 5; 108; 114
Hazret-i Esmâ, 190
Hazret-i Fâruk, 43
Hazret-i Osmân, 43
Hızr, 31
Hû, 137; 138
Hudâ, 103; 182
Hüdâ, 6; 7; 56; 59; 182
Hüseyn İbn-i 'Ali, 14
Hüsrev ü Dârâ, 102
Hüsrevân, 75

—İ—

İblîs, 139; 172; 188
İbn-i La'în, 42
İbn-i Mülcem, 41; 42
İbn-i Teymiye, 118
İbn-i Ziyâd, 191; 193; 196
İlyâs, 31
İmâm-ı Hasan, 189
İsâ İbn-i Meryem, 63
İslâmi Kaynaklı Sözlükler, 63; 65
İsrâ, 38; 77; 78; 136; 143

—K—

Kâdir, 5; 91; 108; 175
Kahhâr, 176
Kalenderî, 51
Kamil Miras, 65
Karahisâr-ı Sâhib, 3; 20; 199

Kavseyn, 66
Kays, 115
Kehf, 166
Kemâl Beg, 19
Ken'ân'a, 107
Kenan Akyüz, 28
Kenzi Mahfi, 46
Kerbela, 12; 13; 14; 16; 39; 42; 44;
174; 181; 182; 191; 192; 193; 194;
199
Kerem, 5; 11; 57; 108; 192
Kerîm, 2; 108; 186
Kevser, 2; 12; 186
Kûfe, 183; 185; 186; 187; 190; 191;
192
Kur'ân, 48; 176
Kur'ân-ı Hakîm, 2; 9; 12; 91; 93; 96;
165; 166; 38; 39; 57; 63; 65; 66;
76; 5; 6; 7; 29; 139
Künt ü kenzeñi, 46

—L—

Lât u Menât, 9
Levlâk, 189; 192
Leyl, 6; 192
Leylâ, 92
Leyle-i Mi'râc, 10
Lokmân, 87

—M—

Mahmud Celâleddin Paşa, 3
Mahmûd, 6; 9
Mansûr, 113; 146; 150; 165
Mâsivâ, 57; 123; 164
Mecnûn, 25; 63; 92; 157; 168
Medine, 190
Mehdî, 33; 44; 76
Mehmed Kâmil, 18
Mekke, 187
Mekkî, 32
Melâmet, 24; 49; 75; 110; 185; 189;
198
Mervân, 191
Meryem, 5; 63
Mescid-i Aksa, 38
Mescid-i Haram, 38
Mevlâ, 63; 129; 143; 159; 173; 198
Mey-hâne, 36
Mu'âviye, 186; 187; 189
Muhammed Mustafâ, 5; 11
Muhammedî, 181
Muharrem, 14; 197
Muhtâr, 11; 95; 133; 166; 176; 181;
184; 196

Murtazâ, 43; 44; 50; 79; 181; 184;
185; 186; 187; 190
Murtazâvî 32
Mûsâ, 44; 74; 76; 79; 165
Mustafavî, 32
Mutlak, 91; 173; 174; 181; 196
Mülcem, 41; 182; 183
Müslim 'Ukeyl, 193

—N—

Nahl, 5; 139
Nakî, 44; 74; 76; 79
Nakşibend, 56
Necm, 6; 39; 66
Nilüfer, 58; 95; 106; 167

—Ö—

Ömer Hamâmi, 20

—R—

Rab, 4; 108; 158
Rabbâni, 188
Rabbenâ, 4; 5; 57; 122
Rahmân, 21; 90; 101
Resûl, 6; 10; 49; 59; 76; 82; 109;
113; 114; 176; 183; 186; 187; 189;
191; 199
Rind, 36; 38; 73; 144
Risâlet, 43; 59
Rızâ, 44; 74; 76; 170; 181; 186; 187;
188; 190
Rûsûl, 9; 11

—S—

Sâhib-i Karahisar, 18
Sâhib-i Livâ, 44; 74
Sahih-i Buhârî, 65
Samed, 108; 164
Semî, 108
Settâr, 91; 112
Sidre, 39
Sidretü'l-müntehâ, 6
Sûffî, 51; 76; 126; 131
Sultan Hamîd Han, 18
Sübhân, 91; 181

—Ş—

Şerif Rüşdî Efendî, 20
Şerif Zâde, 18; 19
Şibl, 165
Şimr, 16; 41; 42; 48; 197
Şîr-i Yezdân, 185
Şîrîn, 32

—T—

Tâ, Hâ, 6
Takî, 44; 74; 76; 79
Tafırî Arslanı, 182
Tîn, 165
Tûbâ, 6; 62; 106; 131; 142; 143; 145
Tûr-ı Sînâ, 165
Türk Tarih Kurumu, 28

—U—

Usûl-i Hadis ve Mevzûât-i Aliyyü'l-
Karî Tercemesi, 46

—V—

Vâcib, 5; 48; 63; 88

—Y—

Ya'kûb, 30
Yahya bin Muâz, 118
Yâsîn, 5; 11
Yezîd, 16; 44; 187; 188; 189
Yunân, 173; 176
Yûsuf, 30; 107; 150

—Z—

Zafer Gzt, 21
Zâl, 29; 141
Zâriyât, 93
Zeynü'l-'Abâ, 44; 74; 195
Zişân, 91
Zülâlfî Câmî, 21
Zülfikâr, 183
Zümer, 9; 91